

**Національна академія наук України
Інститут історії України**

**УКРАЇНА:
ХРОНІКА XX СТОЛІТТЯ
Довідкове видання**

Роки 1941-1943

Київ - 2005

Редакційна рада

Голова ради – *В.М.Литвин*

Члени ради: *Л.В.Губерський, І.М.Дзюба, Я.Д.Ісаєвич, С.В.Кульчицький, І.Ф.Курас, О.С.Онищенко, М.В.Попович, В.А.Смолій, Ю.С.Шемшученко*

Редакційна колегія

Голова колегії – *В.А.Смолій*

Члени колегії: *В.Ф.Верстюк, С.В.Віднянський, В.О.Горбик, В.М.Даниленко, М.Ф.Дмитрієнко, О.О.Ковальчук (відповідальний секретар) Г.В.Касьянов, С.В.Кульчицький (заступник голови колегії, керівник авторського колективу), О.Є.Лисенко, Ю.А.Пінчук, О.П.Реєнт, П.Т.Тронько*

Авторський колектив

О.В.Андрощук, О.Г.Бажан, Г.Б.Басара, Н.П.Барановська, О.Д.Бойко, Н.Ф.Васильєва, В.Ф.Верстюк, Д.С.Вирський, Л.В.Гриневич, В.А.Гриневич, А.П.Гриценко, І.І.Дерейко, О.М.Донік, М.Г.Дубик, Т.В.Заболотна, О.О.Ковальчук, Л.В.Ковпак, В.О.Крупина, В.В.Левикін, О.Є.Лисенко, М.К.Лобода, О.А.Лошицький, Р.В.Маньковська, О.В.Михайлова, О.М.Мовчан, В.Б.Молчанов, Т.Г.Осташко, С.С.Падалка, Т.В.Пастушенко, О.П.Рабенчук, М.К.Смольницька, Г.В.Степаненко, І.В.Хміль, О.Й.Щусь, О.В.Юркова, Б.М.Янишин

Від 2004 р. Інститут історії України НАН України розгорнув великий дослідницький проект "Україна: хроніка ХХ століття". Підготовлені до друку рукописи виходять в світ окремими частинами, по роках або групах років. У цих книгах день за днем відтворюються події суспільно-політичного, економічного, культурного, релігійного і повсякденного життя українського суспільства.

ISBN 966-02-3607-7 (серія)
ISBN 966-02-3803-7

© Інститут історії України
НАН України, 2005

ПЕРЕДМОВА

Від 2004 р. Інститут історії України НАН України розгорнув великий дослідницький проект, який реалізується у формі багатотомного видання "Україна: хроніка ХХ століття".

Хронологічні довідники завжди користуються попитом як серед науковців, так і серед студентів. Вони є своєрідним кістяком історичного процесу. Тому вони відіграють велику роль і в аналітичній роботі науковця, і в засвоєнні студентом головних закономірностей історії як науки. Найбільш популярним довідником, присвяченим вітчизняній історії, є книга В.Ф.Верстюка, О.М.Дзюби і В.Ф.Репринцева, яка витримала у "Науковій думці" три видання.

Хроніка ХХ ст. якісно відрізняється від будь-яких інших видань довідкового типу. Цю нову якість їй забезпечують неспівставно ширші кількісні показники. Ми хочемо показати кожний день століття, відобразити всі скільки-небудь важливі події політичного, громадського, економічного, культурного, релігійного і повсякденного життя, а також події в сфері міжнародних відносин, фізкультури і спорту.

Чому у здійсненні цього грандіозного проекту ми зупинилися саме на ХХ ст.? Тому, мабуть, що в понад тисячолітній історії українського народу це століття займає винятково важливе місце.

На початку ХХ ст. України як геополітичної реальності просто не існувало. Українці жили на землі своїх предків, але не мали національної державності. Під час Першої світової війни в армії Російської імперії і Австро-Угорщини були мобілізовані мільйони українців, змушені воювати між собою за незрозумілі і чужі їм цілі. Наприкінці ХХ ст. вже існувала незалежна і соборна Україна. Вона мала договори з усіма сусідніми країнами, які проголошували недоторканність її кордонів. Влада в Україні належала народу, який на вільних виборах визначав персональний склад народних депутатів і обирав президента.

Між початком і кінцем цього століття пролягли важкі, трагічні роки. Обидві світові війни відбувалися рік за роком на українській землі. Во-

енні дії викликали господарську розруху і супроводжувалися голодом 1921-1923 рр. і 1946-1947 рр. Між ними – голодомор 1932-1933 рр., викликаний терором голодом, влаштованим Й.Сталіним. Вождь прагнув "навчити уму-розуму" непокірливих українських селян, щоб змусити їх працювати у громадському господарстві колгоспів.

Після здобуття національної державності український народ несе відповідальність за своє майбутнє тільки перед самим собою. Попереду багато проблем, але серед них нема нерозв'язних.

Рік на рік не припадає, кожний з них мав різне змістове наповнення. Одні роки були наповнені подіями епохального значення, інші минули безслідно. Тому деяким рокам у “Хроніці ХХ століття” присвячуються окремі книги, а деякі роки об'єднуються у певні історичні періоди.

Друкуючи “Хроніку ХХ століття” на інститутській поліграфічній базі, ми не припиняємо роботи над нею. Наша кінцева мета - опублікувати це довідкове видання більшим накладом у професійному видавництві, щоб воно стало доступним для широкого кола читачів. Можливо, ми організуємо друкування його за передплатою. Одночасно ми підготуємо спеціальну програму, щоб “Хронікою” можна було б користуватися в Інтернеті. Колектив Інституту історії України розуміє, що цей проект має величезне значення для дальшого розвитку історичної науки. Тому він ставиться до реалізації проекту з належним почуттям відповідальності.

В.Смолій

ВІД УПОРЯДНИКІВ

Фактографічний матеріал, вміщений у хронологічному довіднику, відтворює яскраві сторінки політичного, соціально-економічного та культурного життя в УРСР та українців за кордоном упродовж 1941 – 1945 років.

Кожному факту присвоєно номер тематичного розділу.

1. Політичне життя.	6. Повсякденне життя.
2. Громадське життя.	7. Персоналії.
3. Економічне життя.	8. Міжнародні відносини.
4. Культурне життя.	9. Фізкультура і спорт.
5. Релігійне життя.	10. Катаклізми, трагедії, аварії.

1. До розділу **“Політичне життя”** включено факти, які відбивають революційні і військові дії, видатні події національного життя, процес державотворення, становлення й розвиток багатопартійності, виборчі кампанії, репресії, політичні страйки.

2. Факти **“Громадського життя”** відображають організацію громадських рухів та об’єднань, їх найбільш знаменні ініціативи.

3. У розділі **“Економічне життя”** підібрано факти, що відбивають проведення економічних реформ, запровадження нових форм господарювання, становище вітчизняної економіки у конкретних подіях – пуску, реконструкції або консервації чи закриття промислових об’єктів, налагодження випуску нових видів промислової продукції, зміни, які відбулися у сфері організації виробництва та регламентації трудових відносин.

4. Події **“Культурного життя”** відображають діяльність держави в сфері культури, організацію освітніх і культурних закладів, творчих спілок, їх з’їзди, найважливіші наукові відкриття, а також оприлюднення видатних творів літератури й художнього мистецтва, побудову архітектурних шедеврів.

5. Розділ **“Релігійне життя”** відображає характер стосунків держави з церквою, організацію або припинення діяльності релігійних конфесій,

знаменні події у їхньому внутрішньо- й міжконфесійному житті, зміну церковних ієрархів.

6. Факти **“Повсякденного життя”** характеризують зміни у сфері побутового обслуговування, організації дозвілля, задоволення житлових потреб населення, соціального забезпечення, охорони здоров’я, регламентації шлюбних та позашлюбних стосунків.

7. Розділ **“Персоналії”** стосується дат народження або смерті видатних державних, громадських, військових діячів, представників освіти, науки й культури, відомих церковнослужителів. Діяльність згаданих персоналії відбивається у інших тематичних рубриках.

8. **“Міжнародні відносини”** констатують міжнародні угоди, укладені за участю України, найважливіші двосторонні міжурядові угоди та візити державних діячів, обмін неурядовими делегаціями.

9. У розділі **“Фізкультура й спорт”** віддзеркалено діяльність державних органів по керівництву фізкультурою й спортом, факти організації спортивних товариств, проведення спартакіад та загальнореспубліканських змагань з окремих видів спорту, світові рекорди українських спортсменів, а також факти побудови найбільших спортивних споруд, організації учбових спортивних закладів.

10. До розділу **“Катаклізми, трагедії та аварії”** відібрано факти, які констатують природні й техногенні катастрофи та аварії, державні заходи з їх ліквідації, акти геноциду, терористичні акти, факти депортації народів та ін.

ТЕТЯНА ПАСТУШЕНКО

ХРОНІКА 1941

1 січня (середа).

3. Опублікована постанова РНК СРСР та ЦК ВКП(б) “Про додаткову оплату праці колгоспників за підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тваринництва по Українській РСР”. Змінювалася оплата праці колгоспників, яка раніше проводилася по кількості трудоднів без урахування врожайності й продуктивності. У постанові рекомендувалося колгоспникам додатково, понад встановлену оплату трудоднів, видавати натурою або оплачувати грошима частину продукції, одержаної бригадою, ланкою понад план. Постановою встановлювалися норми доплати й план середньої врожайності поширених сільськогосподарських культур та середньої продуктивності тваринництва. Приміром, за перевиконання плану надою молока доярка отримувала 15% молока, надоєного понад норми. *Комуніст. – 1941. – 1 січня.*

2 січня (четвер).

3. “За ініціативи селян Полтавського району” розпочалося будівництво нової траси Харків – Київ ферганським методом. Цього дня виїхало на трасу 1.848 селян з 1.424 підводами. *Комуніст. – 1941. – 5 січня.*

4 січня (субота).

4. РАТАУ повідомило про унікальну знахідку українських істориків. У Львові в колишньому магістратському архіві міста збереглося 12 оригіналів листів Б.Хмельницького, надісланих “панам магістратовим Львова” у жовтні 1655 р. під час облоги міста військами гетьмана. *Комуніст. – 1941. – 5 січня.*

5 січня (неділя).

1. У газеті “Комуніст” було опубліковане повідомлення про рішення

РНК УРСР організувати в Україні перших шість заповідників. Три заповідники планувалося створити на Київщині: в Сухоліській дачі Узинського району, урочищі “Борщі” Баришівського району, в лісових масивах Катюжанської й Мануїльської дач Димерського району. Заповідники мали бути створені у водоймах річок Великого й Малого Супою Яготинського району Полтавської області, на Дністровському лимані та в урочищах “Бобка”, “Домаха” і “Турчак” Ізмаїльської області. *Комуніст.* – 1941. – 5 січня.

7 січня (вівторок).

4. У Харкові відбулася наукова конференція з нагоди 100-літнього ювілею Харківського сільськогосподарського інституту (колишнього Ново-Олександрівського). *Комуніст.* – 1941. – 7 січня.

8 січня (середа).

3. На Харківському електромеханічному заводі закінчено виготовлення електроапаратури для автоматизації управління всіма механізмами блюмінга для Магнітогорського металургійного заводу. Автоматизація блюмінга дозволяла підвищити його продуктивність на 20-30 %. *Комуніст.* – 1941. – 8 січня.

9 січня (четвер).

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про заходи по збільшенню випуску товарів широкого вжитку і продовольства з місцевої сировини”. *Комуніст.* – 1941. – 12 січня.

7. Указом президії Верховної Ради УРСР присвоєно звання заслуженого діяча науки УРСР відомому мовознавцю, академіку Л.Булаховському. *Комуніст.* – 1941. – 10 січня.

10 січня (п'ятниця).

4. РНК УРСР ухвалила постанову “Про переведення державних архівів, обласних архівних відділів, міських і районних архівів із місцевих бюджетів на республіканський бюджет УРСР”. Згідно з нею при

архівних відділах обласних управлінь НКВС УРСР організувалися реставраційні майстерні. З 1941 р. на історичному факультеті Київського державного університету вводилася спеціалізація з архівної справи. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР. – № 3. – 10 лютого 1941 р. – С. 27-28.*

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про обов’язкову поставку молока державі колгоспами”, згідно якої з січня 1941 р. встановлювався новий порядок обчислення обов’язкових поставок молока – з кожного гектара площі землі, закріпленої за колгоспами. *Комуніст. – 1941. – 12 січня*

11 січня (субота).

4. У Харківському державному університеті ім. О.Горького відбулося урочисте засідання вченої ради університету з нагоди відзначення 30-річчя науково-педагогічної діяльності видатного мовознавця доктора філологічних наук, академіка Л.Булаховського. *Комуніст. – 1941. – 9 січня.*

12 січня (неділя).

1. Відбулися вибори депутатів у Верховні Ради СРСР і УРСР від Ізмаїльської і Чернівецької областей. *Комуніст. – 1941. – 12 січня.*

7. У Москві відкрилася ювілейна виставка творів видатного українського живописця М.Самокиша, організована на честь його 80-річчя та 55-ї річниці художньо-педагогічної діяльності. *Комуніст. – 1941. – 14 січня.*

14 січня (вівторок).

1. Постановою політбюро ЦК ВКП (б) призначено командуючим військами Київського особливого воєнного округу генерал-лейтенанта М.Кирпоноса. *Лето 1941. Украина: Документы и материалы. Хроника событий. / Коллектив авт.- сост.: Замлинский В.А. (руководитель) и др. – К., 1991. – С. 82-83.*

15 січня (середа).

7. В Академії наук УРСР відбулося урочисте святкування 70-річного ювілею видатного українського вченого, академіка А.Кримського. *Комуніст.* – 1941. – 14 січня.

16 січня (четвер).

7. Помер дійсний член АН УРСР, директор Інституту українського фольклору АН УРСР Ю.Соколов. *Комуніст.* – 1941. – 17 січня.

17 січня (п'ятниця).

1. У Львові завершився судовий процес над членами підпілля ОУН. За вироком з 59 підсудних 42 засуджено до смертної кари; сімнадцять – до 10 років каторги і до 5 років заслання. Після клопотання голови Народних зборів Західної України академіка К. Студинського президія Верховної Ради СРСР замінила жінкам розстріл на десятилітнє ув'язнення. *Киричук Ю.А. Радянський терор 1939-1941 рр.// Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ- ХХ століття. Історичні нариси.* – К., 2002. – С. 582

18 січня (субота).

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про річні порайонні норми обов’язкових поставок молока державі колгоспами”. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР.* – № 3. – 1941р. – С.2-8.

23 січня (четвер).

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про встановлення плану урожайності сільськогосподарських культур і завдань по продуктивності тваринництва по колгоспах УРСР на 1941 рік” *Комуніст.* – 1941. – 24 січня.

3. У Києві розпочалася республіканська нарада з питань підвищення урожайності цукрових буряків і боротьби з буряковим довгоносиком. *Комуніст.* – 1941. – 24 січня.

24 січня (п'ятниця).

1. РНК УРСР ухвалила постанову “Про затвердження Положення про Народний комісаріат державного контролю УРСР”. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР. – № 4. – 4 березня 1941р. – С. 11*

25 січня (субота).

1. РНК СРСР ухвалила постанову “Про організацію протиповітряної оборони”, згідно якої організувалися додаткові формування ППО у військових округах СРСР та містах Москві, Ленінграді і Києві. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.). – (Россия. XX век. Документы) Кн. 1. – М., 1998. – С. 569.*

27 січня (понеділок).

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про додаткові заходи по підготовці державних трудових резервів у школах фабрично-заводського навчання в 1941 році”, згідно якої необхідно було призвати (мобілізувати) на навчання до шкіл ФЗН 136.080 колгоспників або іншої сільської молоді чоловічої статі віком від 17 років. *Комуніст. – 1941. – 5 лютого.*

28 січня (вівторок).

7. В Україні відбулися урочисті заходи з нагоди святкування 50-ліття від дня народження і 30-літньої діяльності П.Тичини. *Комуніст. – 1941. – 28 січня*

29 січня (середа).

1. Розпочалася нарада партійного, радянського і колгоспного активу Київської області, яка тривала до 31 січня. Головним на порядку денному стояло питання про заходи здійснення постанови РНК СРСР “Про додаткову оплату праці колгоспників за підвищення урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тваринництва по Українській РСР”. *Комуніст. – 1941. – 30 січня.*

30 січня (четвер).

3. Начальник Головного управління трудових резервів при РНК СРСР П.Москатов видав наказ “Про додаткові заходи по підготовці державних трудових резервів у школах ФЗН в 1941р.” Наказом передбачалося створення до квітня 1941 р. 239 шкіл ФЗН для підготовки робітників лісової промисловості. Вводилася оплата праці учнів ФЗН під час виробничого навчання, видача спеціального одягу. Призов молоді до шкіл ФЗН призначався на строк з 20.03 по 10.04. 1941р. *Комуніст. – 1941. – 5 лютого.*

4. У Києві Українським радіокомітетом був організований концерт з творів львівських композиторів: Й.Коффлера, С.Людкевича, В.Барвінського, М.Колесси. *Комуніст. – 1941. – 1 лютого.*

31 січня (п'ятниця).

1. Головне командування сухопутних військ Німеччини (ОКГ) затвердило директиву по стратегічному зосередженню й розгортанню військ у війні проти Радянського Союзу. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни. – К., 1986. – С. 245.*

4. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про організацію в УРСР філіалу Всесоюзної академії сільськогосподарських наук ім. В.І.Леніна (ВАСХНИЛ)”. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР. – № 4. – 4 березня 1941р. – С.1-2.*

7. У Вінниці розпочався публічний судовий процес над колишнім командиром Армії УНР А.Волинцем. За вироком суду він був засуджений до вищої міри покарання і розстріляний 14 травня 1941 р. *Комуніст. – 1941. – 1 лютого; Коваль Р.М. Завальнюк К.В. Трагедія отамана Волиня. - К., 2002. - С. 118*

2 лютого (неділя).

9. Понад 86 тис. комсомольців України вийшли на сніжні старты для участі у всесоюзному комсомольському лижному кросі імені ХХІІІ роковин Червоної армії. *Комуніст. – 1941. – 4 лютого.*

3 лютого (понеділок).

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про поділ Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР на два народні комісаріати: Внутрішніх Справ СРСР і Комісаріат Державної Безпеки СРСР”. *Комуніст*. – 1941. – 4 лютого.

5 лютого (середа).

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про додаткові заходи по підготовці державних трудових резервів у школах фабрично-заводського навчання в 1941 році”, згідно якої необхідно було призвати (мобілізувати) на навчання до шкіл ФЗН 17.890 колгоспників або іншої сільської молоді чоловічої статі віком від 17 років для підготовки робітників масових професій для лісової промисловості та промисловості будівельних матеріалів. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР*. – № 3. – 10 лютого 1941р. – С. 16-18.

7 лютого (п'ятниця).

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про план військових замовлень на 1941р. по озброєнню”. *1941 год. В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.)*. – (Россия. XX век. Документы) Кн. 1. – М., 1998. – С. 594-597.

8 лютого (субота).

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про передачу особливого відділу НКВС СРСР у відання Наркомату Оборони і Наркомату ВМФ.” *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.)*. – (Россия. XX век. Документы) Кн. 1. – М., 1998. – С. 598-600.

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про відпуск в обмін колгоспам і радгоспам УРСР насіння ярих зернових та бобових культур з Державного страхового фонду і Заготзерна для весняної посівної 1941 року”. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР*. – № 4. – 4 березня 1941р. – С. 3.

3. РНК УРСР ухвалила постанову “Про організований набір робітників

до сезону 1941 року для підприємств Народного комісаріату промисловості будівних матеріалів УРСР”, згідно якого необхідно було до 15 квітня доставити на підприємства Народного комісаріату промисловості будівних матеріалів 5500 робітників. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР. – №5. – 27 березня 1941р. – С. 12.*

9 лютого (неділя).

9. Розпочався загальноармійський лижний крос ім. маршала С.Тимошенка. *Комуніст. – 1941. – 9 лютого.*

10 лютого (понеділок).

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про заборону продажу, обміну і відпуску на сторону устаткування і матеріалів і про відповідальність по суду за ці незаконні дії”. Указ забороняв продаж чи обмін між промисловими підприємствами сировини й матеріалів, які виявилися зайвими, та передбачав кримінальну відповідальність керівників за ці дії. *Комуніст. – 1941. – 12 лютого.*

1. У Києві розпочав роботу пленум Центральної ради Тсоавіахіму України, який тривав до 11 лютого. На ньому розглядалися питання перебудови військового навчання членів товариства. *Комуніст. – 1941. – 12 лютого.*

13 лютого (четвер).

6. Було опубліковане повідомлення, що в київській артїлі “Електросила” освоєні нові види виробів широкого вжитку, зокрема, телевізори і квартирні електродзвінки. *Комуніст. – 1941. – 13 лютого.*

14 лютого (п'яниця).

4. Інститут історії АН УРСР приступив до створення чотирьохтомного видання “Історія Києва”. Спеціальну комісію по збиранню матеріалів очолила доктор історичних наук Н.Полонська-Василенко. *Комуніст. – 1941. – 14 лютого.*

15 лютого (субота).

1. Розпочала роботу XVIII Всесоюзна партконференція ВКП(б). *Комуніст.* – 1941. – 15 лютого.

20 лютого (четвер).

4. У Києві відбувся прем'єрний перегляд нового художнього фільму Київської кіностудії режисера І.Савченка “Богдан Хмельницький”. Сценарій для фільму написав О.Корнійчук. *Комуніст.* – 1941. – 22 лютого.

24 лютого (понеділок).

4. У Києві відбувся урочистий вечір присвячений 70-річчю з дня народження Лесі Українки, на якому були присутні сестри поетеси – Олена та Ірина Косачі. *Комуніст.* – 1941. – 25 лютого.

25 лютого (вівторок).

1. Начальник розвідки та контррозвідки Верховного головнокомандування вермахту (Абверу), адмірал В.Канаріс дав санкцію на створення українського добровольчого легіону. В результаті було створено два українські батальйони, які в історіографії фігурують під назвою Дружини українських націоналістів (група “Північ” та група “Південь”), в документах Абверу вони отримали кодові назви “Нахтігаль” та “Роланд”. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 274.

26 лютого (середа).

1. На 8 сесії Верховної Ради СРСР відбувалося обговорення та затвердження держбюджету на 1941р. *Комуніст.* – 1941. – 26 лютого. Зокрема, на потреби оборони передбачалося виділити 70 865, 6 млн. рублів. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.). – (Россия. XX век. Документы) Кн. 1. – М., 1998. – С. 680.*

3. На Лисичанському скляному заводі закінчили будівництво першої експериментальної печі для плавки флюсів, які застосовуються при автоматичному зварюванні голим електродом за методом Інституту

електрозварювання АН УРСР. Автоматичне зварювання надалі широко використовувалося в оборонній промисловості. *Комуніст.* – 1941. – 27 лютого.

27 лютого (четвер).

4. На засіданні президії АН УРСР уперше було офіційно заявлено про новий швидкісний спосіб автоматичного зварювання голим електродом під шаром флюсу, розроблений Інститутом електрозварювання АН УРСР. *Історія Академії Наук України. 1918 – 1993. – К. – 1994. – С. 94.*

28 лютого (п'ятниця)

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про використання курей на боротьбі з буряковим довгоносиком”. Суть ідеї використання курей полягала в тому, щоб після перших сходів буряків на бурячища випускали курей, які поїдали б бурякового довгоносика та інших шкідників. Постанова зобов'язувала працівників усіх колгоспів у 1941 р. для боротьби з довгоносиком використати всіх наявних курей з колгоспних і радгоспних птахоферм та особистих господарств селян. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР. – № 5. – 27 березня 1941р. – С.2-4.*

1 березня (субота).

1. На сесії Верховної Ради СРСР були затверджені закони “Про державний бюджет СРСР на 1941 р.”, “Про прибутковий податок з колгоспів”, “Про доповнення Закону про загальний військовий обов'язок ст.30-а і 30-б і про зміну і доповнення статей 7 і 54” *Комуніст.* – 1941. – 5 березня.

2 березня (неділя).

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про заходи по підвищенню врожаю картоплі в колгоспах і радгоспах УРСР”. (*Комуніст.* – 1941. – 2 березня.)

7. Вища атестаційна комісія Комітету у справах вищої школи при Раднаркомі СРСР присвоїла учений ступінь доктора історичних наук

без захисту дисертації професору кафедри історії України Київського державного університету імені Т.Шевченка О.Оглобліну. *Комуніст.* – 1941. – 2 березня.

6 березня (четвер).

9. Опубліковані затверджені РНК СРСР зміни в нормах ГПО, спрямовані на посилення прикладної підготовки фізкультурників. Зокрема, при здаванні норм з гімнастики, від фізкультурників тепер вимагатимуть навичок стройової підготовки. Норми по стрільбі приведені у відповідність до вимог стрілецької підготовки по малокаліберній зброї, прийнятих у Червоній армії. *Комуніст.* – 1941. – 6 березня.

2. Почалися заочні стрілецькі змагання дружин начскладу частин КОВО, присвячені Міжнародному жіночому дню. *Комуніст.* – 1941. – 7 березня.

7 березня (п'ятниця).

4. У Києві відбувся симфонічний концерт, на якому вперше в Україні прозвучала 6-та симфонія Д.Шостаковича. *Комуніст.* – 1941. – 11 березня.

8 березня (субота).

1. Таємним рішенням політбюро ЦК ВКП(б) було дозволено НКО провести у 1941р. навчальні збори, на які планувалося призвати 975.870 військовозобов'язаних запасу. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.). – (Россия. XX век. Документы) Кн. 1. – М., 1998. – С. 731-732.*

1. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову про виділення зі складу Головного військово-інженерного управління в самостійне Управління спорудження укріплених районів. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.). – (Россия. XX век. Документы) Кн. 1. – М., 1998. – С. 735 - 736.*

6. РНК УРСР ухвалила постанову “Про впорядкування тарифів за користування комунальними водопроводами, каналізаціями, банями,

трамваями” (Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР. – № 6. – 9 квітня 1941р. – С. 17-18.

9. Почався розіграш баскетбольної першості Києва, в якій узяли участь окрім чоловічих і 10 жіночих баскетбольних команд. *Комуніст.* – 1941. – 9 березня.

9 березня (неділя).

4. В Україні проходили урочисті заходи з нагоди 80-річчя з дня смерті Тараса Шевченка. *Комуніст.* – 1941. – 9 березня.

10 березня (понеділок).

1. З Полтави відправився ешелон переселенців у багатоземельні райони СРСР. До Єгор’євського району Алтайського краю виїхало 60 господарств з Нехворощанського району і всі члени колгоспу “Червоний плугатар” Опішнянського району. *Комуніст.* – 1941. – 12 березня.

11 березня (вівторок).

1. Генштабом Червоної армії підготовлена доповідна записка про основи стратегічного розгортання збройних сил Радянського Союзу на заході й сході. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.). – (Россия. XX век. Документы) Кн. 1. – М., 1998. – С. 741-746.*

4. До Києва після гастролей повернулася заслужена капела “Думка”, яка дала 22 концерти в Чернівцях, Акермані, Кишиневі, Одесі, Кам’янець-Подільському, Вінниці. *Комуніст.* – 1941. – 11 березня.

12 березня (середа).

1. Президія Верховної Ради УРСР ухвалила указ “Про поділ Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР на два народні комісаріати: Внутрішніх Справ УРСР і Комісаріат Державної Безпеки УРСР”. Наркомом внутрішніх справ УРСР призначений В.Сергієнко, наркомом державної безпеки – П.Мешик. *Комуніст.* – 1941. – 13 березня.

13 березня (четвер).

1. ОКВ розробив додаткові інструкції до директиви №21 (план “Барбаросса”) щодо виконавчої влади в “окупованих російських районах”. Ці райони передбачалося перетворити “у держави з власними урядами”. “У цих районах політична влада буде в руках райхскомісарів, які одержуватимуть інструкції від фюрера”. Головним завданням німецької виконавчої влади було експлуатувати ресурси окупованих районів для потреб німецької промисловості і для постачання продовольством німецьких військ. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. – С.493-494.*

4. РНК СРСР ухвалила постанову “Про присудження Сталінських премій за видатні праці в галузі науки”. Премій були удостоєні українські вчені: у галузі сільськогосподарських наук: Т.Лисенко за “загальновідомі роботи по літніх посадках картоплі свіжозбираними клубнями”; в галузі медицини: О.Богомолець за наукову працю “Посібник з патологічної фізіології” в 3-х томах, розроблену під його керівництвом і опубліковану в 1935-1937 рр.; О.Лур’є за загальновідомі наукові праці по знеболюванню родів, запроваджені у практику родопомічних закладів у 1937-1939 рр. професорами 1-го Київського медичного інституту; В.Філатов за відкриття й опрацювання у 1933-1939 рр. методу пересадки рогової оболонки ока і за наукові праці з лікувальної пересадки тканин. *Комуніст. – 1941. – 15 березня.*

15 березня (субота).

3. Опублікована постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) “Про обов’язкову поставку яєць державі колгоспами, господарствами колгоспників та одноосібними господарствами”, згідно якої встановлювалися норми поставок яєць відповідно до площі землі, закріпленої за колгоспом, колгоспниками чи індивідуальним господарством селянина. *Комуніст. – 1941. – 15 березня.*

16 березня (неділя).

4. РНК СРСР ухвалила постанову “Про присудження Сталінських

премій за видатні винаходи”. Премія 1-го ступеня була присуджена українському вченому Є.О. Патону за розробку методу й апарату швидкісного автоматичного зварювання. *Комуніст.* – 1941. – 16 березня.

18 березня (вівторок).

1. Відкрилася V сесія Верховної Ради УРСР, на якій було розглянуто питання про державний бюджет УРСР на 1941 р. *Комуніст.* – 1941. – 19 березня.

4. РНК СРСР ухвалила постанову “Про присудження Сталінських премій за видатні роботи в галузі мистецтва і літератури”. Серед українських митців премії були удостоєні композитор Л. Ревуцький за 2-гу симфонію, виконувану з 1940 р.; живописець М.Самокиш за картину “Перехід через Сиваш”, закінчену в 1935 р.; архітектор В.Заболотний за архітектурний проект будинку Верховної Ради УРСР у м. Києві, спорудженого в 1939 р.; драматичний актор А.Бучма за великі досягнення в області театральнo-драматичного мистецтва; оперні співаки І.Козловський та З.Гайдай за видатні досягнення в області театральнo-вокальнoго мистецтва; кінорежисер і письменник О.Довженко за створення кінокартини “Щорс”, письменник О.Корнійчук за п’єсу “Платон Кречет” та кіносценарій “Богдан Хмельницький”; поет П.Тичина за збірку “Чуття єдиної родини”, опублікованої в 1938 р. *Комуніст.* – 1941. – 18 березня.

21 березня (п’ятниця).

4. У Львові помер видатний український художник І.Труш. *Комуніст.* – 1941. – 22 березня.

9. У Києві почалися змагання важкоатлетів на першість серед восьми будинків Червоної армії – Центрального, Київського, Тбіліського, Ленінградського, Мінського, Харківського, Хабаровського і Ростовського. *Комуніст.* – 1941. – 21 березня.

24 березня (понеділок).

4. У Київському театрі опери і балету ім. Т.Шевченка оперою “Перекоп” Ю.Мейтуса відкрився фестиваль оперного та балетного мистецтва. *Комуніст.* – 1941. – 25 березня.

25 березня (вівторок).

1. Опублікований перелік законів та указів, прийнятих Верховною Радою УРСР на V сесії: “Закон про державний бюджет УРСР на 1941 р.”, “Закон про утворення народного комісаріату державного контролю УРСР”, “Закон про внесення змін у кодекс законів про родину, опіку, одруження і про акти громадянського стану УРСР”, “Указ про внесення змін і доповнень до адміністративного і кримінального кодексів УРСР”, “Указ про зміну пунктів “А” – “Г” ст. 206-7 до кримінального кодексу УРСР”, “Указ про порядок відновлення втрачених особистих документів”, “Указ про внесення змін в ст. 70 та 170 кримінального кодексу УРСР і ст. 72 адміністративного поділу УРСР”. *Комуніст. – 1941. – 25 березня.*

26 березня (середа).

1. ОКГ видав таємний наказ про діяльність поліції безпеки та СД під час східної компанії. “Підготовка” захоплених територій до політичного, тобто цивільного правління, була доручена рейхсфюреру СС Г. Гімлеру. Згідно цього наказу в зоні військових дій в тилу армій та військ будуть діяти спеціально створені зондеркоманди поліції безпеки (СД), на яких покладається виконання спеціальних завдань, зокрема, знищення саботажників, терористів, опозиціонерів, елементів, ворожих Рейху. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. – С. 494-495.*

3. Опублікована постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У “Про річні порайонні норми обов’язкової поставки яєць державі колгоспами, колгоспними дворами й одноосібними господарствами ” *Комуніст. – 1941. – 26 березня.*

27 березня (четвер).

3. Опублікована постанова РНК СРСР “Про обов’язкові поставки льону-довгунця, середньоросійської та південної конопель державі колгоспами і одноосібними господарствами”, згідно якої поставки здійснювалися з кожного гектара ріллі закріпленої за колгоспом і одноосібним господарством. *Комуніст. – 1941. – 27 березня.*

28 березня (п'ятниця).

3. РНК УРСР ухвалила постанову “Про затвердження нової структури і положень про Головне шляхове управління при Раді народних комісарів УРСР, обласні і районні шляхові відділи”. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР*. – № 7. – 28 квітня 1941р. – С. 12-20.

29 березня (субота).

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про покращення благоустрою міст, робітничих селищ, житла і побутового обслуговування населення міст УРСР”. *Збірник постанов та розпоряджень уряду УРСР*. – № 7. – 28 квітня 1941р. – С. 2-7.

2 квітня (середа).

1. Спеціальним ешеленом в райони Далекого Сходу з Житомирської області виїхало 650 колгоспників із сімей, які виявили бажання переселитися. *Комуніст*. – 1941. – 3 квітня.

4. Президія Верховної Ради УРСР ухвалила указ “Про присвоєння Київському державному театрові російської драми імені Лесі Українки”. *Комуніст*. – 1941. – 3 квітня.

4. В Одеському історичному музеї відкрилася виставка, присвячена відомому авіаторові С.Уточкину. *Комуніст*. – 1941. – 3 квітня.

3 квітня (четвер).

1. Головне командування німецьких сухопутних військ (ОКГ) видало директиву про організацію і забезпечення охорони оперативного тилу армій. У документі наказувалося “придушувати в зародку активний чи пасивний опір цивільного населення найсуворішими заходами покарання... Ворожі радянському урядові, радянському народові верстви населення слід використовувати в своїх інтересах, гарантуючи їм певні свободи і матеріальні блага...”. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни*. – К., 1986. – С. 20-21.

5 квітня (субота).

9. На спартакіаді важкоатлетів України, яка проходила в Харкові червоноармієць Г.Новак (Київ) встановив новий світовий рекорд по штанзі в середній вазі. В жимі двома руками він показав результат 126,6 кг, перевищивши попередній рекорд на 600 гр. Г.Новаку присвоєне звання чемпіона України. *Комуніст. – 1941. – 6 квітня.*

6 квітня (неділя).

9. За повідомленням РАТАУ по містах України розпочалися комсомольські гімнастичні змагання на здачу норм ГПО. *Комуніст. – 1941. – 6 квітня.*

8 квітня (вівторок).

4. У Києві в будівлі Маріїнського палацу відкрився центральний музей Тараса Шевченка. *Комуніст. – 1941. – 8 квітня.*

12 квітня (субота).

4. У Сталіно відбулося урочисте відкриття нової будівлі музичного театру. *Комуніст. – 1941. – 12 квітня.*

14 квітня (понеділок).

1. Провід Українських Націоналістів (ПУН) А.Мельника ухвалив меморандум про цілі українського націоналістичного руху. В ньому зазначалося, що “метою ОУН є відновлення незалежної, суверенної української держави на заселеній українським народом території між Дунаєм, Карпатами і Каспійським морем”. Не вказувалося, яким чином буде досягнута ця мета. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. – Львів, 1997. – С.17-21.*

15 квітня (вівторок).

4. Опубліковане повідомлення про створення в Києві нового Ботанічного

саду АН УРСР на території в 117 га. *Комуніст. – 1941. – 15 квітня.*

10. Секретарю ЦК КП(б)У М.Хрущову була підготовлена доповідна записка НКДБ УРСР з пропозицією “розповсюдити закон про зрадників Батьківщини на учасників антирадянських організацій, що перебувають на нелегальному становищі у західних областях УРСР; в Чернівецькій та Ізмаїльській областях. Сім’ї нелегалів репресувати і виселяти у віддалені місця Радянського Союзу, майно конфісковувати”. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 79-80.*

20 квітня (неділя).

4. У Києві відкрився II з’їзд композиторів і музикознавців України. *Комуніст. – 1941. – 22 квітня.*

22 квітня (вівторок).

4. У Полтаві в художньому музеї відкрилася виставка художниці А.Роциної. *Комуніст. – 1941. – 25 квітня.*

23 квітня (середа).

1. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР ухвалили постанову “Про нові формування у складі Червоної армії”, згідно якої до 1.06.1941 передбачалося створення 10 нових протитанкових артилерійських бригад Резерву головного командування і 5 повітрянодесантних корпусів; половину нових формувань планувалося розташувати у КОВО. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 104-106.*

24 квітня (четвер).

6. У Полтаві Союзунівермаг Наркомторгу СРСР відкрив показовий універсальний магазин. “Завезена велика кількість мануфактури, взуття, велосипедів та інших товарів.” В найближчі дні планується відкрити в місті ще один такий магазин. *Комуніст. – 1941. – 25 квітня.*

25 квітня (п'ятниця).

1. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про районні річні норми обов’язкових поставок продукції льону-довгунця, середньо-російських і південних конопель державі колгоспами Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Кам’янець-Подільської, Київської, Кіровоградської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Сумської і Чернігівської областей УРСР”. *Комуніст.* – 1941. – 27 квітня.

27 квітня (неділя).

9. У Києві вулицями міста пройшла традиційна естафета легкоатлетів. “Першим прийшов рекордсмен УРСР І. Липківський, який приніс перемогу команді “Спартак”. *Комуніст.* – 1941. – 29 квітня.

9. Розпочався сезон розіграшу першості СРСР матчем, який відбувся у Сталінграді між командами “Динамо” (Київ) та місцевим “Трактором”. Перемогли динамівці з рахунком 3:2. *Комуніст.* – 1941. – 29 квітня.

28 квітня (понеділок).

1. Головнокомандуючий сухопутних військ Німеччини фон Браухич видав наказ “Про взаємодію військ з поліцією охорони та СД”. 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 122-123.

29 квітня (вівторок).

1. В ОКВ відбулася нарада з питань економічної політики на майбутніх захоплених територіях СРСР (план “Ольденбург”) 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 69.

Квітень

1. У Кракові відбувся II великий Збір ОУН С.Бандери. На ньому керівництво організації підтвердило принцип революційної боротьби, що спирається “на власні сили українського народу, відкинувши загалом орієнтацію на чужі сили”. Українська суверенна держава може утворитися

тільки внаслідок національної революції. ОУН(Б) повинна стати революційною політичною партією, здатною здійснити збройне повстання. Це повстання матиме більше шансів на успіх, якщо одночасно розгорнеться боротьба інших народів, поневолених Росією. Ця спільна боротьба повинна проходити під гаслом ОУН “Воля народам, воля людині!” *УОН у світлі постанов Великих зборів, конференцій та інших документів з боротьби 1929 – 1955 рр. – Мюнхен, 1955. – с. 24-27, 31.*

1. Розпочався добровільний набір до українського батальйону ДУН “Роланд”, командиром якого став Євген Побігуций. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К, 2004. – С. 284.*

1 травня (четвер).

1. У Києві на Хрещатику відбувся традиційний першотравневий парад військ Київського гарнізону та демонстрація трудящих міста, в якій взяло участь близько 500.000 чоловік. По всіх містах України пройшли багатотисячні першотравневі демонстрації. *Комуніст. – 1941. – 4 травня.*

4 травня (неділя)

1. Пленум ЦК ВКП(б) рекомендував Першого секретаря ЦК ВКП(б) Й.Сталіна на пост голови РНК СРСР. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 141.*

5 травня (понеділок).

1. Розпочався черговий пленум ЦК КП(б)У, на якому обговорювалися такі питання: про перевірку виконання будівельної програми на 1941 рік по УРСР і про заходи розширення виробництва місцевих будівельних матеріалів; про хід виконання рішення XVIII з’їзду. *Комуніст. – 1941. – 6 травня.*

1. У Москві відбулися урочисті збори на честь випускників воєнних академій. На прийомі в Кремлі Й.Сталін зокрема, сказав: “проводя оборону нашей страны, мы обязаны действовать наступательным образом. От обороны перейти к политике наступательных действий. Нам необходимо перестроить наше воспитание, нашу пропаганду, агитацию,

нашу печать в наступательном духе. Красная армия есть современная армия, а современная армия – армия наступательная”. 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 158-160.

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про виробництво танків Т–34 в 1941 р.”, згідно якої планувалося 1800 танків з 2800 – випустити на Харківському заводі №183, а 2300 комплектів бронедеталей корпусу – на Маріупольському заводі. 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 162-164.

6 травня (вівторок).

7. Вища атестаційна комісія Комітету у справах вищої школи при РНК СРСР присвоїла ступінь доктора історичних наук і звання професора кафедри “Історії України” – директору Львівського філіалу Інституту історії АН УРСР І.Крип’якевичу. *Комуніст.* – 1941. – 8 травня.

1. Президія Верховної Ради СРСР видала укази “Про призначення тов. Й.Сталіна Головою РНК СРСР” та “Про призначення тов. В. Молотова Заступником Голови РНК СРСР” *Комуніст.* – 1941. – 7 травня.

7 травня (середа).

1. В Дрогобичі відбувся показовий судовий процес над шістдесятма двома членами ОУН. За вироком суду 30 осіб було засуджено до смертної кари, 24 – до десяти років позбавлення волі, справи решти восьми чоловік відправили на додаткове розслідування. Згодом президія Верховної Ради СРСР пом’якшила вироки – до вищої міри покарання було засуджено 26 підсудних (чотирьом в’язням, серед яких троє жінок, було збережене життя), 13 арештантам підтвердили їхні десятирічні вироки, а 19 осіб засудили на терміни від 7 до 8,5 років. *Киричук Ю.А. Радянський терор 1939-1941 рр.// Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ- ХХ століття. Історичні нариси.* – К.: Наукова думка, 2002. – С. 582.

8 травня (четвер).

4. У Самборі відкрився краєзнавчий музей. *Комуніст.* – 1941. – 9 травня.

10 травня (субота).

1. У Харкові в Інтендантській академії Червоної армії відбулося урочисте засідання, присвячене черговому випуску. *Комуніст.* – 1941. – 11 травня.

7. Вища атестаційна комісія у справах вищої школи при РНК СРСР присвоїла без захисту дисертації ступінь доктора мистецтвознавчих наук професору Київської консерваторії Л.Ревуцькому. *Комуніст.* – 1941. – 11 травня.

11 травня (неділя).

4. Відбулися пам'ятні заходи з нагоди 50-ї річниці з дня смерті Остапа Вересая. У с. Сокиринці Срібненського р-ну, Чернігівської обл., де жив, творив і був похований класик українського кобзарства, відбувся мітинг та урочисте засідання. На ньому були присутні відомі українські письменники, наукові працівники АН УРСР, колгоспники найближчих сіл. *Комуніст.* – 1941. – 13 травня.

12 травня (понеділок).

1. У Дрогобичі розпочався показовий судовий процес над тридцятьма дев'ятьма членами ОУН, який тривав до 13 травня. Його підсумок – 22 особи засуджено до розстрілу, 8 – до десяти років, 4 – до п'яти років табірних ув'язнень, а також було 5 осіб заслано на довічне поселення до Казахстану. *Киричук Ю.А. Радянський терор 1939-1941 рр.// Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ- ХХ століття. Історичні нариси.* – К.: Наукова думка, 2002. – С. 582-583.

13 травня (вівторок).

1. Верховне головнокомандування вермахту (ОКВ) ухвалило розпорядження про військову юрисдикцію у районі дії плану “Барбаросса” і

про особливі повноваження військ. Цивільне населення за будь-які дії проти вермахту вимагалось жорстоко карати шляхом проведення публічних страт. Німецькі військовослужбовці за дії, “вчинені проти місцевого населення, навіть у тих випадках, коли вони становлять військовий злочин або провину”, не могли бути переслідувані. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни.* – К., 1986. – С. 21-24.

6. У Криму в санаторно-піонерському таборі “Артек” ім. В.Молотова відкрився літній сезон. *Комуніст.* – 1941. – 16 травня.

14 травня (середа).

4. Вийшов перший номер журналу гумору та сатири “Перець”. *Комуніст.* – 1941. – 15 травня.

1. Відбулося засідання Головної військової ради РСЧА з питання організації політичної роботи у військах 1941 год: *В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.); В.П. Наумов (науч. Ред.). – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 141.*

15 травня (четвер).

1. Генштаб Червоної армії розробив план стратегічного розгортання збройних сил СРСР з нанесенням превентивного удару по зосереджених на кордоні СРСР німецьких військах. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 141.*

4. У Київському державному українському драматичному театрі ім. І. Франка відбулося святкування 50-річчя з дня народження видатного актора А.Бучми. *Комуніст.* – 1941. – 16 травня.

6. Вдруге відкрився літній сезон “на молодому радянському курорті” в Трускавці. *Комуніст.* – 1941. – 16 травня.

17 травня (субота).

4. У Харкові розпочав свою роботу V з'їзд терапевтів України, який тривав до 22 травня. На з'їзді були розглянуті питання переливання

крові як в клінічних так і в польових умовах, проблеми авітамінозу. У роботі форуму брали участь такі відомі вчені як О.Богомолець, М.Стражеско, А.Шамов (Ленінград), та ін. *Комуніст.* – 1941. – 18 травня.

18 травня (неділя).

4. У с. Русове Снятинського р-ну Станіславської обл. відкрився музей відомого українського письменника Василя Стефаника, директором якого став син письменника К.Стефаник. *Комуніст.* – 1941. – 17 травня.

21 травня (середа).

10. Нарком внутрішніх справ СРСР Л.Берія підписав наказ про поселення на 20 років у Кустанайській області жителів, депортованих із західних областей України та Білорусі. *Винниченко І.І. Україна 1920 – 1980-х: депортації, заслання, вислання.* – К., 1994. – С. 47.

24 травня (субота).

4. У Києві розпочала свою роботу українська наукова конференція медичних інститутів, інститутів удосконалення лікарів з питань травматизму, яка тривала до 28 травня. Головна увага учасників була приділена воєнно-польовій хірургії. *Комуніст.* – 1941. – 25 травня.

4. Вийшов з друку перший номер літературно-публіцистичного журналу “Україна”. *Комуніст.* – 1941. – 24 травня.

3. На Харківському велосипедному заводі визначний день: з конвеєра зійшов мільйонний велосипед. *Комуніст.* – 1941. – 25 травня.

7. Помер видатний український отоларинголог професор, доктор медичних наук С.Компанієць. *Комуніст.* – 1941. – 27 травня.

25 травня (неділя).

7. У Києві відбулися урочисті заходи з нагоди 60-річчя з дня народження видатного українського вченого, академіка, президента АН УРСР О.Богомольця. *Комуніст.* – 1941. – 27 травня.

28 травня (середа).

4. У Львові відбулося урочисте вручення 52-м західноукраїнським письменникам квитків Спілки радянських письменників України. *Комуніст.* – 1941. – 29 травня.

31 травня (субота).

3. Опублікована постанова РНК УРСР про річні порайонні норми обов'язкових поставок державі бринзи-сиру колгоспами". *Комуніст.* – 1941. – 31 травня.

9. У Львові закінчилися Другі всесоюзні змагання прикордонних військ НКВС СРСР. Загальне I місце з усіх видів змагань зайняла команда України. *Комуніст.* – 1941. – 1 червня.

Травень

1. ОУН(Б) виробила інструкції "Боротьба та діяльність ОУН під час війни", в яких зазначалося, що війну між СРСР та іншими державами, яка, за всіма підрахунками буде проходити на території України, "ОУН використає як нагоду для повного розгортання визвольної революційної боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу". *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 111.

10. Наприкінці травня в західних областях України війська НКВС СРСР провели операцію "з вилучення сімей нелегалів, для переселення їх у віддалені райони Радянського Союзу" *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 162.

2 червня (понеділок).

1. РНК СРСР ухвалила постанову "Про випуск Державної позики третьої п'ятирічки загальною сумою 9 млрд. 500 млн. карбованців". *Комуніст.* – 1941. 3 червня.

5 червня (четвер).

3. Опублікована постанова РНК УРСР "Про додаткову оплату праці колгоспників за підвищення урожайності тютюну, хмелю, інших

технічних і плодово-ягідних культур, винограду, насіння овочевих культур і трав, підвищення показників по конярству і рибальству в колгоспах УРСР”. *Комуніст.* – 1941. – 5 червня.

6 червня (п'ятниця).

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалив постанови “Про мобілізаційний план з боєприпасів на друге півріччя 1941 і 1942 р.”, “Про будівництво заводів і цехів по виробництву боєприпасів і патронів”, “Про матеріально-технічне забезпечення мобілізаційного плану з боєприпасів і патронів”. *Известия ЦК КПСС.* – 1990. - №6. – С. 197.

1. ОКВ розробив директиви командуючим арміями і флотами про ставлення до політичних комісарів Червоної армії з доповненнями головнокомандуючого сухопутними військами, згідно яких, “політкомісарів захоплених в бою чи під час опору, як правило, необхідно негайно знищувати”. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 325-327.*

7 червня (субота).

3. РНК СРСР ухвалила постанову “Про заходи по збільшенню кормів для тваринництва в колгоспах”. *Комуніст.* – 1941. – 7 червня.

9 червня (понеділок).

1. У Київському артилерійському училищі ім. С.Кірова відбувся черговий випуск офіцерів-артилеристів. *Комуніст.* – 1941. – 10 червня.

10 червня (вівторок).

1. Підготовлений спільний меморандум В.Кубійовича, керівника Українського центрального комітету у Кракові та Т.Омельченка, керівника Українського національного об'єднання у Берліні. Меморандум переданий до канцелярії А.Гітлера. У документі об'рунтовувалася доцільність “відродження незалежної української держави в рамках нового європейського порядку”, яка виступатиме політичною протиположністю Росії, буде “незалежною продовольчою базою для індустріальної і перенаселеної

середньої і західної Європи”, виступатиме “культурним бастионом Європи на Сході”. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. – Львів, 1997. – С. 37-57.*

1. Відбувся випуск курсантів Київського танко-технічного училища ім. С.Тимошенка. *Комуніст. – 1941. – 11 червня.*

12 червня (п'ятниця).

1. Директивою наркома оборони СРСР і начальника Генштабу РСЧА командуючому КОВО повідомили про включення до складу військ КОВО 16-ої армії, особовий склад якої почне прибувати на територію округу з 15 червня 1941р. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 351-352.*

1. У Харківському танковому училищі ім. Сталіна відбувся черговий випуск лейтенантів-танкістів. *Комуніст. – 1941. – 13 червня.*

13 червня (субота).

1. У центральній пресі опублікована заява ТАРС, в якій заперечувалася загроза нападу Німеччини на СРСР. *Комуніст. – 1941. – 13 червня; 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 297.*

1. Нарком оборони СРСР і начальник Генштабу РСЧА надіслали військовій раді КОВО директиву: на 1 липня 1941 р. всі дивізії, розташовані в глибині території, і управління корпусів з корпусними частинами перевести в нові табори, ближче до кордону. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 358.*

15 червня (неділя).

1. Група членів Революційного проводу на чолі С.Бандерою підготувала “Меморандум Організації Українських Націоналістів під проводом С.Бандери”, який 23 червня 1941 р. був переданий до канцелярії А.Гітлера. Документ мав на меті “звернути увагу основних німецьких інституцій,

які визначають шляхи і методи зовнішньої політики Німецького Райху, на серйозність української проблеми”. В ньому зазначалося, що “новий європейський порядок без самостійної національної української держави є немислимим”, а також застерігалось, якщо “німецькі війська при вступі в Україну, звичайно, спочатку будуть вітати як визволителів, то незабаром ситуація може змінитися, якщо Німеччина прийде в Україну не з метою відновлення української держави і відповідними гаслами”. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. – Львів, 1997. – С. 58-85.*

9. Розпочалися профспілково-комсомольські змагання з кросу в містах України. *Комуніст. – 1941. – 15 червня.*

16 червня (вівторок).

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову про прискорення приведення в бойову готовність укріплених районів. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 376-377.*

1. ОКВ підготувало спеціальні інструкції стосовно ставлення до радянських військовополонених, які передбачали поводитися з “військовополоненими Червоної армії з надзвичайною стриманістю і найсуворішою пильністю” і вимагали “повного придушення будь-якого пасивного чи активного опору”. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. – С. 160-161.*

17 червня (середа).

6. У газеті “Комуніст” був опублікований анонс про відкриття у Києві 22 червня 1941р. Республіканського стадіону. В програмі урочистих святкувань – футбольний матч на першість СРСР між командами “Динамо” (Київ) та РСЧА (Москва). *Комуніст. – 1941. – 17 червня.*

1. У німецькі війська надійшов наказ А.Гітлера, де був остаточно вказаний день і час початку операції “Барбаросса” – 22 червня 1941р. о 3-00 за середньоєвропейським часом. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др.*

др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 297.

1. Політбюро ЦК ВКП(б) прийняло постанову “Про відбір 3700 комуністів на політроботу до Червоної армії”, згідно якої планувалося від 1 липня до 1 серпня 1941р. призвати з запасу 3700 комуністів для укомплектування середнього комскладу. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 381.*

19 червня (п'ятниця).

1. Нарком оборони СРСР видав наказ “Про маскування аеродромів, військових частин і важливих об'єктів військових округів.” *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 420.*

21 червня (субота).

1. Відбулося засідання політбюро ЦК ВКП(б), на якому підписали і направили у військові округи директиву №1 на випадок можливого нападу Німеччини і заходах щодо його відбиття. *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 420.*

22 червня (неділя).

1. О 3-й годині 30 хвилин розпочався могутній артилерійсько-мінометний вогонь у прикордонній смузі на всіх західних рубежах Радянського Союзу, який передував розгортанню наступу 153 німецьких та 37 союзних Німеччині дивізій вглиб території СРСР. На територію УРСР вступили війська армійської групи “Південь” (17, 6-а армії, 1-а танкова група). Одночасно ворожа авіація завдала бомбових ударів по залізничних вузлах, аеродромах, військово-морських базах СРСР. Зазнали бомбардувань окремі міста України: Львів, Житомир, Одеса, Київ, Севастополь. *Комуніст. – 1941. – 24 червня.*

1. У Кракові відбулися установчі збори Українського національного комітету – позапартійного загальнонаціонального координаційного органу, до якого входило понад сто представників української еміграції.

Збори надали повноваження Я.Стецьку проголосити незалежність Української держави у Львові. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К., 2004. – С. 210.*

1. Опівдні за дорученням Радянського уряду заступник голови РНК СРСР і нарком іноземних справ В. Молотов сповістив по радіо про напад на СРСР нацистської Німеччини. *Правда. – 1941. – 23 юня.*

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про мобілізацію військовозобов’язаних по Ленінградському, Прибалтійському особливому Західному, особливому Київському, особливому Одеському, Харківському, Орловському, Московському, Архангельському, Уральському, Сибірському, Приволзькому, Північнокавказькому і Закавказькому військових округах”. Мобілізації підлягали військовозобов’язані 1905—1918 р. народження. Перший день явки мобілізованих на призовні пункти призначався на 23 червня 1941р. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 – К., 1980. – С.22.*

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про оголошення в окремих місцевостях СРСР воєнного стану”. Воєнний стан оголошено на всій території Української РСР. *Комуніст. – 1941. – 24 червня.*

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про воєнний стан”, відповідно до якого в місцевостях, оголошених на воєнному стані, всі функції органів державної влади для оборони країни, забезпечення громадського порядку і державної безпеки передавалися військовому командуванню. Військовій владі зокрема, надавалося право: залучати громадян до трудової повинності для виконання оборонних робіт, регулювати час роботи установ і підприємств, регулювати торгівлю, а також встановлювати норми відпуску населенню продовольчих та промислових товарів, забороняти виїзд та в’їзд у місцевості, оголошені на воєнному стані, виселяти в адміністративному порядку за межі місцевості, оголошених на воєнному стані, осіб, “визнаних соціально небезпечними” тощо. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. – Т.1 - К., 1980. – С. 19-20.*

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про затвердження положення про військові трибунали в місцевостях, оголошених на воєнному стані, і в районах воєнних дій” Військові трибунали у складі трьох постійних членів, без участі народних засідателів, отримали право розглядати справи до закінчення 24 год. після вручення обвинувачення; касаційне оскарження вироків не допускалося; вирoki вступали в силу з моменту їх виголошення і негайно виконувалися. *Комуніст. – 1941. – 24 червня.*

1. Західні прикордонні військові округи перетворені у фронти: Прибалтійський особливий — у Північно-Західний (командуючий — генерал-полковник Ф. Кузнецов), Західний особливий — у Західний (командуючий - генерал армії Д. Павлов), Київський особливий — у Південно-Західний (командуючий — генерал-полковник М. Кирпонос) і Одеський військовий округ — у 9-ту окрему армію. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. - С. 59.*

1. Розпочалися виступи партизанських груп ОУН(Б) на півночі Львівської області, в районі Сокаля, Поздимира, Радехова. Загін членів ОУН у складі 200 бійців-підпільників захопив містечко Лопатин, у якому оборонялося 30 бійців внутрішніх військ НКВС та 50 міліціонерів, і утримував його близько доби. Повстанці перерізали лінії телефонного зв'язку, нападали на прикордонні застави, виявляли та знищували прикордонні десанти. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К., 2004. – С. 172.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Устилуг Волинської області і Сокаль Львівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. – С. 374, 412.*

1. Найбільш запеклі бої відбувалися на південь від Володимир-Волинського, в районі м. Перемишля, розпочалася оборона Перемишльського укріпрайону, що тривала до 26 червня. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. - К., 1975 – С. 57.*

1. Одними з перших о 4-й годині ранку прийняли на себе удари ворога 13 прикордонників прикордонної застави с. Скоморохи під командуванням начальника застави лейтенанта А. В. Лопатіна. *Українська ССР в Великій Отчественной війне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975 - С. 57.*

1. Бійцями 91-го прикордонного загону, 41-ї стрілецької дивізії та винищувального батальйону розпочалася оборона м. Рава-Руська Львівської обл., яка тривала до 28 червня. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. - К., 2000. - С.665.*

1. За даними німецького військового командування втрати радянської авіації на території України становили 400 бойових літаків. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 - 30.9. 1941). - М., 1971. - С. 26.*

1. У Жовківському та Янівському передмістях Львова велась інтенсивна перестрілка між військовослужбовцями Червоної армії й українськими диверсантами, закинутими Абвером за лінію фронту. Ці локальні бої, за свідченням очевидців, спричинили в перші дні війни серйозну паніку серед співробітників НКВС і партапарату, які вже 23 червня почали залишати місто. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. - К, 2004. - С. 175.*

1. Після бомбардування німецькою авіацією у в'язниці м. Луцька близько 2000 в'язнів (переважно члени ОУН) підняли бунт. *Спецповідомлення начальника Тюремного управління НКВС УРСР про становище в тюрмах Волинської, Ровенської, Тернопільської, Львівської і Чернівецької областей. 28 червня 1941 р. // Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. У двох кн. - Т.2. - К., 1994. - С. 236-238.*

10. У тюрмах Західної України розпочалися розстріли ув'язнених - переважно діячів ОУН, інтелігенції та національно свідомих громадян. Цього дня у 4-х тюрмах Львова було розстріляно 108 осіб. *Телеграма начальника Тюремного управління НКВД УСССР Народному комісарові внутрішніх справ УСССР про евакуацію тюрем західних областей ССССР. 5 липня 1941 р. // Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. - Кн. Друга.- К., 1994. - С. 242-245.*

23 червня (понеділок).

1. Згідно директиви Ставки Головного командування у районі міст Луцьк, Ровно, Броди вісім радянських мотомеханізованих корпусів (22, 15, 9, 19 і 8-й) перейшли в контрнаступ, з метою розгрому німецької 1-ї танкової групи Е.Клейста. Почалася найбільша танкова битва початкового періоду війни, що тривала до 29 червня. *Коваль М.В. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії.* – К., 1995. – С. 48.

1. Протягом дня бомбардувальна авіація Чорноморського флоту здійснила масовані нальоти на головні бази румунського флоту в Констанці і Суліна. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. - К., 1975. – С. 73.*

1. Почався виступ бойового відділу ОУН(Б) у складі 87 добре озброєних і підготовлених бійців у Перемишлянському районі Львівської області, які за перший день боїв убили 35 і полонили 188 червоноармійців, а 28 червня захопили спільно з підрозділами вермахту райцентр Перемишляни. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 173.

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про Ставку Головного Командування Збройних Сил СРСР”. На Ставку покладалося керівництво всією бойовою діяльністю Червоної армії та Військово-Морського Флоту. Очолив Ставку народний комісар оборони СРСР маршал Радянського Союзу С.Тимошенко, члени Ставки ГК: голова Комітету оборони при РНК СРСР маршал Радянського Союзу К.Ворошилов, нарком іноземних справ СРСР В.Молотов, секретар ЦК ВКП(б), Голова РНК СРСР Й.Сталін, начальник Генштабу генерал армії Г.Жуков, перший заступник наркома оборони СРСР маршал Радянського Союзу С.Будьонний, нарком ВМФ, головнокомандуючий ВМФ адмірал М.Кузнецов. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. – Т.1 – К., 1980. - С. 74-75.*

1. Радянські війська залишили з боями місто і залізничну станцію Володимир-Волинський; районні центри Берестечко, Затурці, Іваничі, Локачі Волинської області; Краковець і Яворів Львівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів*

і матеріалів. - К., 1963. – С. 369-442.

1. Нарком внутрішніх справ СРСР Л.Берія видав наказ про евакуацію ув'язнених з тюрем, розташованих у прифронтовій зоні. *Эвакуация заключенных из тюрем НКВД СССР в 1941-1942. // Военно-исторический архив. - Вып.2. - 1997.*

2. У зв'язку з нападом нацистської Німеччини проведено масові мітинги у містах і селах республіки. У Києві відбувся мітинг, на якому з патріотичними закликами виступили П. Тичина, М. Рильський, А. Шиян, Л. Первомайський. *Комуніст. – 1941. – 24 червня.*

3. Рішенням РНК СРСР і ЦК ВКП(б) введений у дію затверджений урядом за два тижні до початку війни мобілізаційний план виробництва боєприпасів, що став першим кроком на шляху перебудови підприємств багатьох галузей промисловості на виконання військових замовлень. *Известия ЦК КПСС. – 1990. - №6. – С. 197.*

10. У Луцькій тюрмі після придушення бунту розстріляно близько 2000 ув'язнених. *Спецповідомлення начальника Тюремного управління НКВС УРСР про становище в тюрмах Волинської, Ровенської, Тернопільської, Львівської і Чернівецької областей. 28 червня 1941 р. / Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. – К., 1994. – Кн. Друга. - С. 236-238.*

24 червня (вівторок).

1. Тривали напружені бої військ прикордонних гарнізонів та частин 6-ї армії на північний захід від Львова з 4-м німецьким армійським корпусом. 22-й радянський механізований корпус вступив в бій з 1-ю німецькою танковою групою, що вийшла до р. Стирь. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., 1971. – С. 37.*

1. Видана директива командуючого Південно-Західним фронтом генерал-полковника М. Кирпоноса про формування частин Київського укріпленого району. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 13.*

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про створення Ради

з евакуації”. На цей орган покладалося вирішення питань перебазування в східні райони країни і розміщення на новому місці людських резервів і матеріальних цінностей. До складу Ради входили: перший секретар ВЦРПС М.Шверник (з 3 липня голова), заступник Голови РНК СРСР О.Косигін, заступник наркома оборони СРСР Б.Шапошніков, та ін. З 26 червня і 1 липня 1941 р. до складу ради увійшли нарком зовнішньої торгівлі СРСР А.Мікоян і заступник Голови РНК СРСР М.Первухін. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 32.

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про Радянське Інформаційне Бюро”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. – Т.1 - К., 1980. – С. 22-23.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Верба, Заболоття, Торчин Волинської області; Нижні Устрики Дрогобицької області; Демидівка, Козин і Млинів Ровенської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. – С. 369-442.

1. РНК СРСР ухвалила постанову “Про охорону підприємств і установ та створення винищувальних батальйонів” і “Про заходи щодо боротьби з парашутними десантами і диверсантами супротивника “. Всього за час війни було створено близько 2 000 винищувальних батальйонів, загальне керівництво якими здійснював центральний штаб при НКВС СРСР. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 32.

1. Розпочалися виступи місцевого населення, підготовлені членами ОУН(Б), у Львові, Луцьку, Перемишлі, Самбірському, Мостицькому, Городоцькому, Рудківському, Бібрському, Жовківському, Яворівському районах Дрогобицької та Львівської областей. До вечора цього ж дня повстанці захопили містечко Вербу – райцентр Ровенської області і “вистріляли 50 енкаведистів та міліціонерів”. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 173-174.

3. РНК СРСР ухвалила постанову про переміщення з прифронтової

смуги в тил устаткування й основних кадрів авіапромисловості Ленінграда, Риги, Талліна, Могильова, Мінська і Дніпропетровська. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 13.

4. ЦК КП(б)У ухвалив постанову про зменшення формату республіканських газет “Комуніст”, “Радянська Україна”, “Комсомолец України” і скорочення періодичності видання газет “Колгоспник України” і “Тваринництво України”. “Літературна газета” перетворювалася в газету “Література і мистецтво”, “Літературний журнал” — у журнал “Українська література”. З 25 червня зменшувався в два рази формат всіх обласних газет. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 146.*

10. У трьох тюрмах Львова було розстріляно 1808 осіб “з метою прискореного розвантаження тюрем Львівської області від контрреволюційного, кримінально-політичного елемента” *Доповідна начальника Тюремного відділення УНКВС Львівської області начальникові УНКВС по Львівській області від 24 червня 1941 р. /Білас Іван. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. – К., 1994. – Кн. Друга. - С. 228-229.*

25 червня (середа).

1. Ставка Головного командування утворила Південний фронт. Командуючим військами фронту призначено генерала армії І. В. Тюленева. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. - К., 1975. – С. 59.*

1. Народний комісаріат оборони СРСР видав директиву про формування групи армій Резерву головного командування для організації оборони на лінії Невель — Вітебськ — Могильов — Жлобин — Гомель — Чернігів — р. Десна — р. Дніпро до Кременчука. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 16.

1. Тривали напружені бої в прикордонній зоні радянсько-німецького фронту та районі міст Дубно і Луцьк. На захід від Ровно сконцентрувалися до удару після 100-250-кілометрового маршу 9-й і 19-й механізовані

корпуси проти 1-ї танкової групи Е.Клейста. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 68.*

1. Відповідно до постанови РНК СРСР на прикордонні війська і частини внутрішніх військ НКВД покладене завдання охорони тилу діючих фронтів і армій. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 15.*

1. Рішенням політбюро ЦК ВКП(б) створено Радянське бюро військово-політичної пропаганди з метою зосередження в одному відомстві керівництва усією військово-політичною пропагандою і контрпропагандою серед військ ворога і населення. *Известия ЦК КПСС. – 1990. - № 6. – С. 203-204.*

1. А.Гітлер видав наказ про передачу всієї повноти влади на окупованих східних територіях командуючим військами вермахту. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 16.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Луцьк, а також районні центри Головно, Любомль, Овадне, Сенкевичівка, Шацьк Волинської області; Дубно Ровенської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442.*

1. Починаючи з цього дня до 27 червня повстанські групи ОУН захопили населені пункти Купновичі, Ляшки, Костільники та Мокряни Рудківського району Львівської області. До приходу частин вермахту майже весь район контролювався оунівцями. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К, 2004. – С. 176-177.*

1. Розпочалися вуличні перестрілки між підпільниками ОУН та радянськими військами у Львові, які тривали до 28 червня. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К, 2004. – С. 175-176.*

2. На цей день по Українській РСР було створено 579 винищувальних батальйонів, за два дні мобілізації по 13 східних областях 27 500 осіб подали заяви з проханням зарахувати їх добровольцями на фронт. *Телеграма до ЦК ВКП(б) від секретаря ЦК КП(б)У М. Бурмистренка /*

(Известия ЦК КПСС. – 1990. – № 6. – С. 206.

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанови “Про виробництво броні і танків КВ” і “Про збільшення випуску танків КВ, Т-34, Т-50, артилерійських тягачів і танкових дизелів на III і IV квартали 1941 р.”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 15.

26 червня (четвер).

1. Розпочався контрудар радянських механізованих корпусів (8 і 15-го з району Брод на Радехів, Берестечко, Сокаль та 9 і 19-й на захід від Ровно) проти чотирьох дивізій 1-ї танкової групи Е.Клейста. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 68.*

1. Група кораблів Чорноморського флоту разом з авіацією завдала удару по базі румунського флоту в Констанці. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. - К., 1975. – С. 73.*

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про режим робочого часу робітників та службовців у воєнний час”. *Комуніст.* – 1941. – 27 червня.

1. Вийшов указ президії Верховної Ради СРСР “Про порядок призначення і виплати допомоги родинам військовослужбовців рядового і молодшого начальницького складу у воєнний час”. *Комуніст.* – 1941. – 27 червня.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Горохів і Рожище Волинської області; Судова Вишня Дрогобицької області; Острожець Ровенської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

1. Загін членів ОУН(Б) зайняв райцентр Берестечко, який утримував до приходу німецької армії. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 172.

1. Бойові загони ОУН тричі за день штурмували тюрму в м. Бережани. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 170.

3. Рішенням ЦК КП(б)У і РНК УРСР утворена спеціальна комісія для керівництва евакуацією на чолі з заступником голови РНК республіки Д. Жилою. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 18.

3. ЦК КП(б)У і РНК УРСР направили партійним і радянським організаціям областей і районів директивний лист “Про виняткову організованість у підготовці і проведенні збирання врожаю 1941 р.”. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 177.

3. РНК УРСР ухвалила постанову “Про підготовку трактористів, комбайнерів і їхніх помічників на короткострокових курсах”, у якій ставилося завдання організувати в МТС, школах механізаторів і технікумах навчання понад 63 тис. трактористів, 10 тис. комбайнерів, 12,6 тис. помічників комбайнерів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 18.

3. У наркоматі чорної металургії СРСР відбулася нарада з питання демонтажу унікального Маріупольського броньового стану й установки його на Магнітогорському металургійному комбінаті. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 19.

27 червня (п'ятниця).

1. Перейшли в наступ на м. Дубно війська 8-го механізованого корпусу, пересувна група корпусу під командуванням М.Попеля на кінець дня вийшла на південну околицю міста. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 69.

1. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР ухвалили постанову “Про порядок вивезення і розміщення людських контингентів та цінного майна” (доповнена директивою ДКО від 7 серпня 1941 р.), в якій зокрема говорилося, що “все цінне майно, сировинні й продовольчі запаси, які не можуть бути вивезені і будуть використані противником, потрібно негайно привести в повну непридатність, тобто необхідно зруйнувати, знищити,

спалити”. *Известия ЦК КПСС*. – 1990. – №6. – С. 208.

1. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову “Про мобілізацію комуністів і комсомольців для посилення партійно-політичного впливу в полках”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы*. - В 3-х т. – Т.1 - К., 1980. – С. 23.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Луків, Стара Вижівка, Темне, Волинської області; Мостиська, Нижанковичі, Рудки, Славське, Стрілки, Хирів Дрогобицької області; Магерів, Немирів, Новий Милятин Львівської області; Мізоч, Радзивилів Ровенської області; Богородчани, Лисець і Солотвина Станиславської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим в Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 369-442.

1. За даними німецького Верховного головнокомандування в районі Дубно було захоплено значні трофеї: 42 210-мм мортири, 65 кулеметів, 945 вантажних машин, 215 танків, 50 протитанкових гармат, велику кількість пального. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941)*. – М., 1971. – С. 53.

4. У Київському державному театрі опери і балету ім. Т. Г.Шевченка відбулися загальноміські збори інтелігенції. Зі словами про готовність творчої інтелігенції віддати всі сили на розгром ворога виступили письменники О.Корнійчук, поети М.Бажан, М. Рильський, композитор К.Данькевич, народна артистка СРСР З. Гайдай та ін. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С. 21.

10. На цей день у двох в’язницях Самбора і Стрия (Дрогобицька область) з 2242 ув’язнених розстріляно 1101 особу. *Звіт начальника Тюремного управління НКВС УРСР заступникові Народного комісара внутрішніх справ СРСР і начальникові Тюремного управління НКВС СРСР про евакуацію в’язнів з тюрем Західної України та інших областей УССР. 12 липня 1941 р. // ДАРФ. Ф. 9413, оп. 1, спр. 23, арк. 147-153. Опубліковано: Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія. 1941. – Львів – Нью Йорк. 2002. – С.367-373.*

28 червня (субота).

1. Група радянських військ у складі 34-ої танкової дивізії і корпусного мотоциклетного полку під командуванням бригадного комісара М.Попеля до кінця дня вибила супротивника з м. Дубно. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* - К., 1996. – С. 58.

1. Бійці повстанських загонів ОУН заволоділи містами Косів і Долина Станіславської області. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К., 2004. – С. 187.

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Ровно, а також місто і залізничну станцію Ковель; районні центри Маневичі, Олика, Ратне Волинської області; Добромиль, Крукеничи Дрогобицької області і Рава-Руська Львівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

3. Відбулася нарада членів політбюро і секретарів ЦК КП(б)У з секретарями обкомів партії Лівобережної України з питань перебудови роботи радянського тилу на воєнний лад і організації народної боротьби в тилу ворога. *Українська ССР в Великій Отчественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 290.

29 червня (неділя).

1. РНК СРСР та ЦК ВКП(б) направили радянським та партійним організаціям прифронтових областей директиву, яка стала основним програмним документом для організації опору ворогові. Директива закликала партійні, радянські, профспілкові і комсомольські організації мобілізувати всі сили народу для розгрому ворога, швидко й рішуче перебудувати всю роботу на воєнний лад. Особлива увага приділялася необхідності зміцнення тилу Червоної армії, своєчасного постачання фронту всього необхідного. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) зокрема, наполягали при відступі радянських військ на евакуації всього цінного майна, а якщо це неможливо зробити, то знищувати його: “При вимушеному відході частин Червоної армії, переганяти рухомий залізничний склад, не

залишати ворогу жодного паровоза, жодного вагона, не лишати противнику жодного кілограма хліба, жодного літра палива. Колгоспники повинні виганяти худобу, хліб здавати державі для зберігання і вивезення в тиллові райони. Все цінне майно, в тому числі кольорові метали, хліб і пальне, яке може дістатися ворогові, повинно безумовно знищуватися.” 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 446-448.

1. А.Гітлер видав наказ про поширення повноважень уповноваженого по чотирирічному плану Г.Герінга на захоплені території Радянського Союзу. “В новоокупованих радянських областях рейхмаршал Г.Герінг визначає... усі заходи, необхідні для найповнішого використання всіх наявних запасів і продуктивної потужності господарства для розширення економіки на користь німецьких військових сил.” *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. – С. 3-5.

1. Закінчився найбільший танковий бій початкового періоду війни в районі Луцьк, Броди, Ровно. Радянським військам вдалося ціною величезних зусиль і втрат зменшити темпи наступу 1-ї танкової групи Е.Клейста. У той же час за тиждень боїв втрати радянських військ, озброєних переважно технікою застарілих зразків, співвідносилися з втратами противника як 20:1. З 4200 танків у них залишилося лише 737, з яких далеко не всі були придатні до використання. *Коваль М.В. Україна: 1939-1945. Маловідомі і непрочитані сторінки історії.* – К., 1995. – С. 48.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Голоби, Камінь-Каширський, Любешів, Турійськ, Цумань Волинської області; Дубляни, Комарне, Самбір Дрогобицької області; Броди, Брюховичі, Великі Мости, Винники, Городок, Жовква, Кам’янка-Бузька, Куликів, Пустомити, Сокольники Львівської області; Людвипіль Ровенської області і Жаб’є Станіславської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

1. Партизанська група ОУН у кількості 70 чоловік зайняла місто Старий Самбір. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К., 2004. – С. 174-175.

1. Виконком Миколаївської обласної Ради депутатів трудящих прийняв постанову про проведення оборонних робіт. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 54.*

3. Командування Південно-Західного фронту направило військам фронту директиву про організацію евакуації населення і матеріальних цінностей. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 252-253.*

4. РНК УРСР ухвалила рішення про евакуацію наукових співробітників і майна Академії наук УРСР, а також у її складі групи видатних письменників та митців. Усього на схід країни було перебазовано 19 академічних інститутів. *Історія Академії Наук України. 1918 – 1993. - К. - 1994. - С. 97*

3. Почалася евакуація устаткування і матеріалів київського заводу “Арсенал”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 22.*

30 червня (понеділок).

1. У Львові на “Законодавчих зборах західноукраїнських земель”, які відбулися в залі товариства “Просвіта”, діяч ОУН(Б) Я. Стецько проголосив Акт про відновлення Української держави. Одразу після цього присутні задекларували створення суверенного уряду новонародженої держави – Українського державного правління, сформувати й очолити яке доручили Я.Стецьку. *Відновлення Української держави в 1941 році. Нові документи і матеріали. - К., 2001. - С. 39.*

1. Президія Верховної Ради СРСР, ЦК ВКП(б) і РНК СРСР ухвалили спільне рішення про створення надзвичайного органу — Державного Комітету Оборони (ДКО). У руках ДКО зосереджувалося політичне, господарське і військове керівництво державою, його рішення і розпорядження повинні були беззаперечно виконуватися всіма партійними, радянськими, військовими і комсомольськими органами, а також усіма громадянами СРСР. Початковий склад ДКО: Й.Сталін (голова),

В.Молотов (заступник голови), К.Ворошилов, Г.Маленков, Л.Берія. Пізніше до складу ДКО увійшли М.Булганін, М.Вознесенський, Л.Каганович, А.Мікоян. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 - К., 1980. - С. 23 - 24.*

1. Ставка ГК віддала наказ про відхід військ Південно-Західного та правого крила Південного фронтів до 9 липня на рубіж до старого Радянсько-Польського кордону. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 71.*

1. На ранок 30 червня батальйон “Нахтігаль” увійшов до Львова. Опівдні в руках українських солдатів перебували головні стратегічні об’єкти міста (залізничний вокзал і ремонтні майстерні, ратуша та інші адміністративні будівлі, водонапірні вежі, радіо, в’язниці). 1 липня бійці українського підрозділу отримали тижневу відпустку і змушені були передати всі стратегічні пункти Львова під охорону прибулої німецької поліції. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. - К, 2004. - С. 303.*

1. ЦК КП(б)У створив оперативну групу для організації партизанського руху в тилу ворога на чолі з секретарем ЦК КП(б)У з кадрів М.Співаком. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук. -довід. Вид. - К., 2001. - С. 6.*

1. Радянські війська залишили з боями обласні центри України міста Львів і Тернопіль, а також районні центри Підбуж, Старий Самбір, Стрий Дрогобицької області; Бібрка, Новий Яричів, Ширець Львівської області; Здолбунів Рівенської області; Перегінське, Снятин, Яремча Станіславської області; Великий Глибочок і Почаїв Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 369-442.*

2. На будівництві оборонних споруд у районі Києва в цей день працювало 50 тис. жителів міста, у тому числі з Петровського району — 12 тис., Московського — 10 тис., Кіровського — 8 тис. та з інших районів у середньому по 5—6 тис. осіб. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 26.*

3. ЦК ВКП (б) і РНК СРСР затвердили мобілізаційний економічний план на третій квартал 1941 р., що передбачав основні напрямки перебудови засобів і ресурсів в інтересах військового виробництва. Головна увага в плані приділялася широкому розгортанню оборонної промисловості, а також значному збільшенню видобутку вугілля, нафти, виплавки чавуну, сталі, кольорових металів, випуску металорізальних верстатів. У зв'язку з цим різко скорочувався випуск цивільної продукції, значно зменшувалося капітальне будівництво, а сили, засоби і матеріали, що вивільнялися, направлялися на розширення військового та суміжних з ним виробництв. Планом визначалися райони евакуації промислових підприємств і населення. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975 - С. 107.*

3. При РНК СРСР утворено Комітет обліку і розподілу робочої сили, створені також його відділення на місцях. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 27.*

4. Відбулося позачергове розширене засідання президії Академії наук УРСР, на якому були прийняті рішення про перебудову роботи науково-дослідних установ на потреби оборони. Для організації цієї роботи в АН УРСР створено спеціальний орган на чолі з О.Богомольцем – Науково-технічний комітет сприяння обороні з хімічною, технічною та медичною секціями. *Історія Академії Наук України. 1918 – 1993. - К.: Наукова думка. - 1994. - С. 96.*

4. ЦК КП(б)У ухвалив постанову про тимчасове припинення випуску всіх журналів за винятком “На допомогу агітатору”, “Перець”, “Червоний хрест”. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 146.*

10. У Луцьку зондеркоманда 4а розстрілом 300 місцевих євреїв почала масові акції винищення єврейського населення на Волині. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 29.*

Червень

1. Після 22 червня слідом за частинами вермахту на Україну рушили “похідні” групи обох проводів ОУН, загальна чисельність яких за різним джерелами становила від 7 до 10 тисяч членів. Вони мали завдання, надаючи допомогу німцям в організації громадського і господарського життя на звільнених від радянської влади територіях України, водночас закладати структури майбутньої української влади. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. – К., 1999. – С. 46.*

1. Червень – липень 1941 р. на Волині тривали запеклі зіткнення місцевих партизанських груп ОУН з відступаючими частинами Червоної армії та військ НКВС. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К, 2004. – С. 180-182.*

1. Наприкінці місяця Т. Боровця призначили комендантом окружної команди української міліції в Сарнах, на базі якої в липні він створює військово-поліцейську формацію “Поліська січ”. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. – К., 1999. – С. 58.*

2. У Києві до кінця червня було сформовано 13 винищувальних батальйонів загальною чисельністю 3405 осіб. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. – С. 65.*

10. Починаючи з 22 до 28 червня в 4-х тюрмах Львова було розстріляно до 4-х тисяч в’язнів. У рапорті начальника тюремного управління в Москву названа скромніша цифра: “убыло по 1-й категории 2464 человека”. *Романів О., Федущак І. Західноукраїнська трагедія. 1941. – Львів – Нью Йорк. 2002. – С. 56.*

1 липня (вівторок).

1. Війська 5-ї армії перейшли в наступ на захід від Рівного і глибоко вклинились у фланг 1-ї танкової групи Е.Клейста, що затримало просування німецьких піхотних дивізій слідом за танковими авангардами. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., 1971. – С. 73.*

1. З території Румунії перейшли в наступ на Могилів-Подільський 11-а німецька та 3-а румунська армії. *Українская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 72.*

1. “Акт відновлення Української держави” привітав глава греко-католицької церкви митрополит Андрей Шептицький. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. - К, 2004. - С. 209.*

1. РНК СРСР ухвалив постанову “Про розширення прав народних комісарів СРСР в умовах воєнного часу”, що надавало наркомам і наркоматам самостійність при виконання покладених на них завдань, які стосуються розподілу і перерозподілу матеріальних і фінансових ресурсів. *Українская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 23.*

1. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову “Про утворення при РНК СРСР Комітету продовольчого і речового постачання Червоної армії”. *Известия ЦК КПСС. - 1990. - №7. - С. 193.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Дрогобич; районні центри Бориня, Борислав, Мединичі Дрогобицької області; Буськ, Глиняни, Красне, Олесько, Перемишляни Львівської області; Дубровиця, Костопіль, Олександрія Ровненської області; Заболотів, Коломия, Косів, Кути, Ланчин, Надвірна, Отинія, Печеніжин, Рожнятів, Яблонів Станіславської області і Вишнівець Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963 - С. 369-442.*

1. У Львові членами похідної групи ОУН(Б) Я.Стецька було створено народну міліцію. Очолив міліцейську структуру міста Є.Врецьона, котрий разом зі своїми підлеглими перебував в оперативному підпорядкуванні командування СС у Львові. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. - К, 2004. - С. 231.*

2. На будівництві оборонних укріплень під Києвом вийшло 50 тис. юнаків і дівчат. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. - С. 67.*

2. На шахти і заводи Сталінської області за станом на 1 липня 1941 р.

замість призваних до Червоної армії чоловіків прийшло працювати 4267 жінок, у тому числі 4106 домогосподарок і 161 колгоспниця. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 56-58.*

2 липня (середа)

1. Розпочалися бої військ Південного фронту проти румунських дивізій, які форсували р. Прут і почали наступ на Бельці. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 36.*

1. На нараді партійного активу в Кремлі було оголошене рішення ЦК ВКП(б) про створення в країні на добровільних засадах народного ополчення. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 28.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Станіслав, а також районні центри Вигода, Войнилів, Галич, Гвоздець, Городенка, Долина, Жовтень, Калуш, Коршів, Обертин, Тисмениця, Товмач Станіславської області; Ківерці Волинської області; Смільчине Житомирської області; Заболотці, Золочів, Підкамінь Львівської області; Деражне Ровенської області; Буданів і Великі Бірки Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963 - С. 369-442.*

1. Оpubлікована постанова РНК СРСР “Про загальну обов’язкову підготовку населення до протиповітряної оборони”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 24-25.*

1. Націоналістичні повстанці зайняли Коломию Станіславської області. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. - К, 2004. - С. 188.*

1. У Бродах Львівської області районний провід ОУН (б) видав наказ № 1, в якому повідомлялося, що “владу в краї перебрала Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери”. Наголошувалося, що всі громадяни міста і району мають дотримуватися порядку й повернутися на свої попередні місця праці. *Кентій А.В. Нариси історії*

Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. – К., 1999. – С. 13.

3. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила постанову “Про скасування щорічних чергових відпусток і введення понаднормових робіт”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 29.*

3. ЦК ВКП(б) ухвалив рішення про перебазування до Магнітогорська броньового стану Маріупольського заводу ім. Ілліча. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 265.*

6. РНК СРСР ухвалила постанову “Про звільнення від плати за навчання дітей рядового і молодшого начальницького складу Червоної армії і Військово-Морського Флоту”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 28.*

10. У Луцьку зондеркомандою 4а розстріляно 1160 євреїв – жителів міста. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 29.*

3 липня (четвер).

1. Голова ДКО Й.Сталін уперше після нападу нацистської Німеччини на Радянський Союз виступив по радіо з промовою. *Правда. – 1941. – 4 юня.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Жидачів, Журавне, Миколаїв, Нові Стрілища Дрогобицької області; Янушпіль Житомирської області; Плужне Кам'янець-Подільської області; Поморяни Львівської області; Клевань, Острог Ровенської області; Більшівці, Болехів, Букачівці, Софіївка Станіславської області; Великі Дедеркали, Козова, Ланівці Тернопільської області; Сторожинець Чернівецької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963 – С. 369-442.*

1. За даними німецького Верховного головнокомандування загальні втрати німецьких армій на східному фронті становили на цей день 54 тис. – 2, 15% від загальної чисельності. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., Воениздат, 1971. – С.93.*

1. Дніпропетровський обком КП(б)У ухвалив постанову про створення резервних госпіталів у містах області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 - К., 1980. - С. 181.*

3. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про встановлення на воєнний час тимчасової надбавки до сільськогосподарського прибуткового податку з населення”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 30.*

3. ЦК КП(б)У і РНК УРСР наказали всім обкомам партії й облвиконкомам, розташованим на Правобережній Україні, евакуювати все цінне майно колгоспів, радгоспів, МТС і промислових підприємств, школи фабрично-заводського навчання і ремісничі училища. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 253-254.*

4 липня (п'ятниця).

1. Частина німецького 48-го моторизованого корпусу прорвали оборону радянських військ в районі Шепетівки і розпочали наступ на Бердичів. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - К., 1980. - С. 73.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Ярунь Житомирської області; Шепетівка Кам'янець-Подільської області; Гоща, Рафалівка Ровенської області; Бурштин Станіславської області; Зборів, Монастирська, Нове Село Тернопільської області; Герца і Глибока Чернівецької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 369-442.*

1. У Дніпропетровській області організовано на цей день 40 винищувальних батальйонів у складі 6641 осіб і 2681 групу сприяння батальйонам, куди увійшло 29.104 осіб. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 31.*

1. У Києві був сформований партизанський загін “Перемога або смерть” чисельністю 150 бійців, який очолив С.Осечкін. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг.*

- В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – К., 1980. – С. 297.

1. У доповідній заступника наркома внутрішніх справ СРСР В.Чернишова на ім'я Л.Берія констатовалася недоцільність подальшої евакуації ув'язнених тюрем, розташованих у прифронтовій смузі. Рекомендувалося евакуювати лише в'язнів, слідство над якими потрібне для розкриття диверсійних та шпигунських організацій, пропонувалося звільнити засуджених за кримінальні справи, жінок з дітьми, а до всіх інших (в тому числі й дезертирів) застосувати вищу міру покарання – розстріл. *Эвакуация заключенных из тюрем НКВД СССР в 1941-1942. // Военно-исторический архив. - Вып.2. - 1997.*

3. ЦК КП(б)У і РНК УРСР направили всім партійним і радянським організаціям республіки директиву про прискорення вантаження устаткування підприємств, продовольства, а також вживання заходів для знищення тих матеріальних цінностей, що не можуть бути вивезені при відході частин Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 31*

7. Герой Радянського Союзу, уродженець с. Річки Білопільського району Сумської області С. Супрун під час четвертого бойового вильоту з початку війни вступив у бій із шістьма винищувачами супротивника і загинув у нерівній повітряній сутичці. За цей подвиг 22 липня 1941 р. посмертно удостоєний звання двічі Героя Радянського Союзу. *Герои Советского Союза: Краткий биографический словарь в двух томах. Т.2 – М., 1988. – С. 541.*

10. У Зборові Тернопільської обл. розстріляно 830 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 157.*

5 липня (субота).

1. РНК УРСР ухвалила постанову про загальну обов'язкову підготовку населення республіки до протиповітряної і протихімічної оборони. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 62-63.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Чернівці, а також районні центри Вашківці, Вижниця, Новоселиця, Путила, Садгора Чернівецької області; Турка Дрогобицької області; Гриців, Ізяслав, Ляхівці, Фрідріхівка Кам'янець-Подільської області; Рогатин Станіславської області; Заліщики, Золотники, Кізілів, Микулинці, Підгайці Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

1. Партизанський загін на чолі оунівського підпільника на псевдо “Степа” захопив містечко Теремовля поблизу Тернополя. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К., 2004. – С. 184.

3. РНК СРСР ухвалив постанову “Про порядок евакуації населення у воєнний час”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 32.

3. РНК СРСР ухвалив рішення про створення на Уралі і в Поволжі заводів-дублерів з виробництва танкових дизелів і моторів. У зв'язку з цим до Челябінської області повністю вивозився Харківський дизелебудівний завод і дизельні цехи Ленінградського Кіровського та Харківського тракторного заводів. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 265.

7. У Кракові німецькою поліцією заарештований і депортований до Берліна С.Бандера. Потім він утримувався під домашнім арештом. *Донесення СД про події в СРСР №13 // Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 130-131.

6 липня (неділя).

1. Закінчилася Львівсько-Чернівецька стратегічна оборонна операція, під час якої радянські війська, що вели бойові дії впродовж 15 діб на фронті шириною 600-700 км, відійшли в глиб території України на 300-350 км. *Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование.* – М., 2001. – С. 268.

1. Президія Верховної Ради України, РНК УРСР і ЦК КП(б)У оприлюднили звернення, у якому закликали населення республіки ще тісніше згуртуватися навколо партії більшовиків, мужньо захищати рідну землю від загарбників, активно допомагати Червоної армії, самовіддано трудитися на підприємствах, у шахтах і копальнях, колгоспах і радгоспах, створювати полки народного ополчення, винищувальні батальйони й охоронні дружини, розгорнути широку партизанську боротьбу в тилу ворога, відступаючи нищити все цінне майно. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 63-65.*

1. Створений штаб оборони Києва, до складу якого ввійшли: секретар Київського обкому КП(б)У М. Мішин, секретарі міськкому партії Т.Шамрило, К.Москалець, голова Київського облвиконкому Т.Костюк, голова виконкому міської ради депутатів трудящих І.Шевцов, полковник О. Чернишов (начальник штабу) і майор М.Чукарев. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - 160.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Базалія, Полонне, Сатанів, Теофіполь, Ямпіль Кам'янець-Подільської області; Березна, Межирічі, Сарни, Тучин Ровенської області; Гримайлів, Гусятин, Збараж, Струсів, Чортків Тернопільської області; Заставна, Кельменці, Кіцмань, Хотин Чернівецької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 369-442.*

1. За даними німецького Верховного головнокомандування загальні втрати німецьких сухопутних військ на Сході на цей день становили 64 312 солдат і офіцерів. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 - 30.9. 1941). - М., 1971. - С. 114.*

2. У Львові на зборах громадян для захисту інтересів українських мешканців було створено Українську раду сеньйорів, яку очолив К.Левицький, а почесним главою став митрополит А.Шептицький. *Офінський В.А. Дистрикт Галичина (1941-1944). Историко-политический нарис. - Ужгород, 2001. - С. 91.*

2. З третього липня по цей день щодня на будівництві оборонних рубежів у районі Києва працювало 160 тис. чоловік. *Украинская ССР в*

Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - 163.

6. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила Указ “Про відповідальність за поширення у воєнний час помилкових чуток, що збуджують тривогу серед населення”, який вимагав карати винних за вироком військового трибуналу. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 37.*

10. Безповоротні втрати військ Південно-Західного фронту та 18-ї армії Південного фронту у Львівсько-Чернівецькій оборонній операції становили 172.323 особи – 20 відсотків особового складу. *Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование. - М., 2001. - С. 268.*

7 липня (понеділок).

1. Німецькі танкові з'єднання прорвали оборону Південно-Західного фронту південніше Новоград-Волинська і захопили Бердичів. Розпочалася Київська оборонна операція військ Південно-Західного фронту (5, 6, 12 і 26-та армії; 44 дивізії) проти головних сил групи армії “Південь” (1-а танкова група, 6-а і 17-а армії, 40 дивізій в т.ч. 10 танкових моторизованих), яка тривала до 26 вересня. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 37.*

1. ДКО СРСР ухвалив постанову “Про протитанкові запалювальні гранати (в пляшках)” 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. — С. 469.

1. Провідні діячі ОУН А.Мельник, М.Омелянвич-Павленко, М.Капустянський, Р.Сушко, М.Хронов'ят та група колишніх старшин УНР та УГА направили листа А.Гітлеру з проханням створити у складі вермахту “українське бойове з'єднання”, щоб у такий спосіб надати українським ветеранам збройної боротьби 1918-1921 рр. та українській молоді “честь участі у хрестовому поході проти більшовицького варварства”. Лист залишився без відповіді. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. - К., 1999. - С. 15.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Бердичів, Чуднів Житомирської області; Оринин, Славуца, Стара Ушиця, Чорний

Острів Кам'янець-Подільської області; Бережани, Білобожниця, Борщів, Бучач, Копичинці, Підволочиськ, Пробіжна, Товсте Тернопільської області; Сокиряни Чернівецької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

2. У Львові відбулася установча нарада групи українських жінок, на якій створено організаційний комітет майбутньої організації “Жіноча служба Україні”. *Офінський В.А. Дистрикт Галичина (1941-1944). Історико-політичний нарис.* – Ужгород, 2001. – С. 107.

8 липня (вівторок).

1. Лівоблангові з'єднання 9-ї армії були перетворені в Приморську групу військ. До її складу увійшли 14-й стрілецький корпус, Одеська військово-морська база Чорноморського флоту і Дунайська військова флотилія. Приморська група військ зайняла оборону на рубежах Прут — Дунай і далі по Чорноморському узбережжю, включаючи м. Миколаїв. *Українська ССР в Великій Отчественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – 173.*

1. РНК УРСР ухвалила розпорядження про залучення учнів 7—10 класів до сільськогосподарських робіт у воєнний час. *Советская Украина в годы Великой Отчественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1980. – С. 183.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Колки Волинської області; Любар, Новоград-Волинський Житомирської області; Проскурів, Городок, Красилів, Меджибіж, Ружичне, Старокостянтинів, Фельштин, Ярмолинці Кам'янець-Подільської області; Клесів Ровенської області; Заложці Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

2. У Львові відбулася нарада “чільних представників українського громадянства”, серед яких були К.Левицький, К.Паньківський, Й.Сліпий, які висловилися за консолідацію всіх сил довкола ідеї відбудови української державності. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр.* – К., 1999. – С.17.

3. Почалася евакуація устаткування підприємств, культурних

цінностей і жителів м. Одеси. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 265.*

б. Було опубліковане “Повідомлення про порядок прийому і відправлення міжнародної і внутрішньої поштово-телеграфної кореспонденції у воєнний час”, згідно якого регулювалися поштові пересилання на території СРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 36.*

9 липня (середа).

1. Військова рада Південно-Західного фронту ухвалила постанову про евакуацію людських контингентів і матеріальних цінностей залізницею і водним шляхом в напрямках Коростень, Київ, Ніжин, а також Козятин, Фастів, Миронівка. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 254-255.*

1. У місті Кременці Тернопільської області створено відділ УНРА, який організував збір зброї, почав добровільну реєстрацію рядового, сержантського та офіцерського складу. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. - К, 2004. - С. 220.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Житомир, а також районні центри Коростишів, Радомишль Житомирської області; Берездів, Смотрич, Солобківці, Чемерівці Кам'янець-Подільської області; Бишів Київської області; Клесів Ровенської області; Заложці Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 369-442.*

б. На всесоюзному радіо почалася щоденна передача “Листи на фронт”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 37.*

7. У Львові заарештовані голова уряду проголошеної 30 червня 1941 р. Української держави Я.Стецько та його помічник Р.Ільницький. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. - Париж - Нью-Йорк - Львів. - 1994. - С. 118.*

10 липня (четвер).

1. Постановою ДКО Ставка Головного Командування Збройних Сил СРСР перетворена в Ставку Верховного Командування. *Известия ЦК КПСС. – 1990. - №7. – С. 208.*

1. ДКО ухвалив постанову про утворення головнокомандувань Північно-Західного, Західного і Південно-Західного напрямів. Головнокомандуючі військами Південно-Західного напрямку – маршали Радянського Союзу С.Будьонний (липень - вересень 1941 р.) і С.Тимошенко (вересень 1941 р. – червень 1942 р.), член Військової ради - М.Хрущов (серпень 1941 - червень 1942 р.), начальники штабу - генерал-майор О.Покровський (липень-жовтень 1941 р.), генерал-майор П.Бобін (грудень 1941 р.), генерал-лейтенант І.Баграмян (грудень 1941 р. – червень 1942 р.). Командуванню Південно-Західного напрямку підпорядковані війська Південно-Західного і Південного фронтів, Чорноморський флот і Дунайська флотилія. *Известия ЦК КПСС. – 1990. - №7. – С. 208.*

1. А.Гітлер видав розпорядження командуванню групи армії “Південь”, в якому говорилося про недоцільність штурму Києва. Наказувалося передовим танковим з’єднанням Е.Клейста повернути на південь, щоб оточити частини радянської армії в районі Вінниці і південніше р. Буг. Другий ешелон 1-ї танкової групи повинен блокувати Київ з південного сходу і північного заходу. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., 1971. – С. 113.*

1. Німецьким військам групи армії “Південь” надійшли попередні директиви міністерства А.Розенберга стосовно ставлення до українців. У них передбачалося до запровадження цивільного управління створювати з місцевого українського населення довірчі ради, підпорядковані командуючому тилу німецьких військ. Ці ради “не повинні мати ані самостійних управлінських завдань, ані власних виконавчих органів”, їх завданням було лише посередництво між німецькими військами та місцевим населенням. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. – Львів, 1997. – С. 157-158.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Сколе Дрогобицької області; Баранівка, Брусилів, Городниця, Дзержинськ, Довбиш, Червоноармійськ Житомирської області; Кам’янець-Подільський,

Остропіль Кам'янець-Подільської області; Макарів Київської області; Золотий Потік Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

5. У Львові видане архіпасторське послання єпископа Полікарпа (Сікорського) з нагоди проголошення “Акту відновлення Української держави”. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник).* – Полтава, 1999. – С. 35.

11 липня (п'ятниця).

1. Передові частини 1-ї танкової групи Е.Клейста вийшли до р. Ірпінь і були зупинені на зовнішньому обводі Київського укріпленого району – за 15—20 км на захід від Києва. Командування Південно-Західного фронту віддало наказ про відведення 6-ї армії за лінію Бердичів – Хмільник, а 26-ї і 12-ї армій – на Летичівський укріплений район (35-40 км на захід від м. Хмільник Вінницької обл.). *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 160.

1. У Львові був видрукуваний військовий статут Української народної революційної армії. *Патрляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К., 2004. – С. 219.

1. До Києва надійшла телеграми голови ДКО Й.Сталіна, у якій в категоричній формі командуванню Південно-Західним фронтом заборонялося відведення військ на лівий берег Дніпра, вимагалось до останньої можливості захищати Київ. *Известия ЦК КПСС.* – 1990. - №7. – С. 209.

1. Вийшов наказ командуючого військовою округою тилу №103 фон Рока, в якому допускалося створення неозброєної української місцевої міліції. Так окупаційна влада намагалася використати мережу народної міліції, створеної в Україні за активної участі ОУН(Б). *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 166-169.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Деражня, Дунаївці і Михалпіль Кам'янець-Подільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963 – С. 396.

1. ЦК КП(б)У і РНК УРСР ухвалили рішення про створення воєнізованих аварійно-відбудовчих загонів для відновлення зруйнованих авіацією ворога об'єктів у містах і селах республіки. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 39.

12 липня (субота).

1. Командуючий Південним фронтом генерал армії І. Тюленєв віддав наказ про будівництво оборонних споруд на одеському і миколаївському напрямках. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 40.

1. В Києві почав формуватися 1-й партизанський полк НКВС під командуванням О. Чехова. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.)* – К., 2001. – С.177.

1. Основні сили Пінської військової флотилії зведені в три загони — Березинський, Прип'ятський і Дніпровський. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 110.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Бараші, Володарськ-Волинський Житомирської області; Миньківці Кам'янець-Подільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 387-396.

2. У Берліні Гетьманська рада ухвалила постанову, підписану відомими діячами гетьманського руху Д.Дорошенком, С.Шеметом, в якій вітали напад Німеччини на СРСР, закликали своїх прихильників зберігати “спокій і розважність” і чекати відповідних вказівок гетьманського проводу. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр.* – К., 1999. – С. 16.

13 липня (неділя).

1. Військова рада Південного фронту ухвалила постанову, що зобов'язала голів облвиконкомів і секретарів обкомів партії Вінницької, Одеської, Ізмаїльської, Миколаївської, Кіровоградської, Дніпропетровської областей і Кримської АРСР, а також голову РНК Молдавської РСР забезпечити евакуйоване з району воєнних дій населення медичною

допомогою й організувати для нього лікарсько-спостережні пункти по маршрутах слідування. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 71-72.*

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Черняхів Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 390.*

3. ЦК ВКП(б) спеціальною постановою підтримав “патріотичний рух працівників сільського господарства”, що розгорнувся влітку 1941 р. по всій країні за дострокову здачу державі хліба з запасів минулих років. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 41.*

14 липня (понеділок).

1. Механізовані частини 5-ї армії Південно-західного фронту перерізували шосе між містами Новоград-Волинський і Житомир, затримали рух 8 дивізій 6-ї німецької армії. Бої в районі Звягеля мали такий запеклий характер, що змусили ворога ввести в бій 25-у моторизовану дивізію і дивізію СС “Адольф Гітлер”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 39.*

1. З 9 липня в районі Бердичева тривали контратаки частин 6-ї радянської армії проти німецької 11-ї танкової дивізії. Остання втратила в цих боях, за даними німецького командування, понад 2000 осіб. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 - 30.9. 1941). - М., 1971. - С. 133.*

1. Зведений прикордонний загін (командир І.Середа, політрук М.Колісниченко) вів нерівний бій з танковою колоною ворога біля станції Попельня (Житомирська обл.). В бою загинуло 152 бійці. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. - К., 2000. - С.665.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Козятин, Комсомольське Вінницької області; Корнин, Попільня Житомирської області; Нова Ушиця, Стара Синява Кам'янець-Подільської області; Володарка, Сквиря Київської області; Скала-Подільська Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 369-442.*

2. Президія ЦК профспілки працівників зв'язку Півдня ухвалила постанову про створення в містах Баку, Тбілісі, Краснодарі, Ворошиловську, Воронежі, Києві, Сталіно, Сталінграді, Харкові курсів медсестер, відповідно до якої навчання на курсах проводилося без відриву від виробництва за планами і програмами виконкому Товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 - К., 1980. - С. 184-185.*

1. Бюро Харківського обкому КП(б)У ухвалило постанову про організацію в Харкові в дводенний термін комсомольського протипожежного полку для боротьби з пожежами під час повітряних нальотів ворога. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 - К., 1980. - С. 72.*

1. Бюро Сімферопольського міському ВКП(б) ухвалило постанову про організацію міського аварійно-відбудовного батальйону МППО. *Крым в период Великой Отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов. - Симферополь, 1973. - С. 42-43.*

15 липня (вівторок).

1. Німецька 9-а танкова дивізія та два полки дивізії СС "Вікінг" розпочали наступ з району Бердичева і Житомира на Білу Церкву. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 - 30.9. 1941). - М., 1971. - С. 133.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Уланів Вінницької області; Потіївка Житомирської області; Рокитне Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963 - С. 369-442.*

1. У Криму розпочалося формування загонів народного ополчення. *(Крым в период Великой Отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов. - Симферополь, 1973. - С. 43.*

16 липня (середа).

1. Війська Південно-Західного фронту вели бої з 1-ю німецькою танковою групою (частина її обійшла правий фланг радянського угруповання в районі Бердичева і зайняла Білу Церкву, друга частина почала

обходити правий фланг 6-ї армії). Одночасно війська Південно-Західного і Південного фронтів вели бої з 17-ю німецькою армією, яка прорвалася на стику фронтів, що створило загрозу оточення 12-ї армії з південного заходу. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 39.

1. У штаб-квартирі А.Гітлера відбулася нарада партійних та військових керівників Німеччини, на якій обговорювалося питання щодо майбутнього України. На ній було вирішено передати територію “староавстрійської Галичини” до Генерального губернаторства, Північну Буковину, Бессарабію і територію за Дністром (Трансністрію) з центром в Одесі – до Румунії. Крим “повинен стати територією Райху”, а рейхскомісаром решти України, яка “протягом наступних трьох років буде найважливішою територією”, призначити Е.Коха. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 176-187.

1. Постановою ДКО у Раді по евакуації проведена реорганізація: голова – М. Шверник, заступник голови О.Косигін і М. Первухін, члени ради – А. Мікоян, голова Держплану СРСР М. Сабуров, заступник начальника Головного управління тилу Червоної армії генерал-майор М.Захаров (з 16 серпня) та Голова РНК РРФСР К.Памфілов (з 26 вересня). *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 32.

1. Президія Верховної Ради СРСР відповідно до рішення політбюро ЦК ВКП(б) ухвалила указ “Про реорганізацію органів політичної пропаганди і введення інституту військових комісарів до Робітничо-Селянської Червоної армії” і затвердила “Положення про військових комісарів Робітничо-Селянської Червоної армії”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. Люди. События. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С. 421.

1. ДКО СРСР ухвалив постанову про арешт і передачу під суд Військового трибуналу дев’яти генералів Західного, Північно-Західного, Південного фронтів “за ганебне для звання командира боягузтво, бездіяльність влади, відсутність розпорядливості, здачу зброї противнику без бою і самочинне залишення бойових позицій” *1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2.* – М., 1998. – С. 472-473.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Бар Вінницької області; Андрушівка, Вчорайше, Ружин Житомирської області; Велике Половецьке Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963 – С. 369-442.

3. ДКО ухвалив постанову про розміщення евакуйованої з Української РСР худоби в Саратовській, Сталінградській, Ростовській областях, а також у Калмицькій АРСР, Актюбінській і Західно-Казахстанській областях Казахської республіки. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 270.*

17 липня (четвер).

1. А.Гітлер видав наказ про введення цивільного управління на окупованих територіях СРСР, за яким органи цивільного управління окупованих територій України, що до 1939 року входили до Радянського Союзу, підлягали Рейхсміністру у справах окупованих східних територій. На посаду рейхсміністра призначався рейхсляйтер Альфред Розенберг. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 200-205.

1. А.Гітлер видав наказ про організацію поліцейської охорони на окупованій території України. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 13-14.

1. Вийшов оперативний наказ № 8 начальника поліції безпеки і СД Г. Гейдріха про фільтрацію таборів, у яких утримуються радянські військовополонені. У наказі передбачається створення в стаціонарних та пересильних таборах радянських військовополонених на окупованій території, у зоні воєнних дій, в Генерал-губернаторстві і в таборах на імперській території спеціальних виділених команд для проведення попереднього розподілу полонених на певні групи та їх політичної перевірки. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 16-22.

1. На вимогу нацистського керівництва припинити пропаганду незалежної Української держави у Львові було закрито близько двадцяти

друкарень, якими користувалися функціонери ОУН(Б). *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 127.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Жмеринка, Літин, Муровані Курилівці, Станіславчик, Хмільник Вінницької області; Вовковинці, Летичів Кам'янець-Подільської області; Вища Дубечня, Ставище Київської області; Висоцьк, Степань Ровенської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442.*

1. ДКО СРСР ухвалив постанову “Про перетворення органів 3-го Управління в особливі відділи” 1941 год: *В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 473-474.*

2. Спеціальною постановою РНК СРСР задовольнив прохання ВЦРПС про організацію в профспілкових санаторіях і будинках відпочинку госпіталів для поранених бійців і офіцерів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 44.*

2. У Львові поновила свою роботу центральна установа “Просвіти”. *Офінський В.А. Дистрикт Галичина (1941-1944). Історико-політичний нарис. – Ужгород, 2001. – С. 103.*

3. До цього дня київський завод “Ленінська кузня” відправив на схід країни 500 вагонів устаткування, близько 1350 робітників і до 3000 членів їхніх родин. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. –Т.1. – К., 1975. - С. 265.*

18 липня (п'ятниця).

1. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову “Про організацію боротьби в тилу німецьких військ”, яка визначала основні принципи роботи партійних організацій по розгортанню партизанської війни. Постанова зобов'язувала керівників республіканських, обласних і районних партійних і радянських організацій очолити підпільну і партизанську боротьбу в тилу німецько-фашистських військ, а в районах, яким загрожує окупація, завчасно створити з найбільш авторитетних і надійних партійних, радянських і комсомольських працівників підпільні органи для розгортання мережі партійно-комсомольського підпілля.

1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 474-476.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Тиврів, Ямпіль Вінницької області; Тереховля Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

3. ДКО ухвалив постанову “Про заходи щодо забезпечення Червоної Армії теплими речами на зимовий період 1941/42 р.”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 45.

19 липня (субота).

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ про призначення голови РНК СРСР Й. Сталіна народним комісаром оборони СРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 45.

1. Ставка Верховного Командування реорганізувала Приморську групу військ у Приморську армію, головним завданням якої став захист підступів до Одеси і Миколаєва. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 202.

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Вінницю, місто і залізничну станцію Могилів-Подільський; районні центри Яришів Вінницької області; Рені Ізмаїльської області; Жашків і Гребінки Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

10. Розпочалися розстріли єврейського населення Житомира. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С. 53.

20 липня (неділя).

1. 26-та армія Південно-Західного фронту перейшла в наступ проти військ 1-ї танкової групи Е.Клейста, що змусило противника перейти до оборони на рубежі Фастів, Біла Церква, Тараща. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 40.

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ “Про об’єднання Народного комісаріату внутрішніх справ СРСР і Народного комісаріату державної безпеки СРСР у єдиний Народний комісаріат внутрішніх справ СРСР”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 40.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Томашпіль, Турбів Вінницької області; Тарутине Ізмаїльської області; місто і залізничну станцію Фастів Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

21 липня (понеділок).

1. Механізовані з’єднання Південно-Західного фронту в районі Умані здійснили контрудар і відкинули німецькі війська на 40 км на північ. Це полегшило становище 6 та 12 армій, які намагався оточити противник з південного-заходу. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 40.

1. Політична служба ОУН(Б) підготувала відповідь на заяву рейхсміністра закордонних справ, що проголошення незалежної Української держави “не має жодного конституційного значення”. У документі зазначалося, що державна самостійність України не підлягає дискусії, тому “проголошення української державності у Львові – це вже існуючий і довершений факт. Всі акти з цього моменту виконуються від імені української держави. Це торкається усієї української, вже визволеної, національної території”. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 213-223.

3. ЦК КП(б)У і РНК УРСР затвердили надпланові завдання з виробництва військової продукції, яка буде постачатися військам Південного і Південно-Західного фронтів. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 120.

7. У Кракові помер відомий український письменник Богдан Лепкий. *Львівські вісті.* – 1941. – 9-10 серпня.

22 липня (вівторок).

1. Тривали атаки радянських військ проти ударного клина 1-ї німецької танкової групи, яка просувалася в район Умані. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941).* – М., 1971. – С. 171-172.

1. Радянські війська залишили з боями Ізмаїл, а також районні центри Брацлав, Джурин, Калинівка, Крижопіль, Монастирище, Немирів, Плисків, Самгородок, Шаргород, Шпиків Вінницької області; Малин Житомирської області; Болград, Нова Іванівка, Сарата, Суворове, Тузли Ізмаїльської області; Буки, Лисянка Київської області; Кодима Одеської області; Кременець Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

10. У Любомлі Волинської обл. розстріляно 400 місцевих жителів єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С. 29.

23 липня (середа).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Іллінці, Липовець, Піщанка, Тульчин Вінницької області; Арциз, Лиман, Татарбунари Ізмаїльської області; Шумське Тернопільської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

3. РНК СРСР в інтересах військового виробництва ухвалила постанову “Про надання Раднаркомам республік і крайовим (обласним) виконкомам права переводити робітників та службовців на іншу роботу”. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. - К., 1975. – С. 115.*

24 липня (четвер).

1. Війська Південно-Західного фронту відійшли на Коростенський укріплений район – на рубіж Малин, Бородянка. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 42.

1. У Львові рада сеньйорів проголосила себе Українською національною

радою – головною національною організацією, правонаступницею Української національної ради 1918 р. Президентом Української національної ради обраний митрополит А.Шептицький, головою – К.Левицький, його заступниками – Ю.Дзерович і професор Л.Турчин. Робочим органом Ради на території Галичини став Український крайовий комітет (УКК) на чолі з К.Паньківським. *Офінський В.А. Дистрикт Галичина (1941-1944). Історико-політичний нарис. – Ужгород, 2001. – С. 91-92.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Чечельник Вінницької області; Кілія Ізмаїльської області; Узин Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-395.*

25 липня (п'ятниця).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Гайсин і Тростянець Вінницької області; Рокитне Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-401.*

1. В м. Сталіно сформований – 1-й Сталінський партизанський загін під командуванням І.Бровка (з червня 1943 р. – партизанське з'єднання ім. І.Бровка). *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр) – К., 2001. – С. 85.*

26 липня (субота).

1. Головне армійське політичне управління (ГЛАРПУ) РСЧА видало директиву членам військової ради Південно-Західного фронту, начальнику політичного управління фронту про створення газети для населення окупованих областей України, згідно якої планувалося видавати газету “За радянську Україну” тиражем 300 тис. примірників. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 17-6 (1-2). – М., 1996. – С. 54.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Теплик Вінницької області; Богуслав Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-400.*

27 липня (неділя).

1. У Ровно відбулася урочиста присяга Першого куреня Українського війська ім. Холодного Яру та посвячення прапора частини УНРА. Особовий склад куреня налічував 480 бійців. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. – К., 2004. – С. 220.*

1. Тривали напружені бої військ 26-ї армії Південно-Західного фронту проти головних сил 1-ї танкової групи противника в районі міст Біла Церква, Фастів. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. – М., 1990. – С. 42.*

1. Німецькі війська окупували районний центр Христинівка Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 196. – С. 401.*

2. Створюється Союз українського студентства в Галичині, що має завданням об'єднати всіх українських студентів і вести серед них виховну роботу. На час створення Союз нараховує 10 осередків у Галичині. *Львівські вісті. – 1941. – 28 жовтня.*

9. У Львові відновив діяльність один з найсильніших футбольних клубів міста “Україна”, який за радянської влади існував під назвою “Облспоживспілка”. Цього дня відбувся перший матч між українськими футбольними командами “Україна” та “Тризуб”, який закінчився з рахунком 7:2. *Краківські вісті. – 1941. – 10 серпня; Львівські вісті. – 1941. – 12 серпня.*

28 липня (понеділок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Джулинка, Ободівка Вінницької області; Вільшана і Маньківка Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-401.*

3. До Башкирської АРСР прибули евакуйовані колективи Академії наук УРСР, Спілки письменників УРСР, Київського академічного театру опери та балету ім. Т.Шевченка. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. - К., 2000. - С.667.*

3. Міністр озброєнь Німеччини Ф. Тодт підписав директиву про порядок використання робочої сили в окупованих східних областях, в якій зазначав, що “про виплату заробітної плати [місцевим робітникам] у

фронтовому районі ... взагалі не може бути й мови”, за тяжку фізичну працю робітник отримує “скромне харчування”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 22-23.

6. РНК СРСР ухвалив постанову про виплату ветеранам праці, що повернулися на виробництво, повних пенсійних сум на весь період воєнного часу, незалежно від розміру їхнього заробітку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 53.

6. У Львові відновили свою діяльність установи державного страхування. *Львівські вісті.* – 1941. – 13 серпня.

10. У Шепетівці Хмельницької обл. розстріляно понад 1000 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 180.

29 липня (вівторок).

1. Згідно донесення наркома внутрішніх справ УРСР В.Сергієнка на цей час в Україні сформовано 3 партизанських загони НКВС загальною чисельністю 1000 - 1200 осіб. Вони направлені на територію Житомирської, Кам'янець-Подільської, Вінницької та правобережну частину Київської області. *Повідомлення НКВС УРСР наркомату внутрішніх справ СРСР про хід організації партизанських загонів в Україні. // Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.)* – К., 2001. – С. 241.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Бершадь, Оратів Вінницької області; Старокозаче Ізмаїльської області; Звенигородка, Катеринополь, Ладижинка, Тальне, Тараша Київської області; Гайворон Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963 – С. 369-414.

2. У газеті “Правда” опубліковане повідомлення про створення Фонду оборони батьківщини. Рух за створення Фонду оборони підтримали ЦК ВКП(б) і місцеві партійні органи. Починаючи з 1 серпня 1941 р. повідомлення про надходження до Фонду систематично публікувалися у зведеннях Радінформбюро. *Великая Отечественная война, 1941-1945. Люди. События. Документы: Краткий исторический справочник.* - М., 1990. - С. 43.

10. За даними донесення оперативної групи Ц зондеркомандою 4а у Житомирі на цей час розстріляно близько 400 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 53; Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах. - С.39*

30 липня (середа).

1. Війська Південного фронту вели бої з 17-ю німецькою армією, яка наступала у напрямку Первомайська. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 43.*

1. Війська 6-ї німецької армії відновили наступ на Київ. Головний удар спрямований у стик Київського укріпрайону і 26-ї армії Південно-Західного фронту, яка змушена була відступити. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 43.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Чоповичі Житомирської області; Корсунь-Шевченківський, Мокра Калигірка, Обухів, Шпола Київської області; Новоархангельськ Кіровоградської області; Саврань Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і ма-теріалів. - К., 1963 - С. 369-415.*

31 липня (четвер).

1. Крайовий провід ОУН(Б) на ЗУЗ у документі “Організаційна справа й координація праці ексекутиви”, розрахованому тільки для членів проводу, охарактеризував як ворожі ОУН дії німецької окупаційної влади, хоча й застерігав від організації активної антинімецької боротьби. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. - С. 64.*

1. Війська 5-ї армії Південно-Західного фронту почали відступ з Коростенського укріпрайону. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 43.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Васильків

Київської області і Тишківка Кіровоградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 398-402.

1. Вийшов перший номер газети “За Радянську Україну” – орган політуправління Південно-Західного фронту. До редакційної колегії увійшли письменники М.Бажан, О.Корнійчук, В.Василевська. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 257.

1. Дніпропетровський обком КП(б)У і виконком обласної ради депутатів трудящих ухвалили постанову про протиепідемічне забезпечення населення, яке евакуюється з районів воєнних дій. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. – Т.1. – К., 1980. – С. 256-258.

3. Укладений договір між генерал-губернатором і господарською інспекцією “Південь” про плани вивезення промислової та сільськогосподарської продукції з дистрикту Галичина *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. – С. 23-25.

6. В Галичині почала працювати цивільна поштова служба. Спочатку були налагоджені телефонний та поштовий зв'язок для урядових справ. *Волинь.* – Рівне. – 1941. – 19 жовтня.

Липень

1. До кінця липня відділи Української народної міліції були створені у Львові, Луцьку, Рівному, Ярові, Житомирі, Кам'янці-Подільському, Дрогобичі, Бориславі, Дубно, Самборі, Костополі, Сарнах, Козовій, Золочеві, Бережанах, Підгайцях, Коломиї, Раві-Руській, Городку, Оброшині, Радехові, Вербі, Косові, Теревовлі, Вишнівці, Збаражі, Берестечку, Фастові та інших містах і селах Західної та Правобережної України. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 230.

1. В Україні велося формування 2 корпусів (у Харкові та Дніпропетровську) і 8 дивізій народного ополчення (у Ворошиловграді, Сталінській і Сумській областях, в Кременчуці і Кіровограді). *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 44.

1. На початок місяця в 16 областях республіки діяло 657 винищувальних батальйонів, у яких налічувалося 158 704 бійці. *Українська ССР в Великій Отчественной війні Советського Союзу 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. Пер. с укр. яз. Изд. доп. и дораб. - Т.1. - К., 1975 - С.92.*

1. На Поліссі почали активно діяти озброєні групи на чолі з отаманом Т. Бульбою-Боровцем. Вони спромоглися вибити радянські війська з великої території в районі Олевська, заволодіти містом і створити “Олевську республіку”. *Лисенко О.Є. Вронська Т.В. терористична тактика в діяльності ОУН та УПА // Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ- ХХ століття. Історичні нариси. - К., 2002. - С. 658.*

10. Зарештовано ряд вчених та співробітників АН УРСР. У Києві заарештований академік К.Студинський, у Звенігородці - А.Кримський, обидва загинули у сталінських таборах. Серед заарештованих у цей час були - Л.Старицька-Черняхівська, О.Стешенко, І.Черкаський, А.Ярошевич. *Полонська-Василенко Н.Д. Українська Академія Наук. (Нарис історії). - К., 1993. - С. 62-63.*

1 серпня (п'ятниця).

1. Німецькі війська почали наступ на південній ділянці фронту поблизу Києва в районі Білогородка, Юрівка, Мриги в напрямку Юрівка — Гатне — Жуляни, що склало безпосередню загрозу прориву німецьких військ на територію міста. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. - С. 69.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Городище, Ротмистрівка, Умань Київської області; Добровеличківка, Златопіль, Новомиргород Кіровоградської області; Лиса Гора Миколаївської області; Голованівськ, Грушка Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 397-414.*

1. Генерал-губернатор Г.Франк на основі декретів А.Гітлера від 17 і 22 липня 1941 р. віддав розпорядження про організацію адміністрації в дистрикті Галичина. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 23-25.*

1. Офіційно оголошено про створення на території Львівської, Дрогобицької, Станіславської і Тернопільської областей дистрикту “Галичина”

(з центром у Львові) і про включення його до складу Генерального губернаторства (Польща). *Українські щоденні вісті. – Львів. – 2 серпня 1941.*

2 серпня (субота).

1. Командуючий військами Південно-Західного фронту видав директиву про удосконалення оборони Київського укріпрайону. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 - К., 1980. – С. 94-95.*

1. Моторизовані частини і танкові з'єднання групи армій "Південь" прорвалися в м. Первомайськ Кіровоградської області в тил 6-ї та 12-ї радянських армій. Останні опинилися у стратегічному оточенні. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. – С. 82.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Велика Виска, Мала Виска, Новоукраїнка Кіровоградської області; Криве Озеро, Первомайськ Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1965. – С. 397- 414.*

3 серпня (неділя).

1. Провідник ОУН С.Бандера та Голова українського уряду Я.Стецько надіслали до канцелярії А.Гітлера протести з приводу приєднання Галичини до Генерального губернаторства. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. – Львів, 1997. – С. 236-242.*

1. Частини 6-ї та 12-ї армій розпочали бої по виходу з оточення. Окремі групи цих армій продовжували опір до 13 серпня 1941 р. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. – М., 1990. – С. 45.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Кагарлик Київської області; Аджамка, Рівне Кіровоградської області; Благодатне Миколаївської області; Фрунзівка Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і*

матеріалів. – К., 1963. – С. 397-415.

2. Відбувся масовий недільник залізничників (брало участь до 1 млн. осіб), весь заробіток – близько 20 млн. крб. – передали у Фонд оборони. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 45.

10. Командування Південного фронту надіслало в Ставку ВК телеграму, в якій запропонувало виселити німецьке населення України як “неблагонадійний елемент”. *Известия ЦК КПСС.* – 1990. - №9. – С. 195.

10. У Станіславі розпочалися розстріли єврейського населення міста, переважно інтелігенції. За два дні забито близько 600 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 68.

4 серпня (понеділок).

1. Рейхсміністр у справах окупованих східних областей А.Розенберг видав наказ про введення німецького кримінального судочинства на окупованих територіях України. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. - С. 27-28.

10. У м. Острог Ровенської обл. розстріляно 957 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 147.

5 серпня (вівторок).

1. Розпочався наступ військ Південно-Західного фронту, для надання допомоги оточеним 6-й та 12-й арміям. *Известия ЦК КПСС.* – 1990. - № 9. – С. 200.

1. Ставка ВК наказала відвести війська Південного фронту на рубіж Чигирин, Вознесенськ, Дністровський лиман. Цей день вважається початком оборони Одеси, що тривала до 16.10.41. Місто обороняли війська Приморської армії (2 стрілецькі і 1 кавалерійська дивізії; командуючі – генерал-лейтенант Г.Сафонов, з 5 жовтня – генерал-майор І. Петров), частина сил Чорноморського флоту. Війська противника: 2 кавалерійські, 5 піхотних дивізій і одна моторизована бригада 4-ї румунської армії. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність: українці на*

фронтах Другої світової війни. - К., 1996. – С. 86 ; *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 45.

1. Радянські війська залишили з боями районний центр і залізничну станцію Олевськ Житомирської області; районний центр і порт Білгород-Дністровський Ізмаїльської області, районні центри Бабанка, Сміла Київської області; Єлизаветградка, Компаніївка, Олександрівка Кіровоградської області; Арбузинка Миколаївської області; Андрієво-Іванівка, Балта, Доманівка, Мостове Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-415.

1. Командування німецької 17-ї армії видало наказ про арешт українських політичних “агітаторів”, які рухалися разом з німецькими військами на східну Україну. У наказі підкреслювалося, що в першу чергу “це стосується мандрівних пропагандистів “групи Бандери”. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 243-244.

1. Чернігівський обком КП(б)У сформував обласний партизанський загін у складі 186 осіб. Начальником обласного штабу партизанського руху і командиром загону затверджений секретар підпільного обласного комітету КП(б)У О.Федоров. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид.* – К., 2001. – С. 57.

3. Рейхсміністр окупованих східних областей А.Розенберг видав наказ про введення обов’язкової трудової повинності, якій підлягають “всі жителі східних областей віком від 18 до 45 років відповідно до їх працездатності”. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 245-247.

6. РНК СРСР прийняла постанову “Про збереження житлової площі за військовослужбовцями і про порядок оплати житлової площі родинами військовослужбовців у воєнний час”. Відповідно до неї житлова площа за військовослужбовцями зберігалася на весь період війни, а у випадку, коли вона залишалася незаселеною, плата не стягувалася.

Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 60.

6 серпня (середа).

1. Війська 4-го німецького корпусу вийшли до Дніпра південніше Києва. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941).* – М., 1971. – С. 247.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Бобринець, Знам'янка, Нова Прага, Онуфріївка, Чигирин Кіровоградської області; Вознесенськ Миколаївської області; Велика Врадіївка, Котовськ, Ширяєве Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-415.

7 серпня (четвер).

1. Війська 26-ї армії здійснили фланговий контрудар і захопили Богуслав. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941).* – М., 1971. – С. 251.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Коростень Житомирської області; Новгородка, Новогеоргіївськ Кіровоградської області; Братське Миколаївської області; Ананьїв, Валегоцулове, Гросулове, Жовтень, Красні Окни Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-415.

3. ДКО прийняв директиву, що доповнювала постанову ЦК ВКП(б) і РНК СРСР “Про порядок вивозу і розміщення людських контингентів і цінного майна”. Відповідно до директиви перевагою при розміщенні користувалися евакуйовані підприємства, що випускали воєнну продукцію, а також заводи кольорової і спеціальної чорної металургії та хімічної промисловості. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 62.

10. У Житомирі зондеркомандою 4а розстріляно 402 єврея. У Здолбунові Ровенської обл. проведено розстріли 450 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 54, 147.

8 серпня (п'ятниця).

1. Частини 6-ї німецької армії захопили населені пункти Пирогове, Мишоловка, Китаєве, увірвалися до Голосіївського лісу й увійшли в передмістя Києва (Деміївка). *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 170.*

1. Війська Південно-Західного фронту вели важкі бої з частинами 6-ї німецької армії, які намагалися опанувати переправами через р. Дніпро в районі Трипілля, Ржищева, Канева. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С.177.*

1. Війська 11-ї німецької армії прорвали фронт між Приморською і 9-ю арміями в смузі дій 30-ї і 51-ї дивізій. 9-а армія відступила в напрямку на Миколаїв. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. - К., 1996. - С. 85.*

1. В Одесі оголошений стан облоги. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. - С. 88.*

1. Припинився зв'язок штабу Південного фронту з військами 6-ї та 12-ї армії, які потрапили в оточення під Уманню. Загалом вирватися з оточення на цей час вдалося лише 11 тис. бійців, 103 тис. червоноармійців потрапило в полон, понад 200 тис. загинуло. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. - С. 84-85; Streit Christian. Keine Kameraden: Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941-1945. - Bonn: Dietz, 1991. - S. 83; Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 - 30.9. 1941). - М., 1971. - С. 254.*

1. Командування вермахту видало розпорядження про звільнення українців з таборів для військовополонених. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. - К., 1999. - С. 65.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Долинське, Підвисоке Кіровоградської області; Єланець Миколаївської області; Троїцьке, Цебрикове, Чорна Одеської області; Куликівка Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 369-442.*

1. Ставка Верховного Командування перетворена в Ставку Верховного Головнокомандування (Ставку ВГК). *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 63.

1. Президія Верховної Ради СРСР призначила Й. Сталіна Верховним Головнокомандуючим Збройними Силами СРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 63.

3. Харківський обком КП(б)У прийняв постанову про організацію виробництва мінометів на заводах м. Харкова. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. – Т.1 - К., 1980. – С. 195.

3. Розпочалося демонтування найбільш цінного устаткування Дніпропетровського ім. Г.Петровського та Дніпродзержинського металургійних комбінатів *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг.* - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 266.

9 серпня (субота).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Лугине Житомирської області; Кам'янка, Устинівка, Червона Кам'янка Кіровоградської області; Роздільна Одеської області; Зарічне Ровенської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

6. РНК УРСР затвердив “Положення про прописку громадян, евакуйованих з прифронтової смуги”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 64.

10 серпня (неділя).

1. Оголошена мобілізація військовозобов'язаних 1890—1904 років народження і призовників 1922—1923 р. народження. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 64.

1. 37-а армія відбила наступ військ 6-ї німецької армії, що прорвалися

у південно-західні околиці Києва, і до 15 серпня повністю відновила попереднє становище. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 46.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Іванівка і Березівка Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 413-414.

11 серпня (понеділок).

1. Тривали напружені бої на півночі та півдні Київського укріпрайону. Активні атаки радянських військ призвели до того, що командування групи армій “Південь” віддало наказ про перехід 6-ї німецької армії до оборони на рубежі Трипілля, Київ, Коростень. За даними ОКГ щоденні втрати 6-ї армії у ці дні становили до 1600 солдат і офіцерів, з них 380 забитими. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941).* – М., 1971. – С. 267.

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Веселинове Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні матеріалів.* – К., 1963. – С. 412.

1. Запорізький обком КП(б)У ухвалив постанову, якою зобов’язав секретарів міських і районних комітетів партії до 15 серпня 1941 р. відібрати по прикладеній рознарядці 1000 комуністів і комсомольців для мобілізації в Червону армію. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. – Т.1 - К., 1980. – С. 99.

1. Розпочалося будівництво оборонних об’єктів навколо Керчі. *Крым в период Великой Отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов.* – Симферополь, 1973. – С. 49-50.

3. РНК УРСР прийняла постанову “Про перегін, розміщення і підготовку до зимівлі евакуйованої худоби”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. – Т.1. – К., 1980. – С. 258-259.

3. Харківський обком КП(б)У ухвалив постанову про виробництво озброєння на підприємствах м. Харкова. *Советская Украина в годы*

Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 - К., 1980. - С. 196.

12 серпня (вівторок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Баштанка, Нова Одеса, Привільне, Тилігуло-Березанка, Широколанівка Миколаївської області; Комінтернівське Одеської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 412-415.*

13 серпня (середа).

1. Румунська 4-а армія, обійшовши Одесу з півночі, вийшла до узбережжя Чорного моря в районі Аджиаска (нині Рибаківка), відрізала Окрему Приморську армію від інших армій Південного фронту і блокувала місто. З цього моменту зв'язок з Одесою здійснювався тільки морем і повітрям. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. - С. 89.*

1. Радянські війська залишили з боями районний центр і залізничну станцію П'ятихатки Дніпропетровської області, а також районний центр Петрове Кіровоградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 377-403.*

1. У Львові оголошено про розпуск відділів народної міліції, створених у перші дні вступу німецьких військ до міста з ініціативи українського населення. *Львівські вісті. - 1941. - 13 серпня.*

1. Український батальйон "Нахтігаль" отримав наказ німецького командування передислокуватися до Жмеринки, де був роззброєний і відправлений під охороною німецької жандармерії до Кракова, а потім до місця передвоєнної дислокації в Нойгаммер. Так закінчилася участь у бойових діях проти Червоної армії цієї частини, яка з передовими військами вермахту пройшла близько 400 км від радянсько-німецького кордону до Вінниці. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках. - К, 2004. - С. 311.*

3. У Львові розпочав роботу уряд праці (біржа праці), завданням якого передбачалося допомагати безробітним знайти роботу, здійснювати

контроль над працедавцями та розподілом робочої сили в місті. *Львівські вісті*. – 1941. – 13 серпня.

6. Розпорядженням уряду губернатора дистрикту Галичина затверджено діяльність служби Державного страхування у м. Львові та в перспективі поширення діяльності цієї служби в Дрогобицькій, Станіславській та Тернопільській областях. *Львівські вісті*. – 1941. – 17-18 серпня.

10. В Умані у таборі для радянських військовополонених (дулаг № 182) розстріляно до 40 політпрацівників Червоної армії. *Streit Christian. Keine Kameraden: Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941-1945*. – Bonn: Dietz, 1991. – S. 89.

14 серпня (четвер).

1. Під час боїв під Києвом успішно використана нова зброя – реактивні мінометні установки. *Известия ЦК КПСС*. – 1990. – №9. – С. 203.

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Кіровоград, місто і залізничну станцію Кривої Ріг; районні центри Софіївка Дніпропетровської області; Троянів Житомирської області; Варварівка, Казанка, Новий Буг Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 369-415.

15 серпня (п'ятниця).

1. На цей день в 10 областях України на базі винищувальних батальйонів сформовано 66 партизанських загонів та 800 груп для допомоги партизанам чисельністю 14 390 осіб. Проте практичні можливості згаданих формувань виявилися незначними. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид.* – К., 2001. – С. 7.

1. У Львові та області “Школа української поліції” розпочала реєстрацію добровольців служити у відділах української державної поліції. *Львівські вісті*. – 1941. – 15 жовтня.

3. Фінансовий інспектор м. Львова зобов'язав зареєструватися до 31.08.1941 всіх платників податків міста (окремих ремісників, працедавців, державні підприємства, кооперативи тощо) для повного їх обліку. *Львівські вісті*. – 1941. – 20 серпня.

6. У дистрикті Галичина почала працювати Німецька поштова служба для цивільного населення. *Волинь. – Рівне. – 1941. – 19 жовтня.*

16 серпня (субота).

1. Розпочалися оборонні бої, які тривали до 25 серпня з'єднань Резервної армії на підступах до Дніпропетровська і Запоріжжя. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 204.*

1. Ставка Верховного Головнокомандування Червоної армії видала наказ №270, який санкціонував продовження репресій щодо бійців та командирів, які потрапили в полон. *Король В.Ю. Трагедія військово-виполонених на окупованій території України в 1941 – 1944 роках. – К., 2002. – С. 47-50; 1941 год: В 2-х кн. / Л.Е. Решин и др. (сост.) – (Россия. XX век. Документы) Кн. 2. – М., 1998. – С. 476-479.*

1. Радянські війська залишили обласний центр України м. Миколаїв, а також районні центри Кринички, Широке, Щорськ Дніпропетровської області; Овідіополь Одеської області; Іваниця Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442.*

10. У Костополі Ровенської обл. розстріляно 460 євреїв-чоловіків. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 147.*

17 серпня (неділя).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Апостолове, Лихівка, Лошкарівка, Нікополь, Чкалове Дніпропетровської області; Белозірка Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-415.*

2. Відбувся всесоюзний комсомольсько-молодіжний недільник, в якому взяло участь понад 9 млн. осіб. Учасники недільника передали у фонд оборони весь заробіток – понад 44 млн. крб. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. – М., 1990. – С. 47.*

4. У садах і парках Харкова відбулися концерти за участю народних

артистів УРСР Ю. Кипаренко-Даманського, М. Гришка, заслужених артистів республіки Б. Гмирі, В. Чистякової, і ін. Кошти від концертів надійшли у фонд оборони країни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 69.

10. Розпочалася депортація жителів Кримського півострова німецької національності до Ставропольського краю. До 20 серпня 1941р. було виселено 50 тисяч осіб. Підставою для подібної акції стало звинувачення у “пособництві гітлерівським загарбникам”. *Винниченко І.І. Україна 1920 – 1980-х: депортації, заслання, вислання.* – К., 1994. – С. 44.

18 серпня (понеділок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Новопокровка, Томаківка Дніпропетровської області; Словечне Житомирської області; Верхня Хортиця, Веселе Запорізької області; Березнегувате, Снігурівка, Нововоронцовка Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-413.

3. Рада по евакуації ухвалила постанову про перебазування в східні райони СРСР підприємств, розташованих на лівому березі Дніпра. Всіма роботами по евакуації підприємств Лівобережжя керував уповноважений ДКО голова Раднаркому України Л. Корнієць і заступник наркома чорної металургії СРСР О. Шереметьєв. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 266.

5. У Почаївській лаврі відбувся Собор православних єпископів, котрі виступали за збереження канонічних зв'язків з Московською патріархією, на якому відбулося ієрархічне оформлення Автономної Православної Церкви (АПЦ). Очолив церкву архієпископ Олексій (Громадський). Значний вплив АПЦ мала на Волині, у м. Києві, а також на Чернігівщині, Дніпропетровщині та Миколаївщині. Під її контролем перебували Києво-Печерська та Почаївська лаври, ряд монастирів. Церква намагалася дотримуватися канонічної чистоти, не визнавала священників УАПЦ. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник).* - Полтава, 1999. - С. 4, 32,38.

19 серпня (вівторок).

1. Декретом № 1 Верховного головнокомандуючого румунською армією маршала Іона Антонеску встановлена румунська адміністрація на окупованій території України між Дністром і Бугом, яка отримала назву “Трансністрія”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 45.

1. Ставка ВГК утворила Одеський оборонний район у складі Приморської армії й Одеської військово-морської бази з кораблями, які їй належать. Командуючим оборонним районом призначений контр-адмірал Г. Жуков. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* – К., 1996. – С. 91.

1. Ставка ВГК наказала відвести армії Південно-Західного фронту за Дніпро й організувати оборону на його східному березі від Лоева до Переволочної, утримувати Київський район і прикрити напрямки на Чернігів, Конотоп, Харків. Всі армії Південно-Західного фронту, окрім 37-ї, відходили за Дніпро. Розгорнулися запеклі оборонні бої на підступах до м. Черкаси. Брянський фронт отримав завдання (яке не виконав) зашкодити прориву військ противника з півночі в тил Південно-Західного фронту. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 48.

1. Війська 18-ї та 9-ї армій Південного фронту відступили за р. Дніпро на фронті від Нікополя до Херсона. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 48.

1. Радянські війська залишили з боями Херсон. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 437.

3. Почалася евакуація промислових підприємств із Запорожжя й області. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 266.

3. Секретаріат ВЦРПС ухвалив рішення, згідно якого приміщення будинків відпочинку і санаторіїв профспілок переобладнувалися під госпіталі для поранених, а також створювалося на час війни Управління

госпіталями ВЦРПС. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 70.

20 серпня (середа).

1. Вийшов декрет А.Гітлера про утворення на території Української РСР рейхскомісаріату “Україна” та призначення на посаду рейхскомісара гауляйтера Східної Пруссії Еріха Коха. До складу РКУ пізніше увійшли території Ровенської, Луцької, Кам’янець-Подільської, Вінницької, Житомирської, Київської, Полтавської, Миколаївської, Кіровоградської, Дніпропетровської, Запорізької областей УРСР та південні райони Пінської, Брестської та Поліської областей БРСР. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 225-256.

1. Німецько-румунські війська поновили наступ на Одесу, радянське командування прийняло рішення про відведення військ на ближні підступи до міста. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* - К., 1996 – С. 92.

21 серпня (четвер).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Верхньодніпровськ Дніпропетровської області; Нові Шепеличі, Ржищів Київської області; Очаків Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-415.

22 серпня (п’ятниця).

1. Радянські війська залишили з боями міста Черкаси і Дніпродзержинськ Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963 – С. 375, 401.

4. Відбулися перші в евакуації Загальні збори АН УРСР. Головну увагу вчені приділили розглядові тематики наукової діяльності, де першочергове місце посіли наукові розробки в галузі оборонної промисловості,

поліпшення методики лікування поранених і хворих воїнів Червоної армії. *Історія Академії Наук України. 1918 – 1993.* – К., 1999. – С. 99.

10. У м. Дубно Ровенської обл. розстріляно 575 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 147.

23 серпня (субота).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Іванків, Поліське Київської області; Берислав Миколаївської області; Холми Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К, 1963. – С. 369-442.

1. Видано наказ рейхсміністра А. Розенберга про встановлення особливого положення про покарання для місцевих жителів окупованих східних областей, в якому перераховані види злочинів, за які передбачається покарання смертю або каторжними роботами. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. - С. 32-34.

10. У містечку Цумань Волинської обл. розстріляно близько 300 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 30.

24 серпня (неділя).

1. Командування Одеського оборонного району (ООР) ухвалило рішення про створення районних загонів оборони вулиць і портів Одеси чисельністю до 300 чоловік кожний. Комплектування загонів повинно здійснюватися за рахунок добровольців з цивільного населення. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 50.

9. У Житомирі відбувся футбольний матч між щойно створеною українською командою “Січ” та командою німецьких військових, який закінчився перемогою останніх. *Львівські вісті.* – 1941. – 4 вересня.

25 серпня (понеділок).

1. Тривали тяжкі бої військ Південного фронту, які зайняли оборону на лівому березі Дніпра на рубежі Переволочна, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Каховка з частинами 1-ї танкової групи Е.Клейста, що закріпилися у правобережному районі м. Дніпропетровськ. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 50.

1. Згідно плану німецького Верховного головнокомандування з району Гомеля війська 2-ї армії розпочали наступ на Чернігів, а 2-ї танкової групи Г.Гудеріана почали просуватися на Новгород-Сіверський. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941).* – М., 1971. – С. 305.

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Дніпропетровськ, а також районні центри Димер, Чорнобиль Київської області; Добрянку і Семенівку Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

3. Генерал-губернатор Г.Франк видав розпорядження про введення в дистрикті Галичина, починаючи з 8 вересня 1941р. до обігу єдиної грошової одиниці – золотого Генерального губернаторства. Рубель продовжував діяти до 1 листопада 1941 р. *Львівські вісті.* – 1941. – 8 вересня.

6. В Одесі введена карткова система розподілу продуктів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. – Т.1. – К., 1980. – С. 105.

10. У Бердичеві розпочалися масові розстріли єврейського населення. Цього дня було страчено 546 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 55.

10. У Калуші Івано-Франківської обл. розстріляно 380 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 68.

26 серпня (вівторок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Новгород-

Сіверський і Понорниця Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-415.

1. У Фокшанах (Румунія) був роззброєний український батальйон “Роланд”, який німецьке військове керівництво усунуло від участі в бойових операціях на території України з “політичних причин”. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К., 2004. – С. 317.

10. У Кам’янець-Подільському команда СС і поліції впродовж 26-29 серпня розстріляла 23.600 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С. 181.

27 серпня (середа).

1. Сформований 2-й Харківський партизанський загін: з листопада 1942 р. – загін ім. М.Хрущова, з жовтня 1943 р. – Тернопільське партизанське з’єднання. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.)* – К., 2001. – С. 69.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Витязівка Кіровоградської області; Шостка Сумської області; Калінінське Миколаївської області; Грем’яч Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

6. РНК СРСР ухвалила постанову “Про порядок призначення і виплати допомоги родинам партизана у воєнний час”. *Русский архив.* – Т. 20(9). – М., 1996. – С. 25.

28 серпня (четвер).

1. Війська Південно-Західного фронту вели напружені бої з 2-ю німецькою армією та 2-ю танковою групою Г.Гудеріана, які форсувала Десну і захопили плацдарм на її південному березі поблизу Шостки і на північ від Конотопа. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 50

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Хмелеве Кіровоградської області; Ямпіль Сумської області; Велика Олександрівка

Миколаївської області; Городня і Короп Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

1. Бюро Кримського обкому ВКП(б) прийняло постанову про організацію виробництва озброєння на підприємствах Криму. *Крым в период Великой Отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов.* – Симферополь, 1973. – С. 54-55.

10. В Кам'янець-Подільській області у с. Красностав Берездовського р-ну розстріляно 735 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 181.

29 серпня (п'ятниця).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Миколаївка Одеської області; Тупичів Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 413-442.

1. На Полтавщині розпочалася мобілізація населення на будівництво оборонних укріплень. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. – С.203-204.

3. Командуючий військами Південно-Західного фронту генерал-полковник М.Кирпонос видав наказ про евакуацію людських контингентів, цінного майна й устаткування підприємств з території Лівобережної України. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. – Т.1. – К., 1980. – С. 259.

30 серпня (субота).

1. Німецька 11-а армія форсувала Дніпро і захопила плацдарм в районі Каховки. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941).* – М., 1971. – С. 316.

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Ріпки Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963 – С. 441.

2. У Львові проголосив про початок своєї діяльності Український Червоний Хрест (УЧХ), організований під протекторатом митрополита Андрея Шептицького. Основними завданнями УЧХ стали: організація допомоги українським пораненим і полоненим, збір пожертв для цієї мети, організації докладного реєстру пропалих без вісти українців, організація по селах та повітах місцевих відділень УЧХ. *Львівські вісті*. – 1941. – 30 серпня.

3. Військова рада Південного фронту ухвалила постанову про виробництво озброєння і боєприпасів на підприємствах міст Сталіно і Ворошиловград. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы*. - В 3-х т. – Т.1 – К., 1980. – С. 108.

10. У Житомирі загинули лідери ОУН (М) О.Сеник та М. Сціборський. У вбивстві мельниківці звинувачували керівництво ОУН С. Бандери. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні*. – Париж – Нью-Йорк – Львів: Наукове товариство імені Т.Шевченка у Львові. – С.140; *Львівські вісті*. – 1941. – 4 вересня.

10. В Кам'янець-Подільській області тривали розстріли єврейського населення, у Славуті було вбито 911 мешканців, у Минківцях – 2200. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины*. - К., 2000. – С. 181.

31 серпня (неділя).

1. Контрнаступ військ 40-ї армії в районі Бахмач-Конотоп змусив німецьку 2-у танкову групу зупинити своє просування і перейти до оборони. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941)*. – М., 1971. – С. 317.

2. ЦК профспілки робітників кам'яновугільної промисловості Донецького басейну провів Вседонецький недільник шахтарів: всі зароблені на ньому кошти направив у фонд оборони країни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С. 77.

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову про додаткове виробництво у вересні 1941 р. озброєння, боєприпасів і обозно-речового

майна для Південно-Західного і Південного фронтів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 204-205.*

10. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову “Про німців, які проживають на території Української РСР”, яким затверджувалася пропозиція НКВС СРСР і наказувалося:

“1) німців, що стоять на обліку як антирадянський елемент, арештувати;

2) іншу частину працездатного чоловічого населення віком від 16 до 60 років НКО мобілізувати в будівельні батальйони і передати НКВС для використання в східних областях СРСР”. *Известия ЦК КПСС. - 1990. - №9. - С. 195.*

Серпень

1. У Києві рішенням ЦК КП(б)У створена спецшкола для підготовки кадрів для партизанського руху (аналогічні школи згодом були створені в Харкові, Полтаві, Лисичанську). *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 52.*

6. В катакомбі поблизу сіл Нерубайське, Усатове, Куяльник на період оборони Одеси переселилося 38000 мешканців міста, рятуючись від бомбардувань та обстрілів. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 51.*

10. Тривали масові розстріли єврейського населення в Житомирській області. У Коростені впродовж трьох акцій було знищено 451 мешканець міста, у Житомирі за серпень – 668 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 54.*

10. З початку війни до кінця серпня в Україні було знищено близько 95 тис. євреїв. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А.Круглов. - К, 2002. - С. 6.*

1 вересня (понеділок).

1. На південному крилі Південно-Західного фронту німецькі війська форсували Дніпро і захопили плацдарм у районі Кременчука. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 191.*

1. Радянські війська залишили з боями Каховку Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 437.*

1. Міський голова Львова наказав місцевим жителям негайно здати в триденний термін одяг та зброю РСЧА. *Львівські вісті. - 1941. - 5 вересня.*

1. Губернатор дистрикту Галичина заборонив єврейському населенню краю змінювати місце проживання. *Львівські вісті. - 1941. - 5 вересня.*

2. У Ровно відбулося перше засідання Української ради довір'я Волині – громадського органу самоуправління на чолі з С.Скрипником (майбутній патріарх УАПЦ Мстислав). До її складу увійшли відомий письменник У.Самчук, провідні діячі ОУН(Б) на ПЗУЗ Р.Волошин, О.Грабець, С.Качинський. *Волинь. - Рівне. - 1941. - 1 вересня; Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. - К., 1999. - С. 45.*

2. У Кременці (Тернопільська обл.) відновлено діяльність товариства “Просвіта”. Одночасно масово відкриваються філії по селах Крем'яччини. При повітовій централі товариства відкрилася бібліотека-читальня. *Волинь. - Рівне. - 1941. - 1 вересня.*

5. У Ровно на засіданні Української ради довір'я на Волині створено “Тимчасову Адміністрацію Української Православної Церкви”, яку очолив архієпископ Полікарп (Сікорський). *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник). - Полтава, 1999. - С. 35.*

2 вересня (вівторок).

1. Навколо Полтави розпочалося будівництво оборонних укріплень. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 205-206.*

10. У м. Полонне Хмельницької обл. проведені розстріли понад 2000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 181.*

3 вересня (середа).

1. Війська правого крила Південно-Західного фронту вели запеклі бої на чернігівському і конотопському напрямку і фактично призупинили просування німецької 2-ї армії та частин 2-ї танкової групи. На лівому фланзі фронту на схід від Кременчука тривали бої між частинами радянської 38-ї армії та німецької 17-ї армії. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 190-191.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Кролевець Сумської області; Любеч і Щорс Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 425 – 442.*

4 вересня (четвер).

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову “Про заходи щодо переселення колгоспів із прифронтової смуги Української РСР”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 264.*

10. У Бердичеві була проведена масова акція розстрілу єврейського населення, в результаті якої окупантам вдалося знищити 1303 мешканця, серед них 876 жінок і дітей. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 56.*

10. У Проскуріві розстріляно понад 800 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 181.*

5 вересня (п'ятниця).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Василівка Житомирської області і Корюківка Чернігівської області. *Німецько-*

фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 386-442.

2. ЦК ВКП(б) ухвалив постанову “Про збір теплих речей і білизни серед населення для Червоної Армії”. Відповідно до неї створювалися республіканські, крайові, обласні, районні і міські комісії зі збору теплих речей, а на підприємствах і в установах, у сільрадах і колгоспах — комісії сприяння. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 209.

3. Рада по евакуації спеціальною постановою затвердила план вивозу з України хліба нового врожаю в обсязі 900 тис. т. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг.* - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 273.

10. У Вінниці 304-й батальйон поліції здійснив розстріл 2200 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 13.

6 вересня (субота).

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Сосниця Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 442.

3. Рейхсмаршал Г.Герінг видав директиву про вивезення конфіскованої сировини з окупованих східних областей до Німеччини і запровадження посади генерального інспектора з питань конфіскації і використання сировини в окупованих східних областях. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 36–38.

3. Розпорядженням Генерал-губернатора Г.Франка на території дистрикту Галичина вступив в силу закон про обов’язкову трудову повинність населення віком від 18 до 60 років. Всі особи, що не працювали, повинні були зареєструватися в уряді праці. *Львівські вісті.* – 1941. – 26 жовтня.

10. У Радомишлі Житомирської області зондеркоманда 4а розстріляла 1668 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 56.

7 вересня (неділя).

1. ЦК ВКП(б) ухвалив постанову про введення обов'язкового військово-фізичного навчання в старших класах десятилітки. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С. 82.

1. Радянські війська залишили з боями міста Глухів і Конотоп Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 424.

10. В Україні німецька окупаційна влада розпочала попереджувальні арешти активних діячів ОУН(Б), цього дня був затриманий керівник північної “похідної” групи М.Климишин. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр.* – К., 1999. – С. 74.

8 вересня (понеділок).

1. ОКВ та загальне управління німецьких збройних сил (Allgemeines Wehrmachtsamt) АВА, яке займалося справами військовополонених, підготували постанову про поведження з радянськими військовополоненими. У документі наголошувалося, що “більшовицький солдат втратив право вважатися чесним солдатом”, тому на нього не розповсюджуються положення Женевської конвенції. Вимагалось за допомогою зброї придушувати будь-які акти непокори, пасивний чи активний опір. “По військовополонених, що втікають, стріляти негайно, без попередження” Дозволялося застосовувати зброю, щоб завадити контактам між різними групами військовополонених, між цивільними та військовополоненими. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні*. – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 162, 526-527.

1. ДКО ухвалив постанову про те, що вся оборонна продукція, випущена підприємствами України понад державний план, повинна розподілятися ЦК КП(б)У і РНК УРСР між Південно-Західним і Південним фронтами. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С. 83.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Мена і Михайло-Коцюбинськ Чернігівської області. *Німецько-фашистський*

окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 441.

1. Для боротьби в тилу ворога в Спадщанський ліс Сумської області вийшли Путивльський партизанський загін під командуванням С.Ковпака і загін під командуванням С.Руднева. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 196.*

3. Запорізький обком КП(б)У і облвиконком ухвалили постанову про заходи щодо перебазування до 15 вересня колгоспів області в Саратовську область РСФСР. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945: Документы и материалы. – В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 264-265.*

9 вересня (вівторок).

1. Війська 1-ї танкової групи Е.Клейста форсували Дніпро і захопили плацдарм в районі Кременчука. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. – М., 1990. – С. 54.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Чернігів, а також районні центри Батурина і Остер Чернігівської області; Кременчук Полтавської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442.*

1. Полтавський обком КП(б)У ухвалив постанову про збір теплих речей і білизни для Червоної армії. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 – 1945: Документы и материалы. – В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 209-210.*

10 вересня (середа).

1. Німецька 2-а армія форсувала Десну, 2-а танкова армія Г.Гудеріана зайняла м. Ромни і розпочали операцію по оточенню військ Південно-Західного фронту. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., 1971. – С. 334.*

1. Розпочалася організаційна діяльність партизанського загону під командування С. Ковпака. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид. – К., 2001. – С. 49.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Зноб-Новгородська, Ромни, Сміле Сумської області; Нова Маячка, Цюрупинськ Миколаївської області; Бахмач Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963.– С. 369-442.*

1. Вводилася система перепусток для в'їзду та виїзду на територію рейхскомісаріату “Україна”. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1998. – С. 135.*

6. Відділ праці Генерального губернаторства оголосив про реєстрацію у Львові осіб, що отримували до 1.09.1939 р. соціальну допомогу. Реєстрації не підлягали особи єврейської національності. *Львівські вісті. – 1941. – 14-15 вересня.*

6. Виконком Одеської міської ради депутатів трудящих спеціальним рішенням увів нормований відпуск води для потреб населення (4— 5 літрів на добу на одну людину) і інших господарських цілей. Міськжитлоуправління зобов'язувалося з 15 вересня приступити до видачі води по спеціальних картках. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 85.*

10. Тривали акції масових розстрілів єврейського населення у Житомирській області. Цього дня було знищено 750 жителів Ружина та 900 мешканців Чуднова. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 56.*

10. У Миколаївській області розстріляно 1916 жителів сіл Добре і Єфінгара. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 128.*

11 вересня (четвер).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про утворення Народного комісаріату танкової промисловості”. *Великая Отечественная*

война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. – М., 1990. – С. 54.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Дубов'язівка, Путивль Сумської області; Каланчак Миколаївської області; Борзна, Козелець, Олишівка Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

12 вересня (п'ятниця).

1. 1-а танкова група Е.Клейста прорвала фронт оборони радянських військ на Кременчуцькому плацдармі і почала наступ в напрямку м. Лубни на зустріч 2-й танковій групі Г.Гудеріана. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 192.

1. На Півдні України на кінець дня 11-а німецька армія вийшла на рубіж радгосп “Червоний чабан”, Салькове, захопивши територію від Перекопу до Чонгарського півострова. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 55.

1. Таємним наказом № 001919 у прифронтовому тилу Червоної армії утворювалися з військ НКВС загороджувальні загони, які мали б стримувати відступаючих червоноармійців. *Военно-исторический журнал.* - 1998. - №8, 11.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Кременчук Київської, Лохвиця і Семенівка Полтавської області; Новотроїцьке Запорізької області; Чаплинка Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

3. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило постанову “Про республіканську комісію зі збору теплих речей і білизни для Червоної Армії”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т. 1. – К., 1980. – С. 210.

7. Над селом Анастасівка Сумської області вступила в бій з 7

німецькими літаками старший лейтенант, заступник командира ескадрильї 5-го ближньобомбардувального авіаполку Катерина Зеленко. Коли закінчилися патрони і загинув стрілок-радист, вона таранила літак супротивника. У 1990 р. за цей подвиг вона удостоєна звання Героя Радянського Союзу. *Звитяжниця: Жінки – Герої Радянського Союзу в боях за Україну в роки Великої Вітчизняної війни.* – К., 1995. – С. 77.

7. Німецькою окупаційною владою заарештований фахівець з українського питання професор Г.Кох – представник відомства А.Розенберга і Верховного головнокомандування вермахту при штабі групи “Південь”, який був присутній на проголошенні Акту відновлення української держави у Львові. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр.* – К., 1999. – С. 74.

10. У містечку Ладизин Вінницької області нацистською окупаційною владою розстріляно 504 місцевих жителя єврейської національності. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С. 13.

13 вересня (субота).

1. Незважаючи на опір частин 5, 21, 40-ї армій німецькі танкові з'єднання Е.Клейста та Г.Гудеріана вийшли на оперативний простір, кільце оточення навколо Південно-Західного фронту майже замкнулося. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941).* – М., 1971. – С. 350.

1. Перервався залізничний зв'язок тилових районів з Києвом. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* – К., 1996. – С. 77.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Великі Кринки Одеської області; Глобине, Градизьк, Лубни, Оболонь, Хорол Полтавської області; Гола Пристань, Скадовськ Миколаївської області; Городок, Комарівка, Ніжин Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

10. У Вінниці відбулися розстріли понад 1000 євреїв, жителів міста.

Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 13.

10. У містечку Любар Житомирської обл. розстріляно 1415 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 56.*

10. У Кременчуці Київської обл. розпочалися розстріли місцевих євреїв, до 26 вересня їх жертвами стало 125 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 141.*

14 вересня (неділя).

1. Значно погіршилося становище радянських військ у південному секторі оборони Одеси, у зв'язку з чим командування ООР прийняло рішення відвести лівофлангові частини цього сектора на східний берег Сухого лиману. Розпочалися артилерійські обстріли Одеського порту. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. – С. 96.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Пірнове Київської області; Миргород Полтавської області; Глинськ, Синівка, Талалаївка Сумської області; Дмитрівка, Ічня, Лосинівка, Носівка Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442*

10. Розстрілом 1975 жителів сіл Миколаївської області була завершена ліквідація єврейського населення у цьому регіоні. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 128.*

15 вересня (понеділок).

1. Війська 1-ї танкової групи Е.Клейста, які наступали південніше Києва, з'єдналися в районі Лохвиці з військами 2-ї танкової групи Г.Гудеріана, що наступали з півночі. 5, 37, 26-та армії, частково війська 38-ї армії і 21-а армія Південно-Західного фронту опинилися в оточенні. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 192.*

1. За даними ОКГ танкові дивізії 2-ї танкової армії під час просування територією України втратили від 69 до 80 відсотків рухомого складу. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., 1971. – С. 351.*

1. На території Генеральної округи “Волинь” офіційно оголошено про перехід влади від військової до німецької цивільної адміністрації. *Волинь. – Рівне. – 1941. – 14 вересня.*

1 У Берліні відправлені у в’язницю С.Бандера та Я.Стецько. В Україні розпочалася широка хвиля арештів активістів ОУН(Б). Було затримано й відправлено до концтаборів близько 1500 осіб. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. – К., 1999. – С. 74.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Велика Багачка, Згурівка, Кобеляки, Яготин Полтавської області; Шалигіне Сумської області; Верхній Рогачик Харківської області; Бобровиця, Мала Дівиця, Нова Басань, Срібне Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442.*

10. У Бердичеві цього дня проведена найбільша у місті акція по знищенню єврейського населення: розстріляно 12 тис. чоловіків, жінок та дітей. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 56.*

16 вересня (вівторок).

1. До штабу Південно-Західного фронту прибув начальник оперативного управління штабу Південно-Західного напрямку І.Баграмян з усним наказом С.Тимошенка військам фронту залишити Київ. *Коваль М.В. Україна: 1939-1945. – К., 1995. - С. 57.*

1. Передовий загін дивізії СС “Адольф Гітлер” вступив на східні підступи Криму. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., 1971. – С. 353.*

1. Начальник ОКВ фельдмаршал В.Кейтель видав наказ, в якому зажадав від усіх військових інстанцій вживати найсуворіших заходів для

“придушення комуністичного повстанського руху” в тилу німецьких армійських формувань. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / Кер. кол. Упоряд. В.М. Немятий. – К., 1986. – С. 43-45.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Березань Київської області; Нові Санжари Полтавської області; Буринь Сумської області; Велика Лепетиха, Генічеськ, Нижні Сірогози Запорізької області; Прилуки Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442.*

1. У дистрикті Галичина завершилося проведення адміністративної реформи, в результаті якої територія Львівської, Дрогобицької, Тернопільської та Станіславської областей були поділені на повіти (крайзе) та староства (крайзгауптманшафтен). У газеті “Львівські вісті” опублікований перелік 17 староств. *Львівські вісті. - 1941. - 24 вересня.*

3. ДКО ухвалив рішення про евакуацію промислових підприємств Харкова. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 267.*

10. У м. Гайсин Вінницької області розпочалися розстріли єврейського населення. До 17 вересня забито близько 3000 місцевих жителів. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 13.*

17 вересня (середа).

1. Надвечір цього дня до штабу Південно-Західного фронту надійшов наказ залишити Київ. *Коваль М.В. Україна: 1939-1945. – К., 1995. – С. 57.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Баришівка, Переяслав Київської області; Комишня, Нехвороща, Сенча Полтавської області; Варва, Яблунівка Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 369-442.*

1. Головне командування 11-ї німецької армії видало наказ про арешт членів ОУН(Б), які перебувають у зоні дії армії. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів, 1997. – С. 279.

1. ДКО ухвалив постанову “Про загальне обов’язкове навчання військовій справі громадян СРСР”, відповідно до якої всі громадяни чоловічої статі віком від 16 до 50 років, здатні носити зброю, без відриву від виробництва повинні були пройти обов’язкове військово-навчання. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 76-77.

18 вересня (четвер).

1. За наказом Ставки ВГК підірвані кораблі Пінської військової флотилії (командуючий – контр-адмірал Д.Рогачев), яка з серпня брала участь в обороні Києва. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 55.

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Полтаву, а також районні центри Петрівка-Роменська, Пирятин, Покровська Багачка, Шрамківка Полтавської області і Царичанка Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-418.

1. На території рейхскомісаріату Україна почалося формування поліцейних відділів. Відділи української народної міліції, котрі були створені на початку війни за ініціативи місцевого населення, перестали існувати у своєму первісному вигляді. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К., 2004. – С. 239.

3. Міський відділ прохарчування Львова ухвалив рішення щотижня оголошувати в пресі максимальні ціни на продукти харчування обов’язкові для оптової, роздрібної та магазинної торгівлі. Цей захід пов’язаний з дефіцитом продуктів харчування та надзвичайно високими цінами на них у Львові. *Львівські вісті.* - 1941. - 18 вересня.

19 вересня (п'ятниця).

1. Німецькі війська вступили до столиці України – м. Київ. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* - К., 1996. – С. 78.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Велика Білозерка, Іванівка Запорізької області; Бровари Київської області; Золотоноша, Ковалівка, Машівка, Чорнобай Полтавської області; Мар'їнка Сталінської області; Велика Писарівка Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

10. У Вінниці розстріляно понад 10 000 мешканців єврейської національності. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 13.

10. У Житомирі проведено чергову облаву на єврейське населення міста, внаслідок якої було розстріляно 3145 мешканців. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 56.

20 вересня (субота).

7. У бою при виході з оточення загинули командуючий Південно-Західним фронтом генерал-полковник М.Кирпонос, член Військової ради М.Бурмистенко і начальник штабу фронту генерал-майор В.Тупіков. *Довідка комісії Головного управління кадрів НКО СРСР від 11.01.1944 р. // Известия ЦК КПСС.* – 1990. - №11. – С. 192-194.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Гельмязів Полтавської області і Красноград Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 416, 433.

10. У м. Звягель Житомирської обл. розстріляно 3200 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 56.

21 вересня (неділя).

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Полтавської області Іркліїв. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 416.

1. Розпочалася мобілізація населення Сталінської області на будівництво оборонних укріплень. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 91.

22 вересня (понеділок).

1. В ООР радянськими військами був вдало здійснений контрудар в східному секторі оборони, в районі Старої і Нової Дофінівки, внаслідок чого припинилися артилерійські обстріли противником Одеського порту. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* – К., 1996. – С. 96.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Драбів, Решетилівка, Шишаки Полтавської області; Липова Долина, Недригайлів Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 416-442.

1. Німецький військовий комендант м. Дніпропетровська видав наказ про заходи боротьби з громадянами міста, що підтримують радіозв'язок з Червоною армією і подають світлові сигнали для бомбардування переправи. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – Днепропетровск, 1962. – С. 73

5. У Києві колишні діячі УАПЦ відновили Всеукраїнську Православну Церковну Раду, головою якої було обрано П.Руденка. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник).* – Полтава, 1999. – С. 7.

10. ДКО ухвалив постанову № 702сс про переселення 31320 жителів Запорізької області німецької національності до Актюбінської області. На основі цієї ж постанови депортовано 2590 німців з Ворошиловградської області до Кустанайської області. *Винниченко І.І. Україна 1920 – 1980-х: депортації, заслання, вислання.* – К., 1994. – С. 45.

10. В Умані впродовж двох днів було розстріляно 1412 чоловіків-

євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 88.*

23 вересня (вівторок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Бориспіль Київської області й Оржиця Полтавської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 397-416.*

4. ЦК КП(б)У ухвалив рішення про реорганізацію видавничої справи, відповідно до якого всі республіканські видавництва були зведені в Укрвидав при ЦК КП(б)У з відділами: політичної літератури, художньої літератури, військовим, мистецтва, медичної літератури. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1976. - С. 146.*

24 вересня (середа).

1. Тривали тяжкі бої на Перекопських позиціях. Найбільш запеклим був бій за опорний пункт радгосп “Червоний чабан”, який продовжувався зі світанку до темряви. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 260.*

1. У Києві розпочалися вибухи будинків від мін, закладених при відступі Червоної армії, на центральній вулиці Хрещатик. Пожежа охопила близько 2 кв. км, без житла залишилося близько 50 000 осіб. *Отчет №10 (составлен 5 октября 1941 г.) уполномоченого рейхсминистрства оккупированных восточных областей при группе армий “Юг” гауптмана д-ра Коха. //Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А.Круглов. - К.: Ин-т иудаики, 2002. - С.78.*

25 вересня (четвер).

1. Війська 51-ї окремої армії залишили Перекопські позиції. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы:*

Краткий ист. справочник. – М., 1990. – С. 56.

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Петриківка Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 377.*

6. Було оприлюднене розпорядженням гебіткомісара Ровно про урегулювання умов праці й платні для місцевого населення не німецької національності. *Волинь. – Рівне. – 1941. – 28 вересня.*

7. У часописі “Волинь” опубліковане повідомлення Верховного командування збройних сил Рейху: “Під час прочісування поля бою було знайдено труп полеглого головнокомандувача Південним фронтом генерал-полковника М.Кирпоноса”. *Волинь. – Рівне. – 1941. – 28 вересня.*

26 вересня (п'ятниця).

1. З відходом військ Південно-Західного фронту з району Києва закінчилася Київська стратегічна оборонна операція, яка тривала впродовж 82 діб. Ширина фронту бойових операцій становила 300 км. *Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование. – М., 2001. – С. 270.*

10. Безповоротні втрати військ Південно-Західного фронту, 6-ї, 12-ї, 21-ї армій та Пінської військової флотилії у Київській стратегічній операції склали 616.304 особи, майже 98 відсотків. За німецькими даними потрапило в полон 665 тис. червоноармійців. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвність: українці на фронтах Другої світової війни. – К., 1996. – С. 79; Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование. – М., 2001. – С. 270. Streit C. Keine Kameraden: Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941-1945. – Neuausg. – Bonn: Dietz, 1991. – S. 83.*

10. За даними ОКГ загальні втрати сухопутної армії Німеччини на Східному фронті на цей час склали 534.970 осіб, або приблизно 15 відсотків від загальної кількості всіх сухопутних військ на цьому фронті (3,4 млн.) *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга первая (22.6 1941 – 30.9. 1941). – М., 1971. – С. 388.*

27 вересня (субота).

1. Ставка ВГК дала розпорядження військам Південно-Західному фронту перейти до жорсткої оборони. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 248.*

1. В районі Новомосковська Дніпропетровської обл. перейшли в наступ війська 1-ї танкової групи Е.Клейста та 11-ї німецької і 3-ї румунської армій. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. Пер. с укр. яз. Изд. доп. и до-раб. - Т.1. - К., 1975. - С. 249.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Новомосковськ Дніпропетровської області і Гадяч Полтавської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 369-416.*

1. З Львівської цитаделі (табору для радянських військовополонених) звільнено першу партію полонених галичан - 1500 осіб. *Львівські вісті. - 1941. - 27 вересня.*

28 вересня (неділя).

1. Радянські війська в Криму відійшли на Ішунські позиції. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 260.*

2. У Вінниці відбулися організаційні збори Союзу українського національного студентства – культурно-освітньої організації, яка поставила собі завдання боротися за “ідеологічно-моральне перевиховання української молоді; за остаточне вигнання рабського духу серед окремих одиниць нашої молоді; дбати за матеріальне забезпечення безробітних студентів”. *Волинь. - Рівне. - 1941. - 30 жовтня.*

29 вересня (понеділок).

1. Розпочалася Донбасько-Ростовська оборонна операція військ Південного фронту (12, 18, і 9-та армії) при взаємодії військ лівого крила Південно-Західного фронту (6-та армія), яка тривала до 4 листопада.

Німецькі війська: 17-а польова армія, 1-а танкова група (з 6 жовтня – 1-а танкова армія), частина сил 11-ї польової армії і основні сили 3-ї румунської армії групи армій “Південь” (командуючий - генерал-фельдмаршал Г. Рундштедт). *Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование.* – М., 2001. – С. 272-273.

1. Німецька 1-а танкова група й моторизована дивізія 11-ї армії вийшли в район міста Осипенко, оточивши частину сил радянської 1-ї та 9-ї армій. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* - К., 1996. – С. 99.

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Штепівка Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 426.

10. В Києві розпочалися розстріли єврейського населення в урочищі Бабин Яр. За даними донесення оперативної групи про події в СРСР № 106 від 7 жовтня 1941 р. “у співпраці зі штабом групи і двома загонами поліцейського полку “Південь” зондеркоманда 4а стратила 29 і 30 вересня 33 771 єврея”. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А.Круглов.* – К, 2002. – С. 80. Загалом до осені 1943 р. тут було знищено (за різними оцінками) близько 100 - 150 тисяч мирних жителів різних національностей та військовополонених *Політичний терор і тероризм в Україні.* – К., 2002. - С. 638.

30 вересня (вівторок).

1. Ставка ВГК видала директиву про евакуацію військ ООР на Кримський півострів. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертвовність: українці на фронтах Другої світової війни.* - К., 1996. – С. 97.

1. Радянські війська залишили з боями районний центр і залізничну станцію Перещепине Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 377.

3. Розпорядженням Генерал-губернатора у дистрикті “Галичина” вводилася обов’язкова трудова повинність для всіх мешканців краю від

18 до 60 років. *Львівські вісті*. - 1941. - 30 вересня.

Вересень

1. Крайовий провід ОУН(Б) на ЗУЗ звернувся до членів Організації з попередженням про можливі масові арешти з боку німецької окупаційної влади. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр.* – К., 1999. – С. 72.

1. Впродовж липня-вересня в західні та Чернівецьку області України було проведено через лінію фронту 37 радянських партизанських загонів (понад 550 осіб) та 233 організатора підпілля. Однак більша частина з них не зуміла розгорнути своєї діяльності і невдовзі розпалася, або була ліквідована німецькими контррозвідувальними органами. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид.* – К., 2001. - С. 8.

1. Вересень – початок жовтня 1941 р. в Збоївських на околиці Львова відбулася конференція ОУН(Б). Її делегатами були лідери Організації, котрі тоді ще перебували на свободі – М.Лебідь, М Прокоп, Д.Мирон, І.Климів, І.Павлик, І.Ребак, В.Кук, М.Степаняк. Було вирішено працювати у двох рівноцінних напрямках: користуватися усіма нагодами легальної роботи в культурних, політичних, адміністративних структурах окупаційної влади і одночасно перевести основну частину організаційних кадрів на нелегальне становище, готуючись таким чином до тривалої боротьби з Третім рейхом. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К, 2004. – С. 242.

10. Жертвами розстрілів євреїв у Острозі стало 2100 місцевих жителів. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 147.

10. У вересні на території України було розстріляно близько 143 тис. євреїв. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А.Круглов.* – К, 2002. – С. 6.

1 жовтня (середа).

1. Почалася заключна стадія оборони Одеси — евакуація її захисників,

цивільного населення, бойової техніки, цінного майна. Протягом 15 днів, з 1 по 16 жовтня 1941 р., було евакуйовано 86 тис. бійців і командирів, 15 тис. жителів, вивезено 19 тис. боєприпасів, 24 танка, 16 бронемашин, 1158 автомашин, 500 автомобільних двигунів, 9725 т найціннішого устаткування одеських заводів і порту. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 238-239.*

1. На цей день в Україні було сформовано 738 партизанських загонів загальною чисельністю 26 257 бійців і 191 диверсійна група (1 374 особи). *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид. - К., 2001. - С. 8.*

1. У зв'язку з наближенням лінії фронту до цього дня 125 винищувальних батальйонів, організованих в Україні, передано частинам Червоної армії, 109 батальйонів перетворено в партизанські загони. На базі воєнізованих формувань були створені партизанські загони під командуванням І.Копьонкіна, А.Куценка, Г.Кузьменка й П. Світличного. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 96.*

4. Розпочався навчальний рік у школах Галичини. У Львові до цього дня відкрилося 10 українських шкіл. *Львівські вісті. - 1941. - 30 вересня.*

3 жовтня (п'ятниця).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Котовка Дніпропетровської області і Комишеваха Запорізької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 376, 393.*

1. Рейхсміністр окупованих східних областей А. Розенберг направив рейхскомісару України Е. Коху директиву про взяття на облік усіх культурних цінностей з метою їх подальшого вивезення. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1- К., 1980. - С. - 312-313.*

1. У місті Києві та області розпочався набір добровольців до

Української народної поліції. *Українське слово*. – Київ. – 1941. – 7 жовтня.

3. Міська управа Києва опублікувала правила відкриття власного промислу чи торгівлі, згідно яких необхідно отримати дозвіл від інструктора податків районної управи. *Українське слово*. – Київ – 1941. – 8 жовтня.

4 жовтня (субота).

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Запорозжя, а також районні центри Михайлівка, Новомиколаївка, Оріхів, Якимівка Запорізької області; Диканька Полтавської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963 – С. 393-416.

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У ухвалили постанову про забезпечення населення Харкова основними продовольчими продуктами на жовтень 1941 р. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы*. - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 216-217.

3. У Києві розпочав свою діяльність “Державний банк”. *Українське слово*. – Київ. – 1941. – 7 жовтня.

6. За даними міської управи Львова на основі виданих харчових карток на цей день у місті нараховувалося 321.647 мешканців, з них українців – 60.554, поляків – 145.446, євреїв – 111.471, німців – 2.441. *Львівські вісті*. – 1941. – 5/6 жовтня.

10. Штаб Головнокомандуючого румунською армією передав комендатурі м. Чернівці наказ І.Антонеску про депортацію впродовж 10 днів всіх євреїв Буковини на територію рейхскомісаріату “Україна” (РКУ). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины*. - К., 2000. – С. 197.

10. У Дніпропетровську розпочалися розстріли євреїв, цього дня було страчено 179 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины*. - К., 2000. – С. 37.

10. У Переяславі Київської обл. було розстріляно 537 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия*

Украины. - К., 2000. – С. 88.

10. У Полтаві розпочалися розстріли євреїв, до 24 жовтня жертвами цих акцій стало 342 особи. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 141.*

5 жовтня (неділя).

1. У Києві була створена Українська національна рада (УНР), до складу якої увійшли відомі діячі ОУН(М) М.Капустянський, Й.Бойдунник, О.Кандиба-Ольжич, очолив УНР М.Величківський. У листі, адресованому президією УНР рейхсміністру А.Розенбергу, говорилося, що завданням цього органу є співпраця українства з німецькою владою над розбудовою нового ладу в Україні. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. – К., 1999. – С 102.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Гуляйполе і Пологи Запорізької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 393-394.*

2. У Станіславі відбулися загальні збори Союзу українських купців, на яких було задеклароване відновлення діяльності Союзу після дворічної перерви. *Львівські вісті. – 1941. – 10 жовтня.*

3. На цей день демонтоване і вивезене на Урал устаткування маріупольського заводу “Азовсталь” ім. Орджонікідзе, яке використовувалося для виробництва бронелиту для танків “Т-34”. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 268.*

3. Із Самбора (Дрогобицька обл.) відправлена перша група робітників до Німеччини. *Львівські вісті. – 1941. – 14 жовтня.*

6. Генеральний поштовий комісар України повідомив про запровадження загальної служби поштового пересилання для цивільного населення. Пересилати дозволялося листи, поштові картки та бандеролі до 250 гр. *Волинь. – Рівне. – 1941. – 12 жовтня.*

6 жовтня (понеділок).

1. 12-та армія Південного фронту зайняла оборону на рубежі Павлоград, Васильківка, Гаврилівка, для забезпечення відходу військ 18-ї та 9-ї армій, які опинилися під загрозою оточення військами 1-ї танкової армії Е.Клейста. З цією ж метою Ставка ВГК утворила Таганрозьку бойову ділянку у складі 3-х стрілецьких дивізій для організації оборони на східному березі р. Міус і прикриття підходів до Ростова-на-Дону. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 59.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Андріївка, Куйбишеве, Мелітополь, Нововасилівка, Ногайськ, Червоноармійськ Запорізької області; Опішня Полтавської області; Сахновщина Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 376, 435.

1. РНК УРСР ухвалив постанову про підготовку в IV кварталі 1941 р. у стаціонарних автошколах Сталінської і Ворошиловградської областей наркомату автомобільного транспорту УРСР 1300 шоферів для Червоної армії. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 217.

3. Розпочалася мобілізація робочої сили на будівництво оборонних укріплень у Ворошиловградській області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т.1 - К., 1980. – С. 217.

3. Міський голова Києва О.Оглоблін опублікував повідомлення про початок роботи в місті біржі праці, де “щодня можна дістати роботу за зарплату” *Українське слово.* – Київ. – 1941. - 8 жовтня.

7 жовтня (вівторок).

1. На північ від м. Осипенко частини німецької 1-ї танкової армії з'єдналися з моторизованою дивізією 11-ї армії, яка наступала через Мелітополь. Таким чином війська 9-ї та 18-ї радянських армій опинилися в оточенні. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг.* - В 3-х т. Пер. с укр. яз. Изд. доп. и

дораб. – Т.1. – К., 1975. – С. 250.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Осипенко (Бердянськ), Великий Токмак, Приазовське, Чернігівка Запорізької області; Білопілля Сумської області; Зачепилівка і Кегичівка Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 376-435.

б. Німецька польова комендатура 195 відділу військового управління оголосила про заборону проживання в Києві осіб, які не є мешканцями міста. Для отримання дозволу на проживання необхідно звернутися до військового коменданта Києва. *Українське слово.* – Київ. – 1941. - 9 жовтня.

б. ДКО ухвалив указ “Про введення червоноармійської книжки у воєнний час в тилу і на фронті”. *Русский архив: Великая Отечественная.* Т. 17-6 (1-2). – М., 1996. - С.78.

8 жовтня (середа).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Покровське Дніпропетровської області; Грунь Сумської області і м. Маріуполь Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 369-442.

2. У Львові відбувся Краєвий з’їзд окружних і повітових кооперативних союзів, скликаний Центросоюзом. У з’їзді брало участь 96 осіб, представників 52 окружних і повітових союзів. *Львівські вісті.* – 1941. – 8 жовтня.

3. У Києві введені картки на хліб. Робота розповсюдження та виготовлення карток покладалася на управителів будинків. *Українське слово.* – Київ. – 1941. - 8 жовтня.

3. Розпочав роботу Київський міський банк. *Українське слово.* – Київ. – 1941. - 8 жовтня.

10. В Умані проведена акція ліквідації єврейського гетто, внаслідок чого було розстріляно 5400 євреїв, серед них – 600 євреїв військовополонених. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 88.

10. У Яготині Полтавської обл. розстріляно 125 місцевих євреїв.

Круглов А.И. *Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 142.

9 жовтня (четвер).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Будьоннівка, Володарське, Приморське Сталінської області; Зіньків, Котельва Полтавської області; Краснокутськ Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 378-437.

1. ДКО затвердив розроблений Наркоматом електростанцій план демонтажу й евакуації підприємств і мереж Донбасенерго. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 269.*

3. У дистрикті Галичина розпочався виїзд галицьких робітників на роботу до Німеччини. Організацією виїзду займалися уряди праці у Львові, Станіславі, Дрогобичі та Тернополі. Збірним пунктом для робітників, бажаючих виїхати, був визначений Перемишль, звідки відходити транспорти з робітниками до Німеччини. В останній декаді вересня з Галичини виїхало 6000 сільськогосподарських та 2000 робітників інших професій. *Львівські вісті. – 1941. – 9 жовтня.*

10 жовтня (п'ятниця).

1. Завершився вихід частин 18-ї та 9-ї армій з оточення в районі Мелітополь-Бердянськ. Незважаючи на допомогу 12-ї армії та військ Таганрозької ділянки, в полон потрапило близько 100.000 червоноармійців. *Streit Christian. Keine Kameraden: Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941-1945/ Christian Streit. – Neuausg. – Bonn: Dietz, 1991. – S. 83.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Суми, а також районні центри Лебедин, Середина-Буда, Тростянець, Червоне Сумської області; Юр'івка Дніпропетровської області; Велика Янісоль, Старий Керменчик Сталінської області; Розівка Запорізької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні:*

Збірник документів і матеріалів. – К., 1963 – С. 375-426.

6. У Києві відновлена робота хлібозаводу №1 по вул. Дехтярівській. *Українське слово. – Київ. – 1941. – 10 жовтня.*

10. За повідомленням відділу спецпоселень НКВС УРСР на цей час було вислано зі Сталінської області 28.743 жителя німецької національності, а загалом до кінця жовтня було депортовано у східні райони СРСР 36880 німців. *Винниченко І.І. Україна 1920 – 1980-х: депортації, заслання, вислання. – К., 1994. – С. 45.*

10. Губернатор Буковини видав розпорядження про створення у Чернівцях гетто і депортацію частини єврейського населення з Трансністрії на прикордонну територію рейхскомісаріату Україна. *Круглов А.І. Енциклопедія Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 197.*

11 жовтня (субота).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Павлоград Дніпропетровської області; Волноваха Сталінської області; Лозова Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 378-437.*

2. ЦК КП(б)У ухвалив постанову про організацію Республіканського комітету допомоги з обслуговування хворих і поранених бійців і командирів Червоної Армії. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1 – К., 1980. – С. 221.*

3. Першу продукцію дав країні евакуйований наприкінці першої половини вересня на Урал Дніпропетровський завод ім. К.Ворошилова. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 269.*

10. Почалася депортація з Буковини єврейського населення в області на схід від Дністра. Загалом було вивезено 28 391 особу. *Круглов А.І. Енциклопедія Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 197.*

10. У Мелітополі було ліквідоване майже все єврейське населення,

що залишилося в окупованому місті – близько 2000 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 68*

12 жовтня (неділя).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Петропавлівка Дніпропетровської області; Близнюки, Богодухів Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 378-437.*

2. У Львові УЧХ організував збір коштів на допомогу українським військовополоненим. Цього дня було зібрано 5000 злотих. *Львівські вісті. – 1941. – 15 жовтня.*

2. У Костополі в приміщенні “Просвіти” відбулися установчі збори місцевого відділення Жіночої служби в Україні. *Волинь. – Рівне. – 1941. - 30 жовтня.*

13 жовтня (понеділок).

1. Радянські війська залишили з боями райцентри Ольгинка, Тельманове Сталінської і Чутове Полтавської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 378-437.*

10. У ніч на 13 жовтня в Дніпропетровську були проведені розстріли близько 10 тис. жителів єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 37.*

10. У Києві оперативною командою 5 була проведена ліквідація 300 психічно хворих Кирилівської лікарні, яка залишила “особливо сильне душевне навантаження в уповноважених членів команди”. *Донесение о событиях в СССР № 132 от 12 ноября 1941 г. // Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах. – К., 2002. – С. 98.*

14 жовтня (вівторок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Григорівка

Дніпропетровської області; Охтирка Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 375, 425.

1. Рейхскомісар України та командуючий збройними силами в Україні видали наказ про смертну кару за умисне пошкодження засобів зв'язку, кабельного проводу, телефонного дроту, псування приладдя. *Волинь. – Рівне. – 1941. – 26 жовтня; Українське слово. – Київ. – 1941. – 30 жовтня.*

3. Рада по евакуації ухвалила постанову про демонтаж і евакуацію устаткування, матеріалів вугільних шахт, заводів, баз та інших підприємств, розташованих у Ворошиловградській області. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 268.*

5. У Києві ВПЦР скликала нараду всіх православних конфесій Київщини, на якій було проголошено відродження УАПЦ. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (Короткий історичний довідник).* – Полтава, 1999. – С. 7.

10. Розпочалися масові розстріли єврейського населення Кривого Рогу, жертвами яких на 15 жовтня стало від 4 до 5 тис. мешканців міста. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С. 38.*

15 жовтня (середа).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Краснопілля, Улянівка Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 425-426.

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) ухвалили постанову “Про розподіл серед колгоспників прифронтових районів громадських фондів”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 61.

1. Під керівництвом Героя Радянського Союзу А.Грисюка розпочала діяльність підпільна організація в с. Дорогинка Фастівського району Київської області. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 324.*

2. У газеті “Львівські вісті” опубліковане звернення Українського крайового комітету, якому повідомляється, що німецьке військово-командування видало наказ про звільнення з табору радянських військовополонених у Ярославі 40 тис. українців. Окремими групами, сформованими за місцем проживання, полонені пройдуть за маршрутами: Ярослав – Стрий, Ярослав – Сокаль, Ярослав – Кам’янець-Подільський. УКК звернувся до мешканців краю організувати допомогу (їдальні, нічліг, підводи) на шляхах слідування військовополонених. *Львівські вісті*. – 1941. – 15 жовтня.

3. Почалася евакуація населення і матеріальних цінностей зі східної частини Донбасу. Макіївський завод ім. Кірова за 5 днів вивіз 683 вагона з устаткуванням і 117 — з людьми. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 268.*

6. Розпорядженням житлового відділення Київської міської управи заборонялися самовільні переселення громадян. З цього дня з питань переселення необхідно звертатися до будинкових комісій. *Українське слово*. – Київ. – 1941. – 16 жовтня.

16 жовтня (четвер).

1. Завершилася оборона Одеси. О 5-й годині. 30 хв. з Одеського порту вийшов останній транспорт. *Муковський І.Т. Лисенко О.Є. Звитяга і жертовність: українці на фронтах Другої світової війни. - К., 1996. – С. 98.*

1. У Києві оголошено про введення комендантської години. З 18 до 5 год. ранку під загрозою розстрілу заборонялося ходити вулицями міста. *Українське слово*. – Київ. – 1941. - 16 жовтня.

4. У Києві ініціативна група українських композиторів організувала Спілку українських композиторів, головою якої обрано Ф.Кеденко. *Волинь*. – Рівне. - 1941. - 16 листопада.

10. Загальні втрати частин Приморської армії та Чорноморського флоту за час оборони Одеси становлять: 16.578 загиблих, 24.690 поранених, всього - 41268 військовослужбовців. *Памяти павших. Великая Отечественная война (1941-1945) - М., 1995. - С. 96.*

17 жовтня (п'ятниця).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Хотинь Сумської області і Коломак Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 426, 432.

18 жовтня (субота).

1. Війська 11-ї німецької армії Е.Манштейна та румунського гірського корпусу завдали удару з боку Керкінітської затоки, форсували р. Чатирлик і вийшли в тил лівофланговим частинам 51-ї армії. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 261.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Васильківка Дніпропетровської області і Старовірівка Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 375, 436.

1. У Спадщанському лісі Путивльського району Сумської області об'єдналися партизанські загони С.Ковпака і С.Руднева. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы.* - В 3-х т. - Т.1 – С. 342-343.

10. Розпочалися масові страти єврейського населення Маріуполя, на 20 жовтня жертвами зондеркоманди 10а стало понад 8000 мешканців. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 42.

19 жовтня (неділя).

1. Почалася Кримська оборонна операція, яка тривала до 16 листопада. Перейшли в наступ в Криму війська 11-ї німецької армії (7 піхотних дивізій; наносили удар – через Перекопський перешийок) і румунського гірського корпусу (2 бригади; наносили допоміжний удар – через Чонгарський міст). *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 62.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Добропілля,

Красногорівка, Олександрівка Сталінської області; Миропілля Сумської області; Валки і Нова Водолага Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 380-434.

4. У Києві відбувся перший виступ відновленої української національної хорової капели “Думка”, до якої увійшли артисти капели та ансамблю радіокомітету при філармонії. *Українське слово.* – Київ. – 1941. – 18 жовтня.

7. У Коломиї (Львівська обл.) помер Кирило Трильовський – адвокат, колишній посол до австрійського парламенту, організатор і голова-кошований “Січі”, співорганізатор Українського січового стрілецтва. *Волинь.* – Рівне. – 1941. – 2 листопада.

10. У Бердянську розстріляно близько 900 євреїв – мешканців міста. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С. 68.

20 жовтня (понеділок).

1. Радянські війська залишили з боями місто і залізничну станцію Краматорськ, районний центр Селидівка Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 381- 383.

1. На території генерального комісаріату “Житомир” окупаційна влада перейшла до цивільної адміністрації. *ЦДАВО України. Ф. 3206, оп. 4., спр.4., арк. 25.*

3. Чернігівська міська управа оголосила про обов’язкову реєстрацію всього працездатного населення міста. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 44-45.

4. ЦК КП(б)У ухвалив постанову про тимчасове припинення видання республіканських газет “Колгоспник України”, “Радянська освіта” і журналів “На допомогу агітатору”, “Червоний Хрест”. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг.* – В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 146.

21 жовтня (вівторок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Авдіївка, Червоноармійське Сталінської області; Олексіївське Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 378-437.

1. У Франкфурті–на-Одері відбулося об'єднання двох українських батальйонів “Нахтігаль” і “Роланд” в одне військове формування. На цей момент в Дружині українських націоналістів нараховувалося 650 солдатів і старшин. Командував українським формуванням майор Є.Побігуший, заступник командира – Р.Шухевич. *Патриляк І.К. Військова діяльність ОУН(Б) у 1940-1942 роках.* – К., 2004. – С. 442.

2. Опублікована відозва УЧХ до українського громадянства Галичини допомогти повернутися додому українським військовополоненим, яких відпускає з таборів німецька влада. *Львівські вісті.* – 1941. – 21 жовтня.

22 жовтня (середа).

1. З метою координації дій сухопутних з'єднань та Чорноморського флоту, ставка ВГК створила командування військ Криму на чолі з віце-адміралом Г.Шевченком і заступником по сухопутних військах генерал-лейтенантом П.Батовим. Зупинити просування противника вглиб півострова ці заходи не допомогли. *Лисенко О. Крим у період Другої світової війни.// Крим в історичних реаліях України: Матеріали наукової конференції.* - К., 2004. - С. 265.

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Амвросіївка, Дзержинськ, Макіївка, Старобешеве, Ясинувата Сталінської області; Дергачі, Зміїв, Золочів Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 378-432.

1. Утворений підпільний центр з керівництва підпільними партійними організаціями в Криму в складі І. Козлова, В.Колісніченка та Є.Єфімова. *Крым в период Великой Отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов.* – Симферополь, 1973. – С. 209.

1. З метою більш ефективних бойових дій були об'єднані партизанські загони С.Ковпака, С.Руднева, С.Кириленка і Н.Воронцова в один загін під командуванням С.Ковпака. Комісаром був призначений С.Руднев, начальником штабу — Г. Базима. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Н-ук.-довід. Вид. — К., 2001. — С. 49.*

1. Маршал Румунії І.Антонеску підписав декрет, згідно з яким Одеса та її околиця включалися до Трансністрії. Одеса була оголошена столицею, до якої мала переїхати цивільна адміністрація краю. *Львівські вісті. — 1941. — 24 жовтня.*

3. ДКО ухвалив постанову про утворення Комітету з евакуації продовольчих запасів і підприємств легкої та харчової промисловості. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. - К., 2000. - С.669.*

10. Комендант Києва оголосив про розстріл за акт саботажу заручників — 100 жителів міста. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. — К., 1963. — С. — 45.*

10. В Одесі диверсійною групою підірвана будівля комендатури, в якій загинув комендант міста й командир румунської дивізії генерал Глуголян. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000.— С. 129.*

23 жовтня (четвер).

1. Генеральний губернатор Г.Франк видав розпорядження, яким заборонялося місцевим жителям контактувати з військовополоненими Червоної армії, давати їм одяг, їжу, допомагати втекти з таборів, переховувати їх тощо. У повідомленні про цей наказ, опублікованому у газеті “Львівські вісті”, пояснювалося, що розпорядження генерального губернатора не стосується українських військовополонених, звільнених з німецького полону. *Львівські вісті. — 1941. — 11 листопада.*

1. У Севастополі, Сімферополі й Керчі створені міські комітети оборони, з метою зосередження цивільної та військової влади та дотримання порядку в містах, що є найближчим тиловим районом фронту. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945:*

Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С. 120.

1. Кримський обком ВКП(б) створив Штаб партизанського руху: О.Мокроусов (начальник), С.Мартинов (комісар). *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 62.*

1. Радянські війська залишили з боями обласний центр України м. Харків, а також районні центри Барвінкове Харківської області і Сергіївка Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 383-429.*

3. На цей час у Київській міській біржі праці зареєструвалося 55 тис. безробітних мешканців міста, з них 60-65 відсотків становили жінки. Роботу отримали 6 тис. киян (в основному на відбудові промислових та комунальних об'єктів міста). *Українське слово. - 1941. - 23 жовтня.*

10. Як покарання за підриг будівлі міської комендатури і загибель румунського генерала в Одесі було розстріляно 26 000 цивільних мешканців, серед яких було близько 19 000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 129.*

10. У Чернігові підкомандою зондеркоманди 4а впродовж двох днів було розстріляно 260 євреїв. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах. - К., 2002. - С. 100.*

24 жовтня (п'ятниця).

3. У Києві оголошено під загрозою покарання про обов'язкову щотижневу явку безробітних для реєстрації на біржу праці. Цими заходами розпочала діяльність біржа праці, організована німецькою службою праці. *Українське слово. - Київ. - 1941. - 24 жовтня.*

10. Здійснений масовий розстріл єврейського населення м. Комарне Дрогобицької обл. Жертвами його стали 470 чоловіків, жінок та дітей. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 47.*

25 жовтня (субота).

1. Німецько-румунські війська прорвали оборону радянських військ

на Ішунських позиціях і вирвалися на простори степового Криму. Приморська та 51-а Окрема армії відійшли до Севастополя і на Керченський півострів. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 431.*

1. ДКО ухвалив рішення про евакуацію з прифронтової смуги запасів продовольства і промислових товарів, а також устаткування підприємств легкої промисловості — текстильних, взуттєвих, швейних, тютюнових фабрик і миловарних заводів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 110.*

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Слов'янськ і Харцизьк Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 383-384.*

4. У Кривому Розі розпочалися вступні іспити до педагогічного інституту на мовно-літературний та історичний факультети. *Волинь. - Рівне. - 1941. - 23 листопада.*

10. В Одесі окупаційна влада міста повідомила про те, що з 23 жовтня за вбивство кожного німецького чи румунського офіцера або цивільного чиновника будуть розстрілюватися 200, а за кожного солдата - 100 місцевих жителів. *Одесская газета. - 1941. - 25 октября.*

10. Тривали розстріли заручників в Одесі. Цього дня було забито близько 5 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 129.*

26 жовтня (неділя).

1. У Севастополі створений міський комітет оборони, який відіграв важливу роль в організації оборони міста. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 431.*

1. Гебткомісар Ровного оголосив про збереження законів радянської влади, які стосуються обов'язків громадян, функціонування економіки, "постачання та продуктивної праці". *Волинь. - Рівне. - 1941. - 26 жовтня.*

1. На базі підпільної організації Теплицького району Вінницької області був створений партизанський загін під командуванням А.Кондратюка. (З 1943 р. 2-га партизанська бригада ім. Й.Сталіна). *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.)* – К., 2001. – С. 111.

2. У Рівному при Українському допомоговому комітеті “створений Комітет несення помочі полоненим українцям, головним завданням якого є клопотання перед німецькою владою, про звільнення всіх українців, що походять з Рівненської області”. *Волинь. – Рівне. – 1941. – 26 жовтня.*

3. Уряд праці Галичини почав проводити з 27 жовтня до 22 листопада 1941 р. перевірку всіх осіб української та польської національності з 16 до 25 років. Молодь повинна була з’явитися до відділень урядів праці з довідками про місце роботи. *Львівські вісті. – 1941. – 26 жовтня.*

27 жовтня (понеділок).

1. Військова рада військ Криму ухвалила постанову “Про введення на території Криму стану облоги”. *Крым в период Великой отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов. – Симферополь, 1973. – С. 69-70.*

28 жовтня (вівторок).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Костянтинівка Сталінської області і Петрівське Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 381-434.*

2. У Києві розпочав діяльність Український червоний хрест, оголосивши про збір коштів і продовольства для поранених та полонених червоноармійців. *Українське слово. – Київ. – 1941. - 28 жовтня.*

10. У Кременчуці була проведена масова ліквідація єврейського населення, жертвами розстрілів стали близько 3000 чоловіків, жінок та дітей. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 142.*

10. У Чернігові підрозділом зонедеркоманди 4а було ліквідовано 270

хворих психіатричної лікарні. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах.* – К., 2002. – С. 100.

29 жовтня (середа).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Липці, Старий Салтів і м. Чугуїв Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 433-436.

3. Із Сімферополя розпочалася евакуація наркоматів і урядових установ Криму. *Крым в период Великой отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов.* – Симферополь, 1973. – С. 63.

30 жовтня (четвер).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Криму Ак-Шейх, Армянськ, Саки і Сейтлер. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 403-404.

1. Почалися оборонні бої під Севастополем, що тривали 250 днів. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 431.

31 жовтня (п'ятниця).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Артемівськ, Сніжне Сталінської області, а також районні центри Криму Біюк-Онлар, Джанкой і Євпаторія. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 378-404.

Жовтень

5. У Полтаві організовано Українську церковну раду УАПЦ, як тимчасовий орган для керівництва церковним життям на Полтавщині. Раду очолив старий церковний діяч М.Шевченко. Її заходами було проведено облік духовенства в області та відкрито ряд церков. *Волинь.* – Рівне.

– 1941. - 20 листопада; Волошин Ю. *Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник)*. - Полтава, 1999. - С. 36.

5. У Луцьку відновила свою діяльність богословська секція під проводом архієпископа Полікарпа, яка вже видала ряд церковних книжок та молитовників. *Волинь. – Рівне. – 1941. - 20 листопада.*

5. У Харкові при міській управі створений Релігійний відділ, який очолив Г.Лебединський. Працівники відділу провели реєстрацію духовенства в місті, обстеження церков, фондів Харківської картинної галереї на предмет вилучення церковних речей. Уже на початку своєї діяльності відділ відкрито підтримував УАПЦ. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник)*. - Полтава, 1999. - С. 39-40.

10. На цей час в рейхскомісаріаті Україна було 10 стаціонарних таборів для полонених солдатів – шталагів (Stalag) та один табір для полонених радянських офіцерів - офлаг (Oflag), у яких перебувало на початок місяця 445.000 в'язнів. До кінця місяця їх кількість зменшилася до 125 тисяч (звільнені, утікачі, страчені). *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 163.*

10. Протягом жовтня в Україні було знищено близько 120 тис. місцевих євреїв. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А.Круглов. – К, 2002. – С. 6.*

1 листопада (субота).

1. Військова рада Південно-Західного напрямку ухвалила постанову про створення оперативних груп з метою максимального використання всіх матеріально-технічних ресурсів тилу для забезпечення Червоної армії в районах дій Південно-Західного і Південного фронтів. Загальне керівництво роботою груп покладалося на Д. Коротченка, В. Старченка і М. Гречуху. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С.121.*

1. Оперативна група ЦК КП(б)У з керівництва партизанським рухом на чолі з М.Співаком почала працювати при військовій раді Південно-

Західного фронту і була частково доукомплектована військовими фахівцями. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид. – К., 2001. – С. 6.*

1. Від цього дня скасовувалися митні та поліційні кордони між Генеральним губернаторством та дистриктом Галичина. (*Львівські вісті. – 1941. – 31 листопада.*)

1. Радянські війська залишили з боями м. Сімферополь, а також районні центри Криму Карасубазар, Колай; районні центри Єнакієве Сталінської області; Печеніги Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 380-434.*

4. Розпочалося навчання у школах Києва. Всього відкрилося 67 загальноосвітніх семирічних шкіл, 10 чоловічих та 12 жіночих гімназій, у яких навчалось 34 тис. дітей. *Українське слово. – Київ. – 1941. – 4 листопада.*

10. У Тиврові Вінницької області розстріляно 392 мешканця єврейської національності. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 13.*

10. У Конотопі Сумської обл. було розстріляно 153 місцевих єврея. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 153.*

2 листопада (неділя).

1. Радянські війська залишили з боями районні центри Криму Ак-Мечеть, Бахчисарай, Іслам-Терек, Ічки, Кіровське, Леніне, Старий Крим і Судак. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 403-405.*

1. У Москві приступила до роботи радіостанція “Радянська Україна”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 114.*

4. У Луцьку відбулося урочисте відкриття Волинського краєзнавчого музею, який відновив свою роботу після проведеної реорганізації Волинь. – *Рівне. - 1 941. - 16 листопада.*

10. Військовий комендант Києва оголосив про розстріл 300 радянських громадян у зв'язку з випадками підпалу й саботажу. *Українське слово*. – Київ. - 1941. - 4 листопада.

3 листопада (понеділок).

1. Рейхскомісар України видав розпорядження “Про збір податків та інших грошових зборів”, згідно якого всі підприємства та організації до 20 лютого 1942 р. повинні пройти податкову реєстрацію у відділі фінансів при управліннях бургомістрів та подати звіт за 1941 р. за радянськими постановами. *Дзвін*. – Біла Церква. – 1942. – 5 лютого.

1. Радянські війська залишили з боями м. Феодосію. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 405.

10. У Бердичеві розстрілом близько 2000 євреїв, фактично завершилася ліквідація єврейського населення, яка тривала з липня 1941 р. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины*. - К., 2000. – С. 57.

10. У Кролевці Сумської обл. розстріляно 736 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины*. - К., 2000. – С. 153.

4 листопада (вівторок).

1. Ставка ВГК організувала Севастопольський і Керченський оборонні райони. Командуючим сухопутними військами Севастопольського оборонного району (СОР) був призначений генерал-майор І.Петров, командуючим військами Керченського оборонного району — генерал-лейтенант П.Батов. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С. 115.

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Криму м. Алушту. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 403.

1. Партизанський загін Шишакського району Полтавської області під командуванням Д. Корніліча і К. Тутка підірвали в с. Баранівка

німецьку штабну машину і захопив важливі документи. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 114-115.

5 листопада (середа).

1. 1-а німецька танкова армія розгорнула наступ у напрямку Д'якове, Шахти, Новочеркаськ, а частина сил 17-ї німецької армії та італійського експедиційного корпусу – на Ворошиловград. Почалася Ростовська оборонна операція військ південного фронту, яка тривала до 16 листопада. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 66.

10. У Перемишлянах Львівської обл. проведено акцію розстрілу 400 “непрацевдатних євреїв”. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 109.

6 листопада (четвер).

1. Рейхсфюрер СС та шеф німецької поліції Г.Гіммлер видав наказ про організацію в Україні спеціальних поліцейських сил з місцевого населення, які отримала назву “шуцманшафт” (Schutzmannschaft). *ДА СБУ. Колекція документів по історії Великої Вітчизняної війни, арк. 42.*

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Вовчанськ Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 431.

2. У газеті “Львівські вісті” було опубліковане звернення УЧХ до громадян краю допомагати українським військовополоненим: жертвувати гроші, продукти харчування до відділень УЧХ, доглядати за хворими полоненими. *Львівські вісті.* – 1941. – 6 листопада.

6. РНК СРСР ухвалила постанову “Про заходи щодо трудового влаштування і навчання інвалідів Вітчизняної війни”, яка надавала їм першочергове право зарахування на роботу в усі державні і кооперативні підприємства, установи й організації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 115-116.

10. У Ровно впродовж 6 і 7 листопада проведені розстріли єврейського населення, жертвами яких стало 15 тис. осіб. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 147.*

7 листопада (п'ятниця).

1. Ставка ВГК призначила командуючого Чорноморським флотом віце-адмірала Ф.Октябрського командуючим Севастопольським оборонним районом. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 433.*

1. Війська Південного фронту зупинили наступ противника на рубежі с.Ровеньки, гирло р. В.Несветай. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник. - М., 1990. - С. 66.*

3. У Магнітогорську випустив першу продукцію штампувальний цех Дніпропетровського металургійного заводу. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. - К., 2000. - С.669.*

4. У Львові відбулися загальні збори Спілки українських музик, до якої увійшла 61 особа, головою Спілки обрано С.Людкевича. *Львівські вісті. - 1941. - 8 листопада.*

8. Президент США Ф.Рузвельт підписав директиву про розповсюдження на Радянський Союз дії закону ленд-ліз — безкоштовної позики-оренди військової техніки, матеріалів і послуг, необхідних для ведення війни на час війни. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С.274.*

10. У м. Немирів Вінницької області був проведений масовий розстріл місцевого єврейського населення — 2 680 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С.13.*

8 листопада (субота).

1. Радянські війська залишили з боями м. Ялту. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.405.*

3. За повідомленням газети “Львівські вісті” з Галичини з серпня 1941 р. до цього дня виїхало на роботу до Німеччини та Генерального губернаторства вже близько 300 000 добровольців, з них понад 75 відсотків становлять українці. Сільськогосподарські робітники становлять 65 відсотків. *Львівські вісті. – 1941. – 8 листопада.*

6. Дніпропетровська міська управа видала постанову, у якій категорично заборонила торгівлю й обмін сільськогосподарськими продуктами між міським і сільським населенням. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941-1945 гг.) – Днепропетровск, 1962. – С.132.*

10. У Львові розпорядженням Генерального губернатора було офіційно оголошено про створення єврейського житлового району – гетто. Переселення євреїв повинно здійснюватися з 16 листопада до 14 грудня 1941 р. *Львівські вісті. – 1941. – 11 листопада.; Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 107.*

9 листопада (неділя).

1. Рейхсмаршал Г.Герінг видав директиву про використання в інтересах німецької економіки праці військовополонених та цивільних робітників з окупованих радянських територій у рейхскомісаріатах, генерал-губернаторстві та в Німеччині. Стосовно українців було сказано, що вони, на відміну від “корінних жителів прибалтійських областей”, не користуються особливими привілеями. Було заборонено звільняти українців із таборів для військовополонених. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 50-52.*

1. У ході боїв радянські війська залишили районний центр Криму Маяк-Салинь. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 404.*

3. РНК Криму ухвалила постанову “Про облік і розподіл усіх видів сировини й матеріалів, необхідних для задоволення потреб оборони Севастополя”. *Крым в период Великой Отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов. – Симферополь, 1973. – С. 75.*

10. Командуючий 6-ю німецькою армією генерал-фельдмаршал В. фон Рейхенау видав наказ про заходи боротьби з партизанами, згідно якого “всі викриті партизани, незалежно від статі, в формі або цивільному одязі, повинні бути публічно повішені. А в селах, де партизани знаходять притулок або одержують продовольство, відбирати всі продовольчі запаси, спалювати будинки, розстрілювати й вішати всіх пособників.”. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни.* – К., 1986. – С. 53-54.

10 листопада (понеділок).

10. У Кам'янці Струмиловій Львівської обл. за цей день було розстріляно близько 400-500 євреїв, мешканців міста. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 109.

11 листопада (вівторок).

1. Губернатор Трансністрії Г.Алексяну видав наказ стосовно організації проживання євреїв, що прибули до Трансністрії з районів військових дій. Передбачалося створення спеціальних поселень і колоній на місцевостях, які встановлюватиме інспекторат жандармерії, заборонялося змінювати місце проживання, вводилося примусове використання праці єврейських поселенців. *Одесская газета.* – 1941. – 24 декабля.

1. Чотири німецькі дивізії, моторизований загін і румунська мотобригада відновили наступ на Севастополь, наносячи головний удар вздовж Ялтинського шосе на Балаклаву і допоміжний – з району Черкез-Кермена вздовж лінії Кара-Кобя. Почався перший наступ німецьких військ на Севастополь. Військам противника вдалося вклинитися на окремих ділянках на 1-4 км у передову оборонну смугу. З метою поліпшення керівництва військами Севастопольський оборонний район був розділений на чотири сектори. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 66.

10. За діяльність радянських партизанів німецьким каральним загonom було повністю спалене с. Баранівка Шишацького району Полтавської обл. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал – К., 1987. – С. 331-337.*

12 листопада (середа).

1. Об'єднаний партизанський загін під командуванням І.Копьонкіна здійснив напад на німецький каральний загін на шляху Савинці-Обухівка Полтавської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал – К., 1987. – С. 341.*

7. У Львові помер відомий діяч українського національно-визвольного руху, довголітній провідник Української національно-демократичної партії, прем'єр-міністр уряду ЗУНР, голова Української національної ради у Львові, доктор Кость Левицький. *Львівські вісті. – 1941. – 14 листопада.*

10. Німецький каральний загін спалив повністю с. Велика Обухівка Миргородського району Полтавської обл., під час акції загинуло 419 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал – К., 1987. – С. 337-341.*

10. У с. Нові Прилуки Турбівського р-ну Вінницької обл. розстріляно 2.500 жителів єврейської національності. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 13.*

10. У с. Затишне Волноватського р-ну Донецької обл. страчено 95 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 43.*

13 листопада (четвер).

1. Командуючий 6-ї німецької армії генерал-фельдмаршал В. фон Рейхенау видав наказ “Про поведінку військ на Сході”. В ньому йдеться про заходи для “повного винищення більшовицької ересі, радянської держави та її збройних сил” на території України. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 53-54.*

1. Командуючий Чорноморським флотом віце-адмірал Ф.Октябрський видав наказ про підпорядкування частин морської піхоти

Приморській армії. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1980. - С.131.*

1. Бюро Севастопольського міськкому партії ухвалило постанову про евакуацію населення міста. *Крым в период Великой отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов. - Симферополь, 1973. - С. 79.*

14 листопада (п'ятниця).

1. ЦК КП(б)У і РНК УРСР створили при військовій раді Південного фронту оперативну групу з промисловості для пошуку можливостей додаткового виробництва озброєння та постачання й виявлення невикористаних еваковантажів, сировини, палива, матеріалів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 121.*

1. На території Генеральної округи "Миколаїв" окупаційна влада офіційно перейшла від військової до цивільної адміністрації. *ЦДАВО України. Ф. 3206, оп. 4., спр.4., арк. 25.*

3. Німецьке господарське командування Дніпропетровська видало розпорядження про конфіскацію в населення під погрозою суворих репресій усього наявного палива. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.54.*

6. На Волині під приводом небезпеки поширення інфекційних хвороб та нестачі палива закриті всі школи. *Волинь. - Рівне. - 1941. - 30 листопада.*

10. Після вибухів будівель Харкова, замінованих радянськими спецслужбами, німецький комендант міста оголосив про розстріл 50 комуністів і арешт 1000 заручників. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 55.*

15 листопада (субота).

1. У Сумській області створений партизанський загін під командуванням Г.Бородавки й комісара О. Сабурова. Пізніше О. Сабуров став

командиром загону, З.Богатир — комісаром, Г.Бородавка — секретарем партійної організації. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 336.*

1. Німецька окупаційна влада роззброїла загін української міліції Т.Бульби-Боровця “Поліська січ”. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. - К., 2000. - С.669.*

10. В Одесі в районі Стрільбищного поля було розстріляно близько тисячі євреїв, мешканців міста. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. - С. 130.*

16 листопада (неділя).

1. Отаман Т.Бульба-Боровець видрукував останній наказ “Поліської січі”, згідно з яким це українське військово-поліцейське формування припиняло свою діяльність. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. - К., 1999. - С. 60.*

1. Частина війська 51-ї окремої армії евакуювалася з Криму на Таманський півострів. Відступом радянських військ із Керчі завершилася Кримська оборонна операція. На цей час супротивнику вдалося опанувати майже всім Кримом і блокувати Севастополь із суші. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. - Т.1. - К., 1975. - С. 261; Streit C. Keine Kameraden...S.- 83*

3. Із м.Чорткова (Тернопільська обл.) на цей час виїхало до Німеччини 700 робітників. *Львівські вісті. - 1941. - 16/17 листопада.*

6. У газеті УЦК “Краківські вісті” відділ праці та соціальної опіки УЦК опублікував умови виїзду на роботу до рейхскомісаріату Україна. Виїзд на Україну можливий лише з дозволу німецької влади Генерального губернаторства. Для цього потрібно мати виклик на роботу підприємства, розташованого в РКУ. Виклик працедавця не давав права переїзду в Україну родині робітника. *Краківські вісті. - 1941. - 16 листопада.*

10. Безповоротні втрати частин Приморської, 51-ї окремої армії і Чорноморського флоту у Кримській оборонній операції склали 48.438 осіб (20,5%). Разом із санітарними загальні втрати становили 63.860

військовослужбовців. Після часткової евакуації 51-ї армії на Таманський півострів поблизу Керчі в полон потрапило понад 100 тис. червоноармійців. *Памяти павших. Великая Отечественная война (1941-1945) - М., 1995. - С. 96 ; Streit Christian. Keine Kameraden: Die Wehrmacht und die sowjetischen Kriegsgefangenen 1941-1945. Neuaufl. - Bonn: Dietz, 1991. - S. 83*

10. Безповоротні втрати частин Південного фронту, 6-ї армії Південно-Західного фронту та військ Азовської військової флотилії під час Донбасько-Ростовської оборонної операції становили 143.313 червоноармійців, тобто 26 відсотків, а загальні втрати склали - 160.576 осіб. *Россия и СССР в войнах XX века: Статистическое исследование. - М., 2001. - С. 273.*

10. За даними ОКГ загальні втрати німецької сухопутної армії на Східному фронті на цей день становили 709.587 осіб, тобто 20,28 відсотка. *Гальдер Ф. Военный дневник. Том 3. В двух книгах. Книга вторая (1.10. 1941 - 24.09. 1941). - М., 1971. - С. 59.*

17 листопада (понеділок).

6. РНК СРСР ухвалила постанову “Про тимчасове припинення прийому посилок від окремих громадян і установ”. Посилки приймалися тільки з подарунками для воїнів Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С. 121.*

18 листопада (вівторок).

1. На території рейхскомісаріату Україна влада офіційно переходила від військової до цивільної адміністрації. З цього приводу рейхсміністр у справах окупованих східних областей А.Розенберг підготував інструкції рейхскомісару України Е.Коху. У документі викладені основні напрямки німецької політики в галузі економіки, адміністративного управління, освіти, релігійної справи. Основним завданням рейхскомісара України є “задовольнити потреби німецької харчової промисловості і військової економіки”. Управління територією здійснюється через

уповноваженого німецького чиновника, місцеві ж органи самоуправління допускаються на найнижчому сільському та районному рівнях під наглядом німецької адміністрації. В інструкції строго заборонено робити будь-які “державно-політичні обіцянки” стосовно майбутнього облаштування України. Звільнення українських військовополонених розглядається як позитивний крок і шлях поповнення продуктивної робочої сили. У галузі культури рекомендувалося сприяти розвиткові української усної й письмової мови, виходу української преси, “в обмеженому обсязі та при належній цензурі”, дозволялося існування лише початкової освіти та професійно-технічних учбових закладів у галузі сільського господарства та ремесла. У питаннях релігії рекомендувалася толерантність до будь-яких місцевих конфесійних об’єднань, якщо вони не займаються політичною діяльністю. Особлива увага в інструкції була приділена питанню Кримського півострова, який після військового управління повинен перейти безпосередньо під юрисдикцію Рейху, і на якому найближчим часом планувалося створити німецьку колонію. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. – Львів, 1997. – С. 337-360.*

1. Верховний начальник СС і поліції України видав розпорядження про “розпуск непідконтрольної української міліції” та організацію “шуцманшафту”. *Скоробагатов А.В. Харків у часи німецької окупації (1941-1943). – Х.: Прапор, 2004. – С. 60.*

10. Німецьке військове командування видало розпорядження про повідомлення місцевого населення шляхом оголошень про події в селі Баранівка Шишацького району Полтавської обл., де в покарання за напад на чотирьох німецьких солдатів було страчено десять місцевих жителів, а село повністю спалене. “Українці, якщо ви хочете, щоб ваше село не спіткала подібна доля, – зазначалося в оголошенні, – ви повинні самі забезпечитися від атак бандитів... Боріться проти цих бандитів скрізь, де ви їх зустрінете, і повідомляйте про них німецькі органи влади”. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 544.*

19 листопада (середа).

1. Радянські війська залишили з боями районний центр і залізничну станцію Яма Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 385.

2. УКК у Львові й відділ праці звернулися з порадою до українських робітників, що виїздять на роботу з Галичини до Німеччини, не забути взяти в УКК довідку про те, що він українець. Цей документ дасть можливість розраховувати на кращі умови проживання та праці на території Рейху. *Львівські вісті.* – 1941. – 19 листопада.

6. Муніципалітет Одеси видав наказ про повернення вулицям міста старих дореволюційних назв згідно плану Одеси 1914 року. Вулиці К.Маркса та Х-річчя Червоної армії дістали імена А.Гітлера та І.Антонеску. *Одесская газета.* – 1941. – 23 ноября.

20 листопада (четвер).

2. Український червоний хрест, який опікувався українськими військовополоненими, увійшов як відділ до складу УКК. *Офінський В.А. Дистрикт Галичина (1941-1944). Історико-політичний нарис.* – Ужгород, 2001. – С. 95.

3. Польовий комендант м. Ніжин видав наказ про обов'язкову реєстрацію працездатного населення міста віком від 16 до 45 років. Згідно наказу безробітні повинні з'являтися до відділу праці двічі на тиждень для контролю, а ті, хто працює, після реєстрації не мають права змінювати роботу без відома відділу праці. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – К., 1951. – С.22

21 листопада (п'ятниця).

1. Зазнавши значних втрат 11-а, німецька армія перейшла до планової облоги Севастополя. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник.* – М., 1990. – С. 69.

3. Губернатор Трансністрії Г.Алексяну видав наказ про заміну одиниці грошового обігу. Замість радянського рубля вводилася окупаційна

рейхсмарка. Починаючи з 10 грудня 1941 р. впродовж 15 днів мав проводитися обмін рублів на марки. *Одесская газета*. – 1941. – 15 декабрю.

3. Губернатор Трансністрії Г.Алексяну видав наказ про введення обов'язкової трудової повинності для всіх жителів Одеси від 16 до 60 років. *Одесская газета*. – 1941. – 25 ноября.

23 листопада (неділя).

1. Розпорядженням німецької окупаційної влади розпущено Рівненську обласну управу. Окремі відділи колишньої управи мали працювати при гебіткомісаріаті. *Волинь*. – Рівне. – 1941. - 23 листопада.

10. У Полтаві було розстріляно 1538 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 142.*

10. У м. Євпаторія зондеркоманда 11а розстріляла 650 місцевих євреїв. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах. – К., 2002. – С.213.*

24 листопада (понеділок).

1. Війська СОР успішно відбили перший наступ німецько-румунських військ на Севастополь. Противник втратив близько 15 тис. солдат і офіцерів і змушений був зупинитися. Втрати радянських військ становили понад 16 тис. забитими і пораненими. *Ванеев Г.И. Севастополь 1941-1942. Хроника героических событий. - В двух кн. - Кн. 1. - К., 1995. - С.102.*

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Шевченкове Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 436.*

25 листопада (вівторок).

1. Народний комісаріат іноземних справ СРСР направив ноту всім послам країн, з якими Радянський Союз мав дипломатичні відносини. У ноті повідомлялося про злочини німецької окупаційної влади стосовно радянських військовополонених. *Правда*. – 1941. – 25 ноября.

1. Видана таємна директива німецької поліції безпеки і СД № 12/41, у якій йшлося про знищення членів ОУН(Б) “під виглядом грабіжників”. Наслідком цієї директиви стали масові арешти членів бандерівської організації, організаторів місцевого самоврядування та відділів Української народної міліції. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів. Т.1 / Упорядкування і передмова Володимира Косика. – Львів, 1997. – С. 365-367.*

26 листопада (середа).

1. ЦК КП(б)У провів у Саратові антифашистський мітинг представників українського народу. Мітинг транслювали радіостанції ім. Т. Шевченка в Саратові і “Радянська Україна” в Москві, створені Центральним комітетом КП(б)У. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945: Документы и материалы. - В 3-х т. - Т.1. – К., 1980. – С. 348-349.*

27 листопада (четвер).

3. За повідомленням відділу праці з дистрикту Галичина на цей день було відправлено на роботу до Німеччини та Генерального губернаторства 60 709 осіб. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 57-58*

28 листопада (п'ятниця).

1. У Києві за наказом рейхскомісара Е.Коха Українська національна рада припинила свою діяльність. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр. – К., 1999. – С. 103.*

10. Командуючий німецькою дивізією обер-лейтенант Стенцель оголосив про спалення сіл Баранівка й Обухівка і розстріл жителів Обухівки за надання допомоги партизанам. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 59-60.*

29 листопада (субота).

3. Німецький польовий комендант м. Запоріжжя видав наказ, що

забороняє населенню змінювати місце проживання без дозволу окупаційної влади і купувати продукти харчування за межами міста. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 58-59.

4. У Києві відбулося засідання членів Академії наук УРСР, що залишилися в окупованому місті й намагалися відновити діяльність наукових установ. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні.* – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 197.

6. У Львові розпочалося навчання у середніх школах міста. До цього часу відкрито 10 гімназій з українською мовою навчання. *Львівські вісті.* – 1941. – 5 грудня.

10. У Києві за ушкодження радянськими підпільниками засобів зв'язку окупанти розстріляли 400 чоловік. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 60.

30 листопада (неділя).

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Криму – м. Балаклава. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 404

Листопад

10. На початок місяця у десяти шталагах рейхскомісаріату Україна перебувало 320 тис. радянських військовополонених, до кінця листопада їх чисельність скоротилася до 243 тис., з яких 140 тис. працювало на німецьких військових об'єктах. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні.* – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 163.

10. Наприкінці місяця у Дрогобицькій області окупаційною владою були проведені масові страти місцевих євреїв, жертвами яких стало понад 300 жителів Дрогобича та близько 800 мешканців Борислава. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 47.

10. На початку місяця в Полтаві було розстріляно 599 хворих

психіатричної лікарні. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах.* – К., 2002. – С. 105.

10. У Лубнах Полтавської обл. впродовж місяця було знищено 1 865 євреїв. *Україна в Другій світовій війні у документах. Збірник німецьких архівних матеріалів (1941-1942). Т.2 / Упорядкування і передмова Володимира Косика.* – Львів., 1998 – С. 63.

10. Протягом місяця в Україні було знищено понад 60 тис. євреїв. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах.* – К., 2002. – С. 6.

1 грудня (понеділок).

1. Муніципалітет м. Одеси ухвалив постанову про створення муніципальної поліції. Поліцаями могли стати чоловіки віком до 50 років, які мали початкову освіту й досвід служби в армії (в чині не менше сержанта). *Одесская газета.* – 1941. – 7 декабря.

1. Відбувся бій об'єднаного Путивльського партизанського загону під командуванням С. Ковпака і С.Руднева з 1,5-тисячним каральним загоном, після чого ковпаківці вирушили у рейд зі Спадшанського лісу на північ у Хінельські ліси. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид.* – К., 2001. – С.50.

3. Рейхскомісар України Е.Кох видав розпорядження “Про урегулювання умов праці та заробітної плати для робітників на території РКУ”, згідно якого встановлювалися погодинні тарифні ставки відповідно віку та рівню кваліфікації працівника. Розміри зарплати коливалися від 0.75 до 2.50 карбованців за годину, причому жінки отримували 80 відсотків від вказаної суми. *Волинь.* – Рівне. – 1941. – 25 грудня.

3. Відповідно до постанов Ради по евакуації від 17 серпня і 9 жовтня 1941 р. з Дніпропетровської, Полтавської і Сталінської областей на цей день вивезено на схід 76 700 учнів ремісничих залізничних училищ і шкіл ФЗН. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 274.

10. У Керчі розпочалася “акція переселення євреїв”. Впродовж трьох

днів було розстріляно 2500 жителів міста. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А. Круглов. – К., 2002. – С.106.*

2 грудня (вівторок).

1. Об'єднаний Чернігівський партизанський загін під командуванням О.Федорова здійснив вдалу бойову операцію проти німецького гарнізону в с. Погорільці Холменського району, яка стала першим бойовим хрещенням загону. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941- 1945 рр.): Наук.-довід. Вид. – К., 2001. – С. 58.*

10. Німецький каральний загін спалив 249 дворів с. Лосівка Холменського району Чернігівської обл., загинуло 86 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал – К., 1987. – С. 61-63.*

10. Німецький каральний загін спалив 209 дворів з 222-х с. Тополівка Холменського району Чернігівської обл., під час акції загинуло 111 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал – К., 1987. – С. 63-65.*

3 грудня (середа).

2. В зв'язку з розпорядженням генерального губернатора Г.Франка про заборону населенню наближатися до радянських військовополонених й фактичне припинення звільнення з таборів українських полонених, УКК організував передачу продуктових посилок для полонених українців. Для цього комісія допомоги полоненим при відділі суспільної опіки УКК приступила до прийому від населення харчових посилок вагою до 5 кг. *Львівські вісті. – 1941. – 3 грудня.*

4 грудня (четвер).

1. Командуючий військами м. Одеси видав наказ про останній термін реєстрації всіх жителів міста та повітів Одеського, Овідіопольського, Березовського та Очаківського, які перебували на службі в Червоній армії. Тих, хто не з'явився в триденний строк до румунських військових чи жандармських відділень, чекала смертна кара. *Одесская газета. – 1941. – 4 декабрия.*

10. У м. Феодосії зондеркомандою 4б в протитанковому рові біля заводу “Механік” розстріляно 800 євреїв. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А. Круглов. – К., 2002. – С. 103.*

5 грудня (п'ятниця).

1. Президія Верховної Ради СРСР ухвалила указ про відстрочку терміном на один рік у зв'язку з воєнним часом виборів до Верховної Ради Союзу РСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 129.*

1. Під Москвою розпочався контрнаступ радянських військ силами Калінінського, Західного та правого крила Південно-Західного фронтів, майже на 200-кілометровій ділянці від Калініна до Єльця. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 274.*

6 грудня (субота).

1. Радянські війська залишили з боями районний центр Сталінської області Дебальцеве. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 380.*

3. Біржа праці Кривого Рогу оголосила наказ про примусовий виїзд до Німеччини всіх гірників міста віком від 17 до 50 років, що не мають роботи за фахом. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1951. – С. 234.*

10. Ортскомендант Дніпропетровська оголосив про розстріл 100 заручників у відповідь на замах на німецького офіцера. *Дніпропетровська газета. – 1941. – 7 грудня.*

7 грудня (неділя).

2. Комітет допомоги полоненим при УКК звернувся до жителів Галичини з відозвою: “Допоможім українським полоненим перезимувати!”, в якій закликав збирати продукти харчування для надсилання їх у табори військовополонених. *Львівські вісті. – 1941. – 7 грудня.*

4. В Одесі відбулися урочисте зібрання з нагоди відновлення

навчання в Одеському університеті, на якому виступив губернатор Трансністрії Г.Алексяну. *Одесская газета*. – 1941. – 10 декабря.

8 грудня (понеділок).

3. Харківський тракторний завод, евакуйований до Нижнього Тагілу, випустив перші 25 танків Т-34. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945*. - К., 2000. - С.669.

9 грудня (вівторок).

1. Радянські війська залишили з боями районний центр і залізничну станцію Балаклія Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 429.

3. Голова м. Києва видав постанову про заходи, щодо реєстрації безробітних на біржі праці. Згідно якої керівники та коменданти будинків до 15 грудня 1941 р. повинні перевірити своїх мешканців і доставити незареєстрованих безробітних чоловіків віком до 60 років на біржу праці, використовуючи при цьому, в разі потреби, й поліцію. Власники патентів на торгівлю чи інший промисел повинні перереєструвати свої свідоцтва. За ухилення від явки на біржу праці передбачалася система грошових штрафів та позбавлення продуктових карток. *Українське слово*. – Київ. – 1941. – 11 грудня.

5. Відбувся Собор УПЦ, на якому було проголошено архієпископа Олексія (Громадського) екзархом України. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник)*. - Полтава, 1999. - С. 32.

11 грудня (четвер).

1. Радянські війська залишили з боями районний центр і залізничну станцію Савинці Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963 – С. 435.

10. В Луцьку було створене гетто, в'язнями якого стало 19 тис. євреїв міста. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины*. - К., 2000. – С. 31.

12 грудня (п'ятниця).

10. У Києві поліція безпеки та СД заарештувала редакцію газети "Українське слово" і ще 27 співробітників Міської управи, активних членів ОУН. *На зов Києва: Український націоналізм у II світовій війні. Збірник статей, спогадів і документів.* - К., 1994. – С. 244-245.

10. У Феодосії зондеркомандою 10б було розстріляно 245 кримчаків. *Сборник документов и материалов об уничтожении нацистами евреев Украины в 1941-1944 годах / Сост. А.Круглов.* – К., 2002. – С. 107.

13 грудня (субота).

1. Група по використанню робочої сили уповноваженого по чотирирічному плану направила лист до Рейхсміністерства окупованих східних територій і господарського штабу "Схід" про максимальне використання як робочої сили військовополонених і цивільного населення з окупованих радянських територій. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.131.

4. Виставою "Євгеній Онегін" відновив роботу Одеський театр опери та балету. *(Одесская газета.* – 1941. – 16 декабря.

10. У м. Літин Вінницької обл. розстріляно 1986 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины.* - К., 2000. – С. 13.

14 грудня (неділя).

1. У генеральній окрузі "Київ" офіційно введена цивільна форма правління. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941-1942 рр.* – К., 1999. – С. 86.

3. Завершено евакуацію Ворошиловградського паровозобудівного заводу. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945.* - К., 2000. - С.669.

3. Відновлена робота Одеського хлібозаводу. *Одесская газета.* – 1941. – 21 декабря.

16 грудня (вівторок).

1. Генерал-губернатор Г.Франк на засіданні свого уряду заявив, що “дистрикт Галичина є складовою частиною великого Німецького Рейху, а не якоїсь великої України навіть суто в духовному сенсі”. Вирішення українського питання можна, за його словами, здійснити так само, як із поляками: “вони повинні бути в нашому розпорядженні як робоча сила”. Територія Генерального губернаторства мала зазнати повного онімечення. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 200.*

3. Генеральний комісар Волині і Поділля під загрозою найсуворіших репресій увів обов’язкові примусові роботи для цивільного населення. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С. 132.*

17 грудня (середа).

1. Розпочався другий наступ німецьких військ на Севастополь. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 434.*

18 грудня (четвер).

10. У наказі житомирського генералкомісара, направленою гебітс- і штадткомісарам, пропонувалося за кожен постріл у німця розстрілювати 10, а за кожного пораненого чи забитого — 100 місцевих жителів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 63-64.*

19 грудня (п’ятниця).

1. Ліквідована Рада по евакуації. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1. – К., 1975. – С. 275.*

20 грудня (субота).

1. РНК СРСР прийняла постанову “Про скорочення телеграфного

листування”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 134.

3. У Магнітогорську завершилося монтування устаткування евакуйованих з України металургійних підприємств. *Безсмертя. Книга Пам’яті України. 1941-1945.* - К., 2000. - С.670.

3. У м. Одеса вводилася карткова система розподілу продуктів харчування: передбачалося видавати на день по 200 гр. хліба та по 300 гр. пшона на одну особу. *Одесская газета.* – 1941. – 13 декабря.

21 грудня (неділя).

10. Німецьким каральним загonom спалено 300 дворів с. Рейментарівка Холминського району Чернігівської обл. В результаті акції загинуло 114 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал* – К., 1987. – С. 57-61.

22 грудня (понеділок).

6. ГЛАРПУ РСЧА видало директиву військовим радам та начальникам політуправлінь фронтів та армій “Про організацію поховань трупів червоноармійців”, у якій основна увага приділялася наведенню порядку у своєчасних похованнях і обліку загиблих в бою червоноармійців. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг.: Документы и материалы.* Т.20(9). – М., 1999. – С. 97-98.

24 грудня (середа).

1. Начальник штабу ОКВ В.Кейтель видав наказ про використання радянських військовополонених на промислових підприємствах Німеччини. *ЦДАВО України, Ф.3206, оп. 1, спр. 102, арк. 2-3.*

5. Митрополит Діонісій своїм декретом призначив архієпископа Полікарпа (Сікорського) адміністратором (управляючим) УАПЦ і доручив йому організацію церковного життя на всіх окупованих нацистами українських землях. Дав благословення на висвяту українських єпископів архієпископові Пінському та Поліському Олександрю (Іноземцеву) та єпископові Юрію (Кореністову). Це дало змогу започаткувати створення

ієрархії УАПЦ. Волошин Ю. *Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник)*. - Полтава, 1999. - С 18-19; Пащенко В. *Православ'я в новітній історії України*. - Ч.1. - Полтава, 1997. - С. 39.

10. Німецький каральний загін спалив майже половину дворів с. Сомотуги Холменського району Чернігівської обл. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал* – К., 1987. – С. 71-72.

25 грудня (четвер).

1. Рішення ДКО Рада з евакуації реорганізована у Комітет із розвантаження залізниць від транзитних та інших вантажів. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий ист. справочник*. – М., 1990. – С. 32.

4. Виставою “Кармен” розпочав роботу Харківський театр опери та балету. *Нова Україна*. – Харків. – 1941. – 28 грудня.

26 грудня (п'ятниця).

1. Війська РСЧА почали Керченсько-Феодосійську десантну операцію, метою якої було захоплення Керченського півострова і створення умов для звільнення всього Криму. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 436

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про відповідальність робітників та службовців підприємств військової промисловості за самочинне залишення підприємства”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С. 136.

27 грудня (субота).

1. ДКО СРСР ухвалив постанову “Про створення в межах армійського тилу збірно-пересильних пунктів для колишніх військовослужбовців Червоної армії, що перебували в полоні й оточенні противника, яких знайшли в місцевостях звільнених частинами Червоної армії від військ

супротивника” 1941 год: В 2-х кн. (Россия. XX век. Документы) - Кн. 2. – М., 1998. – С. 479-480.

10. Німецький каральний загін спалив повністю с. Баранівка Глухівського району Сумської обл. Загинуло 22 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал* – К., 1987. – С. 285.

28 грудня (неділя).

1. Полтавський обком КП(б)У провів у Миргородських лісах нараду секретарів райкомів партії, командирів і комісарів партизанських загонів, на якому було прийняте рішення про об'єднання партизанських загонів, що діяли в районі. Командиром об'єданого партизанського загону був призначений І.Копьонкін, комісаром — секретар Миргородського підпільного райкому партії Г.Іващенко. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941 - 1945 гг. - В 3-х т. – Т.1.* – К., 1975. – С. 325.

29 грудня (понеділок).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про військовий податок”, що стягувався з усіх громадян Радянського Союзу, що досягли 18 років. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. - С. 137 .

3. У Дніпропетровську було оголошено про обов'язкову реєстрацію безробітних чоловіків на біржі праці, під загрозою тюремного ув'язнення чи грошового штрафу. *Дніпропетровська газета.* – 1941. – 30 грудня.

30 грудня (вівторок).

1. Президія Верховної Ради УРСР прийняла указ про відстрочку на рік виборів в обласні, районні, сільські, селищні Ради депутатів трудящих Української РСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С. 137.

1. Внаслідок успішного проведення Керченсько-Феодосійської десантної операції були звільнені міста Керч і Феодосія, майже весь Керченський півострів. *Повідомлення Радінформбюро / Крым в период*

Великой отечественной войны 1941-1945. Сборник документов и материалов. – Симферополь, 1973. – С. 85.

31 грудня (середа).

1. Дніпропетровська міська управа наказала населенню міста під погрозою покарання здати теплий одяг і взуття для потреб німецького військового командування. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов. – Днепропетровск, 1962. – С. 133-134.*

5. Голова УГКЦ митрополит А.Шептицький звернувся з листом “До Високопреосвященних і пресвященних православних ахієреїв на Україні, на Українських землях”. У ньому митрополит Андрей закликав православних архієреїв припинити суперечки і розпочати міжцерковний діалог заради примирення. У майбутньому митрополит передбачав досягнення повної єдності і створення загальнонаціональної християнської церкви. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник). - Полтава, 1999. - С. 19,20.*

Грудень

2. У Галичині на цей час діяло 82 філії “Просвіти” та 2917 читалень. *Львівські вісті. 1941. – 7-8 грудня.*

4. Почала виходити газета “За самостійну Україну”, засновником якої була ОУН (Б). *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941-1945. - К., 2000. - С.670.*

5. У Дніпропетровську членами окружної церковної ради, яку очолював І.Ритов було створене Дніпропетровське (Січеславське) єпархіальне управління УАПЦ. Керував роботою управління настоятель кафедрального Преображенського собору о. Митрофан Явдась. Завдяки зусиллям єпархіального управління на початок 1942 р. було організовано понад 30 парафій УАПЦ. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник). - Полтава, 1999. - С. 19.*

5. У Полтаві було створене Полтавське єпархіальне управління УАП, яке очолив О.Потульницький. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник). - Полтава, 1999. - С. 36.*

5. У Харкові митрополитом Феофілом (Булдовським) було створене Харківське єпархіальне управління УАПЦ. *Волошин Ю. Українська автокефальна православна церква (1941-1944 рр.) (короткий історичний довідник). - Полтава, 1999. - С. 46.*

10. У шталагах рейхскомісаріату Україна за грудень місяць загинуло 33 713 радянських військовополонених. Загальна чисельність полонених у таборах становила 176 тис., з яких тільки 112 тис. були спроможні працювати. *Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів. 1993. – С. 164.*

10. Наприкінці місяця відбулися розстріли єврейського населення у Донецькій обл. жертвами яких стало 240 жителів м. Костянтинівка та близько 500 мешканців м. Макіївка. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 43.*

10. Правитель Трансністрії І.Антонеску видав указ про депортацію всіх євреїв з Одеси. До кінця січня 1942 р. було вивезено з міста 12 234 осіб. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.: Еврейская энциклопедия Украины. - К., 2000. – С. 130.*

ТЕТЯНА ЗАБОЛОТНА

ХРОНІКА 1942

1 січня (четвер).

1. Радянські війська зірвали другий наступ 6-ї армії противника, який прагнув захопити Севастополь. *Советская Украина. – 1942. – № 7. – 9 января. – С.3.*

1. Лист Голови проводу Українського національного об'єднання Т.Омельченка А.Гітлеру. УНО переконувало фюрера в необхідності незалежності України. *Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Зб. німець. архівних матеріалів (1941–1942). – Львів, 1998. – Т.2. – С. 80–82.*

2. Оргбюро Керченського міськкому ВКП(б) і комісар гарнізону Керчі звернулися до населення міста з закликом енергійно взятися за відбудову зруйнованого нацистськими окупантами міста. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер. – Симферополь, 1973. – С.85–86.*

8. У Вашингтоні підписана Декларація 26 держав, зокрема СРСР, відома як Декларація Об'єднаних Націй. Вона оформила воєнний союз цих держав проти країн нацистського блоку. Містила зобов'язання її учасників: використовувати всі ресурси для якнайшвидшого завершення війни проти Німеччини; співпрацювати один з одним і не укласти сепаратного перемир'я чи миру з ворогом. *Правда. – 1942. – № 3. – 3 января. – С.1; Советская Украина. – 1942. – № 3. – 4 января. – С.1.*

2 січня (п'ятниця).

1. Завершилася Керченсько-Феодосійська десантна операція. Радянські війська у взаємодії з Чорноморським флотом і Азовською флотилією звільнили Керченський півострів і просунулися на захід на 100–110 км. Оволодіння Керченським півостровом не дозволило гітлерівцям вдертися на Кавказ через Таманський півострів. Радянські війська вийшли на рубіж Кієт, Нова Покровка, Ізюмівка, Коктебель, де зустріли запеклий опір 2-ї та 6-ї армій противника. Втрати радянських військ в

операції склали: безповоротні – понад 32 тис. осіб, санітарні понад 9 тис. осіб. Всього брали участь 82500 особи. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг. – К., 1963. – С. 107; За Радянську Україну. – 1942. – № 4. – 11 січня. – С.1; Памяти павших. Великая Отечественная война. – М., 1995. – С. 95.*

2. Жінки Ташкента звернулися до всіх жінок Узбекистану з закликом розгорнути в республіці всенародний рух за надання суспільної допомоги евакуйованим із РРФСР, УРСР і БРСР безпритульним дітям. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 142.*

3. РНК СРСР прийняла постанову про виробництво товарів широкого вжитку і продовольства, використовуючи місцеву сировину. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 141.*

10. В Харківській області розпочалася загальна ліквідація євреїв. За декілька днів в Дробицькому ярі знищено 9 тис. осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.173.*

3 січня (субота).

1. Ічкінський партизанський загін Криму на чолі з М.Чубом знищив німецькі гарнізони в селищах Красноселівка (Ені-Сала) і Курському Карасубазарського району. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг. – К., 1963. – С. 133.*

1. Повідомлення Радянського інформбюро про трофеї, захоплені в Керченсько-Феодосійській десантній операції. *Правда. – 1942. – № 4. – 4 січня. – С. 1; Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг. – К., 1963. – С. 107.*

3. ДКО прийняв постанову про відновлення залізниць на території, звільненій від ворога. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 323.*

6. Комендант Новосанжарського району Полтавської області під загрозою покарання заборонив забій худоби. *Німецькі окупанти на Полтавщині (1941–1943 рр.) Зб. док. – Полтава, 1947. – С. 40.*

10. Доповідна записка колишнього командира 528-го піхотного полку майора Реслера заступнику командира армійського корпусу про масовий розстріл громадян у Житомирі. В ній зазначається, що страта здійснювалася у жакливий спосіб: була викопана яма 7–8 м довжиною і 4 м шириною, а глибину визначити неможливо, так багато там було трупів. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 75–77.

5 січня (понеділок).

1. Кораблі Чорноморського флоту висадили тактичний десант у районі Євпаторії з метою порушення роботи військових тилів противника. *Українська ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 142.

1. На територію Закарпаття в район с. Ясіня десантована група партизанів з 6 чоловік на чолі з секретарем крайкому КПЧ О. Борканюком. *Українська ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 142.

3. ВЦРПС прийняв постанову “Про розширення індивідуального городництва серед робітників та службовців у 1942 р.”. Профспілковим організаціям запропоновано всебічно сприяти робітникам та службовцям в створенні індивідуальних городів для задоволення особистих потреб в картоплі та овочах. *Правда.* – 1942. – № 8. – 8 січня. – С. 1.

4. Префект Хотинського повіту на підставі розпорядження губернатора заборонив виконання на святах українських і російських пісень. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер.* – К., 1967. – С. 204.

6 січня (вівторок).

1. Наказ міністерства окупованих східних областей про організацію водного транспорту в Україні. *ЦДАВО України.* – Ф. 3206, оп. 1, спр. 84, арк. 1–4.

2. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ про “Нагородження орденами і медалями працівників Народного комісаріату будівництва за зразкове виконання завдань уряду з будівництва об’єктів танкової промисловості”. *Правда.* – 1942. – № 7. – 7 січня. – С. 3.

4. У Куйбишевській державній філармонії виступили майстри двох поколінь українського мистецтва – М. Литвиненко-Вільгельмут, І. Паторжинський, солісти балету Київського державного оперного театру А. Васильєва, О. Соболев та інші. *Правда*. – 1942. – № 10. – 10 січня. – С. 3.

10. Знищено 594 євреїв, зібраних в Барановському районі Житомирської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.57.

7 січня (середа).

1. Радянські війська завершили контрнаступ під Москвою. Під час боїв ударні угруповання противника були відкинуті на захід на 100–250 км. Війська Калінінського, Західного, Південно-Західного фронтів завдали важкої поразки 11 танковим, 4 моторизованим і 23 піхотним дивізіям гітлерівців. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник*. – М., 2000. – С. 323.

1. Оприлюднено повідомлення про трофеї радянських військ в Криму. З 28.12.41 до 2.01.42 захоплено 300 тис. гвинтівок, 150 кулеметів, 48 гармат, 20 мінометів, понад 1 тис. мотоциклів, 250 вантажних і 115 легкових автомашин, 33 автобуси, 256 коней, а також склади з боеприпасами і продовольством. *За Радянську Україну*. – 1942. – № 3. – 7 січня. – С.1.

1. Повідомлення про розмах партизанської боротьби в Донбасі, де народні месники знищують майно, зброю гітлерівців та їх самих. *За Радянську Україну*. – 1942. – № 3. – 7 січня. – С.1.

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У звернулися в ЦК ВКП(б) і РНК із проханням фінансувати заходи щодо підготовки МТС до сівби 1942 р. у Харківській, Ворошиловградській і Сталінській областях. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 143.

8. В газеті “Правда” опублікована нота народного комісара іноземних справ В. Молотова “Про повсюдні грабування, розорення населення й жахливі звірства німецьких властей на захоплених ними радянських територіях”, де йде мова й про злочини, вчинені гітлерівцями на території України. *Правда*. – 1942. – № 7. – 7 січня. – С. 1–2; *Советская Украина*. – 1942. – № 6. – 8 янв. – С.1.

10. В Турці Дрогобицької області знищено 500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.47.*

8 січня (четвер).

1. Київський генерал-комісар оголосив про застосування суворих заходів покарання до осіб, що саботують наказ окупаційних властей про обов'язкову трудову повинність. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов. – К., 1963. – С. 269.*

1. В газеті “Правда” опубліковані свідчення очевидців про жахливі злочини нацистів в містах України, зокрема Харкові, Сумах, Чернігові та інших. *Правда. – 1942. – № 8. – 8 січня. – С.2.*

1. Наказ по м. Слов'янську про обов'язкову здачу населенням міста лиж та теплої одягу для німецької армії. Осіб, які зазначені речі перед здачею зіпсували або переробили, чи не виконали даного наказу про здачу в зазначений термін, вважали саботажниками і їх було притягнуто до відповідальності за законами воєнного часу. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 68–69.*

2. РНК УРСР видала розпорядження про створення творчо-пропагандистської групи письменників при політуправлінні Південного фронту. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 143.*

9 січня (п'ятниця).

1. Німецький міський комендант Бердичева попередив про розстріл 10 заручників за ушкодження військового телефонного кабелю, якщо винуватець диверсійного акта не буде виявлений. В даному попередженні наголошувалося також на тому, що населення в його ж інтересах повинно протидіяти всякому акту саботажу, а у випадку підозріння негайно заявити військовій комендатурі. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 69.*

1. Чернігівський підпільний обком КП(б)У, очолюваний О.Федоровим, встановив зв'язок з радянським тилом. В радіограмі ЦК КП(б)У він повідомив: “Чернігівський обком діє на території своєї області. При

обкомі – загін з 450 осіб. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 136.

4. Оприлюднено повідомлення про сесію Академії наук Української РСР в Уфі, пленарне засідання якої відкрив своїм виступом президент академії наук УРСР, акад. О. Богомолець, який висвітлив роботу вчених України в дні вітчизняної війни. З доповідями виступили багато інших видатних українських науковців. *Правда.* – 1942. – № 9. – 9 січня. – С. 1; *Советская Украина.* – 1942. – № 5. – 7 янв. – С. 2.

10. В Хмільнику Вінницької області були здійснені масові страти євреїв, а саме розстріляні 5800 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 13.

10 січня (субота).

1. Радянські війська визволили райцентр Савинці Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 435.

1. Керівництво гітлерівської Німеччини прийняло директиву про надання необмежених прав групі з використання робочої сили. Зазначалася необхідність збільшення вербування чоловіків для німецького військового господарства й армії та використання їх у воєнній промисловості та в інших галузях господарства. Також вказувалося, що при потребі слід направляти відповідну кількість робітників і в сільське господарство. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 324–325.

3. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР додатково виділили в першому кварталі поточного року 48 600 тис. руб., у тому числі 4700 тис. на підготовку кадрів масових професій для експлуатації сільськогосподарських машин. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 143.

3. Розпорядження комісаріату по м. Кривому Рогу про заборону торгівлі продуктами харчування та забою худоби. За розпорядженням розподіл продуктів проводився виключно через дозвіл торговими відділами, а забій худоби дозволявся лише тоді, коли 50 % зарізаної худоби

буде здано за гроші. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 70.

3. Повідомлення, що в Генеральному губернаторстві почався перепис поголів'я худоби. Такі переписи планувалося проводити щорічно. *Голос Дніпра (Херсон).* – 1942. – Ч. 8. – 10 січня. – С.1.

10. Гітлерівці розстріляли в Бабиному Яру (м. Київ) близько 100 матросів і командирів Дніпровського загону Пінської флотилії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 144.

10. В с. Стрижавці Вінницької області убиті 227 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14.

11 січня (неділя).

6. Польова комендатура м. Сталіно (нині – Донецьк) оголосила про заборону населенню користуватися залізничним транспортом, виняток зроблений лише для осіб, які працювали на залізниці чи у німецьких збройних силах, або ж мали документ, що дозволяв користуватися залізницею для проїзду від місця проживання до місця роботи. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 70.

12 січня (понеділок).

1. Дніпропетровська міська управа під загрозою застосування суворих заходів покарання до порушників оголосила про обов'язкову задачу населенням міста теплих речей для потреб окупаційних військ. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – Днепропетровск, 1962. – С. 135–136.

1. Рейхскомісар України видав постанову про застосування суворих заходів покарання щодо гірників, що ухиляються від реєстрації на біржі праці і тим самим саботують наказ окупаційної влади про обов'язкову трудову повинність. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – Днепропетровск, 1962. – С.134.

3. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняли постанову “Про штати, ставки заробітної плати і введення премій для працівників МТС за виконання і перевиконання планів машинно-тракторних станцій”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 144.

4. Рейхскомісар України Е.Кох видав директиву всім генерал- і гебітскомісарам про умови відкриття початкових шкіл. Навчанням охоплювалися діти віком до 11 років. Але школу дозволялося відкрити при дотриманні певних умов, зокрема: наявність палива, відсутність небезпеки поширення інфекційних захворювань, наявність достатньої кількості благонадійних учительських сил, відсутність потреби використання шкільних будинків для інших необхідних цілей. Запроваджувалася українська мова навчання. Заборонялося використовувати радянські підручники, посібники, плани, програми. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 71–72.

13 січня (вівторок).

8. Конференція представників союзних країн, окупованих Німеччиною, що відбулася в Лондоні, прийняла декларацію про покарання військових злочинців. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 145.

10. Гітлерівці розстріляли на околиці с. Майфельд Кримської АРСР 1500 жінок, дітей, старих, зігнаних з Майфельда й сусідніх сел. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 145.

14 січня (середа).

1. ВЦРПС ухвалив постанову, в якій на місцеві профоргани покладалося працевлаштування інвалідів. З цією метою рекомендувалося при кожному фабзавкомі організувати комісії сприяння перекваліфікації, навчанню й працевлаштуванню інвалідів, які разом з адміністрацією підприємств та установ мали запроваджувати індивідуальне навчання останніх і виявляти про них повсякденне піклування. В документі

містилися пропозиції забезпечити кожного інваліда протезом ще до виходу з госпіталю, розробити пільгові умови їх прийому до вузів, організувати для інвалідів, що повністю втратили працездатність, спеціальні будинки за рахунок держави. *РДАСПІ. – Ф.603, оп.1, спр.3, арк.17–22.*

1. На ім'я А.Гітлера направлений лист, підписаний головним отаманом УНР у Варшаві А.Лівицьким, президентом Української національної ради у Києві професором М.Величківським, головою Генеральної ради українських комбатантів генералом М.Омеляновичем-Павленком, президентом Української національної ради у Львові митрополитом А.Шептицьким, де у шанобливій формі висловлювалися критичні зауваження щодо політики Третього рейху стосовно України. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр. – К., 1999. – С. 108.*

6. Комендант м. Сум заборонив населенню під загрозою розстрілу виходити за межі міста без спеціальної перепустки та змінювати місце проживання без спеціального дозволу. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941 – 1945. Сб. док. и матер. – К. 1988. – С. 103 – 104.*

15 січня (четвер).

1. Здійснене висадження десанту в районі Судака з метою оволодіння Судакською долиною і сприяння наступу військ Кавказького фронту на Керченському півострові. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 145.*

1. Окружний комісар м. Луцька оголосив про покарання смертю осіб, які надавали допомогу німецьким громадянам (приймали до себе на ночівлю, давали продукти харчування), а у випадку невиявлення винного – про взяття й розстріл заручників. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 73.*

1. Рейхсміністр східних областей А.Розенберг підписав наказ про новий земельний порядок в Україні, за яким вирішено залишити великі сільськогосподарські об'єднання, перейменувати колгоспи й радгоспи на “громадські господарства” й “державні маєтки” на чолі з управителями і

старостами. *Дзвін (Біла церква)*. – 1942. – 15 березня.

3. Сільськогосподарський комендант м. Золотоноші видав наказ про стягнення штрафу в розмірі 10 000 руб. за нездачу молока і про розстріл осіб, які таємно збували молоко. *Німецькі окупанти на Полтавщині (1941–1943 рр.)*. Зб. док. – Полтава, 1947. – С. 40.

4. Оголошений додатковий набір в школи ФЗО шляхом мобілізації та добровільного зголошення з міст та сіл юнаків віком 16–17 років і дівчат віком 17–18 років. *Правда*. – 1942. – № 6. – 6 січня. – С.3.

4. Повідомлення про роботу Українського науково-дослідного інституту зернового господарства, який працював над розробкою заходів щодо дотримання сівозмін в колгоспах. Особлива увага приділялася агротехніці та заходам зі знищення шкідників. *Советская Украина*. – 1942. – № 12. – 15 янв. – С.3.

10. У відповідь на убивство німецького солдата в Харкові гітлерівці розстріляли 100 мирних жителів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 145.

10. В Теофіполі Хмельницької області розстріляно 970 євреїв і в Кіклівці – близько 150 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.182.

16 січня (п'ятниця).

1. Польовий комендант м. Сталіно оголосив про розстріл п'яти дівчат, які допомогли радянським військовополоненим втекти з табору. *Донецкая область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. и матер. Донецк, 1980*. – С.137–138.

2. ДКО прийняв постанову про переваги в присвоєнні чергових військових звань особам начальницького складу Військово-морського флоту, що перебували у діючих частинах і з'єднаннях Червоної армії. Встановлені скорочені терміни вилуги у присвоєнні чергових військових звань. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк*. – М., 1990. – С. 80.

10. В Хмільнику Вінницької області здійснені масові страти євреїв.

Розстріляно 1240 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.13.*

17 січня (субота).

1. 6-а та 17-а армії гітлерівців окупували м. Феодосію в Криму. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 405.*

1. Гебітскомісар м. Миколаєва за поширення повідомлень радянського радіо виніс смертний вирок родині Сосновських, яка проживала в с. Велика Олександрівка. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 75–76).*

4. Повідомлення про роботу українських вчених в евакуації, зокрема співробітників Інституту суспільних наук АН УРСР. Останні розробляли переважно теми, пов'язані з обороною країни. *Советская Украина. – 1942. – № 14. – 17 января. – С.2.*

10. У Сімферополі від 9 січня до цього дня схоплено і страчено понад 300 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.101.*

18 січня (неділя).

1. Почалася Барвінківсько-Лозівська наступальна операція військ Південно-Західного (38-а і 6-а армії, 6-й кав. корпус, ВПС фронту) і Південного (57, 37, 12 і 9-а армії, 1-й і 5-й кав. корпуси, ВПС фронту) фронтів у районі Барвінкове і Лозова. Задум радянського командування полягав у тому, щоб вийти в тил донбасько-таганрозького угруповання противника (6-а і 17-а польові та 1-а танкова армії групи армій “Південь”) та знищити його біля узбережжя Азовського моря. Частиною сил лівого крила Південно-Західного фронту планувався удар на Красноград для забезпечення звільнення Харкова. Операція тривала до 31 січня. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 324.*

2. Опублікований лист українських буряківників до колгоспників Поволжя, де вони закликали розпочати підготовку до весняної сівби

буряків і зобов'язалися допомогти колгоспникам краю у вирощуванні цієї сільськогосподарської культури. *Советская Украина. – 1942. – № 15. – 18 января. – С.1.*

10. Цього дня та попереднього гітлерівці знищили в газовому автомобілі 486 кримчан. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 146.*

19 січня (понеділок).

1. Радянські війська визволили райцентр Яму Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 385.*

1. В Криму радянські війська відійшли на Ак-Монайські позиції. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 324.*

1. Партизанські загони Сталінської області разом з підрозділами військ Південно-Західного фронту брали активну участь у звільненні населеного пункту Яма, сіл Резниківка, Кірове, Чернігівка, Родіонівка, Званівка. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 146.*

20 січня (вівторок).

1. Закінчилися напружені оборонні бої радянських військ з наступаючим противником (2-а та 17-а армії) у районі Владиславівки, Феодосії, Дальних Камишів. Радянські війська відійшли на Ак-Монайські позиції в Криму. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 324.*

1. З 10.01.42 по цей день втрати німецьких військ склали: поранені – 376 офіцерів, 13254 унтер-офіцерів та рядових; убито – 136 офіцерів, 4056 унтер-офіцерів та рядових; пропало без вісті – 4 офіцера, 836 унтер-офіцерів та рядових. Загальні втрати сухопутних військ, не рахуючи хворих, на цей день від 22.6.41 склали 886628 осіб, тобто 27,77% всіх сил Східного фронту, які склали 3,2 млн. осіб. *Гальдер Ф. Военный дневник. – М., 1971. – Кн.2. – Т.3. – С. 182.*

10. В Красноармійському Донецької області розстріляно 171 єврея, а в Авдіївці – декілька десятків. Від 20 до 22 січня знищено за допомогою “душогубки” (газового автомобіля) 210 євреїв з сіл Калінінська, Первомайська, та м.Горького Сімферопольського району. В с. Кам’янка Ларіндорфського району розстріляно 61 єврея і в протитанковому рові – понад 1000 євреїв з Колайського та частково Тельманського районів. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.43, 100.*

21 січня (середа).

1. Радянські війська визволили райцентр Петрівське Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 382.*

1. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про мобілізацію лижників з комсомольсько-молодіжних лижних формувань в Червону армію”. Мобілізації підлягали 10 тис. осіб. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 81.*

4. Розпорядження рейхсміністра України А.Розенберга про політику у рейхскомісаріаті “Україна” щодо вищих учбових закладів. Закривались всі вузи, крім медичних, ветеринарних, сільськогосподарських, лісогосподарських і технічних факультетів. *Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Зб. німец. архівних матеріалів (1941–1942). Т.2. – Львів, 1998. – С. 107–109; Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 325.*

4. Рейхскомісар Е.Кох видав розпорядження про організацію на всій території рейхскомісаріату “Україна” мережі курсів для перепідготовки бухгалтерів із місцевого населення. Це було викликане наміром окупантів, починаючи з 1 липня 1942 р., запровадити в Україні систему сільськогосподарського обліку, подібну до тієї, що існувала в Німеччині. *ЦДАВО України. – Ф. КМФ-8. – Оп. 1. – Спр. 297. – Арк. 8.*

6. Оголошення начальника внутрішньої служби Київського штадткомісаріату про заборону населенню користуватись трамваєм. *Німецько-*

фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1951. – С. 77.

10. Знищено 400 євреїв в Коломиї Станіславської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.73.

22 січня (четвер).

3. З Києва відправився перший транспорт з 1500 цивільними робітниками до Німеччини. *Нове українське слово.* – 1942. – 20 січня.

4. Референт у питаннях мистецтва при робочій групі Західної України направив доповідну записку оперативному штабу А.Розенберга про передачу 300 картин Київського музею західноєвропейського мистецтва для службових приміщень окупаційних установ, де зазначалося, що картини дуже цінні, а тому їх використання для прикрашення службових приміщень генералкомісаріату, недоцільне. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 78–79.

3. Рейхскомісар України Е.Кох наказав мобілізувати населення міст для проведення весняних польових робіт. У Києві мобілізовано 50000 мешканців. Встановлювалася денна норма для кожного – перекопати вручну 100 м² землі. *Непокоренная земля киевская. Из истории всенародной борьбы в тылу врага 1941-1944.* – К., 1965. – С. 113.

5. Розпорядження Крем'янецького гебітскамісара про заборону створювати церковні ради. В Пінську на соборі українських єпископів висвячено архімандрита Ніканора в єпископа Чигиринського (Київщина) *Власовський І. Нариси історії Української Православної церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 216.

23 січня (п'ятниця).

1. Чернігівська міжрайонна управа видала наказ про створення концентраційних таборів і відправку до них осіб, які ухилялися від виконання трудової повинності. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 66–67.

1. Війська у Південно-Західного фронту звільнили місто Барвінкове Харківської області – великий залізничний вузол. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.138*¹.

2. РНК СРСР прийняла постанову “Про влаштування дітей, які залишилися без батьків”. Її виконання покладалося на раднаркоми союзних і автономних республік, виконкоми крайових, обласних, міських і районних рад депутатів трудящих. Раднарком визнав важливим розвивати патронування дітей у родинах службовців, робітників і колгоспників. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 324.*

3. РНК СРСР прийняла постанову про відновлення роботи 35 вугільних шахт першої черги у Ворошиловградській області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 147.*

3. Рейхміністр України А.Розенберг видав постанову “Про відновлення промислового господарства в щойно зайнятих східних областях”. Робився акцент на необхідності відновлення тих галузей економіки окупованої території України, що вкрай потрібні для безпосередніх потреб німецької “воєнної машини”. *Ветров І. Економічна експансія третього рейху в Україні 1941–1944 рр. – К., 2000. – С.66–67.*

3. Ворошиловградський обком КП(б)У прийняв постанову про відновлення роботи шахт комбінату “Ворошиловградвугілля”, відповідно до якого планувалося ввести до ладу 49 шахт. По кожній з яких додавався план роботи та відомості про добовий видобуток. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 226–227.*

24 січня (субота).

3. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняли постанову “Про підготовку до весняної посівної кампанії у звільнених областях України”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза.*

¹ У кн. *Визволення України. Велика Вітчизняна війна. 1941-1945 рр. Хронолог. довідник. К., 1999. - С. 6* зазначена дата визволення Барвінкове - 23 січня 1942 р.

Хроника событий. – К., 1985. – С. 148.

3. З Харкова до Бранденбурга відправився транспорт з цивільними робітниками: всього в ешелоні було 1142 чоловіка, з них – 1078 металургів, 57 столярів, 21 будівельник і 18 представників інших професій. Полян П. *Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация.* – М., 1996. – С. 82.

5. У Рівному в рейхскомісаріаті відбулася зустріч архієпископа Полікарпа з заступником рейхскомісара Е.Коха фон Ведельштеттом. Відбулося визнання факту призначення митрополитом Діонісієм Полікарпа адміністратором Православної Автокефальної церкви на звільнених землях губернаторства. Власовський І. *Нариси історії Української Православної церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 214.

25 січня (неділя).

1. Радянські війська звільнили райцентри Близнюки та Олексіївське Харківської області та Олександрівку Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 382, 430.

3. Оголошення комісара м. Миколаєва про примусовий збір зимового одягу серед населення міста для гітлерівської армії. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер.* – Одесса, 1964. – С. 84.

8. Помер академік А.Кримський у в'язниці НКВС (м. Кустанай). Його заарештували та ув'язнили за відмову евакуюватися на початку війни і за звинуваченням в антирадянській націоналістичній діяльності. *Черкащина в період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. Зб. док. та матер.* – Черкаси, 2000. – С. 149–152.

26 січня (понеділок).

1. Партизанський загін Сахновщинського району Харківської області під командуванням О. Кіндратієва здійснив напад на штаб нацистської частини. Захоплені важливі документи були передані радянському командуванню. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны*

Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 148.

27 січня (вівторок).

1. Війська 6-ї армії разом з частинами 6-го кавалерійського корпусу під командуванням генерал-майора К.Москаленко звільнили місто і залізничний вузол Лозову та райцентр Сахновщину Харківської області. *Советская Украина. – 1942. – № 25. – 30 января. – С.1; За Радянську Україну. – 1942. – № 10. – 1 лютого. – С.1; Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 435.*

1. Частини 5-го кавалерійського корпусу під командуванням А.Гречко захопили м. Добропілля Сталінської обл. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 380.*

б. Рейхскомісар України Е.Кох видав розпорядження про оподаткування власників собак. Власник мав сплачувати щорічно 150 руб. за одну собаку. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 81.*

28 січня (середа).

1. Рішенням Ставки ВГК Кавказький фронт розділений на Кримський фронт і Закавказький військовий округ. До складу Кримського фронту увійшли війська колишнього Кавказького фронту, розташовані на Керченському й Таманському півостровах та в районі Краснодар (44, 47 і 61-а армії). Крім того командуванню фронту підлягали Севастопольський оборонний район, Чорноморський флот, Азовська військова флотилія, Керченська військово-морська база, а також Північно-Кавказький військовий округ. Командуючий – генерал-лейтенант Д.Козлов. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 326.*

1. Мелітопольська міська управа наказом оголосила про заборону громадянам поширювати чи сприяти поширенню радянських пропагандистських матеріалів. За порушення наказу – страта. *Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. – Запорожье, 1959. – С. 72.*

1. Окуповано райцентр та залізничну станцію Красний Лиман Ста-лінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Украї-ні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 381.

29 січня (четвер).

1. Наказ обласного та міського комісарів Херсона про застосування смертної кари за розповсюдження радянських листівок. Вимагалось здавати всі листівки і газети, в яких міститиметься заклик до опору та саботажу проти німецької держави та її органів. *Херсонская область в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер. Симферополь, 75.* – С. 102.

1. В.Мансфельд, керівник робочої групи з трудових ресурсів у Відомстві чотирьохрічного плану Г.Геринга, яка займалася вербуванням іноземної робочої сили для Німеччини, звернувся до керівників оку-паційних адміністрацій з листом стосовно прискорення вербування робітників для Рейху. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбай-теры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация.* – М., 1996. – С. 79.

8. У Тегерані підписаний договір між СРСР, Великобританією та Іра-ном, за яким союзні держави могли розміщувати на іранській території сухопутні, морські і повітряні сили в такій кількості, у якій вони вважа-ли за необхідне. Договір гарантував територіальну цілісність, суверені-тет і політичну незалежність Ірану, визначав право СРСР і Великобри-танії користуватися іранськими комунікаціями для зв'язку між союзни-ми державами. *Правда.* – 1942. – № 30. – 30 січня. – С.2; *Советская Ук-раина.* – 1942. – № 26. – 31 января. – С.1–2.

1. Наказ штадткомісара м. Дніпропетровська про застосування смер-тної кари за розповсюдження радянських листівок. “Для підтримки спо-кою та порядку населення зобов’язане негайно здавати міському коміса-рові або районним комендантам всі листівки і газети із закликом до опо-ру та саботажу проти німецької державності та її органів”. *Днепропетров-ская область в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. докум. и материал.* – Днепропетровск, 1962. – С.138.

30 січня (п'ятниця).

3. Бюро Клімівського райкому КП(б)У м. Ворошиловграда оголосило постанову щодо збирання коштів на будівництво танка “Піонер Ворошиловграда”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 149.

4. Повідомлення про роботу українського театру ім. Франко в Семіпалатинську: відбулися вистави “В степах України”, “Украдене щастя”, “Маруся Богуславка”, “Йшов солдат із фронту”, готуються нові постановки “Партизани в степах України”, “Вільгельм Тель” тощо. *Правда.* – 1942. – № 31. – 31 січня. – С.3.

31 січня (субота).

1. Завершилася Барвінківсько-Лозівська наступальна операція військ Південно-Західного і Південного фронту. Радянським військам не вдалося виконати поставлених перед ними завдань. Протягом тривалих боїв радянська армія розгромила три дивізії ворога. Становище в районі наступу стабілізувалося, і радянські війська були змушені закріпитися у виступі фронту, що утворився, між Балаклеєю та Лозовою і Слов'янськом. Втрати радянських військ в операції склали: безповоротні – близько 12 тис. осіб, санітарні близько 30 тис. осіб. Всього брали участь 204000 особи. *Правда.* – 1942. – № 30. – 30 січня. – С.1; *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 326; *Памяти павших. Великая Отечественная война.* – М., 1995. – С. 95.

1. З 20.01.42 по цей день втрати німецьких військ склали: поранені – 598 офіцерів, 21124 унтер-офіцерів та рядових; убито – 210 офіцерів, 6602 унтер-офіцерів та рядових; пропало без вісті – 36 офіцера, 2787 унтер-офіцерів та рядових. Загальні втрати сухопутних військ на цей день від 22.6.41 склали 917985 осіб, тобто 28,69% всіх сил Східного фронту, які становили 3,2 млн. осіб. *Гальдер Ф. Военный дневник.* – М., 1971. – Кн.2. – Т.3. – С. 182.

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про відновлення роботи Ворошиловградського заводу ім. Жовтневої революції”, основне обладнання

якого було евакуйоване вглиб країни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 149.

6. РНК СРСР прийняла рішення про організацію при Раднаркомах союзних і автономних республік, при обласних і крайових виконкомах відділів з господарського влаштування евакуйованого населення. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 149.

Січень.

1. Відбулися перші збори членів Херсонської підпільної комсомольсько-молодіжної організації “Патріот Батьківщини”, очолюваної колишнім секретарем комсомольської організації Херсонської середньої школи № 27 учнем 10-го класу І.Куликом. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 150.

1. У Києві виникла підпільна організація “Смерть німецьким окупантам!”. Її очолював Г.Кочубей. На початку лютого 1942 підпільники створили друкарню, в якій систематично випускали зведення Радінформбюро, антинацистські листівки тиражем 250-300 екземплярів. Їх розповсюджували серед населення Києва, Броварів, Бахмача, Ніжина, Прилук, Конотопа, Макарова, Фастова та інших населених пунктів. Організовували масові акти саботажу, диверсії на фабриках, заводах, залізничному транспорті, в колгоспах, установах і організаціях. Підпільники вербували й готували резерви для відправки в партизанські загони, постачали їм зброю, боєприпаси, медикаменти, теплі речі, продукти харчування тощо. *Нариси історії Київської обласної партійної організації.* – К., 1967. – С.452, 458;. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941-1945: Сб. документов.* – Киев, 1963. – С.265-269.

1. Підпільна організація “Миколаївський центр” провела диверсійний акт в парку культури і відпочинку ім. Петровського м. Миколаєва, під час якого знищено до 20 автомашин, 5 мотоциклів, до 30 т

пального і запасні частини до автомашин. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер.* – Одесса, 1964. – С. 103.

10. Гітлерівці розстріляли в Дробицькому яру (м. Харків) близько 30 000 мирних жителів – дітей, жінок, старих. В донесенні про каральні операції таємної поліції при командуючому військами оперативного тилового району групи армій “Південь”, проведені у січні 1942 р. зазначено, що на благонадійність перевірено 11204 особи, 3225 арештовано, 831 були розстріляні як партизани, саботажники тощо. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 82–83.

10. В Херсоні розстріляно близько 400 осіб з змішаних шлюбів (з євреями). В кінці січня – на початку лютого оперативна команда знищила всіх євреїв Гуляйпільського, Пологівського, Новозлатопільського районів Запорізької області. В Гуляполі розстріляно близько 500 осіб єврейської національності, в Ново-Златополі – понад 800, в Пологах – 100, в Оріхові – 100 і майже всіх євреїв у Великому Токмаку Запорізької області. Також знищено 2150 євреїв Миколаївської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.68; 122; 176.

1 лютого (неділя).

2. Відновив свою роботу Наркомат радгоспів УРСР в м. Ворошиловграді. До цього моменту звільнені від гітлерівської окупації 54 радгоспи, з них 19 знаходилися в 30 км від лінії фронту. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 150.

3. Повідомлення про роботу харківського заводу “Серп і молот”. Його устаткування евакуйоване на Урал, частково у Поволжя, де на його базі діяли нові заводи. *Советская Украина.* – 1942. – № 27. – 1 февраль. – С.3.

2 лютого (понеділок).

2. Повідомлення про вихід книги, присвяченої відомому бурильнику О. Семиволосу. *Правда.* – 1942. – № 33. – 2 февраль. – С.3.

3 лютого (вівторок).

2. Виконком Харківської обласної ради депутатів трудящих і бюро обкому КП(б)У прийняли постанову про збір коштів, теплового одягу і продуктів харчування для населення районів, звільнених від нацистської окупації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 151.

3. Бюро Ворошиловградського обкому КП(б)У прийняло постанову про відновлення роботи шахт комбінату “Ворошиловградвугілля”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 151.

4. Повідомлення про значний успіх вистави “В степах України”, постановку якої здійснив Дніпропетровський драматичний театр ім. Горького в м Барнаулі. *Правда.* – 1942. – № 35. – 4 лютого. – С.3.

4. Опублікований звіт академіка О.Богомольця про роботу Академії наук УРСР за перше півріччя Великої Вітчизняної війни. *Советская Украина.* – 1942. – № 28. – 3 лютого. – С.3.

6. ДКО прийняв постанову про заходи боротьби й попередження інфекційних і епідемічних захворювань у тилу й у частинах Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 151.

4 лютого (середа).

3. Ворошиловградський обком КП(б)У прийняв постанову про відновлення роботи шахт системи “Донпромвугілля”, тресту “Ворошиловградміствугілля” і облпаливправління. Наголошувалося на необхідності зміцнення матеріально-фінансового становища обласного управління паливної промисловості, а також матеріального забезпечення, за рахунок ресурсів області шахт “Донпромвугілля” та “Ворошиловградміствугілля”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 227–228.

5 лютого (четвер).

3. РНК УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову про збереження

поголів'я худоби, евакуйованого у Ворошиловградську і Харківську області. Для цього застосовувалися відповідні заходи: при розміщенні худоби враховувалася наявність кормів та приміщень окремо по кожному господарству з тим, щоб евакуйоване поголів'я худоби та поголів'я радгоспу, що приймає худобу, було повністю забезпечене до кінця зимівлі відповідними приміщеннями та необхідною кількістю кормів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 275–276.*

8. В Лондоні між урядами СРСР і Канади підписано угоду про встановлення консульських відносин, про обмін консульськими представниками. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 326.*

6 лютого (п'ятниця).

1. Розпорядження начальника тилового району групи армій “Південь” про примусове залучення цивільного населення до робіт з розчищення доріг. Вимагалось підтримувати шляхи сполучення у стані, який дозволяв проїзд в будь-який час. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 325–326.*

3. Голова Чернігівської міжрайонної управи направив розпорядження головам районів про застосування примусових заходів до населення у випадку невиконання сільськогосподарських поставок. Вилучення продуктів здійснювалися у цьому разі німецькими загонами, але вже у значно більших розмірах, ніж потрібно було здати в зазначений термін. Порушників заарештовували і карали за законами воєнного часу. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 85–86.*

7 лютого (субота).

1. Радянські війська вибили німецьких окупантів з райцентру Сергіївка Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С.383.*

8 лютого (неділя).

1. Наказ президії ВР СРСР про нагородження Сталінградського тракторного заводу орденом Трудового червоного прапора. Серед нагороджених велика кількість працівників цього заводу, заводу № 264 та інших. 264-й завод створений на базі Харківського тракторного заводу. *Советская Украина. – 1942. – № 35. – 11 февраля. – С. 1.*

5. В Пінську відбувся собор українських єпископів, який відродив автокефалію українського православ'я, скасовану 1930 р. і проголосив наступність та органічний зв'язок з УАПЦ В.Липківського. Під час собору відбулись єпископські хіротонії. Так було висвячено архімандрита Юрія (Коренасова) на єпископа Берестейського – вікарія владики Поліського. *Лисенко О.Є. Релігійна ситуація в роки окупації // Сторінки воєнної історії: Зб. наук. статей. – Вип. 1. – К., 1996. – С. 28; Власовський І. Нариси історії Української Православної церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 216.*

9 лютого (понеділок).

4. Наказ німецького командування про закриття шкіл та заборону організації будь-яких гуртків та товариств. *Німецькі окупанти на Полтавщині (1941–1943 рр.). Зб. док. – Полтава, 1947. – С. 41.*

5. В Пінську на соборі українських єпископів висвячено архімандрита Ніканора в єпископа Чигиринського (Київщина). *Власовський І. Нариси історії Української Православної церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 216.*

10. В Коропі Чернігівської області розстріляно 111 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С. 190.*

10 лютого (вівторок).

1. З 20.01.42 по цей день втрати німецьких військ склали: поранені – 598 офіцерів, 21124 унтер-офіцерів та рядових; убито – 210 офіцерів, 6602 унтер-офіцерів та рядових; пропало без вісті – 36 офіцерів, 2787 унтер-офіцерів та рядових. Загальні втрати сухопутних військ на цей день від 22.6.41 склали 917985 осіб, тобто 28,69% всіх

сил Східного фронту, які склали 3,2 млн. осіб. *Гальдер Ф. Военный дневник. – М., 1971. – Кн.2. – Т.3. – С. 182.*

3. Чернігівська міська управа видала наказ про здачу молока населенням в кількості 1095 літрів на рік від корови. Наказом категорично заборонялася будь-яка приватна торгівля молоком в місті. Зазначалося, що до порушників будуть застосовуватися жорсткі заходи покарання. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 86–87).*

5. В Пінську на соборі українських єпископів висвячено архімандрита Ігоря (ім'я в чернецтві прот. Івана Губи) – в єпископа Уманського (Київщина). *Власовський І. Нариси історії Української Православної церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 216.*

11 лютого (середа).

1. Гітлерівці окупували райцентр та залізничну станцію Олександрівка Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 382.*

1. Кам'янець-Подільська міська управа оголосила про розстріл 10 заручників за ушкодження кабелю фельдкомендатури. Попереджено населення міста, що кожен замах, скерований проти німецької армії чи проти німецьких цивільних установ, каратиметься якнайсуворіше. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 88.*

4. Опубліковане повідомлення про стан освіти, кількість фахових шкіл в Галичині, відкритих при сприянні Українського крайового комітету. У Львові діяло 8 фахових шкіл та 4 фахові школи для жінок. *Краківські вісті. – 1942. – Ч.27. – 11 лютого. – С. 2.*

10. Гітлерівці розстріляли в с. Солоному Дніпропетровської області 49 мирних жителів, у тому числі 13 дітей, 31 жінку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 152.*

12 лютого (четвер).

1. Радянськими військами визволено районний центр Сталінської

області – Добропілля. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 380.

4. Повідомлення про роботу Полтавського українського театру ім. Т.Шевченка, який провів свій сезон у м. Балаково Саратовської області. Там він дав 110 вистав. В репертуарі театру – класичні твори української драматургії та п'єси сучасних українських письменників. *Советская Украина. – 1942. – № 36. – 12 февраля. – С.2; Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер.* – К., 1989. – С. 25–26.

4. Наказ Олешківської райуправи про необхідність здачі радянських підручників в міську або сільську управу до 25 лютого. “Після цього терміну, особи, в яких виявлять підручники, обкладатимуться штрафами”. *Херсонская область в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. докум. и материал.* – Симферополь, 1975. – С.104.

6. Повідомлення про рішення ЦК ВКП(б) при обласних, крайових, комітетах ВКП(б), ЦК компартії союзних республік створені комітети допомоги пораненим. Всесоюзний комітет очолив секретар ЦК ВКП(б) А.Андрєєв. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 85.

6. РНК Криму прийняла постанову “Про влаштування дітей, які залишилися без батьків”. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.96–98.

10. В Браїлові Вінницької області розстріляні 800 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14.

13 лютого (п'ятниця).

3. Президія Верховної Ради СРСР прийняла постанову “Про мобілізацію на період воєнного часу працездатного міського населення для роботи на виробництві і будівництві”. Мобілізації підлягали чоловіки віком від 16 до 55 років і жінок від 16 до 45 років. До тих, хто ухилився від мобілізації за вироком суду застосовувалися примусові роботи терміном до 1 року. *Правда. – 1942. – № 45. – 14 лютого. – С.1; Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди.*

События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 326–327.

3. Окупанти почали акцію вивезення українського населення на примусові роботи в Німеччину. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 670.

3. Генеральний комісар Миколаївської округи видав наказ про конфіскацію всього обмолоченого хліба, олійного та іншого насіння, про покарання аж до страти порушників розпорядження. “За конфіскованим насінням слід ретельно доглядати, щоб воно не псувалося”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 88–90.

6. Виконком Ворошиловградської обласної ради депутатів трудящих і бюро обкому КП(б)У прийняли постанову, що передбачала здійснення заходів для попередження епідемічних захворювань. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 152.

14 лютого (субота).

3. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР із метою подолання труднощів у роботі транспорту, у першу чергу залізничного, створили при ДКО Транспортний комітет, на який покладалося планування і координування перевезень основними видами транспорту. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 153.

15 лютого (неділя).

1. Довідка оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про бойові дії партизанських загонів на тимчасово окупованій території України, за якою нараховувалося 716 загонів чисельністю 24690 осіб, винищувальних груп – 605, в них 1881 осіб, розвідувально-диверсійних груп – 493. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 182–185.

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про деяке підвищення обов’язкового постачання м’яса державі” (нова норма обов’язкового

постачання колгоспами – від 3,5 до 5 кг з 1 га земельної площі). *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 327.

3. ЦК ЛКСМУ прийняв постанову про участь комсомольських організацій у відновленні роботи народного господарства в звільнених районах Української РСР. Ставилися завдання: допомагати в будівництві, налагодженні житлового забезпечення, торгівлі й громадського харчування, ремонті сільськогосподарської техніки, підготовці шкіл до навчання, обліку дітей-сиріт та забезпеченні їх всім необхідним, наданні допомоги органам охорони здоров'я тощо. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 228–229.

3. Наказ рейхміністра А.Розенберга про ліквідацію колгоспного устрою та про насильницьке насадження “нового порядку” на окупованій території України. Запроваджувалися громадські господарства. Йшлося про особливості переходу до одноосібного користування землею. *Херсонская область в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. докум. и материал.* – Симферополь, 1975. – С.102; *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – Днепропетровск, 1962. – С. 137–138.

10. У м. Кам'янці-на-Дніпрі гітлерівці стратили 160 жителів, схоплених під час облави. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 153.

10. У Сімферополі, починаючи з 9 січня і до цього дня схоплено та страчено понад 300 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.100.

16 лютого (понеділок).

4. Почалися заняття в Сталінському індустріальному інституті, евакуйованому в м. Прокоп'євськ Новосибірської області. На I курсі нараховувалося 238 осіб. Набір студентів був продовжений до 15 березня. *Донецкая область в годы Великой Отечественной войны. Сб.*

док. и матер. Донецк, 1980. – С. 54.

6. РНК СРСР прийняла постанову “Про звільнення житлової площі місцевих рад і підприємств, які займали раніше робітники та службовці, евакуйовані на Схід”. *Правда*. – 1942. – № 48. – 17 лютого. – С.3; *Советская Украина*. – 1942. – № 41. – 18 феверля. – С.1.

17 лютого (вівторок).

1. Чернігівському партизанському загону під командуванням О.Федорова скинули на парашутах вантаж з озброєнням, боєприпасами, газетами, листівками. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.)*. Сб. док. и матер. – К., 1978. – С. 138.

18 лютого (середа).

8. Опубліковано декларацію першої конференції фінських військово-полонених у Радянському Союзі “До народу й армії Фінляндії”, що закликала припинити війну зі СРСР, скинути уряд Рюті – Таннера. *Правда*. – 1942. – № 49. – 18 лютого. – С.3.

19 лютого (четвер).

1. Після запеклих боїв радянські війська залишили м. Добропілля Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні*. Зб. док. і матер.– К., 1951. – С. 380.

3. На нараді в державній економічній палаті генеральний уповноважений з використання робочої сили В.Мансфельд проголосив доповідь про використання радянських громадян як робочої сили в Німеччині. Наголошувалося на хороших практичних знаннях цих робітників, на витривалості, якої не мали німецькі робітники. Зверталася увага на умови перевезення робітників, “так як недбале ставлення до цього призводило до того, що на місцях прибуття вивантажувалися трупи, а не робоча сила”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні*. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 90–91.

4. В “Правді” опубліковане повідомлення про допомогу Академії наук УРСР в освоєнні виробництва цукрового буряка в Башкирії. З цієї

нагоди на засіданні Президії Академії наук УРСР заслухані доповіді академіка М. Гришка і члена-кореспондента П. Власюка про діяльність в цьому напрямі Інституту ботаніки. Його співробітники вивчили місцеві кліматичні та ґрунтові умови, взяли участь в перепідготовці башкирських агрономів для районів, де сіяли кок-сагиз і цукровий буряк. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 275; Правда. – 1942. – № 51. – 20 лютого.*

20 лютого (п'ятниця).

1. Головне управління імперської безпеки затвердило настанови стосовно розміщення та використання робітників з Радянського Союзу у Рейху. Серед них: розташування у закритих таборах після поділу по статях; спільне розміщення сімей “остарбайтерів”; зворотне транспортування непрацездатних, дітей віком до 15 років та вагітних; заборона свободи пересування та можливість залишати табір тільки для роботи. Обслуговування вільного часу доручалося німецькому трудовому фронту; прогулянки з німецькою групою супроводу можливі як нагорода. Робота по-можливості у закритих групах; запобігання кожному “почуттю солідарності” між німцями та росіянами; нагляд через охорону заводу, підприємства та німецьких робітників з допоміжної охорони; постійне носіння знаку “Ост”; залучення до співпраці російських посередників та табірних старост; можливість листування двічі на місяць; заборона задоволення духовних потреб; узаконене використання зброї під час вияву непокори; власна система покарання (від організаційних штрафів як то наряд по казармі, розподілення до штрафної групи, позбавлення гарячого харчування, так і тілесні покарання, а також всі види покарання гестапо). *Herbert Ulrich. Fremdarbeiter: Politik und Praxis des „Ausländer-Einsatzes“ in der Kriegswirtschaft des Dritten Reiches, Bonn: Dietz, 1999. – S. 182.*

2. У газеті “Советская Украина” опубліковане звернення Центрального Комітету ЛКСМУ до молоді тимчасово окупованої території України з закликом посилити боротьбу з ворогом. *Советская Украина. –*

1942. – № 43. – 20 лютого. – С.1.

21 лютого (субота).

1. Гітлерівці окупували райцентр та залізничну станцію Сергіївка Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 382.

1. Партизанський загін під командуванням І.Гудзенка знищив гарнізон ворога в Хутор-Михайлівському. Населенню роздано 7 тис. т зерна, підготовленого гітлерівцями для відправки в Німеччину. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер.* – К., 1988. – С. 107–109.

3. Розпорядження штадткомісара м. Дніпропетровська міській управі про конфіскацію всіх архівів, музеїв, бібліотек та церковних канцелярій для рейхскомісара України. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С.320.

3. Губернатор “Трансністрії” у секретній доповідній записці румунському уряду повідомив про відправлення з Одеси 11899 вагонів з награбованим майном. *Одесса в Великой Отечественной войне. Сб. док. и матер. Одесса, 1949. – Т. II. 17.X.1941 – 9.IV.1944. – С. 58.*

7. Розстріляно у Бабиному Яру відому поетесу, громадську діячку, літературного критика О.Телігу разом з її чоловіком. Вона в окупованому гітлерівцями Києві займалася організацією та об’єднанням літературних сил, редагувала додаток до газети “Українське слово” — “Літаври”. *Історія української літератури ХХ ст. — Кн. 2. — К., 1998.*

22 лютого (неділя).

1. Партизанський загін Шевченківського району Харківської області під командуванням О.Федорова вивів із оточення 2-й батальйон 617-го стрілецького полку 199-й стрілецької дивізії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. — К., 1985. — С. 154.*

10. Цього дня та наступного забито 120 євреїв з Мар'їнці та Красногорівці Сталінської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.43.

23 лютого (понеділок).

2. У зв'язку з 24-й річницею Червоної армії в з'єднанні під командуванням С.Ковпака в с. Дубовичі Глухівського району Сумської області відбувся парад партизанських сил. У ньому взяли участь стрілки, лижники, автоматники, кулеметники, мінометники. На параді присутні понад 2 тис. жителів навколишніх сел. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер.* – К., 1988. – С. 110–111.

3. Виконком Ворошиловградської обласної ради депутатів трудящих і бюро обкому КП(б)У прийняли постанову про завезення насіння ярових культур з посівною метою. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 155.

6. Німецький комендант м. Харкова заборонив користуватися електроенергією для освітлення квартир цивільного населення. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 155.

24 лютого (вівторок).

3. Керівник робочої групи з вербування робочої сили для Німеччини В.Мансфельд визначив потребу постачання з України 290.000 сільськогосподарських робітників, 50.000 промислових робітників зі Сталіно та 30.000 з Києва. *Herbert Ulrich. Fremdarbeiter: Politik und Praxis des „Ausländer-Einsatzes“ in der Kriegswirtschaft des Dritten Reiches, Bonn: Dietz, 1999.* – S. 183.

3. РНК Криму прийняла постанову “Про постачання колісних тракторів для потреб фронту”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 155.

10. Нацисти розстріляли в с. Домаха Лозовського району Харківської області 22 особи віком від 15 до 60 років. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 155.

25 лютого (середа).

3. Рейхсміністр А.Розенберг видав новий “земельний закон”. Радянський статут сільськогосподарської артілі скасовувався. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 155.

5. У Рівному в рейхскомісаріаті відбулася зустріч заступника рейхскомісара Коха фон Ведельштета з головою Автономної церкви на Україні зі зверхництвом Московського патріархату митрополитом Олексієм, де перший запевняв, що німецька влада визнає повну свободу церкви. *Власовський І. Нариси історії Української Православної церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 214.

26 лютого (четвер).

3. Губернатор Галичини О.Вехтер вимагав від посадників, війтів вчасного виконання зобов’язань по здачі сільськогосподарської продукції. *Андрухів І.О., Француз А.Й. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959).* – Рівне – Івано-Франківськ, 2001. – С. 82.

4. ЦК ВКП(б) прийняв постанову “Про збереження контингенту учнів старших класів середньої школи”. Заборонялося відволікати учнів 8–10 класів для роботи на підприємствах, а також на інші тимчасові роботи під час навчання. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 86.

27 лютого (п’ятниця).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про відстрочку виконання вироків стосовно працівників залізничного і водного транспорту”. Засуджені призовного віку, придатні для несення військової

служби, за визначенням суду направлялися в діючу армію, інші – на підприємства з використанням за розсудом керівників підприємств. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 86.

28 лютого (субота).

1. Партизанські загони Сумського з'єднання вели бій з великим війським з'єднанням німців і мадяр в с. Веселе Шалигінського району Сумської області. Під час бою, який тривав з 9 год. ранку до години ночі наступного дня, гітлерівці втратили понад 600 осіб. Партизани захопили багато зброї. *Сумська область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945.* – К., 1988. – С. 210; *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944.* – К., 1985. – Кн. 2. – С. 231.

3. З Харкова відправився 6-й ешелон з цивільними робітниками для Рейху. Він нараховував 1006 кваліфікованих робітників. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация.* – М., 1996. – С. 82.

Лютий

2. Розпорядження голови Чернігівської районної управи старостам районів та м. Чернігова про заборону утворення спілок та проведення населенням зборів. Дозволялося відкривати лише хоріві товариства. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 92.

3. Фрезувальник Уралвагонзаводу Д.Босий (Нижній Тагіл), виконавши у лютому за зміну завдання на 1480%, започаткував рух тисячників (одну з форм соціалістичного змагання). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 86–87.

4. Рішенням Всесоюзного комітету у справах вищої школи при РНК СРСР на базі евакуйованих Київського державного університету

ім. Т.Шевченка і Харківського державного університету ім. О.Горького в м. Кзил-Орда Казахської РСР утворено Об'єднаний український державний університет (ОУДУ), який очолив ректор КДУ професор О.Русько. На початку роботи ОУДУ на його шести факультетах (фізико-математичному, хімічному, біологічному, філологічному, історичному та юридичному) навчався 331 студент. Навчальну та науково-дослідницьку роботу проводили 23 кафедри. Професорсько-викладацький склад нараховував 83 особи, в т.ч. 8 професорів і 28 доцентів, кандидатів наук. *Вища школа Української РСР за 50 років. Ч.1, К., 1967; Історія Київського університету. 1834-1959; К., 1959; Харківський університет в годы Великой Отечественной войны. Х., 1989.*

4. В Станиславові був створений Державний симфонічний оркестр. Його диригентом був проф. Микола Колесса. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 152.*

10. Знищено 100 євреїв-спеціалістів разом з сім'ями з Мирополя, 31 особа з с. Печанівки Житомирської області та 512 євреїв з гебіта Сміла (Київська область). З початку місяця убиті 202 єврея в Златополі і 69 в Ново-Миргороді Кіровоградської області. Протягом місяця в цій же області розстріляно 1108 осіб сс. Покотилова, Торговиці, Перегонівки, Свердликова, Каменеччя і Підвисокого. У Феодосії протягом цього місяця та наступного знищено 131 особа. В Коропському районі Чернігівської області знищено 121 особу, в Борозні тієї ж області – 119 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.57, 88, 94, 100; 154, 190.*

10. Протягом цього та попереднього місяця депортовано з Одеси близько 8 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.112.*

1 березня (неділя).

1. Гітлерівські війська окупували райцентр Сахновщину Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 435.*

1. Рейхскомісар України Е.Кох видав циркуляр про функції і права на Україні верховного командуючого поліцією безпеки і СД, а також начальника поліції безпеки і СД у генералкомісаріатах. Так, верховний командуючий поліцією безпеки і СД видав всіма політико-поліцейськими та кримінально-поліцейськими справами. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 92–94.

1. А.Гітлер видав наказ про функції оперативного штабу рейхміністра окупованих східних областей А.Розенберга. Серед основних завдань, що ставилися перед оперативним штабом – це планомірна ідеологічна боротьба з противниками націонал-соціалізму. З цією метою дозволялося перевіряти бібліотеки, архіви, масонські ложі та інші ідеологічні й культурні організації всіх видів. Серед іншого міністерство мало розподіляти культурні цінності, які були власністю євреїв, безгосподарчі, а також цінності нез'ясованого походження. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 94.

1. Оголошення Білоцерківського гебітскомісара про застосування смертної кари до населення за надання допомоги червоноармійцям, які втекли з полону. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов.* – К., 1963. – С. 279.

3. Указом Е.Коха на території рейхскомісаріату “Україна” запроваджені спеціальні робочі картки. У таку картку щотижня занотовувалися відомості про роботу її власника. *ДАЖО. – Ф. Р-2375, оп. 1, спр. 2, арк. 1.*

10. Зі Станіслава депортовано в табір знищення Белжець 2500 євреїв, на місці убито 150 осіб. Розстріляно 119 осіб в селах Ларіндорвського району: Юдіндорф, Дер Емес, Фрунзе, Вакуп, Леккерт та Островське. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.74.

10. Окупанти спалили 52 двори села Веселе Путивльського району Сумської області, загинуло 10 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.286.

2 березня (понеділок).

3. Опублікована постанова РНК СРСР “Про дозвіл колгоспам здійснювати посіви на невикористовуваних орних землях суміжних колгоспів”. *Правда*. – 1942. – № 61. – 2 березня. – С.1.

3. Чернігівська міська управа видала наказ про обов’язкову здачу населенням молока і молочних продуктів та про категоричну заборону приватної торгівлі ними. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 67–68.

3 березня (вівторок).

3. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняли постанову “Про державний план розвитку сільського господарства на 1942 р.”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 157.

3. Президія ВЦРПС прийняла спеціальну постанову про масовий розвиток городництва серед робітників та службовців. *Правда*. – 1942. – № 63. – 4 березня. – С.1.

4. В Уфі відбувся вечір українського мистецтва, присвячений творчості Шевченка. З доповідями виступили М. Рильський і П. Козицький. Пізніше відбувся концерт, де звучали пісні на твори великого кобзаря. В концерті взяли участь народна артистка Союзу М. Литвиненко-Вольгельмут, артисти І. Паторжинський, К. Мінаєв, Н. Захарченко, Л. Руденко та хор Г.Вірьовки. *Советская Украина*. – 1942. – № 53. – 3 березня. – С.1.

10. В Новомосковську Дніпропетровської області знищено 400 євреїв, в Покровському та Веселинівському районах Миколаївської області – 2660 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.15; 122.

10. З Коломиї Станіславської області депортовано в табір знищення Белжець близько 3000 євреїв, на місці убито 250 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.74.

4 березня (середа).

1. Попередження фельдкомендатури м. Запоріжжя про застосування жорстких заходів за агітацію проти гітлерівської армії. *Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. – Запорожье, 1959. – С.74.*

3. Е.Кох підписав розпорядження “Про обмеження зміни місця праці”. Всі без винятку установи та підприємства, приймаючи на роботу українське населення, мали отримати на те дозвіл біржі праці. Звільнений із попереднього місця роботи громадянин, не пізніше наступного дня, мав звернутися в органи трудової повинності для повторного працевлаштування. *ЦДАВО України. Ф. 4620, оп. 3, спр. 239, арк. 41.*

5. Рейхскомісар України Е.Кох офіційно визнав відновлення УАПЦ, проголошене на соборі українських єпископів, який відбувся в Пінську. *Лисенко О.Є. Релігійна ситуація в роки окупації // Сторінки воєнної історії. – К., 1996. – Вип. 1. – С.28.*

10. В Нововоскресенську Миколаївської області знищено 570 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.122.*

5 березня (четвер).

1. Київський гебітскомісар оголосив про розстріл трьох жителів с. Вишгорода за саботаж розпоряджень німецької влади та за перешкоду робітникам-добровольцям виконувати їхню роботу. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 94–95.*

6 березня (п'ятниця).

4. У газеті “Советская Украина” опубліковані повідомлення академіків О.Динника, В.Заболотного, М.Гришка, М.Калиновича про роботу інститутів Академії наук в евакуації. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов. – К., 1963. – С. 376–380; Советская Украина. – 1942. – № 55. – 6 березня. – С.3.*

10. Оголошення Шепетівського гебітскомісара про розстріл радян-

ських громадян за патріотичну діяльність. Всього розстріляно 31 особу. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 85–86.

10. З населених пунктів Станіславської області депортовано в табір знищення Белжець: з Снятина – 2000 євреїв, з Заболотова – 400 осіб, з Печеніжина – 500, при чому в останньому на місці убито 120 осіб. В Луб'янському Миколаївській області гітлерівці убили 845 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.74, 122.

7 березня (субота).

4. Розпорядження гебітскомісара про умови, за яких можливо розпочинати навчання в освітніх закладах Полтавщини. *Німецькі окупанти на Полтавщині (1941–1943 рр.). Зб. док.* – Полтава, 1947. – С. 41.

4. В Станіславі відбулися урочисті збори, проведені в рамках відзначення “Шевченківських днів”. Взяли участь голова УОК М.Лепкий, єписком-помічник І.Лятошевський, голова Українського освітнього товариства Ю.Каменецький та інші. *Андрухів І.О., Француз А.Й. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959).* – Рівне – Івано-Франківськ, 2001. – С. 88–89.

9 березня (понеділок).

1. Чернігівський обласний партизанський загін під командуванням О.Федорова знищив поліцейський гарнізон в райцентрі Корюківка. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 138–139.

1. Польовий комендант Сталіно попередив про розстріл населення у випадку невиявлення винного за ушкодження зв'язку (телефонних ліній, кабелю тощо), німецького командування, обладнання, що служить для постачання міста струмом. За нових випадках диверсій буде розстріляно не менше 5 заручників, при повторних диверсіях кількість жителів, які будуть розстріляні, збільшиться в багато разів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 95.

3. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняли постанову “Про збільшення обов’язкового постачання овочів державі”. Починаючи з урожаю 1942 р. розмір постачання збільшувався на 450 тис. т. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 87.

4. Опубліковане повідомлення в “Правді” про повернення бригади артистів Академічного театру опери і балету ім. Т. Шевченка після 2-місячного перебування на фронті в частинах діючої армії, де бригада дала 25 концертів. Склад бригади: З. Гайдай, К. Лаптев, А. Васильєва, О. Соболев. *Правда.* – 1942. – № 68. – 9 березня. – С.3.

10 березня (вівторок).

1. На Сумщині створено Раду з керівництва партизанським рухом на території Хінельських лісів на чолі з П.Куманьком та об’єднане командування на чолі з І.Гудзенком. *Безсмертя. Книга Пам’яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 670.

1. Члени підпільної організації, очолюваної В.Лягіним, під час нальоту на ворожий аеродром у районі м. Миколаєва підірвали ангари, бензосховище і знищили 20 літаків і 25 авіаційних моторів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 158.

4. В Уфі відбулися збори Академії наук УРСР, Союзу радянських письменників України і Київського академічного театру опери і балету, присвячені пам’яті Т. Шевченка. Сесію відкрив президент академії наук УРСР О.Богомолець. *Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер.* – К., 1989. – С. 27;. *Правда.* 1942. – № 70. – 11 березня. – С.1.

11 березня (середа).

1. Наказ начальника СС і поліції населенню Вінниці та околиць про жорстоке покарання за нездачу радянських пропагандистських матеріалів. *Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Зб. док. і матер.* – Одеса, 1971. – С. 46.

1. Чернігівський обласний партизанський загін під командуванням О.Федорова знищив угорський батальйон в с. Іванівка Корюківського району. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 139.

3. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняли постанову “Про заходи збереження молодняка і збільшення поголів’я худоби в колгоспах і радгоспах”. *Правда. 1942.* – № 72. – 13 березня. – С.1–3.

4. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про підготовку медичних сестер і санітарних дружинниць”. ЦК ВЛКСМ поставив за обов’язок обласним, крайовим і республіканським комсомольським організаціям забезпечити в 1942 р. набір 184440 дівчат у навчальні санітарні дружини і 79120 комсомолок – на курси медичних сестер, які організував Комітет Червоного Хреста і Червоного Півмісяця. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 87.

12 березня (четвер).

1. Радянські війська визволили райцентр Старий Салтів Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 436.

1. Начальник Вінницького відділу жандармерії наказав гебітсфюрерам СС і поліції та начальникам постів здійснювати страти без спеціального дозволу. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 95–96.

3. ЦК КП(б)У й РНК УРСР прийняли постанову про заходи щодо розвитку серед робітників городництва у Ворошиловградській і Харківській областях з метою забезпечення робітників і службовців додатковими продовольчими ресурсами. При потребі земельні відділи повинні надавати допомогу в придбанні необхідного насіння, городньої розсади, а також організаційну та агрономічну допомогу. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 230–231.

13 березня (п'ятниця).

3. Ворошиловградський обком КП(б)У направив ДКО лист з проханням про надання допомоги в отриманні устаткування для відновлення роботи заводу ім. Жовтневої революції. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 159.

2. Бюро Боковоантрацитівського райкому КП(б)У Ворошиловградської області прийняло постанову про ініціативу райкому ЛКСМУ щодо проведення комсомольсько-молодіжного недільника зі збирання механізмів і частин, необхідних для устаткування шахтних установок. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 159.

14 березня (субота).

3. Лист представника акціонерного товариства Круппа про крайній ступінь виснаження радянських людей, зайнятих в промисловості Німеччини. Пропонувалося поліпшити постачання людей в такому обсязі, щоб від людей можна було вимагати нормальної продуктивності. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 96.

3. Повідомлення уповноваженого 4-ї взуттєвої фабрики м. Києва промислового відділу міської управи про вивезення з фабрики устаткування німецькими військовими частинами. Міститься перелік вивезеного устаткування. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 96–97.

4. Повідомлення про діяльність Харківського інституту залізничного транспорту, евакуйованого в Узбекистан, де зазначено, що підготовлена чергова група спеціалістів – 240 осіб, які направлені на практику. *Правда. 1942.* – № 73. – 14 березня. – С.3.

15 березня (неділя).

1. ЦК КП(б)У для зв'язку з існуючими підпільними партійними органами і створення нових направив у тил ворога нацей день 356 уповноважених

і зв'язкових. У результаті їх діяльності вже в квітні ЦК КП(б)У підтримував зв'язок з 91 партизанським загonom. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 159.

4. Повідомлення директора Селекційно-генетичного інституту Родіонова академіку Т.Лисенку про виконану інститутом роботу з запровадження нового методу висадки картоплі в Узбекистані. *Одесса в Великой Отечественной войне. Сб. док. и матер. Одесса, 1949.* – Т. II. 17.X.1941 – 9.IV.1944. – С. 112–113.

10. В Асканії Новій Херсонської області розстріляно 240 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.176.

16 березня (понеділок).

1. Доповідна записка А.Розенберга А.Гітлеру про становище на Україні. В документі зазначено основні напрямки діяльності окупаційних органів щодо використання наявних в країні ресурсів, а також наголошено на забороні інтелектуального розвитку населення, та на необхідності збереження його, як робочої сили. При цьому А.Розенберг зауважував, що висловлювання окремих осіб у різкій формі до “колоніального народу” має негативний вплив на волю до праці, навіть гірший, ніж всі інші заходи. Стверджувалося, що “розумна німецька політика може добитися за певних умов також і шляхом деякої людяності більшого для німецьких інтересів, ніж шляхом відкритої необдуманної жорстокості”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 97–98, *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941–1942 рр.* – К., 1999. – С. 140.

3. Бюро Харківського обкому КП(б)У і виконком обласної Ради депутатів трудящих прийняли постанову про проведення весняної сівби в шести районах області, звільнених від гітлерівських загарбників, і про підготовку кадрів для МТС і радгоспів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 159.

17 березня (середа).

3. Постанова Раднаркому СРСР і ЦК ВКП(б) “Про заробітну плату поїзних і маневрових бригад залізничного транспорту у воєнний час”, згідно з якою запровадженні нові тарифні ставки в цій галузі. *Правда*. 1942. – № 76. – 17 березня. – С. 2.

3. З Вінниці до Ламсдорфа відправився транспорт з 1432 військово-полоненими шталагу № 329. *ЦДАВО України*. – Ф. 3206, оп. 2, спр. 96, арк. 15.

3. З Кривого Рогу відправився транспорт з цивільними робітниками: 454 чоловіків та 422 жінки. *ЦДАВО України*. – Ф. 3206, оп. 2, спр. 96, арк. 16.

18 березня (середа).

1. Рейхскомісар України Е. Кох видав директиву про обмеження використання українського населення на службі у німецьких торговельних фірмах. Даний документ був спрямований на протидію зростанню дрібної інтелігенції серед українського населення. При можливості слід обходитися робітниками з Німеччини або використовувати фольксдойчів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні*. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 99.

1. Оголошення німецького міського комісара населенню м. Миколаєва про його відповідальність за диверсії, здійснювані учасниками підпілля. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.* Док. и матер. – Одесса, 1964. – С. 148.

3. З Козятина (Вінницька область) відправився транспорт до м. Розенберг з цивільними робітниками: 635 чоловіків та 328 жінок. *ЦДАВО України*. – Ф. 3206, оп. 2, спр. 96, арк. 15.

19 березня (четвер).

3. Розпорядження Пирятинської земельної управи про забій для себе тільки четвертого кабана, тобто для того, щоб одержати право на забій кабана, необхідно здати-продати державі трьох кабанів, а четвертого можна зарізати з дозволу інспекції відділу хліборобства. *Німецькі окупанти на Полтавщині (1941-1943 рр.)*. Зб. док. - Полтава, 1947. - С. 42.

5. Видано акт, згідно з яким представники Української Автокефальної православної церкви визнані: Головою собору єпископів – Олександр Полінський, а Адміністратором Церкви на визволених українських землях – архієпископ Полікарп. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 217.*

8. У газеті “Правда” опубліковано звернення конференції німецьких військовополонених табору № 95 “До німецької армії і народу Німеччини”, яке містило заклик скинути А.Гітлера і покінчити з війною. *Правда. 1942. – № 78. – 19 березня. – С.3.*

10. З Рава-Руської Львівської області депортовано в табір в Белжець 1 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

20 березня (п'ятниця).

3. З Кривого Рогу відправився транспорт з цивільними робітниками: 350 чоловіків та 500 жінок. *ЦДАВО України. – Ф. 3206, оп.2, спр.96, арк. 65.*

10. З Жовкви Львівської області депортовано в табір у Белжець 700 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

21 березня (субота).

1. ЦК ВЛКСМ і Центральна Рада Тсоавіахіма СРСР прийняли постанову “Про військове навчання жінок”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 160.*

1. Доповідь командування партизанським рухом в Криму в обком ВКП(б) про діяльність партизанських загонів з 1 листопада 1941 р. до 21 березня 1942 р., де містилася інформація, що на цей день в Криму нараховується 26 загонів, загальна чисельність особового складу 3180 осіб. Проведено 156 бойових операцій, знищено 4040 солдат і офіцерів. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер. – Симферополь, 1973. – С.217–219.*

3. Указом А.Гітлера створена посада Генерального уповноваженого з використання робочої сили (ГБА - Generalbevollmдchtigten fьr den

Arbeitseinsatz), на яку був призначений гауляйтер Тюрінгії Ф. Заукель. Полян П. *Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация.* – М., 1996. – С. 85.

3. За даними народного комісаріату фінансів СРСР, робітники країни внесли у фонд оборони Батьківщини 2282 млн. рублів грошима, на 1915 млн. рублів облігацій державних позик, 89,1 кг золота, 7740,1 кг срібла, велику кількість продовольства. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 160.

4. Лист Семипалатинського обкому КП(б) Казахстану Раднаркому УРСР про роботу Київського державного українського академічного театру ім. І. Франка в Семипалатинську, який вже протягом трьох місяців діяв в місті і продемонстрував низку вистав перед цивільним населенням, так і перед військовими частинами та в госпіталях. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 276–277; *Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер.* – К., 1989. – С. 28–29.

22 березня (неділя).

1. У прифронтовому місті Харківської області – Куп'янське 21 і 22 березня відбувся пленум Харківського обкому КП(б)У, на якому з промовами виступили секретар ЦК КП(б)У Д. Коротченко, заступник Голови РНК УРСР В. Старченко і секретар Харківського обкому партії О. Єпішев. Пленум прийняв постанову про чергові завдання обласної партійної організації. Вона містила звернення до комуністів, комсомольців, усіх трудящих області активізувати народну боротьбу в тилу ворога. Розроблені заходи для подальшого посилення допомоги підпільним комітетам, організаціям і групам. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 231–232.

1. Гітлерівське командування розпочало каральну операцію проти Чернігівського обласного партизанського загону. *Украинская ССР в*

годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 160.

4. Опублікована інформація про репресовану у 1939–1940 рр. українську інтелігенцію Західної України, де наводиться список осіб, рід занять та заходи вжиті щодо них. *Краківські вісті*. – 1942. – 22 березня. – С. 4.

23 березня (понеділок).

1. Політуправління Південно-Західного фронту направило начальникам політвідділів армій директиву “Про керівництво партизанськими загонами, диверсійними групами і спеціальними підрозділами, що діють у тилу ворога”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 160.

1. Путивльський об’єднаний загін, здійснивши рейд територією Путивльського та деяких інших районів Сумщини прибув до Брянських лісів і розташувався у с. Стара Гута Середино-Будського району Сумської області. *Україна партизанська*. – К., 2001. – С. 50.

1. Румунська сигуранца розстріляла арештованих секретаря Чернівецького підпільного обкому партії О. Боярко і члена обкому З. Глеба. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер.* – К., 1967. – С. 252.

3. З Кривого Рогу був відправлений транспорт з 998 цивільними робітницями до Німеччини. *ЦДАВО України*. – Ф. 3206, оп.2, спр.96, арк. 49.

10. В Браїлові Вінницької області розстріляні 300 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.14.

10. Окупанти спалили 670 дворів села Піски Новобасанського району Чернігівської області, загинуло 860 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.37.

24 березня (вівторок).

3. З Вінниці відправився транспорт з 1000 цивільними робітниками до м. Розенберга. *ЦДАВО України*. – Ф. 3206, оп.2, спр.96, арк. 81.

4. В Луцьку почав виходити новий пресовий німецький орган для

України “Дойче Україне Цайтунг”. У першому номері цього щоденника рейхміністр А.Розенберг і рейхкомісар Е.Кох звернулися з відозвами до українського населення, закликаючи до співпраці для відбудови країни. *Стародубець Г.М. ОУН(б) в українському національно-визвольному русі на Волині в роки Другої світової війни (1941–1943 рр.). – Тернопіль, 2002. – С.57.*

10. Гітлерівці розстріляли на околиці м. Запорожжя 3700 чоловік – старих, жінок і дітей. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 161.*

10. В Запоріжжі проведена каральна акція, жертвами якої стали 3700 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.68.*

25 березня (середа).

1. Героїчний подвиг здійснив старший матрос-прикордонник Новоросійського прикордонного округу комсомолець І. Голубець. Під час артобстрілу ворогом Стрелецької бухти Севастополя від прямого влучення вибухнула бензоцистерна катера СКА-0121, почали рватися боєприпаси. Голубець, що служив на іншому катері, кинувся на постраждалий корабель і скинув з нього усі великі бомби загальною вагою 1320 кг. Він загинув від вибуху дрібних бомб, але врятував від загибелі кораблі, що стояли поруч та їхні екіпажі. *Русский архив: Великая Отечественная. Т.17-6(1-2). – М., 1996. – С. 646.*

1. Військовий комендант м. Сум оголосив про розстріл 9 радянських громадян “за участь у партизанському русі, а саме за зв’язок з партизанами, за розповсюдження радіоповідомлень з своєї таємної радіостанції, за шпіонаж тощо”. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер. – К., 1988. – С. 114.*

1. Наказ цивільного губернатора “Трансністрії” Алексіану про перетворення колгоспів на общини і про порядки роботи в них. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1951. – С. 84.*

1. Наказ командуючого гітлерівськими військами, які діяли на території Сумської області, про посилення охорони доріг і застосування

жорстких заходів щодо населення, що надає допомогу партизанам. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер.* – К., 1988. – С. 113.

10. В табір Белжец в Польщі з Дрогобича вивезено близько 1000 осіб. У Львові арештовано і зібрано в школі Собеського 2254 особи єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 48; 110.

26 березня (четвер).

3. Бюро Харківського обкому КП(б)У прийняло постанови: про ремонт доріг, мостів і переправ області; про хід підготовки до весняної посівної кампанії МТС, колгоспів і радгоспів Шевченківського і Боровського районів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 161.

4. Харківський облвиконком і обком КП(б)У прийняли постанову про збір документів і матеріалів про героїчну боротьбу воїнів Червоної армії і трудящих області проти гітлерівських загарбників. Також в ній йшла мова про відновлення роботи краєзнавчих музеїв, забезпечення передачі їм архівних документів, трофеїв, фотознімків; організацію виставок, висвітлення матеріалів в газетах про окремі епізоди боротьби проти окупантів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 232.

27 березня (п'ятниця).

10. У Львові заарештовано і зібрано в школі Собеського перед відправкою в Белжец 1648 осіб єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.110.

28 березня (субота).

1. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову щодо здійснення мобілізації дівчат-комсомолок в армію. ЦК ВЛКСМ ставив за обов'язок комсомольським організаціям за два тижнів мобілізувати разом з військкоматами

100 тис. дівчат у війська протиповітряної оборони. При міськкомах і райкомах партії створені спеціальні комісії з надання комсомольським організаціям і військкоматам допомоги в проведенні цієї роботи. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 162.

3. Ворошиловградський обком ЛКСМУ повідомив Центральному Комітету ВЛКСМ про збір комсомольцями області у фонд оборони країни 6 млн. руб. на танкову колону, літаки 2,6 тис. руб. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 233.

29 березня (неділя).

4. Завершилася робота виставки “Шевченко і про Шевченка”, відкритої з 15 березня у приміщенні історико-краєзнавчого музею Станіслава. *Андрухів І.О., Француз А.Й. Станіславицина: двадцять буремних літ (1939–1959).* – Рівне – Івано-Франківськ, 2001. – С. 89.

30 березня (понеділок).

1. Військова рада Південно-Західного напрямку передала у Ставку Верховного Головнокомандування план дій на квітень–травень 1942 р., основною метою якого ставилося завдання – звільнити Харків, а потім здійснити перегрупування військ і ударом з північного сходу захопити Дніпропетровськ і Синельникове. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 162.

1. У Ворошиловграді 29–30 березня 1942 р. відбувся організований ЦК ЛКСМУ антифашистський мітинг працюючої молоді Української РСР. Присутні понад 800 представників молоді Харкова, Дніпропетровська, Одеси, Львова, Ворошиловграда, Запорожжя, Сумської, Полтавської, Сталінської й іншої областей. Для участі в ньому прибули представники фронтових частин і партизанських загонів. Учасники з'їзду виробили звернення до молоді окупованих районів України. *Комуніст.* – 1942. – № 79. – 3 квітня; *Советская Украина.* – 1942. –

№ 77. – 1 апреля. – С. 1–4; № 79. – 3 апреля. – С.1.

3. Из Шепетівки до Нижньої Саксонії вирушив транспорт з 1700 військовополоненими. ЦДАВО України. – Ф. 3206, оп.2, спр.97, арк. 82.

10. У Львові заарештовано і зібрано в школі Собеського перед відправкою в Белжец 1328 євреїв. Круглов А.И. *Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.110.

31 березня (вівторок).

1. Постанова Раднаркому Криму “Про допомогу організаціями міста Керчі евакогоспіталям”. На голів виконкомів міськради покладалась відповідальність за налагодження функціонування всіх евакогоспіталей. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.120–121.

3. Головний уповноважений з використання робочої сили Ф.Заукель направив рейхскомісарам телеграму з вимогою в найкоротший термін збільшити в три рази кількість людей, яких вивозять на примусові роботи в Німеччину. “Слід застосовувати найсуворіші заходи при мобілізації робочої сили, скоротити власну потребу в робочій силі й обмежити її лише безпосередньо важливими у воєнному відношенні завданнями”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 100.

3. З Вінниці до м. Розенберга відправився транспорт цивільних робітників, у якому перебували 631 чоловік та 848 жінок. ЦДАВО України. – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 6.

3. З Кривого Рогу відправився транспорт з 1402 військовополоненими шталагу №338. ЦДАВО України. – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 10.

Лютий-березень.

1. Путивльський об’єднаний загін здійснив рейд територією Путивльського і деяких інших районів Сумщини. *Україна партизанська*. – К., 2001. – С. 50.

Березень.

1. Партизанський загін Колківського району Волинської області під командуванням І.Шишка розгромили поліцейські дільниці в селах Майдани і Шановні Маневичівського району, Яблонька, Копилля, Загорівка Колківського і Кашевка Голованівського району. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 163.

1. На нараді групи командирів партизанських з'єднань, що діяли в лісових масивах, прилеглих до Середино-Будського району Сумської області УРСР, Суземського та Трубчевського районі Орловської (нині Брянської) області РСФСР, прийняте рішення об'єднатися у партизанське формування під єдиним командуванням у складі Путивльського, 1-го Глухівського, Шалигінського загонів. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 53.

1. Підпільна організація “Миколаївський центр” (Миколаїв) здійснила диверсію на військовому аеродромі за Інгульським мостом, в результаті якої згоріло 20 літаків і велика кількість пального. За цю диверсію німці повісили 10 місцевих мешканців. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер.* – Одесса, 1964. – С. 103.

1. Штаб УПА схвалив основи нової партизанської тактики. Йшлося про засідки “з-під землі та під землею”, оперування невеликими рухомими партизанськими групами у нічний час, уникнення боїв, нав'язаних противником. Активні, наступальні дії упівців мали на меті сіяти невпевненість і страх у ворожих лавах. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси.* – К., 2002. – С. 659.

3. Кемеровським електромеханічним заводом “Кузбаселектромотор”, створеним на базі евакуйованого устаткування частини цехів Харківського електромеханічного заводу з виготовлення електромашин і апаратів випущена перша продукція. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 163.

4. У Львові урочисто відзначено шевченкові роковин: в православній

церкві відправлено панахиду, в оперному театрі відбулась шевченківська академія. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 157.*

4. На Волині в Лубенській окрузі за дозволом німецької влади відновила свою діяльність “Просвіта”. В Дубенщині “Просвіта” нараховувала вже 185 читалень. В Дубно відкрився музичний інститут. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 152.*

10. На початку місяця в Кам’янці Київської області знищено понад 110 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.89.*

10. Окупанти спалили повністю село Микитівку Ямпільського району Сумської області, загинуло 16 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.287.*

1 квітня (середа).

1. Оголошення фельдкомендатури м. Запоріжжя про застосування смертної кари до цивільного населення за пошкодження військових споруд. *Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. – Запорожье, 1959. – С. 75.*

1. В дистрикті Галичина запроваджено новий адміністративний поділ територій та управління ними. *Андрухів І. О., Француз А. Й. Станіславщина: двадцять буремних літ (1939–1959). – Рівне – Івано-Франківськ, 2001. – С.86–88.*

3. Голова міської управи Києва віддав наказ головам районних управ про відправлення близько 20 тис. радянських громадян на роботу в Німеччину. Організацію виїзду робітників до Німеччини “належало проводити на добровільних началах і залучати поліцію лише у виключних випадках”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 100–102.*

4. У Ворошиловграді відбувся вечір українських письменників і майстрів мистецтв, збір коштів від якого внесений у фонд будівництва танкової колони “Українське мистецтво”. Виступили письменники А. Малишко, А. Головка, народна артистка УРСР З. Гайдай та ін.

Советская Украина. – 1942. – № 78. – 2 апреля. – С.2.

10. У Львові заарештовано і зібрано в школі Собеського перед відправкою в Белжец 903 особи єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.110.*

2 квітня (четвер).

2. У газеті “Правда” опубліковано повідомлення про звернення групи вчених (академіки В.Комаров, Т.Лисенко, Є.Чудаков, Є.Ярославський, А.Йоффе, О.Абрикосов, Л.Орбелі, О.Фрумкін, М.Мітін, Є.Варга, О.Ферсман, І.Бардін, Л.Штерн та ін.) до всіх науковців із пропозицією взяти активну участь у будівництві танкової колони “За передову науку”. *Правда. – 1942. – № 92. – 2 апреля. – С.4.*

3. Оголошення німецького господарського командування Криму – “ВІКО” про підвищення вдвічі заготівельних цін на тютюн з метою покращення його якості. Будь-яка торгівля останнім заборонялася. Його треба було обов’язково здавати на заготівельні пункти. *Окупаційний режим в Криму: 1941–1944. – Сімферополь, 1996. – С. 21–22.*

4. В газеті “Правда” опубліковано звернення найвизначніших діячів науки, мистецтва і літератури Української РСР до українського народу з закликом боротися з гітлерівськими загарбниками за свободу і щастя республіки. *Правда. – 1942. – № 92. – 2 апреля. – С.3.*

3 квітня (п’ятниця).

1. Наказ по Путивльському об’єднаному партизанському загону про результати проведення бойової операції зі знищення гітлерівського карального батальйону в с. Жихово Середино-Будського району Сумської області: ворог втратив убитими 197 осіб, 6 – потрапило в полон, захоплена певна кількість трофеїв. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер. – К., 1988. – С. 114–115.*

3. Політбюро ЦК ВКП(б) прийняло постанову про народногосподарський план на 1942 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 164.*

4. У Казані Президією АН СРСР були створені: Комісія з науково-технічних військово-морських питань (голова – академік АН УРСР А. Йоффе, учений секретар – І. Курчатов) і Комісія з виявлення додаткових харчових ресурсів при Відділенні біологічних наук (голова – академік Л. Орбелі). *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 164.

4 квітня (субота).

3. З Ровно до Німеччини відправився транспорт з цивільними робітниками, який складався з 426 чоловіків та 216 жінок. *ЦДАВО України.* – Ф. 3206, оп.2, спр.б, арк. 7.

5 квітня (неділя).

1. Комендант Чернігова розпорядився привселюдно повісити чотирьох чоловік за замах на німецьких офіцерів і оголосив, що за кожен випадок замаху на німців і їхніх союзників своїм життям будуть розплачуватися 100 чоловік. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 69.

4. Інформація академіка П.Будникова про роботу інститутів Відділення фізико-хімічних і математичних наук УРСР, евакуйованих в Башкирську АРСР. Вчений зазначив основні науково-практичні досягнення та винаходи співробітників цих інститутів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 277–278.

8. У Москві 4–5 квітня 1942 р. відбувся скликаний Всеслов'янським комітетом Другий Всеслов'янський мітинг, який продемонстрував “єдність і згуртованість слов'янських народів у боротьбі проти нацизму”. На мітингу виступив Голова президії Верховної Ради УРСР М.Гречуха з закликом до єдності для знищення гітлерівців. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 372–374; *Правда.* – 1942. – № 95. – 5 апреля. – С. 2–3.

6 квітня (понеділок).

3. Бюро Харківського обкому КП(б)У прийняло постанову про збір брухту чорних металів і про закінчення 20 травня 1941/42 навчального року в школах області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 165.

8. Прийнято Положення про Всеслов'янський комітет. Останній складався з президії, 6 секції: російської (О.Толстой), української (О.Корнійчук), білоруської (Я.Колас), польської (В.Василевської), чеської (З.Неєдли), південнослов'янської (Б.Масларіч), бюро обслуговування слов'янської преси. Створений для координації зв'язків з антифашистським національно-визвольним рухом Опору в слов'янських країнах, з зарубіжними прогресивними слов'янськими організаціями, громадськими діячами, для збирання та розповсюдження матеріалів і документів про героїчну боротьбу слов'янських народів з фашистами. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 328; *Правда.* – 1942. – № 96. – 6 апреля. – С.1.

8. Опубліковане звернення учасників Другого Всеслов'янського мітингу до народів з закликом піднятися на активну визвольну боротьбу з нацистськими окупантами. *Правда.* – 1942. – № 96. – 6 апреля. – С.2–3.

7 квітня (вівторок).

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про виділення земель для підсобних господарств підприємств і під городи робітників та службовців”. Місцеві державні і партійні органи зобов'язані виявити всі незайняті земельні ділянки в містах і містечках, а також вільні землі державного фонду і відвести їх підприємствам, установам, організаціям і військовим частинам для створення підсобного господарства і під городи робітників і службовців; при відсутності вільних міських земель і земель державного фонду дозволялося тимчасово здійснювати посіви на невикористовуваних землях колгоспів за згодою останніх. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События.*

Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 89.

4. Оpubліковане повідомлення в газеті “Советская Украина” про виставку у м. Уфі фондів київських художніх музеїв, на якій було представлено близько 300 картин. *Советская Украина. – 1942. – № 82. – 7 апреля. – С.3; Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер. – К., 1989. – С. 29–30.*

8 квітня (середа).

2. Оpubліковане повідомлення про внесення працюючими Ворошиловградської області у фонд оборони країни понад 20 млн. руб. грішми й до 21 млн. руб. облігаціями державних позик. *Советская Украина. – 1942. – № 80. – 4 апреля. – С. 1.*

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про стан сільськогосподарських робіт у Ворошиловградській і Харківській областях Української РСР”. Нею затверджувався план посіву сільськогосподарських культур по колгоспах і радгоспах Ворошиловградської області і 17 районів Харківської області на 1942 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С.*

3. З Тального (Черкаська область) в Баварію відправився транспорт з цивільними робітниками: 434 чоловіків, 579 жінок. *ЦДАВО України. – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 31.*

10. В Яблуневі Станіславської області розстріляно близько 120 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.74.*

9 квітня (четвер).

2. ВЦРПС прийняв постанову “Про участь профспілкових організацій в проведенні підписки на Державну воєнну позику 1942 р.”. Робітникам, інженерам, технікам, науковим працівникам, вчителям, працівникам мистецтва і службовцям рекомендовано підписатися на позику в розмірі 3–4-тижневого заробітку, підтримати ініціативу робітників та службовців в передплаті на основі повної добровільності на суму місячного заробітку. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 90.*

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про участь комсомольських організацій в охороні міст, населених пунктів, залізничних станцій, шосейних доріг та військового майна. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 166.

3. Президія Верховної ради СРСР прийняла Указ “Про тимчасове призупинення виплати грошової компенсації за невикористану відпустку в 1942 р.”. Грошова компенсація перераховувалась в 1942 р. в ощадні каси у вигляді спеціальних вкладів робітників та службовців на 3% річних, видача коштів по цимкладам могла бути здійснена лише по завершенню війни в терміни, встановлені РНК СРСР. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С.90.

3. З Вінниці до м.Розенберг відправився транспорт з цивільними робітниками: 946 чоловіків та 481 жінка. *ЦДАВО України.* – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 31.

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про видачу вихідної допомоги робітникам і службовцям, які вступили в народне ополчення та винищувальні загони і були призвані в формування МППО”. *Русский архив: Великая Отечественная.* Т. 20(9). – М., 1999. – С. 113–114.

10. В Кутах Станіславської області убито 1058 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.74.

10 квітня (п'ятниця).

3. З Ровно до Німеччини відправився транспорт з сільськогосподарськими робітниками: 377 чоловіків та 150 жінок. *ЦДАВО України.* – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 29.

3. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Укази “Про державне мито” (стягувалось як з громадян, так і з підприємств, установ і організацій; надходило в місцевий бюджет); “Про місцеві податки і збори” (міські і районні ради отримали право стягувати податок з будівель, земельну ренту, збір з власників транспортних засобів, збір з власників худоби, разовий збір на колгоспних ринках). *Великая Отечественная*

война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 90.

4. РНК СРСР прийняла постанову “Про присудження Сталінських премій за видатні роботи в галузі науки”. Серед лауреатів в галузі біологічних наук – професор інституту біохімії АН УРСР Я.Парнас за дослідження обміну речовин у м’язах, підсумки якого опубліковані в праці “Глікогеноліз”); і “Про присудження Сталінських премій за а) видатні винаходи і б) вагомні вдосконалення методів виробничої роботи” (серед лауреатів премії був видатний гірняк Криворіжжя О.Семи-волос. Він розробив і запровадив новий метод багатозабійного відбу-рювання, який значно підвищував продуктивність праці і забезпечу-вав зростання видобутку руди. Цей винахід дозволив за вахту викона-ти 20 норм. *Правда.* – 1942. – № 101. – 11 апреля. – С.1–2; *Советская Украина.* – 1942. – № 87. – 12 апреля. – С. 1; № 88. – 14 апреля. – С.2.

4. Газета “Советская Украина” опублікувала повідомлення про те, що за сім місяців обслуговування частин і підрозділів Червоної армії шахтарський ансамбль пісні й танцю дав понад 200 концертів. *Совет-ская Украина.* – 1942. – № 85. – 10 апреля. – С. 1.

11 квітня (субота).

1. У Ворошиловградській області сформовано на цей день 36 вини-щувальних батальйонів, які нараховували 2797 осіб. *Советская Украи-на в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 158.

1. Рейхскомісар України Е.Кох направив телеграму генералкоміса-рам Миколаєва та Кіровограда про заборону мобілізувати на роботу до Німеччини селян, які працювали у колгоспах. *ЦДАВО України.* – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 41-42.

3. З Херсону відправився до Німеччини транспорт з цивільними ро-бітниками: 422 чоловіка та 130 жінок. *ЦДАВО України.* – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 39.

3. Штадткомісар Києва доручив міській управі скласти списки й ад-реси видатних діячів мистецтва, науки, культурних установ міста,

власників гарних картин, бібліотек з метою обліку й реквізиції цінностей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 104).

4. Постанова РНК СРСР “Про присудження сталінських премій за видатні роботи в галузі мистецтва і літератури за 1941 рік”. Серед лауреатів у галузі оперного мистецтва – народний артист УРСР І.Паторжинський за виконання ролі Тараса Бульби у виставі “Тарас Бульба” у Київському театрі Опери і Балету ім. Т.Шевченка, в галузі драматургії – О.Корнійчук за п’єсу “В степах України”. *Правда.* – 1942. – № 102. – 12 апреля. – С.1.

4. Опублікована стаття про роботу Київського медінституту, евакуйованого в Челябінськ, де здійснювалася не лише підготовка студентів, а й велася науково-просвітницька діяльність. *Советская Украина.* – 1942. – № 86 – 11 апреля. – С. 2.

13 квітня (понеділок).

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанови: “Про порядок мобілізації на сільськогосподарські роботи в колгоспи, радгоспи і МТС працездатного населення міст і сільськогосподарської місцевості” (залучалося населення міст і сільської місцевості, яке не працювало на підприємствах промисловості і транспорту, частина службовців державних, кооперативних і державних установ, а також учні 6–10 класів неповних середніх і середніх сільських і міських шкіл, студенти технікумів і вузів); “Про підвищення для колгоспників обов’язкового мінімуму трудоднів” (в залежності від місцевості підвищувався до 100–150 трудоднів); “Про порядок прийому зерна і худоби, які надходили від населення і колгоспів на допомогу районам, що постраждали від німецьких окупантів (наркомат заготівель і наркомат м’ясної та молочної промисловості приймав на місцеві заготпункти насіння, продовольче зерно і худобу; Держбанк СРСР приймав відрахування для надання допомоги визволеним районам). *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 328;. *Правда.* – 1942. – № 108. – 18

апреля. – С.1; *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 90.

3. РНК СРСР прийняла постанову про випуск Державної воєнної позики 1942 р. терміном на 20 років. Позика випускалася на суму 10 млрд. руб. *Правда.* – 1942. – № 104. – 14 апреля. – С.1; *Советская Украина.* – 1942. – № 88. – 14 апреля. – С. 1–2.

3. ДКО прийняв постанову про будівництво і відновлення підприємств чорної металургії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 166.

6. Виконком Ворошиловградської обласної Ради депутатів трудящих і бюро обкому КП(б)У прийняли постанову про організацію дитячих їдалень в області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 166.

10. В Гвоздеці Станіславської області розстріляно 750 євреїв, а Горденці цієї ж області – 50 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.74.

14 квітня (вівторок).

3. Наказ Олешківської райуправи (Херсонська область) про реєстрацію підлітків: всіх громадян віком від 15 до 18 років слід зареєструвати на біржі праці до 20 квітня. Наказ запроваджував тривалість робочого дня для осіб фізичної праці – 12 годин. *Херсонская область в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. докум. и материал.* – Симферополь, 1975. – С.102.

8. У газеті “Правда” опубліковано звернення зборів німецьких військовополонених табору № 74 “До солдатів німецької армії”, яке містило заклик зробити все для закінчення війни. *Правда.* – 1942. – № 105. – 15 апреля. – С.3.

10. В Галичі Станіславської області розстріляно 64 єврея, а 30 дітей утоплено в Дністрі. В Вінківцях Хмельницької області розстріляні 1875 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.74, 182.

15 квітня (середа).

1. Наказ фельдкомендатури м. Запоріжжя про розстріл осіб, які прийматимуть на ночівлю новоприбулих та німісцевих цивільних громадян чи за їх проживання без дозволу німецької влади. *Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. – Запорожье, 1959.* – С. 75.

2. У Ворошиловграді відкрилась республіканська нарада жінок і дівчат – передовиць сільського господарства України. Її учасники зобов'язалися забезпечити організаційне проведення весняної сівби і прийняли “Звернення до всіх дівчат і жінок Радянської України” з закликом боротися за високий врожай, допомагаючи цим радянським воїнам в розгромі ворога. З доповіддю виступив заступник голови Раднаркому УРСР В.Старченко. Він визначив першочергові завдання працівників сільськогосподарської сфери на поточний рік, зокрема щодо здійснення посівної кампанії. *Советская Украина. – 1942. – № 90. – 16 апреля. – С. 1; № 91. – 17 апреля. – С. 1; № 92. – 18 апреля. – С. 3; Правда. – 1942. – № 111. – 21 апреля. – С. 4.*

3. Постанова Раднаркому Криму “Про затвердження планового завдання з випуску валової продукції для потреб фронту”. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер. – Симферополь, 1973.* – С. 122.

4. Газета “Червона зірка” опублікувала статтю “Українські письменники – фронту”, в якій вказувалось, що в Уфі Спілкою радянських письменників України видана для військ Південно-Західного і Південного фронтів перша серія книг “Фронт і тил”. Серед книг, що вийшли – збірки фронтових віршів М. Бажана, А. Малишка, М. Рильського тощо. *Советская Украина. – 1942. – № 97. – 24 апреля. – С. 2.*

б. Шепетівський гебітскомісар видав розпорядження про запровадження плати за лікування. Безплатно обслуговувалися робітники з виробничими травмами, інваліди праці і війни 2 та 1 груп. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963.* – С. 105.

16 квітня (четвер).

4. Інформація Інституту енергетики ім. М.Хрущова АН УРСР Раднаркому УРСР про науково-дослідну роботу інституту, який працював переважно для потреб оборони та народного господарства. Дана установа, розташована після евакуації в м. Копейську Челябінської області провела значну науково-дослідну роботу з надання науково-технічної допомоги підприємствам оборонної промисловості та електростанціям системи Ураленерго. *Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер.* – К., 1989. – С. 30–31.

10. У Вінниці розпушений єврейський житловий район. Розстріляні 4,5 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14.

17 квітня (п'ятниця).

3. Опубліковано повідомлення Народного комісаріату фінансів СРСР про те, що Державна позика, випущена на суму 10 млрд. руб., розповсюджена за 2 дні з перевиконанням на 68 млн. руб. *Правда.* – 1942. – № 107. – 17 апреля. – С.1.

18 квітня (субота).

1. Постановою Грем'яцького райкому КП(б)У Чернігівської області прийнято рішення про об'єднання партизанських груп району. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 374–375.

3. Підписка на Державну воєнну позичку 1942 р. здійснена в Чернігівському партизанському загоні (командир О.Федоров), партизани підписались на 327400 руб., внесли готівкою 42 тис. руб. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 90.

4. У приміщенні Ворошиловградського міського театру організований музично-вокальний вечір, присвячений 100-річчю з дня народження українського композитора М.Лисенка. Після доповіді Г.Юри про життя і творчість композитора відбувся концерт з виконанням

його творів. *Советская Украина*. – 1942. – № 93 – 20 апреля. – С.2.

19 квітня (неділя).

2. У Москві відбувся мітинг на захист дітей від гітлерівських злочинів, де вироблено звернення до всіх жінок світу з закликом охопити турботою дітей-сиріт. *Правда*. – 1942. – № 110. – 20 апреля. – С.2–3; *Советская Украина*. – 1942. – № 95. – 22 апреля. – С. 1.

3. З Ровного до Німеччини відправився транспорт з 263 сільськогосподарськими робітникам, до якого передбачалося в Дубно посадити ще 800 завербованих місцевих робітників. *ЦДАВО України*. – Ф. 3206, оп.2, спр.6, арк. 50.

20 квітня (понеділок).

1. Завершилась Московська битва. Під час контрнаступу Червоної армії радянські війська відкинули противника на захід на 150–350 км, чим зірвали план “бліцкригу”, зруйнували міф про непереможність німецької армії. За відвагу і мужність понад 36 тис. воїнів нагороджені орденами і медалями, 110 осіб удостоєні звання Героя Радянського Союзу. Медаллю “За оборону Москви” нагороджено понад 1 млн. осіб. Близько 40 частин і з’єднань удостоєні звання гвардійських. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник*. – М., 2000. – С. 329.

3. Рейхскомісар України Е. Кох видав постанову про податкові пільги для фольксдойче. Останні звільнялися від сплати прибуткового податку з населення та деяких інших грошових стягнень. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 105–106.

3. Генеральний уповноважений з використання робочої сили Ф.Заукель представив “Програму ГБА з працевикористання”, згідно якої зі Сходу планувалося доставити в Рейх 600.000 цивільних робітників. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация*. – М, 1996. – С. 86.

21 квітня (вівторок).

1. Ставка ВГК видала директиву про створення Північно-Кавказького напрямку в складі Кримського фронту, Севастопольського оборонного району, Північно-Кавказького військового округу, Чорноморського флоту та Азовської військової флотилії. Головнокомандуючим військами Північно-Кавказького напрямку призначений Маршал Радянського Союзу С. Будьонний. *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК: Документы и материалы. 1942 год. Т. 16(5–2).* – М., 1996. – С. 173–174.

2. Бюро ЦК ВЛКСМ прийняло постанову “Про участь комсомольських організацій в прискоренні виходу газет із друку та доставки їх до читача”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 168.

3. Опубліковане повідомлення про початок весняної сівби в Ворошиловградській області. *Советская Украина.* – 1942. – № 94. – 21 апреля. – С. 2.

22 квітня (середа).

1. Наказ фельдкомендатури м. Запоріжжя про застосування смертної кари до радянських громадян за відмову від роботи. *Запорожская область в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. – Запорожье, 1959.* – С. 76.

1. Оголошення ровенського гебіткомісара д-ра Беєра про те, на які адміністративні посади треба призначати німців і на які можна допускати осіб з місцевого населення. З останнього призначалися сільський староста, бургомістр, голова району. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 106–107.

3. Члени сільськогосподарської артілі ім. Н. Крупської Виселківського району Краснодарського краю звернулися через газету до всіх колгоспників Радянського Союзу з закликом наслідувати їх приклад: засівати пшеницю понад план і врожай, зібраний з цієї площі передавати у фонд оборони та колгоспникам, які постраждали від нацистської

окупації. *Советская Украина. – 1942. – № 96. – 23 апреля. – С. 1; № 98. – 25 апреля. – С. 1.*

4. Розпочав свою роботу X пленум Спілки архітекторів. Обговорювалися такі питання: про завдання архітекторів в роки Великої Вітчизняної війни, про відновлення та відбудову пам'ятників національної творчості, які постраждали під час воєнних дій; про масове житлове і комунальне будівництво в районах Поволжя, на Уралі, в Сибіру та Середній Азії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 169.*

23 квітня (четвер).

3. Бюро Харківського обкому КП(б)У прийняло постанову про підбір, розстановку і використання керівних кадрів колгоспів і підготовку ремонтних робітників для МТС, колгоспів і радгоспів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 169.*

4. Газета “Советская Украина” опублікувала статтю “Пісня на фронті”, в якій розповідалося про виступи ансамблю червоноармійської пісні і танцю Південно-Західного фронту. З першого дня війни ансамбль дав понад 500 концертів для бійців і командирів Червоної армії. *Советская Украина. – 1942. – № 96. – 24 апреля. – С. 2.*

24 квітня (п'ятниця).

3. На цей день до Рейху зі східних окупованих територій вивезено 100.000 цивільних робітників, причому дві третини з них становили кваліфіковані спеціалісти з міст Сталіно та Харків. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация. – М., 1996. – С. 86.*

10. Окупанти повністю спалили село Велика Берізка Середино-Будського району Сумської області, загинуло 570 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.284.*

25 квітня (субота).

1. Шполянський окружний комісар (Київська область) оголосив “про засудження до розстрілу та тюремного ув’язнення громадян с. Лебедина за агітацію проти німецьких збройних сил, утворення партизанських загонів, прослуховування та розповсюдження ворожих повідомлень”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 108.

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про деяке підвищення норм обов’язкового постачання вовни державі”. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 90.

3. Телеграма головного командування німецької сухопутної армії всім штабам і командуючим фронтовими районами на Сході про всіляке сприяння окупаційним властям у вивезенні населення на роботу в Німеччину. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 107–108.

26 квітня (неділя).

1. У Ворошиловграді відбувся вседонецький зліт жінок-гірнячок, на який прибуло близько 500 делегатів з різних куточків Донбасу. Вироблене звернення до всіх жінок Донбасу й інших вугільних районів країни з закликом підвищити видобуток вугілля. *Советская Украина.* – 1942. – № 102. – 30 апреля. – С. 1.

6. Керченський міський комітет оборони прийняв постанову про забезпечення побутових потреб населення, що постраждало від нальотів ворожої авіації. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.124–126.

27 квітня (понеділок).

4. Опубліковане повідомлення про гастролі Української державної капели “Думка” на Північному Кавказі і Закавказзі, які мали значні успіхи. *Советская Украина.* – 1942. – № 99. – 26 апреля. – С. 2.

4. Відбулося розширене засідання президії оргкомітету Союзу радян

ських композиторів. Обговорювалося питання про завдання композиторів у дні війни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 170.

8. Радянський уряд вручив послам і посланцям країн, з якими СРСР мав дипломатичні відносини, ноту “Про жахливі злочиння, звірства і насильства гітлерівських загарбників в окупованих радянських районах і про відповідальність німецького уряду і командування за ці злочини”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 329; *Правда.* – 1942. – № 118. – 28 апреля. – С.1–3.

28 квітня (вівторок).

4. Повідомлення про результати роботи вчених українського відділення хімічного товариства ім. Менделєєва з використання місцевих ресурсів Башкирії для виробництва різних хімічних і медичних препаратів. Дане товариство регулярно проводило наукові засідання, де заслуховувалися доповіді видатних вчених: О.Бродського, О.Паладіна, Я.Парнаса, що викликали значний інтерес серед хіміків Уфи. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 278–279.

29 квітня (середа).

1. Гебітскомісар м. Новоград-Волинського повідомив усім старостам сіл про застосування суворих заходів покарання до осіб, які саботували накази окупаційної влади. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 170.

30 квітня (четвер).

1. Повідомлення генерального комісара Дніпропетровська про застосування смертної кари за надання допомоги військовополоненим. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. докум. и материал.* – Днепропетровск, 1962. – С. 143.

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про проведення літнього

профспілково-комсомольського кросу”, яким поставив за обов’язок комсомольським організаціям з 7 по 21 червня 1942 р. провести другий профспілково-комсомольський літній крос, що сприятиме широкому залученню населення у військово-фізичну підготовку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 171.

5. Відбувся собор Автономної церкви, де Українська Автокефальна церква кваліфікувалася як “секта липківців” та її єпископи, пресвітери і диякони проголошувалися “безблагодатними”. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 216.

10. Створені Володимир-Волинське та Ковельське гетто, в яких перебувало відповідно 19 тис. і понад 15 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.30.

10. Звіт командуючого військами оперативного тилового району групи армій “Південь” командуючому про епідемії та смертність військовополонених з січня по квітень 1942 р. Зазначається, що в січні померло 5674 військовополонені (15,2%), щоденно помирало 190 осіб; у лютому відповідно 2814 (7,3%) – 100 осіб щоденно; у березні 1707 (4,1%) – 61 смертний випадок на день; у квітні 1172 (3,7%) – 40 щоденно. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 90–91.

Квітень.

1. Кримський обком ВКП(б) затвердив уповноваженим з керівництва підпільною боротьбою І.Генова, направив на окуповану територію 34 організатора (в 72 населених пунктах створили 37 підпільних організацій і груп загальною чисельністю 126 осіб). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 92.

1. Відбулася II конференція ОУН (СД) під Львовом. У ній взяли участь М.Лебедь, Д.Мирон, І.Климів, В.Кук, Я.Старух, З.Матла, Д.Клячківський та ін. Провід ОУН(Б) виробив лінію, спрямовану на тривалу підготовку власних політичних та військових сил для боротьби за українську державність. Головною вважалася теза про неприпустимість стихійних виступів

мас, щоб “енергія народу не виливалась в партизанщину, але оформилась в широкий всенародний рух”. Учасники конференції висловилися за критичне ставлення до німців та відсіч будь-яким спробам комуністичного руху Опору опанувати ситуацію і поширювати свій вплив на населення”. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941–1942 рр. – К., 1999. – С. 110–113.*

1. Головна Команда УПА видала наказ про негайний початок першої фази збройної боротьби проти гітлерівців. Розсіявшись на території Правобережної України невеликі групи з 5 -10 бойовиків почали “малу війну”: підривали машини та різні урядові установи німців, випускали антигітлерівські листівки тощо. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси. – К., 2002. – С.659.*

3. Ворошиловградський обком партії доповів Центральному комітету КП(б)У про збір теплого одягу для бійців і командирів Червоної армії. В області зібрано 118600 одиниць одягу: полушубків, курток, жакетів, валянок, рукавиць, теплої білизни, шапок, тощо. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 234.*

4. У Львові у Літературно-мистецькому клубі відбувся вечір-концерт під гаслом: “Поклін Франкові”. Споминами про славний театр “Березіль” і його творця Л. Курбаса виступив у літературно-мистецькому клубі режисер цього театру О. Гірняк. Також відзначено у Львові 9-і роковини з дня смерті М. Хвильового. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 157.*

4. На літературному конкурсі на історичні повісті й оповідання про гетьмана Богдана Хмельницького, проголошеному в Ярославі, присуджено другу нагороду (600 зл.) проф. П. Феденкові з Праги за історичну повість у 3-ох томах “Гомін України” та вирізнено серед інших історичне оповідання І.Гузар-Монцібовичевої “Високо прапор” і сценічну картину М. Заставної-Долинської “Богданова присяга”. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 157.*

8. Й.Сталін і Ф.Рузвельт обмінялися посланнями про скликання на-

ради представників СРСР, США і Великобританії з питань відкриття другого фронту в Європі. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 329.

10. На початок місяця розстріляно понад 300 євреїв з Городища, 115 – з Тального Київської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.89.

10. На кінець місяця в 6 населених пунктах Вінницької області страчено 2,5 тис. євреїв: в Іллінцях близько 1000 осіб, Браїлові та Межирівці відповідно 180 і 279, Спиченцях та Дзюнівці – 290 і 94 особи, Липовці – понад 700 та близько 100 в с. Зозов. Знищено 135 осіб єврейської національності з с. Дружківки та 470 євреїв з Єнакієвого вивезені та вбиті в Горлівці Сталінської області, близько 70 єврейських членів змішаних шлюбів у Бердичеві та євреї Андрушівського району Житомирської області. До того ж з Яблунівського, Кутського, Косівського, Гвоздецького, Обертинського і Коршівського районів Станіславської області переселено 4849 євреїв. Всіх, хто відмовлявся виїхати, розстрілювали на місці. Знищено 1500 осіб в Умані Київської області та 112 – в с. Шаумян Євпаторійського району. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14; 43; 57; 89.

10. Окупанти спалили у квітні і пізніше 390 дворів села Чернацьке Середино-Будського району Сумської області, де загинуло 56 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.288.

1 травня (п'ятниця).

1. На цей день на окупованій території України діяло 766 партизанських загонів (понад 26 тис. осіб) і 613 диверсійно-розвідувальних груп (близько 2 тис. осіб). *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 329.

1. Білоцерківський гебітскомісар під загрозою страти заборонив надавати допомогу червоноармійцям, що втекли з полону. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов.* – К., 1963. – С. 279.

3. До цього дня з евакуації повернулося 3006 тракторів: у Ворошиловградську область – 1587, у Харківську – 1469. Усього в цих областях працювало 7998 тракторів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 172.

3. Розпорядження польового коменданта про відкриття базарів у Ніжині та про встановлення асортименту дозволених і заборонених для торгівлі продуктів харчування. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С. 160–161.

4. У Ясній Полянці урочисто відкрита відновлена після вигнання окупантів Музей-садиба Л.Толстого. *Правда.* – 1942. – № 122. – 1 мая. – С.1.

6. До цього дня у Ворошиловградській області працевлаштовано 3015 членів родин фронтників і 275 інвалідів Вітчизняної війни, надана допомога 1975 членам родин фронтників у придбанні палива і 1042 – у придбанні продуктів харчування. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 172.

3 травня (неділя).

2. Бюро Ворошиловградського обкому КП(б)У прийняло постанову про присудження колективу паровозного депо ст. Родаково до перехідного Червоного прапора Південного фронту. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 172.

4 травня (понеділок).

1. Звіт таємної польової поліції штабу оперативного тилового району групи армій “Південь” про результати каральних операцій, проведених у березні 1942 р. Звіт містить такі дані: 28730 осіб перевірено, 2383 заарештовано, 450 – розстріляно як партизани, диверсанти або шпигуни, 1098 відправлено у табори військовополонених. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 91–92.

3. Розпорядження ружинського гебітскомісара районним шефам Ружина, Попільні і Вчорайшого про вивезення українських робітників до Німеччини, за яким потрібно надати найменше 2300 осіб. Потрібно вербувати працівників для земляних робіт, так і для індустрії. *Німецько-*

фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 109.

4. У Свердловську відбулися загальні збори АН СРСР, на яких обговорювалася науково-дослідницька робота Академії наук СРСР на 1942 р. *Советская Украина. – 1942. – № 105. – 6 мая. – С. 1.*

5. В Ровно відбулася конференція з церковних справ, на яку уряд рейхскомісаріату “Україна” викликав представників від архієпископа Української Автокефальної православної церкви Полікарпа та архієпископа Автономної церкви Олексія. Прибули М.Малюжинський і Власовський І.; єпископи В.Новицький і о. Ф.Юркевич. На конференції оголошено, що німецька влада визнала існування двох напрямків у Православній церкві на території Східної України: автономного та автокефального. Органи влади не втручалися в суперечки канонічного характеру поміж цими церквами. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 221.*

5 травня (вівторок).

4. ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняла постанову “Про план прийому до вузів в 1942 р. і заходи щодо зміцнення вищих навчальних закладів”. *Правда. – 1942. – № 141. – 21 мая. – С.3.*

4. РНК УРСР прийняла постанову про поновлення роботи Київського театру російської драми ім. Лесі Українки в м. Сталінграді. З цією метою було виділено в м. Сталінграді самостійний майданчик. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 279–280.*

6 травня (середа).

3. Колгоспи Станично-Луганського району Ворошиловградської області провели посів ранніх зернових та соняшника за 7 робочих днів на площі 6.300 гектарів. *Советская Украина. – 1942. – № 106. – 7 мая. – С. 1.*

3. Київський штадкомісар дав голові міської управи вказівку про відправку до Німеччини робочої сили з підприємств та установ міста. Так як потрібну гітлерівцям кількість робітників можна одержати лише

шляхом вилучення її з виробництва, то всі українські підприємства мали надати біржі праці поіменні списки всієї зайнятої у них робочої сили. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 109–110.

6. РНК СРСР прийняла постанову “Про трудове влаштування інвалідів Вітчизняної війни”. Персональну відповідальність за працевлаштування й організацію навчання інвалідами новим професіям покладалося на наркомів соціального забезпечення республік, відповідно створювалися постійні крайові, обласні і міські комісії з працевлаштування інвалідів. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 329; *Правда.* – 1942. – № 167. – 8 июня. – С.1.

7 травня (четвер).

2. Опубліковане звернення колективу Кузнецького металургійного комбінату до всіх металургів Радянського Союзу з закликом почати всесоюзне змагання доменних, мартенівських, прокатних і коксохімічних цехів, залізних і марганцевих рудників з метою збільшення виплавки чавуна, сталі, випуску прокату, випалу коксу, видобутку руди. *Правда.* – 1942. – № 127. – 7 мая. – С.1.

3. РНК СРСР затвердила пояснення ВЦРПС “Про безперервний стаж роботи робітників та службовців, які знаходилися в тимчасово окупованих районах”. Безперервний стаж роботи зберігався за такими робітниками та службовцями, які при вторгненні ворога на радянську територію не мали можливості евакуюватися і під час окупації не працювали на підприємствах, в установах чи на інших роботах для окупантів. *Правда.* – 1942. – № 134. – 14 мая. – С.4.

3. Доповідна записка директору заводу “Уралтяжхімаш” Свердловському обкому ВКП(б) про відновлення роботи київського заводу “Більшовик” в евакуації. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов.* – К., 1963. – С. 384–385.

3. Опубліковане рішення ВПСРС про допомогу профспілкових організацій відділам робітничого постачання підприємств. Згідно з ним на

виробничих підприємствах провідних галузей промисловості створювалися відділи робітничого постачання, завдання яких полягало в організації та здійсненні постачання працівників та членів їх сімей через мережу своїх магазинів, лавок, ларьків, їдалень та буфетів. *Советская Украина. – 1942. – № 106. – 7 мая. – С.21.*

8 травня (п'ятниця)

1. Розпочалася оборонна операція радянських військ на Керченському півострові. Війська Кримського фронту при сприянні Чорноморського флоту вели запеклі оборонні бої з 11-ю німецькою армією, яка перейшла у наступ на Керч. Відсутність оборони та відкритий характер узбережжя Феодосійської затоки дозволили гітлерівцям зосередженим ударом двох піхотних та однієї танкової дивізії, підтриманих великою кількістю пікіруючих бомбардувальників, прорвати оборону 44-ї армії на 5-кілометровій ділянці в глибину до 8 км. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг. – К., 1963. – С. 72; 115; Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 179.*

1. Окуповано райцентр та залізничну станцію Мангуш Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 381.*

3. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про грошові фонди допомоги дітям і порядок їхньої витрати”. ЦК комсомолу союзних республік, крайкомам і обкомам комсомолу дозволялося мати спеціальний поточний рахунок, на який повинні надходити всі кошти, зароблені на комсомольсько-молодіжних недільниках, а також індивідуальні пожертвування робітників, колгоспників, службовців, учнів, командирів і бійців Червоної армії. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 93.*

4. У Ворошиловграді відбулися перші концерти Київського театру ім. І.Франка. *Советская Украина. – 1942. – № 107. – 8 мая. – С. 2.*

4. У Челябінську в приміщенні Малого театру відбулася прем'єра п'єси О. Корнійчука “Партизани в степах України”. *Правда. – 1942. –*

№ 128. – 8 мая. – С.4.

6. Наркомат охорони здоров'я УРСР розгорнув величезну роботу з відновлення зруйнованої фашистами медично-санітарної мережі й організації лікувальної справи у звільнених районах Харківщини. На цей день всього відновлено 226 медичних закладів. *Советская Украина. – 1942. – № 107. – 8 мая. – С. 1.*

10. Близько 2500 євреїв загнали у фосфорну шахту за 5 км від міста Дунаєвці Хмельницької області, вхід до якої потім підірвали, внаслідок чого всі загинули від голоду і нестачі повітря. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С. 182.*

9 травня (субота).

1. Розпорядження командування 62-ї піхотної дивізії вермахту про застосування репресій проти радянських людей за відмову допомагати окупантам у боротьбі з партизанами. *Історія застерігає. – К., 1986. – С. 92.*

3. З Кривого Рогу до Німеччини відправився транспорт з цивільними робітниками: 384 чоловіків, 351 жінка. *ЦДАВО України. – Ф. 3206, оп.2, спр.99, арк. 64.*

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про додаткову оплату праці трактористів МТС і колгоспників, що працюють на причіпних сільськогосподарських машинах, за підвищення врожайності сільськогосподарських культур”, що рекомендувало колгоспам з 1942 р. ввести додаткову оплату праці за перевиконання плану врожайності сільськогосподарських культур. *Правда. – 1942. – № 130. – 10 мая. – С.1.; Советская Украина. – 1942. – № 109. – 10 мая. – С. 1.*

4. В Уфі відбулося урочисте засідання Академії наук УРСР, Союзу радянських композиторів України, Союзу радянських письменників України, Київського державного академічного театру опери і балету ім. Т. Шевченка і башкирських державних театрів, присвячене 100-річчю з дня народження видатного українського композитора М.Лисенка. *Советская Украина. – 1942. – № 110. – 13 мая. – С.3; Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер. – К., 1989. – С. 32.*

10. В Віньківцях Хмельницької області розстріляні 450 євреїв, в Зінь-

кові – 588. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.182.*

10 травня (неділя).

1. Ставка ВГК наказала відвести війська Кримського фронту на Турецький вал і організувати на цьому рубежі запеклу оборону. Але командування фронту й армій виконати це завдання не зуміли. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг. – К., 1963. – С. 115; Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 180.*

11 травня (понеділок).

1. Противнику вдалося оточити в районі Ак-Монаю частину сил 51-й і 47-й армій Кримського фронту, війська яких у наступному пробивалися на схід окремими групами. *Лисенко О., Муковський І. Звитяга і жертовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 180.*

3. Рейхскомісар України Е.Кох на основі розпоряджень рейхміністра окупованих східних областей А.Розенберга видав наказ про введення трудової повинності для медичного персоналу, за невиконання якого передбачалося покарання в'язницею або каторгою. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 111.*

3. Відношення губернатора Буковини до Ради міністрів про дозвіл використовувати на будівництві залізничної колії українців, висланих до концтаборів, де зазначається, що краще їх використати в цій сфері, ніж на польових роботах, “оскільки там вони можуть увійти в контакт з своїми однодумцями”. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер. – К., 1967. – С. 206–207.*

12 травня (вівторок).

1. Розпочалася Харківська операція, тобто дії Південно-Західного (21, 28, 38 і 6-а армії, армійська оперативна груп генерал-майора Л.Бобкіна, ВПС фронту) і правого крила Південного (57-а і 9-а армії) фронтів проти німецьких військ (6-а армія і армійська група “Клейст” (1-я танкова і 17-а польова армії) групи армій “Південь”, завданням якої було

розгромити харківське угруповання противника, визволити Харків й створити сприятливі умови для проведення наступної операції на дніпропетровському напрямку за участю військ Південного фронту. Один удар наносився з району Вовчанська, а другий – з Барвенківського виступу. Забезпечення наступ на Харків з півдня було покладено на 57-у і 9-у армії Південного фронту. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 329; *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8.* – К., 1984. – С.169.

1. Як ефективний засіб боротьби з масовим дезертирством радянських громадян з таборів примусової праці губернатор дистрикту “Галичина” у виданому циркулярі санкціонував арешти їхніх родичів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 175.

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про участь комсомольських організацій металургійних заводів і рудників у Всесоюзному соціалістичному змаганні працівників чорної металургії”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 174.

10. В Лохвиці Полтавської області знищено 287 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.143.

13 травня (середа).

1. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову про мобілізацію комсомольців у гвардійські мінометні частини Червоної армії. У реактивну артилерію було спрямовано 41 тис. членів ВЛКСМ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 175.

1. 11-а армія противника прорвала позиції на центральній ділянці Турецького вала і продовжила просування в бік Керчі. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 115.

14 травня (четвер).

1. До кінця дня гітлерівці ввірвалися на західну і південну околиці

Керчі та окупували райцентр Маяк-Салинь в Криму. В обстановці, що створилася, маршал С.Будьонний з дозволу Ставки дав розпорядження про евакуацію військ Кримського фронту з Керченського півострова. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 74, 115–116; *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 404.

1. Радянські війська визволили райцентр Кегичівку Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 432.

1. Виконком Харківської обласної ради депутатів трудящих і бюро обкому КП(б)У прийняли постанову про збір населенням прифронтової смуги гарматних і гвинтівкових гільз. За збір та здачу останніх населенню виплачували на приймальних пунктах грошову винагороду. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 236–237.

15 травня (п'ятниця).

1. Війська Південно-Західного і Південного фронтів в ході Харківської наступальної операції прорвали оборону ворога та просунулися в районі Вовчанська на 20 км і в районі Харкова на 50 км. Створилися сприятливі умови для розвитку наступу з Барвінківського виступу. В районі дій 6-ї армії можна було ввести в прорив війська з метою оточення ворожого угруповання. Та командування Південно-Західної фронту упустило цей момент. *Правда.* – 1942. – № 135. – 15 мая. – С.1; *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С. 182.

1. Після запеклих боїв радянські війська залишили м. Керч. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 116.

1. Радянські війська визволили райцентр Старовірівку Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 436.

1. Радянський льотчик-винищувач Г.Бахчіванджі успішно здійснив

перший політ на реактивному літаку-винищувачі, відкривши тим самим еру реактивної авіації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 176.

1. З'єднання у складі Путивльського, Глухівського, Шалигінського, Контопського і Кролевецького партизанських загонів виступило у 70-денний рейд південними районами Орловської та північними районами Сумської області. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 50.

1. Прокурор СРСР видав наказ № 46 сс “Про кваліфікацію злочинів осіб, що перейшли на службу до німецько-фашистських окупантів у районах, тимчасово захоплених ворогом”. Цей документ регламентував роботу по виявленню тих категорій цивільного населення, які за певних обставин допомагали німецькій окупаційній владі запроваджувати “новий порядок”, з метою кваліфікації і визначення міри вчиненого злочину або дій, які тоді такими визнавалися, а також для того, щоб встановити непричетність до тяжких злочинів. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси.* – К., 2002. – С. 686.

1. Сільськогосподарський комендант Вишедубечанського району (Київська область) повідомив сільським старостам про втрату жителів сіл, які не виконали встановлених поставок сільськогосподарських продуктів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 112.

3. Козелецька міська ортскомендатура (Чернігівська область) наказала голові райуправи додатково відправити на роботу в Німеччину 2400 чоловік. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 70–71.

3. Наказ Батуриної районної земельної управи про примусові роботи населення в так званих общинних господарствах. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 70.

10. В Клевані Ровенської області знищено 1500 євреїв. 240 євреїв загнані у фосфорну шахту в Станові Хмельницької області, вхід до якої підірвали, внаслідок чого всі загинули від голоду і нестачі повітря. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 182.

16 травня (субота).

1. Почалася самовіддана боротьба захисників Керчі в Аджімушкайських катакомбах, що тривала 170 днів. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.164–165.*

3. РНК УРСР прийняла постанову про виробництво господарського і медичного скла, необхідного для забезпечення потреб Червоної армії і населення. З цією метою для будівництва необхідних печей виділялися кошти розміром 75 тис. руб. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 237.*

17 травня (неділя).

1. Командування Південно-Західного фронту ввело в бій танкові корпуси. Але ворог устиг висунути до районів прориву значне підкріплення, організував на тилкових рубежах міцну оборону і, завершивши перегрупування, кинув у наступ з району Краматорська та Слов'янська проти 9-ї і 57-ї армій Південного фронту 11 дивізій армійської групи “Клейст”. Одночасно гітлерівці почали наступ з району східніше Харкова і південніше Белгорода проти 28-ї армії Південно-Західного фронту. Таким чином, унаслідок відступу 9-ї армії та просування ворога на північ уздовж р. Північного Дінця, виникла загроза оточення всього ударного угруповання Південно-Західного фронту. Начальник Генштабу О.Василевський доповів Верховному Головнокомандуючому про критичну обстановку, що склалася. Він запропонував припинити наступ, частину сил Південно-Західного фронту перекинути на ліквідацію загрози з боку Краматорська. Але в Ставці цю пропозицію відхилили. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 182; История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.170.*

1. Окуповане м. Барвінкове Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 429.*

5. Від 10 до 17 травня у Києві проходив собор Української Автокефальної Православної церкви, під час якого було пострижено в ченці,

возведено в сан архімандритів і висвячено: Фотія (Тимошук) в єпископа Чернігівського, Мануїла (Тарнавський) в єпископа Білоцерківського, Михаїла (Хороший) в єпископа Єлаветградського, Мстислава (Скрипник) в єпископа Переяславського, Сильвестера (Гаєвський) в єпископа Лубенського і Григорія (Огійчук) в єпископа Житомирського. Хіротонії єпископські відбувалися майже потаємно в нижній церкві Андріївського собору в Києві, щоб не довідалась німецька влада, оскільки для цього потрібен був відповідний дозвіл. *Власовський І. Нариси історії Української Православної церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 222.*

18 травня (понеділок).

7. Президія Верховної Ради СРСР видала Указ про присвоєння командирам українських партизанських формувань С.Ковпаку, І.Копенкіну, О.Сабурову й О.Федорову звання Героїв Радянського Союзу з врученням ордена Леніна й медалі “Золота Зірка”. *Правда. – 1942. – № 139. – 19 мая. – С.1.*

10. В с. Березова Рудка Пириятинського району Полтавської області розстріляно 21 єврея, в Пириятині – 163 циганів і євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.143.*

19 травня (вівторок).

1. Ставка затвердила рішення головнокомандуючого Південно-Західним напрямом про необхідність стримання наступу 6-ї армії, для чого можливе використання більшої частини її сил разом з 22-м і 23-м танковими корпусами, а також 57-у армії для ліквідації прориву в районі Барвінкове. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 179.*

1. Підписана директива Ставки ВГК про розформування Кримського фронту та перетворення Північно-Кавказького напрямку в Північно-Кавказький фронт з визначенням конкретних завдань з оборони Криму та Кавказу. *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК: Документы и материалы. 1942 год. Т. 16(5–2). – М., 1996. – С. 209–210.*

1. Евакуацією військ Кримського фронту з Керченського на Таманський

півострів завершилася Керченська оборонна операція, за 12 днів боїв радянські війська втратили понад 176 тис. осіб. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 330; *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 116.

1. З 10.05.42 по цей день втрати німецьких військ склали: поранені – 522 офіцера, 23406 унтер-офіцерів та рядових; убито – 160 офіцерів, 5838 унтер-офіцерів та рядових; пропало без вісті – 30 офіцерів, 2136 унтер-офіцерів та рядових. Загальні втрати сухопутних військ в операціях на Східному фронті на цей день від 22.6.41 склали 1214827 осіб, тобто 37,96% всіх сил на Сході, які становили 3,2 млн. осіб. *Гальдер Ф. Военный дневник.* – М., 1971. – Кн.2. – Т.3. – С. 254.

1. Бюро ЦК ВЛКСМ прийняло постанову “Про заходи комсомольських організацій у тимчасово окупованих районах”, яким зобов’язало ЦК комсомолу України, Білорусії, Литви, Кримський обкоми ВЛКСМ тощо вжити необхідних заходів з посилення партизанської боротьби молоді проти гітлерівських окупантів на тимчасово окупованій ворогом території. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Документы и материалы. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 112–113.

1. Закінчилася поразкою наступальна операція радянських військ під Харковом, внаслідок якої значно був ослаблений радянський фронт на півдні. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8.* – К., 1984. – С.171.

3. Постанова РНК УРСР і ЦК КП(б)У “Про встановлення плану врожайності сільськогосподарських культур і завдань з продуктивності тваринництва в колгоспах Ворошиловградської і Сталінської областей на 1942 р.”. *Советская Украина. – 1942. – № 119. – 23 мая. – С. 1–3.*

3. Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову “Про вирощування грибів-шампінйонів в радгоспах трестів приміських господарств та інших підсобних господарствах Ворошиловградської та Харківської областей”. Для ознайомлення колгоспників з технікою вирощування цих грибів запропоновано Ворошилоградському сільськогосподарському інституту провести 2-денний семінар техніків з вирощування

грибів. *Советская Украина. – 1942. – № 115. – 17 мая. – С. 2.*

4. Виконком Уфимської міської Ради депутатів трудящих Башкирської АРСР прийняв рішення про розміщення Академії наук УРСР у приміщенні колишнього Будинку Союзів, а їх мешканців розселити в інші будинки. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 280.*

20 травня (середа).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про запровадження ордену Вітчизняної війни I і II ступеня”. Орден Вітчизняної війни засновувався для нагородження військовослужбовців, які відзначилися в боях з гітлерівськими загарбниками. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 330; Правда. – 1942. – № 141. – 21 мая. – С.1.*

1. Окуповано райцентр та залізничну станцію Петровське Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 434.*

1. Гітлерівська авіація піддала запеклим бомбардуванням м. Севастополь. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг. – К., 1963. – С. 10–11.*

1. Житомирський генералкомісар оголосив про суворе покарання аж до розстрілу осіб, що саботують розпорядження окупаційної влади про сплату податків. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 112–113.*

1. Партизанський загін Ліпецького району Харківської області під командуванням І.Парника вивів з оточення ворога 177-й полк 176-ї стрілецької дивізії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 178.*

2. Бюро Боковоантрацитівського райкому КП(б)У Ворошиловградської області прийняло постанову про підтримку ініціативи жінок з оволодіння гірничими професіями. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 178.*

3. Рейхскомісар України Е.Кох видав розпорядження про конфіскацію зернових культур у сільськогосподарських підприємств і населення. Конфіскації не підлягали 10 кг зерна на кожну особу, що належить до підприємства, і кожного члена родини, а також посівний матеріал. Насправді ж власті відбирали навіть цей обумовлений мінімум, залишаючи маси населення без засобів існування у найтяжчий весняний період. При цьому рейхскомісар попереджав про невідворотність покарання тих, хто не здасть належних обсягів збіжжя. Виконуючи ці вказівки, місцева адміністрація вдавалася до тотального пограбування селян. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 113–114.

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про доповнення інструкцій порядку призначення і виплати державної допомоги багатодітним матерям”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 177.

6. РНК УРСР прийняла постанову “Про трудове влаштування інвалідів Вітчизняної війни”. Згідно з цими рішеннями створювалися обласні та міські постійні комісії з працевлаштування інвалідів, до складу яких мали входити і голови відповідних професійних організацій. При наркоматі соціального забезпечення та його обласних відділах формувалися управління й сектори, до компетенції яких входило забезпечення інвалідів війни роботою. *РДАСПІ. – Ф.603, оп.1, спр., арк. 17–22.*

10. В Гощі Ровенської області знищено 670 євреїв. Цього дня закінчилася “очистка Чернігівської” області від євреїв, коли зондеркоманда СД “Плат” в Прилуках знищила 1290 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.147, 190.

21 травня (четвер).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про введення для військовослужбовців гвардійських частин і з’єднань Червоної армії та Військово-морського флоту гвардійських військових звань”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 330; *Правда.* – 1942. – № 142. – 22 мая. – С.1.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про запровадження нагрудних значків “Відмінний снайпер”, “Відмінний кулеметник”, “Відмінний мінометник”, “Відмінний артилерист”, “Відмінний танкіст”, “Відмінний підводник”, “Відмінний торпедист”. *Правда*. – 1942. – № 142. – 22 мая. – С.1.

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про організацію на підприємствах індивідуального і бригадного городництва”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 178.

4. Опубліковане повідомлення про спеціальне засідання президії Спілки письменників України, яке відбулося в Уфі. Воно було присвячене виданню книги “Україна в боротьбі”. *Советская Украина*. – 1942. – № 118. – 21 мая. – С. 2.

4. Лист Семипалатинського обкому КП(б) Казахстану раднаркому УРСР про роботу Київського державного українського академічного театру ім. І.Франка в Семипалатинську. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 276–277.

10. В Корці Ровенської області знищено 3220 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.147.

22 травня (п'ятниця).

1. Інформаційне повідомлення поліції безпеки і СД, в якому зазначалося, що Т.Бульба-Боровець “таємно організував свої спільників і зібрав велику кількість багнетів (за деякими даними він вже мав тоді до 3 тис. бійців)”. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941–1942 рр.* – К., 1999. – С. 110.

1. Окуповано райцентри та залізничні станції Сахновщину, Старовірівку, Шевченкове Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 435, 436.

2. Президія ВЦРПС по доповіді секретаря ВЦРПС М.Шверніка прийняла постанову “Про участь профспілок у проведенні Всесоюзного соціалістичного змагання”. Перед профспілковими організаціями

ставилося завдання очолити соціалістичне змагання і домогтися успіхів у виробництві продукції для Червоної армії. *Правда*. – 1942. – № 147. – 27 мая. – С.1.

3. На цей день з початку Керченсько-Феодосійської десантної операції моряки доставили в Крим 362759 т вантажів. За цей же період судами пароплавства було вивезено з Криму 68810 т вантажів. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 116–117.

10. В Межиріччі Ровенської області знищено 1600 євреїв (*Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.147.

23 травня (субота).

1. 6-а німецька армія, що наступала з півночі та війська групи “Клейст”, що наступала з півдня, з’єдналися південніше Балаклеї. Радянські війська, що діяли на Барвінківському виступі, були оточені. При гострій нестачі боеприпасів, пального й продовольства бійці та командири вели запеклі бої, чинячи опір переважаючим силам ворога. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах другої світової війни*. – К., 1997. – С. 183; *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8.* – К., 1984. – С.171.

1. Окуповано райцентри та залізничні станції Лозову, Савинці Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 433, 435.

1. Повідомлення Радінформбюро про відхід радянських військ за наказом Головного командування з Керченського півострова. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.145; *Правда*. – 1942. – № 144– 24 мая. – С.1.

24 травня (неділя).

1. Від цього дня радянські війська вели тяжкі бої з переважаючими силами ворога при повному його пануванні у повітрі на Барвінківському виступі. Намагання Південно-Західного напрямку прорвати фронт із зовні ударом частин сил 38-ї армії та деблокувати оточення великого

успіху не мали. Багато бійців та командирів загинули в нерівних боях. Проте завдяки цьому удару з оточення вийшли 22 тис. радянських воїнів. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С. 184.

3. У Севастополь прибув великий караван військових судів, зокрема транспорт “О.Серов”, на борту якого знаходилося 3700 т вантажу (замість 3 тис. т за нормою). *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 179.

4. Повідомлення про скасування в школах Луцької округи польської мови. На підставі розпорядження гебітскомісара запроваджується навчання населення лише українською мовою. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер.* – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 150.

4. Колектив Сумського державного українського драматичного театру ім. М.Щепкіна на цей день вніс у фонд оборони Вітчизни 47 тис. руб. готівкою. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 281–282.

5. На Луцькому соборі висвячений архієпископом Полікармом і єпископом Мстиславом архімандрит Генадій (Шиприкевич) в єпископа Січеславського (Дніпропетровськ). *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 229.

8. У Москві відбувся другий мітинг представників єврейського народу, де лунали звернення до міжнародного товариства посилити боротьбу з німецькими загарбниками. *Правда.* – 1942. – № 145. – 25 мая. – С.3.

25 травня (понеділок).

1. Окуповано райцентри Близнюки, Кегичівку, Олексіївку Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 430, 432.

3. Староста Ніжинської райуправи (Чернігівська область) звернувся до старшини вертіївської охоронної поліції з проханням організувати відправку українських громадян на роботу в Німеччину із застосуванням примусових заходів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 116–117.

26 травня (вівторок).

1. Партизанський загін С.Ковпака вибив гітлерівців з м. Путивля Сумської області й майже дві доби утримував його. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 670.

1. Бюро Харківського обкому КП(б)У прийняло ухвалу про поліпшення обов'язкового військового навчання населення області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 173.

1. Севастопольський міський комітет оборони прийняв постанову “Про підготовку населення до збройної боротьби в місті”. Здійснювала-ся мобілізація всіх комуністів і комсомольців у бойові дружини. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 76.

5. Рейхскомісар України Е.Кох видав розпорядження про заборону проводити висвячення єпископів без попереднього узгодження з урядом рейхскомісаріату “Україна”, до якого слід подавати докладні біографічні відомості про кандидатів на висвячення. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 222.

6. Харківський облвиконком і обком КП(б)У прийняли постанову про трудове влаштування інвалідів Великої Вітчизняної війни. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 237–238.

7. Після жорстоких тортур розстріляна керівник підпільної антифашистської групи у м. Полтаві О.Убийвовк (Ляля). Народилась 22.XI 1918, м.Полтава. У листопаді 1941 організувала в Полтаві підпільну групу, яка встановила зв'язок з партизанським загonom, і виконувала його завдання. О.Убийвовк брала активну участь у врятуванні військовополонених з концтаборів й переправленні їх до партизанського загону. 6.V 1942 заарештована гестапо. Герой Радянського Союзу (8.V 1965, посмертно). *Герои Советского Союза: Краткий биографический словарь.* – В 2-х т. – М., 1988. – Т.2. – С. 618 – 619.

8. В Лондоні підписаний договір між СРСР і Об'єднаним Королівством

Великобританії про союз у війні проти гітлерівської Німеччини і її союзників у Європі та про співробітництво і взаємну допомогу після війни. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 330; *Советская Украина.* – 1942. – № 136. – 12 июня. – С. 1.

27 травня (середа).

10. Зондеркоманди СС знищили всіх євреїв, крім ремісників у таких населених пунктах Вінницької області: Вороновиці – 270 осіб, Іллінцях – 1400, Теплику і Соболівці відповідно 1289 і 300, Тернівці – декілька сот жертв. Загалом цього дня страчено 4 тис. євреїв. Розстріляно 3800 осіб єврейської національності в Дубно Ровенської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14; 147.

28 травня (четвер).

3. Штадткомісаріат м. Дніпропетровська зобов'язав біржі праці Фрунзенського відділення направити тисячу радянських громадян на примусову роботу в Німеччину. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 118–119.

3. Дніпропетровська міська допоміжна управа видала наказ про здачу населенням кольорових металів і заборону під загрозою суворих покарань торгівлі ними на базарах. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 117–118.

4. Опубліковане повідомлення про створення при Комітеті зі справ мистецтв при РНК СРСР Комісії з обліку й охорони пам'ятників мистецтва. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 180.

29 травня (п'ятниця).

1. Закінчилася Харківська операція. Війська Південно-Західного фронту, ведучи важкі бої в оточенні на заході р. Сіверський Донець окремими групами прорвалися через фронт противника й переправилися на східний берег ріки. Війська Південного і Південно-Західного фронту втратили

близько 230 тис. осіб. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 330.

3. Директор національної економіки Буковини терміново звернувся до румунських промисловців, комерсантів і ремісників із закликом встановити контроль над промисловістю краю. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер.* – К., 1967. – С. 207.

10. В Монастирищі Київської області була проведена “єврейська акція” – розстріляно 1600 євреїв. В Червоноармійську Ровенської області знищено 1350 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.89, 147.

30 травня (субота).

1. Рішенням ДКО при Ставці ВГК організований Центральний штаб партизанського руху (ЦШПР), покликаний разом з підпільними партійними органами республік і областей, а також Військовими радами фронтів направляти і координувати діяльність партизанських формувань, вивчати й узагальнювати їхній досвід, постачати партизанів зброєю, боеприпасами, медикаментами, здійснювати їхню взаємодію з частинами Червоної армії. Начальником ЦШПР призначений член ЦК ВКП(б), перший секретар ЦК КП(б) Білорусії П.Пономаренко. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 114–115; *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 10.

1. Оформилось об’єднання партизанських загонів під командуванням О.Сабурова – “Група об’єднаних партизанських загонів України”, до якої увійшли 8 загонів чисельністю 1,5 тис. осіб. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 331; *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 54.

1. Ставка дозволила евакуацію командного та особового складу Севастопольського оборонного району. Можливість залишити місто мали лише дві сотні командирів та відповідальних працівників. Всього вдалося вирватися 1726 захисникам Севастополя, здебільшого командно-політичному складу. За врахуванням втрат (близько 30 тис. осіб) в місті залишилося за різними оцінками 78–79 тис. бійців та офіцерів.

Більшість їх потрапила в полон, вичерпавши будь-які можливості для спротиву. *Ванеев Г.И. Севастополь 1941–1942. Хроника героических событий. – В двух книгах. – Кн. 1 (30.10.1941 – 02.01.1942). – К., 1995. – С. 232, 233, 250.*

1. Рішенням ДКО при Військовій раді Південно-Західного напрямку створений Український штаб партизанського руху (УШПР). Начальником штабу призначений Т.Строкач. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.188.*

1. Партизани Новодолазького загону під командуванням І.Копенкіна в с. Литвинівка Валківського району Харківської області звільнили з табору 200 червоноармійців. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.202–203.*

10. В Браїлові Калинівського району Вінницької області розстріляно, за винятком ремісників та робітників, близько 700 євреїв у Калинівці, 814 в Янівці, 960 в Новому Пікові. В Козині та в Вербі Ровенської області знищено 600 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.14, 147.*

31 травня (неділя).

1. Завершилася поїздка по Україні Генерального уповноваженого з використання робочої сили Німеччини Ф.Заукель та начальника Економічного штабу Схід Райхнера, мета якої – ознайомлення зі станом вербування робочої сили для Рейху. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация. – М, 1996. – С. 87.*

1. Повідомлення відділу преси генерального комісара Дніпропетровська про засудження радянських людей до старту за виступи проти окупантів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1951. – С. 93.*

8. У таборі німецьких військовополонених № 95 відбулися збори антифашистської офіцерської групи, яка складалася з 21 чоловіка, на чолі з капітаном Хадермапом. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 181.*

Травень.

1. Протягом весни в Криму діяли 63 підпільні організації і групи (близько 600 осіб). *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 331.

4. У Львівському оперному театрі відбулася ювілейна 200-та вистава сезону. За 9 місяців свого існування театр поставив 18 п'єс. У театрі працювало близько 400 осіб. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер.* – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 154–155.

Травень–липень.

1. Здійснений партизанський рейд з'єднань С.Ковпака і С.Руднева з Брянських лісів. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 331.

Травень, друга половина – жовтень, кінець.

1. В Аджимушкайських камтокомбах (м. Керч) до кінця жовтня вела оборону частина військ Кримського фронту (залишки 83-ї бригади морської піхоти, 95-го прикордонного загону, Ярославського авіаучилища, Воронежського училища радіоспеціалістів та ін. частин). Оборона катакомб, протягом якої загинули тисячі бійців і мирних громадян, відволікала значні сили ворога. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 331.

10. Знищено 400 євреїв в Новомосковську, 200 євреїв в Синельниковому і близько 500 осіб в П'ятихатках Дніпропетровської області та 550 осіб єврейської національності в Яруні, 680 – в Янушполі та 606 – в Ружині Житомирської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.38; 57.

10. Окупанти повністю спалили село Білоусівку Зноб-Новгородського району Сумської області, загинуло 778 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.284.

1 червня (понеділок).

5. Розпорядження рейхскомісара України Е.Коха про правничі відносини

релігійних організацій, згідно з яким проголошувалась свобода релігії та релігійних союзів та інституцій з наказом представити до рейхскомісаріату статуту Церков і релігійних громад. З проголошення цього розпорядження посилилося втручання німецької влади у внутрішнє життя церкви. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 239.*

2 червня (вівторок).

1. Після тривалої облоги противник відновив штурм Севастополя. Перед початком нового наступу ворог створив значну перевагу в живій силі та бойовій техніці. Протягом п'яти днів гітлерівці здійснили артилерійську і авіаційну підготовку в Севастополі. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг. – К., 1963. – С. 77–78.*

4. Опубліковане повідомлення про діяльність евакуйованих українських вузів. *Советская Украина. – 1942. – № 127. – 2 июня. – С. 2.*

3 червня (середа).

10. В Липовці та Вахновці Вінницької області розстріляні 167 та 413 євреїв відповідно. Цього ж дня команда СД провела акції в Ковелі, жертвами якої стали 9000 осіб єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.14; 30.*

4 червня (четвер).

1. Видана спеціальна директива Ставки ВГК. Проаналізовано причини невдач радянських військ у Керченській оборонній операції. *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК: Документы и материалы. 1942 год. Т. 16(5–2). – М., 1996. – С. 236-239.*

10. В Самгородку, Козятині, Білопіллі Вінницької області страчено відповідно 492, 508, та 70 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.14.*

5 червня (п'ятниця).

3. ДКО прийняв постанову про збільшення виробництва алюмінію і

магнію. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 183.

3. Генеральний уповноважений з набору робочої сили Ф.Заукель направив лист начальнику господарського штабу “Схід” і рейхскомісарам окупованих східних областей, у якому визначив завдання вербувальних комісій, спрямовані на подальше збільшення вивезення робочої сили в Німеччину. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 183.

4. Опубліковане повідомлення про діяльність Харківського оперного театру, евакуйованого в Алма-Ату, який виїхав на гастролі в Читу, а також про те, що в Свердловську розпочала роботу українська консерваторія, яка готувала кадри музикантів та вокалістів. *Советская Украина.* – 1942. – № 130. – 5 юня. – С. 2.

6 червня (субота).

1. Німецьке командування направило начальнику жандармерії м. Житомира розпорядження про розстріл у ході антипартизанської боротьби військовополонених, що втекли та наказ про розстріл громадян, які підозрювалися в співробітництві з партизанами. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945. Зб. док. та матер.* – К., 1969. – С. 63.

10. В Гнівані та Новому Пікові Вінницької області розстріляно 276 і 76 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14.

7 червня (неділя).

1. Радянські війська, обороняючи Севастополь, вели запеклі бої із противником, що перейшов у наступ і завдав головного удару в напрямку з півночі і північного сходу на ділянці Камішлі, Бельбек і в загальному напрямку на східну частину Північної бухти. Допоміжний удар противник наніс з району Камари через Сапун-гору вздовж Ялтинського шосе на південно-східну околицю міста. Атаки супроводжувалися масованими нальотами ворожої авіації. На ділянці фронту шириною 5 км гітлерівці ввели в бій три піхотних дивізії, до 100 танків. Їм протистояли 172-а стрілецька дивізія двохполкового складу та 79-а курсантська

стрілецька бригада. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 331; *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 81.

1. У Москві відбувся другий антифашистський мітинг молоді за участю делегатів з України. *Правда.* – 1942. – № 160. – 9 юня. – С.3.

9. В окупованому Києві відбувся перший футбольний матч новоствореної команди “Старт” хлібозаводу № 1, яка грала з командою збройних сил Німеччини. Матч закінчився по свистку судді, задовго до того, як вийшов його час, з рахунком 4:1 на користь киян. *Нове українське слово.* – 1942 р. – 12 червня.

9. Відбулося відкриття українського стадіону у м. Києві (вул. Велика Васильківська). *Нове українське слово.* – 1942 р. – 12 червня.

10. З Чернівців депортовано в Вінницьку область 1000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 198.

8 червня (понеділок).

1. Під Севастополем радянські війська відбили чергову спробу противника захопити полустанок Мекензіїв Гори. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.165.*

3. Опубліковані підсумки всесоюзного соціалістичного змагання, визначено колективи кращих цехів і заводів чорної металургії, авіаційної і танкової промисловості, які удостоєнні перехідних Червоних прапорів. *Правда.* – 1942. – № 159. – 8 юня. – С.1.

3. Оголошення Чернігівської біржі праці про стягнення штрафу з громадян за ухиляння від примусових робіт. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 71.

9 червня (вівторок).

1. У результаті запеклих боїв ворожі війська захопили полустанок Мекензіїв Гори – передній край оборони Севастополя. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.165.*

10 червня (середа).

1. Війська Південно-Західного фронту вели запеклі оборонні бої із противником, що перейшов у наступ двома ударними угрупованнями: одне (7 піхотних дивізій) – з району західніше від Вовчанська, друге (3 піхотних, 3 танкових і 1 моторизована дивізії) – з району східніше Чугуєва. Гітлерівці захопили райцентри та залізничні станції Вовчанськ, Старий Салтів Харківської області. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.172; Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 431, 436.*

1. Розпорядження заступника рейхскомісара України про покарання смертю або ув'язненням за допомогу партизанам і радянським військовополоненим. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1951. – С. 93–94.*

4. Опубліковане повідомлення про обласну нараду завідуючих районними відділами освіти. Розглядалися підсумки діяльності 920 шкіл району, питання успішності учнів у поточному році, напрямки посилення воєнної підготовки учнів старших класів. Наголошувалося на необхідності посилення політико-виховної роботи серед дітей. *Советская Украина. – 1942. – № 134. – 10 июня. – С. 1.*

10. В Уланові Вінницької області страчено понад 900 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.14.*

11 червня (четвер).

1. Війська Севастопольського оборонного району нанесли по ворогу сильний контрудар, вибивши його з полустанку Мекензіїв Гори, і відновили становище на цій ділянці оборони міста. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.165–166.*

8. У Вашингтоні підписана угода між урядами СРСР і США про принципи взаємної допомоги у веденні війни проти агресії (в основу покладений принцип взаємодопомоги у війні проти гітлерівської Німеччини), і про співробітництво в післявоєнний час з метою забезпечення миру і безпеки. Ця угода оформила зобов'язання США про постачання Радянського Союзу по ленд-лізу. *Кто был кто в Великой*

Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 332; *Правда.* – 1942. – № 164. – 13 июня. – С.1.

12 червня (п'ятниця).

1. Ворог переніс головний напрямок удару на Севастополь в район шосе Ялта – Севастополь. 602-й полк 109-ї стрілецької дивізії героїчно захищав південно-східну околицю Севастополя на Сапун-горі. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 87; *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 670.

1. ЦК ВКП(б) обговорив питання про стан партійно-політичної роботи в Червоній армії. Начальником Головного політичного управління Робітничо-селянської Червоної армії призначений секретар ЦК ВКП(б) О.Щербаков. *Русский архив: Великая Отечественная. Т.17-6(1-2).* – М., 1996. – С. 145.

1. Розпорядження Олешківського гебітскомісара (Херсонська область) про заборону зберігати і виготовляти зброю. *Херсонская область в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. докум. и материал.* – Симферополь, 1975. – С.105.

4. Відкрилася наукова сесія Одеського університету у Майкопі. Робота здійснювалася по секціям: фізіологічній, педагогічній, хімічній, біологічній, фізико-математичній. *Советская Украина.* – 1942. – № 135. – 11 июня. – С. 2.

8. Опубліковані спільні радянсько-англійське і радянсько-американське комюніке про переговори. Досягнута повна домовленість про невідкладні завдання відкриття другого фронту в Європі в 1942 р. *Правда.* – 1942. – № 165. – 14 июня. – С.4.

8. Встановлені дипломатичні відносини між Радянським Союзом і Канадою. *Советская Украина.* – 1942. – № 137. – 13 июня. – С. 1.

10. В Хмільнику та Літині Вінницької області розстріляні 360 та 91 євреїв відповідно. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14.

13 червня (субота).

1. Командуючий Північно-Кавказьким фронтом Маршал Радянського Союзу С.Будьонний видав наказ про організацію постачання кримських партизанів усім необхідним для боротьби з ворогом. З цією метою виділялися спеціальні екіпажі і літаки, а також санітарні літаки для евакуації поранених партизанів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 185; *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С. 221–222.

14 червня (неділя).

1. У результаті контрудару резервів Південно-Західного фронту радянські війська призупинили просування противника на рубежі Купино (30 км південно-східніше Белгорода), Ольховатка (30 км південно-східніше Вовчанська), р. Бурлук (20 км північніше Балаклі). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 97.

4. У Москві в концертному залі ім. П.Чайковського відбувся великий концерт українських артистів. Взяли участь Ансамбль пісні і танцю Південно-Західного фронту, симфонічний оркестр Української РСР, солісти А.Ватуля, З.Гайдай, А.Іванов, М.Литвиненко-Вольгемут, І.Паторжинський, Г.Юра та ін. *Правда.* – 1942. – № 167. – 16 юня. – С.3; *Советская Украина.* – 1942. – № 140. – 17 юня. – С. 1.

8. У столицях країн антигітлерівської коаліції відзначено День Об'єднаних Націй підйомом державних прапорів і урочистою ходою. *Правда.* – 1942. – № 167. – 16 юня. – С.3.

10. З Чернівців депортовано в Вінницьку область 1000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 198.

Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер. – Одесса, 1964. – С. 87–88.

10. Розстріляно 122 єврея-спеціаліста з сім'ями з Дзержинська та понад 400 осіб з Бердичева Житомирської області та 760 осіб з Шполи Київської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.57; 89.*

16 червня (вівторок).

1. Розпорядження командира 376-ї піхотної дивізії вермахту генерал-майора Даніельса про застосування репресій проти радянських людей за антифашистську діяльність. *Історія застерігає. – К., 1986. – С. 95–96.*

1. Окуповано райцентр Верховатку Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 431.*

1. Повідомлення Радінформбюро про знищення радянськими партизанами електростанції, відновлені окупантами цехи металургійного заводу м. Сталіно, де вони намагалися налагодити ремонт танків та автомашин на. *Донецкая область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. и матер. – Донецк, 1980. – С. 149; Правда. – 1942. – № 159. – 8 июня. – С.1.*

1. Головний відділ праці уряду генерал-губернаторства направив командуючому внутрішньою поліцією і начальникам відділів праці в “дистрикті Галичина” циркуляр про посилення охорони транспортів з радянськими громадянами, що вивозяться на каторжні роботи в Німеччину, у зв'язку з утечами, що мали місце, і саботажами як на шляху, так і в таборах. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 121–122.*

2. РНК УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову про залучення молоді до навчання в школах ФЗН залізничного транспорту в Харківській і Ворошиловградській областях. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 186.*

17 червня (середа).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про нагородження орденами і медалями працівників народного комісаріату суднобудівної промисловості СРСР і особового складу народного комісаріату Військово-морського флоту СРСР за успішне виконання урядового завдання з будівництва й ремонту бойових кораблів. *Правда*. – 1942. – № 169. – 18 юня. – С.1.

1. У Казані при президії АН СРСР створена Військово-санітарна комісія під головуванням академіка Л.Орбелі. Мета комісії – розробка проблем хірургії, терапії, епідеміології, санітарної гігієни в умовах воєнного часу. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк*. – М., 1990. – С. 97.

9. В Києві відбувся футбольний матч української команди “Старт” з німецькою “PZS”. Остання складалася з кращих спортсменів танкової дивізії окупантів. Гра закінчилася з рахунком 6:0 на користь киян. *Нове українське слово*. – 1942 р. – 18 червня.

18 червня (четвер).

1. Під натиском переважаючих сил противника 383-я і 395-я шахтарські дивізії залишили м. Красний Луч Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер*. – К., 1963. – С. 432.

1. Війська Приморської армії в районі Севастополя відбивали безупинні атаки противника і нанесли йому значних втрат. Однак ворогу після запеклих боїв та значних втрат вдалося прорватися до Північної бухти, Інкерману, Сапун-гори. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник*. – М., 2000. – С. 332; *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8*. – К., 1984. – С.167.

8. Відбулася IX сесія Верховної Ради СРСР. Заслухано повідомлення наркома іноземних справ про укладання договору між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Об’єднаним Королівством Великобританії про союз у війні проти гітлерівської Німеччини та її спільників у Європі та про співробітництво й взаємну допомогу після війни. Сесія

схвалила зовнішню політику Радянської держави і ратифікувала названий договір. *Правда*. – 1942. – № 170. – 19 юня. – С.1; *Советская Украина*. – 1942. – № 142. – 19 юня. – С.1.

10. В Звенигородці Київської області проведена “єврейська акція” – розстріляно 1375 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.89.

19 червня (п'ятниця).

3. Димерська райуправа (Київська область) винесла рішення про накладення штрафу на жителів х. Ритнів за відмовлення виїхати на роботи в Німеччину. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 123.

3. Ортскомендант м. Сімферополя оголосив про нові правила прийому на роботу. Всі справи щодо працевлаштування мали вирішуватися лише через бюро праці. Зазначені умови реєстрації працездатного населення та заходи покарання щодо осіб, які ухилялися від реєстрації. *Окупаційний режим в Криму: 1941–1944*. – Сімферополь, 1996. – С.33.

20 червня (субота).

1. Начальник УШПР видав наказ, яким затвердив особовий склад штабу в кількості 21 особи, в тому числі начальником оперативного відділу – О.Мартінова, розвідувально-інформаційного відділу – І.Уралова, начальником відділу зв'язку – Я.Мельника, відділу підготовки кадрів – Л.Дрожжина, відділу матеріально-технічного забезпечення – С.Малікова. *Україна партизанська*. – К., 2001. – С. 37.

1. Повідомлення про діяльність українських шкіл в Галичині. Зазначено, що в цьому регіоні нараховувалося 3105 українських народних шкіл, 5 сільськогосподарських та 71 фахова школи, 13 гімназій та 3 вчительські семінарії. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер.* – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 150.

1. Указом президії Верховної Ради СРСР сімом захисникам Севастополя присвоєне звання Героїв Радянського Союзу: І.Богатирю, П.Линнику, М.Гахокідзе, Г.Главацькому, А.Умергіну, М.Спіріну, М.Байді за

героїзм, виявлений у боях під час оборони міста. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.166; Советская Украина. – 1942. – № 146. – 23 июня. – С. 2.*

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про економію пального і ліквідацію втрат пального в МТС і радгоспах”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 187.*

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про додаткову оплату праці комбайнерів машинно-тракторних станцій”, що дозволяло колгоспам за гарне збирання врожаю зернових культур і соняшника проводити додаткову оплату праці комбайнерів зерном. *Правда. – 1942. – № 173. – 22 июня. – С.1; Советская Украина. – 1942. – № 145. – 23 июня. – С. 1.*

3. На цей день з Кримського півострова до Рейху було відправлено 11.479 цивільних робітників. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация. – М, 1996. – С. 89.*

4. В Уфі відкрилася антифашистська сесія АН УРСР, з вступним словом виступив академік О.Палладін. *Правда. – 1942. – № 172. – 21 июня. – С.1.*

21 червня (неділя).

1. Директива Ставки ВГК командуючим військами Південно-Західного і Західного фронту про розформування Головнокомандування Південно-Західного напрямку. *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК: Документы и материалы. 1942 год. Т. 16(5–2). – М., 1996. – С. 258.*

22 червня (понеділок).

1. Війська Південно-Західного фронту зав'язали запеклі бої із противником, який перейшов у наступ на куп'янському напрямку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 188.*

1. Після запеклих боїв радянські війська залишили районний центр і залізничну станцію Дворічна Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 431.

3. Німецька адміністрація Південної суднобудівної верфі м. Миколаєва видала наказ про застосування найсуворішого покарання до робітників, що зривають роботи й ухиляються від виконання термінових завдань. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер.* – Одесса, 1964. – С.154.

10. Окупанти повністю спалили село Вілицю Шацького району Волинської області, загинуло 96 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.216.

23 червня (вівторок).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про відповідальність за крадіжку пального в МТС і радгоспах (винуватці за вироком суду карались тюремним ув’язненням терміном від 3 до 5 років). *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 332.

1. Після запеклих боїв радянські війська залишили районний центр Куп’янськ Харківської області. *Правда.* – 1942. – № 177. – 26 юня. – С.1.

3. Одеська служба захоплень перетворена на спеціальну організацію для захоплень і воєнних трофеїв під назвою “Організація “Z1”, діяльність якої спрямовувалась на суцільний грабунок окупованих територій. *Одесса в Великой Отечественной войне. Сб. док. и матер. Одесса, 1949.* – Т. II. 17.X.1941 – 9.IV.1944. – С. 84.

4. Відділ науки і освіти генерал-губернаторства видав розпорядження про закриття музеїв. Зазначено, що у Львові закрито 7 музеїв. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер.* – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 151.

5. В Києві в Андріївській церкві висвячений єпископами Ніканором, Мстиславом і Сильвестром архімандрит Володимир (Малець) в єпископа Черкаського. *Власовський І. Нариси історії Української Православної*

Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 229.

10. В Староконстантинові Хмельницької області розстріляно 6500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С. 182.*

24 червня (середа).

1. Радянські війська в районі Севастополя вели запеклі бої із противником, який атакував Інкерманські висоти і підступи до долини р. Чорної. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.167.*

1. У ході запеклих боїв радянські війська залишили районні центри Великий Бурлук і Ізюм Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 430, 432.*

1. ДКО видав постанову “Про членів сімей зрадників батьківщини”. Притягнення до кримінальної відповідальності мало місце у будь-якому випадку, навіть якщо члени родини навіть не знали про підготовку і здійснення конкретного факту зради Батьківщині. Передбачалося репресування родин дезертирів або тих, хто добровільно здався в полон. *Політичний терор і тероризм в Україні. XIX–XX ст. Историчні нариси. – К., 2002. – С.683–684.*

1. А.Мельник надіслав лист А.Розенбергу, у якому вимагав: “1. Задекларування німцями прав України на самостійність. 2. Злука українських земель. 3. Проголошення відлучення України від Росії. У разі невиконання поставлених вимог українські провідні кола знімають з себе відповідальність за наслідки”. *Ю.Киричук. Український національний рух 40–50-х років XX століття: ідеологія та практика. – Львів, 2003. – С. 99.*

3. Опубліковане повідомлення про те, що громадяни СРСР внесли у фонд оборони країни з дня його створення до 1 червня 1942 р. 2740 млн. руб., 94 кг золота, 11,5 кг платини, 9 тис. кг срібла, на 1165 тис. руб. дорогоцінних речей, на 7547 тис. руб. за вартісним курсом іноземної валюти, на 2163 млн. руб. облігацій державних позик, на 35 млн. руб. внесків, що зберігалися в ощадних касах. *Советская Украина. – 1942. – № 147. – 25 июня. – С. 1.*

25 червня (четвер).

1. Війська 4-я танкової армії противника форсували р. Дон у Ростова-на-Дону і почали наступ на Кубань і нафтові райони Північного Кавказу. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.173.*

1. Чернігівський обласний партизанський загін (командир О.Федоров) й інші партизанські загони закінчили диверсійну діяльність на залізниці Гомельського вузла, розпочату 22 травня 1942 р., а саме було організоване сходження 20 ешелонів з живою силою і військовою технікою ворога, підірвано 3 залізничних мости. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 332.*

3. За вказівкою ЦК КП(б)У з прифронтових районів Сталінської і 12 районів Ворошиловградської області здійснювалася евакуація тракторів і майна МТС. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 190.*

10. У протитанковому рові на окраїні с. Велика Білозірка Запорізької області окупанти розстріляли 280 осіб, серед яких були переважно жінки, діти, люди похилого віку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 190.*

10. В Браїлові Вінницької області розстріляні 503 євреїв. В Шепетівці Хмельницької області розстріляно близько 5000 євреїв, в Славуті – близько 5000 осіб, в Полонному – 1270. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С. 14, 182.*

10. Зі Львова депортовано в Белжец 2 тис. осіб єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.110.*

26 червня (п'ятниця).

1. Політбюро ЦК ВКП(б) і РНК СРСР прийняли рішення про призначення генерал-полковника О.Василевського на посаду начальника Генерального штабу. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.177.*

1. Президія Верховної Ради Української РСР у зв'язку з обставинами воєнного часу прийняла Указ про відстрочку виборів у Верховну Раду

УРСР другого скликання. *Советская Украина. – 1942. – № 150. – 28 юня. – С. 1.*

1. В Севастополь на бойових кораблях надійшло останнє поповнення – 142-а стрілецька бригада. Боєприпаси та продовольство у невеликій кількості доставлялося підводними човнами. *Советская военная энциклопедия. – М., 1976. – Т.7. – С.283.*

1. Командуючий гітлерівськими тиловими частинами на Україні генерал авіації Кітцінгер видав спеціальну “Директиву про умиротворення України”, у якій говорилося про активний партизанський рух. Наголошувалося, що за кожного вбитого німця слід вбивати десятки росіян, і що найжорстокіші заходи є найдієвішими. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 190–191.*

1. Повідомлення командування Путивльського об’єднаного партизанського загону УШПР про бойову діяльність за період від 10 до 26 червня 1942 р. В результаті запеклих боїв за цей час знищено до 400 солдат та офіцерів ворога, підірвано і знищено 10 вантажних машин з живою силою і технікою, один танк, одна танкетка, підірваний залізничний міст на р. Реть, побудовано 2 мости на р. Клевань для переправи партизанського загону, які при відході були зірвані. Підірвано на гуртових і шосейних дорогах 3 мости. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер. – К., 1988. – С. 124–126.*

4. Лідер “Ташкент”, що доставляв у Севастополь боєприпаси і продовольство, у зворотний рейс узяв на борт корабля 2100 осіб, що евакуювалися, а також демонтоване полотнище Севастопольської панорами (“Оборона Севастополя 1854-1855 р.”). Після виходу в море його виявила ворожа авіація та піддала бомбардуванню. Завдяки мужності і самовідданості екіпажа корабель благополучно прибув на базу. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.167–168.*

б. Заява правління каси взаємодопомоги науковців Києва заступнику голови міської управи про голодування та велику смертність серед науковців, де наголошувалося на необхідності вирішити питання якнайшвидшої видачі пайка та хліба. *Німецько-фашистський окупаційний*

режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 124.

10. В Немирові Вінницької області розстріляні декілька сотень євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.14.

27 червня (субота).

1. Наказом ЦШПР при Військових радах армій створені оперативні групи штабів партизанського руху. *Русский архив: Великая Отечественная.* Т. 20(9). – М., 1999. – С. 116; *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 388.

1. Український штаб партизанського руху подав Центральному комітету КП(б)У зведення про бойові дії партизанських загонів з 1 по 26 червня 1942 р. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 285–387.

1. Рада військово-політичної пропаганди, заслухавши доповіді представників Політуправління Західного фронту і політвідділу 20-й армії про стан спецпропаганди, прийняла рішення, яким були намічені заходи для посилення роз'яснювально-пропагандистської роботи серед нацистських військ і підвищення її дієвості. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 191.

2. РНК СРСР прийняла постанову “Про запровадження нагрудного значка “Відмінник соціалістичного змагання наркомсудпрома” та “Про запровадження нагрудного значка “Відмінник Державних трудових резервів”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 191.

8. Підписана радянсько-англійська угода про фінансування Англією військових поставок й іншої допомоги Радянському Союзу. *Правда.* – 1942. – № 181. – 30 юня. – С.1.

10. В Ізяславі Хмельницької області розстріляно понад 2000 євреїв, в Ляхівцях – 2300, в Плужному – 150, в Коневі – декілька сотень. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 183.

28 червня (неділя).

1. Розпочалася Воронежсько-Ворошиловградська оборонна операція військ Брянського, Воронежського, Південно-Західного і Південного фронтів з метою відбиття атак нацистських військ (групи армій “Вейхс” та 6-ї армії – 97 дивізій: 900 тис. осіб, 1,2 тис. танків та артилерії, 1640 бойових літаків), які перейшли в генеральний наступ (операція “Блау”). Радянські війська, які мали таку ж кількість людей та танків, поступалися противнику в артилерії та авіації, розгорнули запеклі оборонні бої, прагнучи не допустити виходу противника до Волги і на Кавказ. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С. 190; *Советская военная энциклопедия.* – М., 1976. – Т.2. – С.357–358.

1. Партизанське з’єднання під командуванням О.Сабурова раптовим нападом знищило гарнізон в Ямполі Сумської області. Партизани захопили як трофеї 2 ротних міномети, 3 кулемети, 5 гвинтівок, 30 ящиків патронів та 5 ящиків гранат, 1 т вибухових речовин. *История Украинской ССР: В 10 т.* – Т. 8. – К., 1984. – С.201; *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 55.

1. Після запеклих боїв у районі Севастополя радянські війська відійшли до ст. Інкерман та Інкерманського шосе. Захисники міста потрапили в скрутне становище, але продовжували героїчно оборонятися. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 332.

10. З Чернівців депортовано в Вінницьку область 2000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 198.

10. Окупанти спалили 61 двір села Яцине Путивльського району Сумської області, загинуло 42 жителя. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.288.

29 червня (понеділок).

1. Постановою ДКО СРСР Український штаб партизанського руху при Військовій раді Південно-Західного напрямку перетворений в Український республіканський штаб партизанського руху. *Україна*

партизанська. – К., 2001. – С. 37.

1. Гітлерівці ввірвалися в Севастополь. Захисники міста вели бої на його вулицях. *Советская военная энциклопедия.* – М., 1976. – Т.7. – С.283.

10. В Красикові, Кульчинах, Антонінах, Базалії Хмельницької області розстріляно 2500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 183.

10. Окупанти спалили 740 дворів села Зноб-Новгородське Сумської області, загинуло 69 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.286.

30 червня (вівторок).

1. Гітлерівські війська прорвалися на Корабельний бік Севастополя, де йшли запеклі бої за Малахов курган. Через відсутність снарядів для зенітної артилерії і перебазування останніх літаків з-під Севастополя на аеродроми Північного Кавказу радянські війська виявилися без прикриття з повітря. Ввечері, коли закінчилися останні боєприпаси, продовольство та питна вода, залишки військ Севастопольського оборонного району за наказом Ставки ВГК почали відходити з міста до бухт Стрілецької, Камишевої, Козачої та на мис Херсонес. *Советская военная энциклопедия.* – М., 1976. – Т.7. – С.283.

1. На правому крилі Південно-Західного фронту противник перейшов у наступ з району Вовчанська і, прорвавши оборону в стику 21-й і 28-й радянських армій, почав розвивати наступ на північний схід. *История Великой Отечественной войны Советского Союза. 1941–1945.* – М., 1961. – Т.2. – С. 419.

1. Звіт начальника польової поліції при командуючому військами оперативного тилового району групи армій “Південь” про роботу за травень 1942 р. Звіт містить такі дані: 29391 осіб перевірено, 2035 заарештовано, 458 – розстріляно як партизанів, їхніх посібників, 694 відправлено до таборів військовополонених. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 97.

3. Опублікована постанова пленуму Верховного суду СРСР “Про

відповідальність за пошкодження посівів та врожаю на колективних та індивідуальних городах”. *Советская Украина*. – 1942. – № 151. – 30 юня. – С. 1.

3. Ровенський гебітскомісар направив розпорядження крейсландвіртам і головам райуправ про конфіскацію господарств у селян, що не виконали плану обов’язкової поставки сільськогосподарських продуктів. *Радянська Ровеницина. 1939–1959. Док. і матер.* – Львів, 1962. – С. 87.

Червень.

1. Кримські партизани здійснили 123 бойові операції, зокрема 26 значних нападів на гарнізони і 79 диверсій на залізничних і шосейних дорогах. *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 138.

1. У Володимир-Волинському таборі військовополонених – офлаг № 365 “Норд” відбулося повстання військовополонених, яке очолив капітан В.Власов. Вбивши охорону, втекло до 30 чоловік, 16 з них спіймали. Усіх їх, а також ще 300 військовополонених розстріляли. *Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского союза, 1941–1945 гг.* – К., 1975. – Т.1. – С.356.

1. Головна Команда УПА адресувала рейхскомісару України Е.Коху листа, в якому пов’язувала свої дії з німецькою антиукраїнською політикою. Його автори зазначали, що коли Німеччина припинить терор і пограбування України, УПА займе позицію нейтралітету. В разі продовження репресій цей нейтралітет був автоматично скасований. Оскільки адміністрація рейхскомісаріату не відреагувала на це попередження, бульбівці розпочали другий етап протидії окупантам. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Историчні нариси.* – К., 2002. – С.659.

3. Наказ округового інспектора про роботу в полі 10-річних дітей. Їх використовували на прополюванні сільськогосподарських культур. Працювати треба було і в неділю. *Німецькі окупанти на Полтавщині (1941–1943 рр.). Зб. док.* – Полтава, 1947. – С. 41.

3. У зв’язку з скорочення норм постачання населення Німеччини вирішено провести нову кампанію вилучення продовольчих ресурсів у

населення південних районів СРСР, в тому числі й України. Для здійснення цієї акції, яка мала носити насильницький характер, командувач окупаційними військами в Україні зажадав отримати додатково 80 охоронних рот. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр. – К., 1999. – С. 143.*

10. У другій половині місяця страчено 2 тис. євреїв у Луцьку та всіх євреїв в Шацьку Волинської області. В Орінні Хмельницької області розстріляно 1700 євреїв. Ліквідований єврейський робітничий табір в Павлограді Дніпропетровської області, внаслідок цього знищено близько 2 тис. осіб єврейської національності. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.30, 38, 183.*

10. З Коломиї Станіславської області депортовано в табір знищення Белжець близько 2000 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.74.*

10. Окупанти спалили повністю село Артинськ Олевського району Житомирської області, загинуло 27 жителів; село Кропивники Шацького району Волинської області, загинуло 167 жителів; 342 двори села Гаврилова Слобода Середино-Будського району (загинуло 33 жителі), 420 дворів села Зноб-Трубчевка (загинуло 124 жителі) та повністю село Кудоярів (загинуло 20 жителів) Зноб-Новгородського району Сумської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.118, 216, 286, 289.*

1 липня (середа).

1. Гітлерівці блокували з моря і тримали під артилерійським вогнем все узбережжя в районі Севастополя. Лише частині радянських воїнів вдалося евакуюватися катерами та іншими дрібними судами. Захисники міста, які залишилися на березі (109-а стрілецька дивізія, 142-а стрілецька бригада, 4 зведені батальйони) продовжували боротьбу з ворогом. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 99.*

3. Харківський гебітсландвірт у повідомленні в групу “Вікадо” відзначив, що у весняній сівбі 1942 р. у селах Харківської області широко

використовували місцеве населення замість тяглової сили. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 126.

3. На цей день від робітників, службовців, колгоспників, промартілей і колгоспів неокупованих районів України надійшло в оплату по передплаті на Державну військову позику 56 214 тис. руб. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 191.

3. Розпорядження Верховного головнокомандування збройних сил Німеччини про відновлення вуглевидобутку в Донецькому басейні. Вимагалось надати в розпорядження вугільної промисловості в Донецькому районі в липні 30 тис. військовополонених, в серпні й вересні по 15 тис. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 329–330.

2 липня (четвер).

1. Розвиваючи наступ на північний схід, німецькі війська до кінця дня прорвали оборону радянських військ в глиб до 80 км та просунулись до Волконівки Воронежської області. Частина сил 40-ї та 21-ї радянських армій потрапили в оточення. Створилася загроза виходу ворога до Дону і захоплення ним Воронежу. *История Великой Отечественной войны Советского Союза. 1941–1945.* – М., 1961. – Т.2. – С. 419.

1. Комсомольські організації Ворошиловградської, Харківської і Сталінської областей разом з командуванням військ охорони тилу створили на цей день понад 200 комсомольсько-молодіжних загонів. У них нараховувалося 2328 бійців віком від 17 років і старше. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 244–247.

1. В областях України існувало на цей день 42 винищувальних батальйони, у яких нараховувалося 3263 бійця, з них молоді – 1160 чоловік. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 194.

1. Донесення начальника ЦШПР верховному головнокомандуючому

про виділення транспортних літаків для потреб партизанського руху. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 117.

б. Ковельський гебітскомісар видав розпорядження про заборону населенню залишати територію міста без перепустки та про вилучення велосипедів жандармерією. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 127–128.

3 липня (п'ятниця).

1. Після 250-денної героїчної оборони радянські війська за наказом Ставки залишили м. Севастополь і відійшли до бухт Стрелецької, Камішевої, Козачої і на мис Херсонес. В боротьбі за Севастополь ворог втратив до 300 тис. осіб вбитими і пораненими. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.168–170; *Крым в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.* – К., 1963. – С. 91; *Правда.* – 1942. – 4 июля. – С. 1.

1. Записка начальнику ЦШПР в ставку ВГК про стан партизанських загонів на 1 липня, в якій зазначено, що в Україні нараховується 238 загонів з чисельним складом у 12133 особи. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 119–121.

3. Київський міський голова наказав позбавити хлібних карток тих неповнолітніх, які ухилялися від обов'язкової фізичної праці і піддати штрафу їхніх батьків. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 128.

4. РНК Башкирської АРСР прийняла постанову про надання Київському академічному театру опери і балету ім. Т.Шевченка приміщення для постановки спектаклів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 282.

4 липня (субота).

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про оплату інженерно-технічним працівникам цехів за роботу у вихідні дні”. Кожен відпрацьований ІТП вихідний день оплачувався в розмірі полуторної денної ставки. *Великая*

Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 100.

3. Рейхскомісар України Е.Кох видав постанову про проведення грошової реформи та про введення нової валюти в рейхскомісаріаті “Україна”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 128–130.

5 липня (неділя).

1. На воронезькому напрямку противнику вдалося прорвати оборону радянських військ, заглибитися на 150–170 км, вийти на р. Дон у районі Воронежа і південніше й обійти правий фланг військ Південно-Західного фронту. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8.* – К., 1984. – С.173.

1. ЦШПР підписав директиву про закріплення за штабами партизанського руху певних районів тимчасово окупованої радянської території, в межах яких вони повинні були здійснювати керівництво народною боротьбою. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 121–122.

3. ДКО ухвалив рішення про початок виробництва танка Т-34 в Челябинську на евакуйованих туди Кіровському заводі й Харківському дизельному заводі за рахунок певного скорочення випуску важких танків КВ – основної продукції підприємства з перших днів війни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 195.

6 липня (понеділок).

1. Гітлерівці захопили плацдарм на лівому березі Дону й значну частину Воронежа. Подальше його просування зупинили організованим опором радянські війська терміново створеного Воронезького фронту (60, 40, 6-а загальновійськові та 2-а повітряна армії) під командуванням М.Ватутіна. Тим самим був зірваний намір ворога оточити частину з'єднань Брянського фронту на Воронезькому напрямі, а потім і Південно-Західний фронт, проти якого діяли 6-а і 1-а танкова армії. *Муковський І.,*

Лисенко О. *Звитяга і жертовність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С. 190.

1. Рейхскомісар України Е.Кох видав розпорядження про заборону службовцям цивільних установ рейхскомісаріату “Україна” відвідувати будь-які культурні заходи, організаторами яких є українці. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 131; *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – Днепропетровск, 1962. – С. 145.

7 липня (вівторок).

1. За наказом Ставки ВГК війська Південно-Західного і правого крила Південних фронтів почали відхід на схід на рубіж Нова Калитва, Чупринин, Нова Астрахань Воронезької області та Попасна Ворошиловградської області. Почалася Донбаська оборонна операція військ Південного (56, 18, 24, 12-а армії, 4-а повітряна армія) і лівого крила Південно-Західного (37, 9, 38, 28, 57-а армії, 8-а повітряна армія) фронтів. Війська противника: група армій “Б” (2-а і 6-а німецькі польові і 4-а танкова армії, 2-а угорська армія) і група армій “А” (Німецькі 1-а танкова і 17-а польові армії, 8-а італійська армія). *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертовність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С. 190–191; *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 100.

1. Гітлерівські війська розширили на воронезькому напрямку прорив до 300 км і глибоко охопили з півночі війська Південно-Західного фронту, намагаючись їх оточити. *Советская военная энциклопедия.* – М., 1976. – Т.2. – С.357–359.

1. Інформація Кримського обкому партії в ЦШПР про стан партизанського руху в Криму. Зазначається, що на цей день в Криму діяло 22 загони (2822 осіб). Містяться дані про бойові дії партизан, тактику, яку вони застосовували у боротьбі з гітлерівськими загарбниками, зв’язок і роботу серед населення, матеріальне забезпечення, озброєння партизанських загонів. *Крым в период Великой Отечественной войны.*

1941–1945. Сб. док. и матер. – Симферополь, 1973. – С.223–232.

1. Після запеклих боїв радянські війська залишили районні центри Красний Лиман та Яма Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 381, 385.

2. Президія Верховної Ради СРСР прийняла постанову “Про нагородження орденами й медалями працівників місцевої протиповітряної оборони і трудящих міста Севастополя”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 195.

3. ДКО, Військові ради Південного і Південно-Західного фронтів прийняли рішення про вторинну евакуацію сільського господарства Ворошиловградської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 196.

8 липня (середа).

1. Під час запеклих боїв радянські війська залишили районні центри Нижню Дуванку, Покровське, Троїцьке Ворошиловградської області, Борову Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 407–409, 430.

1. ЦШПР при СВГ розробила план з керівництва партизанською боротьбою в Криму. Зазначалися особливості діяльності кримських партизан, головні завдання, які ставило перед ними керівництво, зверталася увага на характер формування нових загонів та диверсійних груп тощо. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.232–234.

1. Звіт таємної польової поліції при командуючому військами оперативного тилового району групи армій “Південь” про каральні операції на окупованій території в червні 1942 р. Звіт містить такі дані: 45712 осіб перевірено, 3303 заарештовано, 566 – розстріляно як партизанів, диверсантів або шпигунів, 4777 відправлено до таборів військовополонених. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 98–99.

3. Житомирська робоча група оперативного штабу А.Розенберга подала звіт про відправку до Німеччини культурних цінностей з Житомира,

зокрема з колишнього Волинського центрального музею у Житомирі, який мав назву “Науково-дослідний музей”. Останній налічував 6 відділів: етнографії, доісторичної епохи, колекції зброї, геології, ботаніки, зоології. У звіті констатовалося, що в основному залишилися експонати зоологічної колекції. Окрім цього передбачалося вивезти також колекцію картин (2000 полотен), вироби з фарфору та бібліотеку, що налічувала 60 000 томів. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. Зб. док. і матер.* – К., 1969. – С. 63–64.

4. У Уфі проходила сесія АН УРСР. З доповіддю про роботу 18 науково-дослідних установ Академії наук за час війни і про основні напрямки їх діяльності в другому півріччі 1942 р. виступив віце-президент академік О.Сапегін. *Правда.* – 1942. – № 191. – 10 июля. – С.1).

9 липня (четвер).

1. Після запеклих боїв радянські війська залишили районні центри Лозно-Олександрівку, Марківку, Сватове Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 406–408.

1. Партизанське з’єднання під командуванням О.Сабурова раптовим нападом знищило гарнізон в райцентрі Грем’яч Чернігівської області. Втративши декілька десятків убитими, гітлерівці відступили, залишивши партизанам гармату, 3 міномети, 3 кулемети тощо. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.201; Україна партизанська. – К., 2001. – С. 56.*

10 липня (п’ятниця).

1. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про створення з врожаю 1942 р. хлібного фонду Червоної армії”, розмір якого передбачалося довести до 145 млн. пудів з розподілом по областях, краям і республікам колгоспів. *КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – М., 1985. – Т. 7 (1938–1945 гг.). – С.311.*

1. Під час важких кровопролитних боїв радянські війська залишили районні центри Білокуракіне, Білолуцьк, Кантеміровку, Кременне,

Лисичанськ, Містки, Нову Астрахань, Новопсков Ворошиловградської області. *Правда*. – 1942. – № 194. – 13 юля. – С.1; *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 405–407.

1. Наказ командира оперативної групи румунських гірських стрільців про проведення каральних операцій зі знищення партизан. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.234.

1. Зведення командування Путивльського об'єднаного партизанського загону про знищення нацистської каральної експедиції. Зазначається, що протягом 5-денного бою партизани вбили 300 солдат та офіцерів ворога, понад 300 осіб поранено. Знищено переправи на р. Сейм, 4 мости. Пущено під укіс залізничний ешелон з танками за 8 км від Путивля, внаслідок чого рух поїздів в обидва боки припинено на дві доби. Окрім того захоплено низку трофеїв. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер.* – К., 1988. – С. 128–129.

8. Встановлені дипломатичні відносини між Радянським Союзом і Нідерландами. *Правда*. – 1942. – № 193. – 12 юля. – С.1.

11 липня (субота).

1. Війська правого крила і центра Південного фронту відійшли на рубіж Старобільськ – Ворошиловськ – Красний Луч Ворошиловградської області. *История Великой Отечественной войны Советского Союза. 1941–1945.* – М., 1961. – Т.2. – С. 421.

1. Гітлерівці захопили районні центри Ворошиловградської області Крейдове та Мілове. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 407.

1. Наказ командира оперативної групи румунських гірських стрільців про проведення каральних операцій зі знищення партизан. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.234–235.

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про збирання врожаю і заготівлю сільськогосподарських продуктів у 1942 р.”. Зверталася увага

на всебічне використання простих машин, живого тягла, ручних робіт на косовиці, скирдуванні, обмолоті. *Правда*. – 1942. – № 193. – 12 юля. – С. 1–2.

3. Розпорядження президії міністрів губернаторству Буковини про відправлення інтернованих до концтабору Вапнярка, які до цього направлялися у розпорядження генеральної дирекції залізничних шляхів. Але в зв'язку з можливістю саботажу з їх боку, що загрожувало б безпеці руху поїздів попереднє розпорядження відмінено. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер.* – К., 1967. – С. 208.

3. Генерал-губернатор Г.Франк видав розпорядження про застосування смертної кари за знищення предметів харчування та невиконання обов'язкових поставок сільськогосподарських продуктів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 134–135.

3. Білоцерківський гебітскомісар видав постанову про порядок торгівлі в окрузі і суворе покарання її порушників. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 133–134.

12 липня (неділя).

1. Авіація Чорноморського флоту в складі 45 літаків завдала удару по морській базі противника в м. Маріуполь. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 197.

1. Радянські війська залишили районні центри Новоайдар, Слов'яносербськ, Старобільськ Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 407–408.

1. За директивою Ставки Верховного Головнокомандування на базі польового управління скасованого Південно-Західного фронту створений Сталінградський фронт. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С. 190.

1. Доповідна записка унтерштурмфюрера Даннера про збільшення

складу поліції групи “Ост” для боротьби з радянськими патріотами в районі ставки Гітлера. Об’рунтовується необхідність якнайшвидшого збільшення поліцейських формувань для посилення охоронних функцій у даному районі. *Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Зб. док. і матер. – Одеса, 1971. – С. 48.*

1. Постановою ЦК ВЛКСМ запроваджено посаду помічників комісарів загонів і бригад по комсомолу в партизанських формуваннях. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 391.*

1. Підпільний Кримський обком партії почав видавати газету “Кримський партизан”, листівки і звернення німецькою, румунською, словацькою, татарською мовами, які розповсюджувалися серед партизанів та місцевого населення. *РДАСП. – Ф. 69, оп. 1, спр. 622, арк. 10, 33, 37.*

1. Зміщено з посади Ф. фон Бока – командуючого армії “Південь” через незгоди з А.Гітлером. Надалі цю групу було поділено на групу армій “А” і групу армій “Б”. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 190.*

7. При черговій спробі перейти лінію фронту затримана гітлерівцями і розстріляна зв’язкова командування Червоної армії, член підпільної групи, що діяла в м. Чистякові Сталінської області на чолі з П.Губіною, комсомолка А.Бирляєва (псевдонім “Таня”), що неодноразово переходила лінію фронту і доставляла радянському військовому командуванню відомості про чисельність нацистських військ, їхнє озброєння. Таня перенесла через лінію фронту також 27 тис. руб., зібраних підпільниками у фонд оборони. *Донецкая область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. и матер. Донецк, 1980. – С.133–134.*

10. Розстріляно 1400 євреїв села Інгулець Дніпропетровської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.38.*

13 липня (понеділок).

1. Радянські війська залишили районні центри Біловодськ, Верхньо-тепле, Євсуг і Комунарськ Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С.405–406.*

1. Ліквідовано гетто в Ровенській області – близько 5 тис. євреїв вивезено поїздом в Костопіль і там розстріляно. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.147.*

3. За станом на цей день, починаючи з 20 червня, з Ворошиловградської області було вивезено на схід 1527 вагонів різного устаткування, 666 вагонів металу, 4275 вагонів кам'яного вугілля, 987 вагонів коксу і 185 вагонів руди. Одночасно евакуйовано близько 270 тис. чоловік, у тому числі більш 45 тис. кваліфікованих робітників, інженерів і техніків вугільної, металургійної, машинобудівної і коксохімічної промисловості. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 198.*

10. Окупанти спалили протягом 12–13 липня 1942 р. повністю село Мурав'ї Грем'яцького району Чернігівської області, загинуло 23 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.38.*

14 липня (вівторок).

1. Контрударом двох танкових корпусів і двох стрілецьких дивізій Південно-Західного фронту зупинене просування противника на схід у 35 км східніше Вовчанська Ворошиловградської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 191.*

1. Радянські війська залишили районний центр Іванівку Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 406.*

1. Видана директива ЦШПР начальникам штабів партизанського руху про покращення розвідувальної діяльності партизанів. Цією директивою в партизанських загонах вводилася посада заступника командира з розвідки. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 123–124.*

15 липня (середа).

1. За наказом Ставки ВГК війська Південного фронту почали відхід

на Дон, щоб уникнути оточення. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.173.*

1. Прийнята постанова бюро Кримського обкому ВКП(б) про заходи щодо подальшого розгортання партизанського руху в Криму. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 192–193.*

4. Видане розпорядження наркомату охорони здоров'я СРСР про поновлення роботи Українського експериментального інституту очних хвороб, евакуйованого з Одеси в Ташкент, де українські вчені змогли продовжити наукові дослідження. *Одесса в Великой Отечественной войне. Сб. док. и матер. Одесса, 1949. – Т. II. 17.X.1941 – 9.IV.1944. – С. 114–115.*

5. Меморандум митрополита Діонісія до німецької цивільної влади в “справі організації Православної Церкви на східних землях, зайнятих німецькою армією”. Митрополит протестував проти обмежень його церковно-канонічних чинностей межами Генерал-губернаторства. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 207.*

16 липня (четвер).

1. Спеціальною постановою ДКО вводилися відмітні знаки для військовослужбовців, поранених на фронтах війни: нашивки із шовкового галуна темно-червоного кольору – при легкому пораненні і золотавому кольорі – при важкому пораненні. Нашивки належало носити на правій стороні грудей. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 199.*

1. Радянські війська залишили районний центр Станично-Луганське, Попасну Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 408.*

1. Об'єднані сили партизанських загонів П.Кульбаки, В.Кочемазова, В.Кудрявського, під командуванням С.Ковпака провели операцію в Путивльському районі Сумської області проти карального загону гітлерівців, в результаті якої знищили 173 солдата і офіцера, захопили низку трофеїв. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер. – К., 1988. – С. 139.*

1. За наказом А.Гітлера штаб верховного головнокомандування та генеральний штаб сухопутних військ переміщені зі Східної Пруссії під Вінницю. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С. 190.

3. Рапорт примарі м. Одеси губернаторству “Трансністрія” про вивезення її тролейбусів з усім устаткуванням до Румунії. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С. 173.

3. Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову про призов молоді в школи ФЗН залізничного транспорту в Харківській і Ворошиловградській областях. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 240.

17 липня (п'ятниця).

1. Оборонним боєм радянських військ у великому вигині Дону почалася одна з найбільших битв Другої світової війни – Сталінградська. Вона тривала до 2 лютого 1943 р.: складалася з оборонної (17.VII.1941 – 18.XI.1942) і наступальної операцій військ Сталінградського, Південно-Західного, Південно-Східного, Донського і Воронезького фронтів на території між Волгою і Доном. На цьому напрямку діяла 6-та німецька армія, очолювана генерал-полковником Ф.Паулюсом (бл. 270 тис. чол., 3,4 тис. гармат і мінометів, 500 танків і 1200 літаків). Нацистським військам протистояв Сталінградський фронт (командувач – маршал С.Тимошенко, згодом генерал В.Гордов) – 300 тис.чол., 5 тис. гармат і мінометів, до 1000 танків і 450 літаків. *История Великой Отечественной войны Советского Союза 1941-1945 гг.* – М., 1961. – Т.2. – С. 424–426; *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 333–334.

1. Після важких кровопролитних боїв радянські війська залишили обласний центр України Ворошиловград, а також районні центри області Олександрівку, Успенку. *Правда.* – 1942. – № 201. – 20 июля. – С.1; *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 407, 409).

18 липня (субота).

1. Під час запеклих боїв радянські війська залишили районні центри Боково-Антрацит, Новосвітлівку і Ровеньки Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 405, 407, 408.

1. Бойове розпорядження начальника Південно-Західного напрямку оперативного управління генерального штабу Червоної армії про дії партизан у прифронтовій смузі й оперативному тилу ворога. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 241–242.

3. Розпорядження Селидівської районної управи (Сталінська область) старостам сільуправ про обов'язковий збір кольорових металів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 135–136.

8. Розпочалися переговори в Лондоні між представниками урядів Великобританії і США, які тривали до 25 липня. Під час переговорів була оформлена угода про перенесення строку відкриття другого фронту в Європі та прийняте рішення про вторгнення в 1942 р. в Північну Африку. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 334.

19 липня (неділя).

1. Гітлерівські війська прорвали оборону військ Південного фронту на захід від Ростова-на-Дону, охопили місто півкільцем і розвили наступ до переправ через Дон. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8.* – К., 1984. – С. 175.

3. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про порядок призначення і виплати допомоги родинам військовослужбовців рядового і молодшого начальницького складу у воєнний час”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 200.

4. У Станіславі відбулася панахида в роковини смерті Богдана Лепкого. Більшість часописів краю присвятили багато уваги творчості та життю письменника. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і*

матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 150.

9. В Києві відбувся футбольний матч української команди “Старт” з командою угорської армії “MSG Wal”. Маляри програли з рахунком 5:1. *Ю.Краснощоків. Диявольська гра.* – К., 2002. – С. 254.

9. В газеті “Правда” опубліковано статтю, присвячену Дню фізкультурника, про участь спортсменів в боротьбі з гітлерівцями та про святкування цього дня як в Москві, так і в інших містах Радянського Союзу. *Правда.* – 1942. – № 200. – 19 июля. – С.3, 4; № 201. – 20 июля. – С.1.

20 липня (понеділок).

1. Після запеклих кровопролитних боїв радянські війська залишили м. Краснодон Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 406.

1. Верховне головнокомандування збройних сил гітлерівської Німеччини видало наказ про таврування захоплених у полон солдатів і офіцерів Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 200; *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 99–100.

1. Довідка комісара партизанського руху про мережу підпільних груп в Криму, за якою нараховувалося понад 23 підпільні організації. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.239.

4. На екрани Москви вийшов художній фільм “Олександр Пархоменко”. *Правда.* – 1942. – № 198. – 17 июля. – С.4.

21 липня (вівторок).

1. Відбулося засідання Грем’ячського підпільного райкому КП(б)У Чернігівської області. Прийнято рішення про захоплення трофейної зброї та активізацію диверсійної діяльності районного партизанського руху. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 146.

22 липня (середа).

1. У ході запеклих боїв радянські війська залишили районний центр Свердловськ Ворошиловградської області. Цим завершилася окупація всієї території України німецькими військами. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 408; *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944.* – К., 1985. – Кн. 2. – С. 187.

10. В Старій Ушиці Хмельницької області розстріляно 820 місцевих євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 183.

10. Окупанти частково спалили село Липські Романи Овруцького району Житомирської області, загинуло 17 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.124.

23 липня (четвер).

1. А.Гітлер видав директиву № 45, що ставила завдання перед групою армій “А”: завдати удар по Сталінграду, захопити його і перерізати перешийок між Доном та Волгою. *Безсмертя. Книга Пам’яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 672.

2. Після урочистого мітингу на фронт відправлені перші танки колони “Народний учитель”, побудовані на кошти, зібрані радянськими вчителями. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 200.

24 липня (п’ятниця).

1. Закінчилася Воронежсько-Ворошиловградська і Донбаська операції. Радянські війська відійшли на 150–400 км, залишили Донбас, сільськогосподарські райони правобережжя Дону, м. Ростов-на-Дону. Гітлерівці форсували р. Дон, захопили ряд плацдармів на лівому березі, створили пряму загрозу Сталінграду і Північному Кавказу, але знищити головні сили Південно-Західного і Західного фронтів їм не вдалося. Втрати радянських військ у Воронежсько-Ворошиловградській операції склали: безповоротні – понад 37 тис. осіб, санітарні понад 19 тис. осіб. В операціях брали участь 1311 тис. бійців. *Кто был кто в Великой*

Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 334; *Правда.* – 1942. – № 209. – 28 июля. – С.1; *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 103; *Памяти павших. Великая Отечественная война.* – М., 1995. – С. 95.

2. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ про нагородження орденами і медалями Союзу РСР трудівників Ленінградської, Калінінської, Північнодонецької, Московсько-Донбаської, Далекосхідної залізниць і Московського метрополітену за самовіддане виконання завдань уряду і командування Червоної армії з перевезень військових вантажів і виявлення при цьому мужність. *Правда.* – 1942. – № 206. – 25 июля. – С.1.

3. Вінницький гебітскомісар оголосив про збільшення в три рази обов'язкової задачі окупаційній владі овочів і категорично заборонив продаж їх на базарах. *Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Зб. док. і матер.* – Одеса, 1971. – С. 49.

25 липня (субота).

1. Гітлерівські війська почали наступ з плацдармів у нижній течії Дону на сальському, ставропольському й краснодарському напрямках. Почалася битва за Кавказ. Для виконання плану по захопленню Кавказу (кодова назва – “Едельвейс”) німецьке командування виділило групу армій “А” (1-а і 4-а танкові армії, 17-а німецька польова армія, 3-я румунська армія, частина сил 4-го повітряного флоту; командуючий – генерал-фельдмаршал В.Ліст). Противнику протистояли війська Південного і частина сил Північно-Кавказького фронтів (51, 37, 12, 18, 56-а армії і 4-а повітряна армія). Під натиском переважаючих сил противника радянські війська змушені були відійти на південь і південний схід. Становище на Північному Кавказу вкрай загострилося. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.175; Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 103.

3. Рейхскомісар України Е.Кох видав правила про забій худоби. Зазначалося, що відпуск, продаж, купівля чи обмін м'яса або м'ясних

виробів серед приватних осіб заборонялися. Для проведення промислового і приватного забою слід було мати дозвіл гебітскомісара. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С. 177–178.

7. У Києві від куль гестапо загинув краєвид провідник і організатор самостійницького руху Київщини Д.Мирон-Орлик. *М.Лебедь. УПА. Її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу.* – Дрогобич, 1987. – Част. 1. – С. 34.

8. У Лондоні завершилася військово-штабна конференція США й Англії. Прийняте рішення: відмовитися від висадки союзних військ у Західній Європі в 1942 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 201.

26 липня (неділя).

1. ДКО прийняв постанову “Про формування винищувально-проти-танкових артилерійських полків”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 201.

9. В Києві відбувся матч-реванш української команди “Старт” з посиленою командою угорської армії “MSG Wal”. Маляри програли з рахунком 3:2. *Ю.Краснощоків. Диявольська гра.* – К., 2002. – С. 254.

10. Окупанти спалили 270 дворів села Очкине Зноб-Новгородського району Сумської області, загинуло 20 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.288.

27 липня (понеділок).

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про роботу комсомольських організацій з надання допомоги дітям фронтовиків”. Вирішено провести двотижневик допомоги цим дітям: організувати масові недільники з заготівлі палива й збирання овочів з присадибних господарств сімей фронтовиків, відкрити їдальні для них, створити бригади з утеплення і ремонту квартир сімей бійців, зі збору, виготовлення та ремонту дитячого взуття й одягу тощо. *Великая Отечественная война. 1941–1945.*

События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 104.

3. Начальник Васильківської сільуправи (Дніпропетровська область) наказав старостам і старшинам общинних господарств штрафувати жителів сіл, які ухилилися від робіт або конфісковувати їхні господарства. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 201.*

3. Лист комітету продовольчої торгівлі м. Сталіно до райуправ про незадовільну поставку районами молока та яєць, де зазначалося, що недостача складає 31%. Вимагалось у злісних порушників-нездатчиків вилучити корів та птиць з передачею їх в розпорядження сільгоспкомандування. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 136–137.*

5. В Харкові складений акт приєднання до Православної автокефальної української церкви митрополита Харківського Феофіла Булдаковського. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 229.*

10. З Рава-Руської, Немирова, Угнева Львівської області депортовано в табір в Белжец близько 5 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

28 липня (вівторок).

1. Ставка ВГК із метою об'єднання зусиль і поліпшення керівництва військами утворила з Південного і Північно-Кавказького фронтів єдиний Північно-Кавказький фронт (командуючий – маршал Радянського Союзу С.Будьонний), йому в оперативному відношенні підлегли Чорноморський флот (командуючий – віце-адмірал Ф.Октябрський) і Азовська військова флотилія (командуючий – контр-адмірал С.Горшков). Перед фронтом була поставлена задача відновити становище на південному березі Дону. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.173.*

1. Народний комісар оборони СРСР видав наказ № 227 (“Ні кроку назад”). Оголошений в усіх частинах і підрозділах діючої армії, він категорично, під загрозою розстрілу на місці, забороняв відступ військ без

спеціального розпорядження вищого командування. Наказом для запобігання відходу з позицій запроваджувалися в межах дислокації частин та з'єднань добре озброєнні й спеціально підготовлені загороджувальні загони, а для порушників наказу формувалися штурмові офіцерські штрафні батальйони, для червоноармійців – штрафні роти. *Малий словник історії України.* – К., 1999. – С.268; *История Украинской ССР: В 10 т.* – Т. 8. – К., 1984. – С.175.

1. У відповідності з директивами УШПР і штабу партизанського руху Південно-Західного фронту на базі Чернігівського об'єднаного партизанського загону створено з'єднання партизанських загонів. Командиром з'єднання призначений секретар Чернігівського підпільного обкому партії О.Федоров, комісаром – В.Дружинін, начальником штабу – Д.Рванов. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 147; *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 57.

1. Розпорядження командуючого оперативним тиловим районом групи армій “Південь” про порядок знищення населених пунктів у ході каральних експедицій окупантів проти партизан, де зазначалося, що будинки слід зносити, а предмети хатньої обстановки розподіляти як винагороду між місцевими жителями, які підтримують своїми діями німецькі власті. *История застерігає.* – К., 1986. – С. 101.

3. ДКО прийняв рішення про виробництво на Уралмаші танків Т-34. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 202.

3. Міністр озброєнь і боєприпасів Німеччини Тодт заборонив оплату праці робітників в окупованих східних областях. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 202.

3. Рейхскомісар України Е.Кох видав наказ про введення обов'язкової трудової повинності для населення і суворих заходів покарання його порушників. *Косик В.М. Україна в Другій світовій війні у документах. Зб. німец. архівних матеріалів (1941–1942). Т.2.* – Львів, 1998. – С. 249–251.

29 липня (середа).

1. Президія Верховної Ради СРСР видала Указ “Про встановлення військових орденів: ордена Суворова першого, другого і третього ступеня, ордена Кутузова першого і другого ступеня й ордена Олександра Невського”, якими нагороджувалися командири Червоної армії за видатні заслуги в організації і керівництві бойовими операціями і за досягнуті успіхи в боях за Батьківщину. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 335; *Правда.* – 1942. – № 211. – 30 июля. – С.1.

1. ЦШПР видав наказ про створення армійських оперативних груп при Військових радах 1-ї, 62-ї, 63-ї, 64-ї арміях Сталінградського фронту в складі начальника оперативної групи, старшого оперативного уповноваженого і водія. *Русский архив: Великая Отечественная.* Т. 20(9). – М., 1999. – С. 126; *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 393.

1. Штадткомісар м. Кривий Ріг оголосив про арешт заручників та їхній розстріл, якщо населення не видасть комендатурі осіб, що пошкодили кабель зв'язку. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 331; *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. 1941–1944 рр.* – К., 1951. – С. 97.

3. Оголошення ортмкоменданта м. Сімферополя про збирання цивільним населенням утильсировини – шин від німецьких і радянських автомобілів, металевих бачків і каністр. Це одне з перших оголошень, де застосована система оплати натурою. *Окупаційний режим в Криму: 1941–1944.* – Сімферополь, 1996. – С.36–37.

4. Газета “Советская Украина” опублікувала повідомлення про те, що для подальшого поліпшення дослідницької роботи в області української культури президія АН УРСР вирішила створити на базі Інституту суспільних наук АН УРСР чотири окремих інститути: економіки, історії й археології, мови і літератури, а також народної творчості і мистецтвознавства. *Советская Украина.* – 1942. – № 166. – 29 июля. – С. 3.

30 липня (четвер).

1. Опубліковане повідомлення про об'єднаний український університет, створений у Кзил-Орді на основі Київського і Харківського університетів. Він здійснював значну науково-дослідну роботу, надавав всіляку допомогу фронту. На базі університету проведена наукова антифашистська конференція. *Советская Украина. – 1942. – № 167. – 30 июля. – С. 3.*

2. Секретаріат ВЦРПС прийняв постанову “Про участь профспілкових організацій у зборі теплих речей для діючої Червоної армії”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 202.*

9. Розпочався шаховий турнір майстрів СРСР, в якому брали участь кращі гросмейстери країни. *Правда. – 1942. – № 212. – 31 июля. – С. 4.*

31 липня (п'ятниця).

8. Надзвичайний і повноважний посол СРСР у США М.Литвинов і державний секретар США Корделл Хелл обмінялися у Вашингтоні нотами про продовження до 6 серпня 1943 р. діючої Торгової угоди між СРСР і США. Ця угода була укладена в 1937 р. і щорічно відновлялася протягом наступних чотирьох років терміном на один рік. Уряди СРСР і США домовилися, що угода залишиться діючою і після 6 серпня 1943 р., якщо вона не буде замінена більш ширшою торговою угодою з попередженням за 6 місяців про припинення нині діючої угоди. *Комуніст. – 1942. – № 171. – 2 серпня. – С. 1; Правда. – 1942. – № 219. – 7 августа. – С. 4.*

10. Повідомлення Радінформбюро про розстріл гітлерівцями 150 працівників Дніпропетровських паровозних майстерень за відмову виїхати на роботу в Німеччину. Протягом 7 днів арештованих морили голодом, а потім вивезли за місто і розстріляли. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер. – Днепропетровск, 1962. – С. 146; Комуніст. – 1942. – № 170. – 1 серпня. – С. 1.*

Липень.

1. З липня до листопада в с. Олексіївка Запорізької області діяла підпільна група “Добровільна організація патріотів”. Вона займалася антинацистською пропагандистською діяльністю: розповсюджувала листівки, що закликали населення до активного опору німецьким окупантам, проводила усну агітацію проти відправки молоді в Німеччину. *Запорожская область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. (1941–1945 гг.). – Запорожье, 1959. – С. 83–84.*

1. На середину літа загальна чисельність боївок ОУН(СД) на Волині–Поліссі становила майже 600 осіб. Поводилися вони обережно, добре конспірувалися, намагалися уникати відкритих сутичок з німцями. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр. – К., 1999. – С. 133.*

1. На середину літа в українській допоміжній поліції, якій відводилася важлива роль у боротьбі з рухом Опору в Україні, нараховувалося 150 тис. осіб. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр. – К., 1999. – С. 156.*

4. У Львові відбулося відкриття виставки творів П.Ковжуна, О.Новаківського, І.Труша та П.Холодного. На відкритті, крім українських громадян, присутні представники німецької влади на чолі з комендантом міста Львова, генерал-майором фор Прітвітцом. У літературно-мистецькому клубі в Львові відбувся вечір-концерт, присвячений творчості М.Лисенка. Доповідь про обробку Лисенком українських народних пісень виголосив д-р В. Витвицький, музичний акомпанемент – донька композитора Маріанна Лисенко. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 157–158.*

9. У Львові відбулись футбольні змагання між членами Спілки українських письменників і Спілки українських журналістів та членами Спілки українських акторів. Змагання закінчились перемогою літераторів з рахунком 4 : 3. Глядачів було понад 5000. *Культурне життя в Україні. Західні землі. Док. і матер. – К., 1995. – Т.1. 1939–1953. – С. 158–159.*

10. Знищено євреїв Порицького, Гурійського та Оликівського районів Волинської області: відповідно розстріляно 1800, 2274 та 4500 осіб.

В першій половині місяця завершилась “чистка” Криму від євреїв, в результаті якої знищено близько 1500 осіб з Севастополя, 1029 – з табору полонених Толе і табору для біженців в Бахчисараї. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.30, 100.*

1 серпня (субота).

1. Протягом запеклих оборонних боїв на Дону в районі станиць Клетська і Цимлянська і на Північному Кавказі в радянські війська залишили м. Сальськ. *Правда. – 1942. – № 216. – 4 августа. – С.1.*

1. УШПР видав спеціальний наказ, який зобов'язав керівників партизанських формувань посилити удари по тилам ворога і перш за все по його комунікаціям, щоб утримати просування ворожих ешелонів до лінії фронту. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 128–129.*

1. УШПР видав директиву, в якій визначились обов'язки оперативних груп, зокрема з формування, підготовки і перекидання в тил ворога через лінію фронту партизанських загонів й диверсійних груп; розвідувальної агентури і зв'язківців, а також приймати кур'єрів, зв'язківців з партизанських загонів і отримувати від них потрібні дані, тощо. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 393–395.*

4. Повідомлення про створення концертних бригад для обслуговування поранених бійців і командирів Червоної армії студентами Українського інституту театрального мистецтва, який діяв у Саратові. Бригади дали понад 30 концертів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 203.*

4. Опубліковане повідомлення про роботу Інституту енергетики АН УРСР в Копейську Челябінської області, який плідно працював над удосконаленням енергетичного господарства Уралу, як на електростанціях, так і на силових установках окремих підприємств. *Комуніст. – 1942. – №170. – 1 серпня. – С. 3.*

4. Опубліковане повідомлення про роботу Сталінського державного українського музично-драматичного театру ім. Артема, евакуйованого

в м. Кзил-Орда Казахстану. За час свого перебування там, театр провів 198 концертів у госпіталях, 22 концерти для залізничників, 3 – для призовників і 31 – для військових частин. *Комуніст.* – 1942. – №170. – 1 серпня. – С. 4.

2 серпня (неділя).

1. Розпочалися запеклі бої радянських військ на південно-західних підступах до Сталінграда. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.177.*

1. Розпочалася евакуація військово-морських баз Азовської військової флотилії і виведення сил через Керченську протоку в Чорне море. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 105.*

1. Опубліковане повідомлення про те, що в зв'язку з величезними втратами німецької армії на радянсько-німецькому фронті, гітлерівське командування призвало осіб 1925 р. народження. В армію також мобілізовані особи будь-якого віку, звільнені від військової служби за станом здоров'я. *Комуніст.* – 1942. – № 171. – 2 серпня. – С. 1.

4. Опубліковане повідомлення про діяльність Київського медичного інституту в евакуації. В інституті напружено працювали відомі професори, члени-кореспонденти, навчаючи студентів і готуючи 500 з них до випуску, що дало країні нових спеціалістів. Поруч з педагогічною роботою професура інституту багато уваги приділяла науково-дослідній роботі. Всі викладачі працювали одночасно в госпіталях. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов. – К., 1963. – С. 391; Комуніст.* – 1942. – № 171. – 2 серпня. – С. 4.

4. Опубліковане повідомлення про початок роботи в Сталінабаді (Таджикистан) Державного симфонічного оркестру УРСР. Перший концерт присвячений творам П.Чайковського. *Комуніст.* – 1942. – №171. – 2 серпня. – С. 4.

5. В Києві в Андріївській церкві висвячений єпископами Ніканором і Мстиславом архімандрит Платон (Артемюк) в єпископа Заславського. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV.*

Част. II. – К., 1998. – С. 229.

9. У Москві в Колонному залі Будинку союзів відбувся антифашистський мітинг радянських спортсменів прийняте звернення до спортсменів всього світу. *Правда. – 1942. – № 216. – 4 августа. – С.2; Комуніст. – 1942. – №172. – 4 серпня. – С. 2.*

3 серпня (понеділок).

1. Розпорядження начальника ЦШПР начальникам партизанських штабів про боротьбу з агентурою ворога із завербованих німцями військовополонених та зрадників з місцевого населення. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 129–130.*

4 серпня (вівторок).

10. В табір Белжец (Польща) вивезено близько 6000 євреїв з Самбора Ст. Самбора, Фельштіна, Стрілки Дрогобицької області. В Зінькові Хмельницької області розстріляно 1882 єврея. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.48, 182.*

5 серпня (середа).

1. Секретар ЦК КП(б)У М.Хрущов підписав директиву, що зобов'язувала командирів і комісарів українських партизанських формувань посилити удари по залізничним комунікаціям ворога, який рвався до Волги і на Кавказ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 205.*

1. Повідомлення Радінформбюро про розгром сумськими партизанами роти гестапівців. *Правда. – 1942. – № 218. – 6 августа. – С.1.*

6 серпня (четвер).

3. Головне господарське й адміністративне управління СС видало секретне розпорядження про використання волосся в'язнів концтаборів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 139–140.*

3. В табір Белжец (Польща) вивезено близько 6000 євреїв з Борислава,

Сходниці, Подбужа Дрогобицької області. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста. – К., 2000. – С.48.*

9. В Києві відбувся футбольний матч української команди “Старт” з німецькою “Flakelf”, до складу останньої входили кращі спортсмени – льотчики, техніки, зенітники. Гра закінчилася з рахунком 5:1 на користь киян. *Ю.Краснощоков. Диявольська гра. – К., 2002. – С. 256).*

7 серпня (п'ятниця).

1. Партизанський загін О.Сабурова, який діяв в Сумській області, організував сходження військового ешелону гітлерівців. Знищено 50 вагонів. Убито і поранено понад тисячу гітлерівських окупантів. *Правда. – 1942. – № 220. – 8 августа. – С.1.*

8 серпня (субота).

4. 6-8 серпня в Уфі відбулася сесія відділу фізико-хімічних і математичних наук АН УРСР, де було заслухано 30 доповідей. *Комуніст. – 1942. – № 179. – 12 серпня. – С. 3.*

10. В табір Белжец (Польща) вивезено близько 6000 євреїв з Стебника, Трускавця, Мединичів Дрогобицької області та власне Дрогобича. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста. – К., 2000. – С.48.*

10. В Комсомольському Вінницької області розстріляно 88 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста. – К., 2000. – С.15.*

9 серпня (неділя).

1. Голова політуправління Південно-Західного фронту Крюков подав інформацію начальнику ЦШПР П.Пономаренку “Про партизанські загони та їх боротьбу в тилу ворога”. Йшлося не лише про кількісний та якісний склад, бойову діяльність, розвідку й інші методи боротьби партизанських загонів, але й розгорнуто розкривався характер окупаційного режиму, реакція населення на “новий порядок”, його зв'язки з радянських рухом Опору, постановку партійно-політичної роботи в загонах і серед місцевих жителів, організація загонів самооборони тощо. *ЦДАГО України, ф.166, оп. 3, спр. 128, арк. 30.*

1. Ставка ВГК видала розпорядження про підпорядкування Сталінградського фронту командуючому Південно-Східним фронтом генералу А.Єременку. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.177.*

4. В Уфі відбувся вечір членів АН, письменників, композиторів і художників України, присвячений 285 роковинам з дня смерті Б.Хмельницького. *Комуніст. – 1942. – № 179. – 12 серпня. – С. 3.*

4. Опубліковане повідомлення про видання АН УРСР масовим тиражем збірника “Боротьба українського народу проти німецьких загартників,” до якого ввійшли наукові статті К.Гуслистого, Ф.Лося, М.Супруненка, З.Шульги та ін. *Комуніст. – 1942. – № 179. – 12 серпня. – С. 3.*

9. В Києві на стадіоні “Зеніт” відбувся футбольний матч-реванш команди “Старт” з німецькою “Flakelf”, де перемогли кияни за активної підтримки вболівальників. *Д.Малаков. Київ. 1939–1945. Фотоальбом. – К., 2005. – С. 297.*

10 серпня (понеділок).

1. Начальник Хотинської поліції направив чернівецькому обласному інспектору поліції повідомлення про арешт підпільників, які вчинили замах на начальника відділу сигуранци м. Хотин. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер. – К., 1967. – С. 209–210.*

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про порядок залучення громадян до трудової повинності у военний час”. Трудова повинність вводилась кожного разу за постановою РНК СРСР, а в місцевостях, оголошених на військовому становищі – також військовою владою; оголошувалася для виконання оборонних робіт та інших військових потреб, заготівлі палива, спеціальних будівельних робіт, охорони шляхів сполучення, будівель, споруд, засобів зв’язку, електростанцій, для боротьби з пожежами, епідеміями, стихійними лихами тощо. Громадяни залучались до трудової повинності на термін до 2 місяців. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 336.*

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про прийом виграшних внесків

населення в державні трудові ощадні каси Союзу РСР”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 206.

12 серпня (середа).

1. Директива рейхскомісара України Е.Коха про жорстоке поводження місцевої поліції з сільським населенням. Українській поліції категорично заборонялося застосовувати фізичний вплив щодо населення, окрім особливих випадків, оскільки такі дії дискредитують німецьке правосуддя і управління, що може спричинити тяжкі наслідки політичного характеру. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр.* – К., 1999. – С.152.

10. З Бібка Львівської області депортовано в табір в Белжец 1260 євреїв, з Нового Стрелища – 1252 особи, з Щирця – 180 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.111.

13 серпня (четвер).

10. З Городка Львівської області депортовано в табір в Белжец 2800 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.111.

14 серпня (п'ятниця).

2. РНК СРСР встановила пільги для учасників Вітчизняної війни, демобілізованих після поранення, контузії чи каліцтва, хвороби, при навчанні їх у вищих навчальних закладах і технікумах. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 336;. *Правда.* – 1942. – № 226. – 14 августа. – С.1.

15 серпня (субота).

1. Ставка німецького Верховного головнокомандування видала директиву № 46 про основні вказівки щодо посилення боротьби з партизанським рухом на Сході. Рекомендувалося серед інших заходів всіляко поглиблювати протиріччя між політичними течіями українського руху

Опору, між ним і червоними партизанами, між українським і польським населенням. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр.* – К., 1999. – С. 158.

1. Комендант гестапо і СД м. Житомира видав розпорядження про знищення сіл та розстріл населення за зв'язок з партизанами, за надання їм допомоги житлом чи продуктами харчування, за несвоєчасне повідомлення про місцезнаходження складів зброї. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 142.

1. Начальник жандармерії м. Житомира наказав поліцейським органам усіма способами сприяти заходам щодо насильницького вивозу радянських громадян на примусові роботи в Німеччину. Одночасно, посиляючись на вказівку рейхсфюрера СС Г.Гімmlера, він заборонив уживати термін “партизани” і наказав іменувати надалі народних месників “бандою розбійників”, “бандою”, “бандитською групою”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 141–142; *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. Зб. док. і матер.* – К., 1969. – С. 65–66.

8. На нараді, яка тривала від 12 до 15 серпня в Москві глав урядів СРСР і Великобританії та представника США, західні союзники заявили, що не відкриватимуть другий фронт в 1942 р. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 336.

10. Окупанти спалили 270 дворів с. Стягайлівка Зноб-Новгородського району Сумської області, загинуло 74 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.288.

16 серпня (неділя).

1. Радінформбюро повідомило про розстріл 120 жителів Миколаєва за убитого німецького офіцера. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер.* – Одесса, 1964. – С. 88.

3. Генерал-фельдмаршал К. фон Рундштедт наказав конфіскувати все золото, яке мали жителі окупованих областей. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* –

К., 1985. – С. 207.

9. В Києві відбувся футбольний матч між “Стартом” і “Рухом” (команда з працівників українських органів влади і працівників київських фабрик). Гравці “Старту” перемогли. *Д.Малаков. Київ. 1939–1945. Фотоальбом.* – К., 2005. – С. 297.

17 серпня (понеділок).

1. Війська Сталінградського і Південно-Східного фронтів відійшли на зовнішню оборонну лінію Сталінграда і зупинили ворога на цьому рубежі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 207.

3. Від 10 до 17 серпня 1942 р. тривала друга інспекційна поїздка Ф.Заукеля Україною за маршрутом Вінниця, Київ, Харків, Сталіно, Сімферополь, Ялта, Севастополь. Проводилися зустрічі з особами, відповідальними за вербування робочої сили. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация.* – М., 1996. – С. 91.

18 серпня (вівторок).

1. Видана директива гітлерівського командування про посилення боротьби з партизанами на Сході. А.Гітлер призначив рейхсфюрера СС Г.Гімлера відповідальним за придушення партизанського руху в рейхскомісаріаті “Україна”. *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944.* – К., 1985. – Кн. 2. – С. 267.

1. Вказівки начальника ЦШПР начальникам штабів партизанського руху про порядок постачання партизан зброєю, боєприпасами, продовольством. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 131–132.

1. Опубліковане повідомлення про нараду в Москві глав урядів СРСР і Великобританії. *Правда.* – 1942. – № 230. – 18 августа. – С.1.

19 серпня (середа).

1. Розпочалася Новоросійсько-Таманська оборонна операція військ

Північно-Кавказького фронту і Чорноморського флоту проти угруповання ворога, який намагався прорвати оборону і з ходу захопити Новоросійськ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 208.

1. Вояки Т. Боровця-Бульби вчинили напад на Шепетівський залізничний вузол, вивантажили і вивезли до лісу 4 ешелони різноманітного майна і звільнили 2 ешелони людей, яких вивозили на примусові роботи до Німеччини. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси.* – К., 2002. – С.659.

1. Указ Верховної Ради СРСР “Про затвердження нагрудних знаків “Відмінний мінер” та “Відмінний сапер”. *Правда.* – 1942. – № 232. – 20 августа. – С.1.

10. В Барі, Ялтушківці, Підлісно-Ялтушківці Вінницької області відповідно розстріляні понад 3000, 450 та 15 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15.

20 серпня (четвер).

4. Опубліковане повідомлення про виставку образотворчого мистецтва Інституту народної творчості в приміщенні АН України в Уфі. Серед полотен твори М.Шарова, І.Шульги, О.Шовкуненка, К.Трохименка, В.Заболотного. *Комуніст.* – 1942. – № 186. – 20 серпня. – С. 3.

4. Опубліковане повідомлення про концерти Українського ансамблю пісні і танцю в Уфі. Ансамбль дав з початку війни понад 1000 концертів. М. Рильський, який перебував в Уфі, разом з колективом ансамблю створив літературно-музичну композицію “Україна”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 208.

21 серпня (п'ятниця).

1. Диверсійна група під командуванням Артюхова на залізниці Брянськ – Конотоп, в районі станції Кролевець (33 км північніше Конотопа) пустила під укіс військовий ешелон противника з боєприпасами, пушками. Убито і поранено 60 осіб з охорони ешелону. *Сумская*

область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер. – К., 1988. – С. 139.

10. Повідомлення Радінформбюро про те, що на одній з ділянок в районі на північний схід від Котельніково гітлерівці загнали на міноване поле натовп селян. На мінах підірвалось понад 150 мирних громадян, серед них чимало жінок. *Комуніст*. – 1942. – № 187. – 21 серпня. – С.2.

10. В Мурованих Курилівцях, Яришові Вінницької області страчені 2314 та 595 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.15.

22 серпня (субота).

1. Незважаючи на сильну протидію наступаючому ворогу і масовий героїзм радянських воїнів, 6-й німецькій армії вдалося форсувати Дон і до кінця дня захопити на його лівому березі в районі Пісковатки плацдарм шириною 45 км. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 208.

10. Гітлерівці стратили 12 членів підпільної молодіжної організації м. Херсон на чолі з О.Запорожчуком. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 209.

10. Зі Львова депортовано в Белжец під час “гросс-акції”, яка почалася 11 серпня 38 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.110.

23 серпня (неділя).

1. Для посилення керівництва обороною Туапсинської бази Чорноморського флоту утворений Туапсинський оборонний район. Командуючий – контр-адмірал – Г.Жуков. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк*. – М., 1990. – С. 107.

1. Почалися масовані нальоти ворожої авіації на Сталінград з метою підготовки наступу наземних військ противника та морального впливу і залякування захисників міста. *История Украинской ССР: В*

10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.177.

3. ДКО прийняв постанову “Про закладку в запас теплих речей для забезпечення Червоної армії на зиму 1942/43 р.”. *Правда*. – 1942. – № 234. – 22 августа. – С.1.

24 серпня (понеділок).

1. Сектор інформації Київської міської управи повідомив про арешт під час облави в м. Димері більш 100 киян. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 143.

3. Генерал-губернатор Г.Франк віддав наказ усім головним відділам уряду Генерал-губернаторства, губернаторам дистриктів, у т.ч. “дистрикту Галичина”, про додаткове відправлення 140 000 радянських людей на роботи в Німеччину. *Львівщина у Великій Вітчизняній війні (1941–1945 рр.)*. – Львів, 1968. – С. 76.

3. На базі устаткування евакуйованого в Рубцовськ (на Алтаї) Харківського тракторного заводу випущений перший трактор з маркою АТЗ – Алтайський тракторний завод. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.256.*

4. У “Правді” опублікована п’єса О.Корнійчука “Фронт”. *Правда*. – 1942. – 24–27 августа.

25 серпня (вівторок).

1. Введений облоговий стан в м. Сталінграді. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк*. – М., 1990. – С. 108.

1. Повідомлення ЦШПР УШПР про заходи активізації діяльності партизанських загонів Житомирської області за сприяння десантованих організаторів партизанських загонів Потуржанського та Набокова разом з диверсійною групою. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. Зб. док. і матер.* – К., 1969. – С. 67; *Україна партизанська*. – К., 2001. – С. 60.

3. Рейхскомісар України Е.Кох надіслав генеральним і обласним комісарам, сільськогосподарським керівникам телеграми, в яких вимагалось

за всяку ціну виконати поставлене фюрером завдання постачання Німеччини і діючої армії необхідної кількістю продовольства. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр.* – К., 1999. – С. 143.

3. Із Севастополя до Німеччини відправлений перший транспорт з цивільними робітниками. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация.* – М., 1996. – С. 96.

4. В Москві створена Комісія АН СРСР з історії Великої Вітчизняної війни; керівники – професор Г.Александров, член-кор. АН СРСР І.Мінц. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 108.

10. У Вінниці розстріляні понад 500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15.

26 серпня (середа).

1. Міський комітет оборони Сталінграда прийняв рішення про прискорення будівництва барикад на вулицях міста і звернувся до населення з закликом відстояти рідне місто. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 210.

1. Відбулася нарада вищих службових осіб рейхскомісаріату “Україна” про цілі та завдання німецької політики на Україні, де з промовою виступив Е.Кох. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 143.

3. В табір Белжец (Польща) вивезено близько 6000 євреїв з Турки Дрогобицької області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.48.

7. РНК СРСР прийняла постанову про введення посади заступника Верховного Головнокомандуючого і призначення на цю посаду генерала армії Г.Жукова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 210.

10. В Станіславі розстріляно 1000 євреїв і повішено 50 осіб. В “гебиті Костопіль” Ровенської області від цього розстріляно 6300 осіб. В

Рокитному Ровенської області розстріляно близько 400 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.75; 147, 148.*

27 серпня (четвер).

1. Начальникам штабів партизанського руху направлена директива ЦШПР про організацію підготовки партизанських загонів до зими. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 210.*

3. Рейхсміністр А.Розенберг видав наказ про обов'язкову трудову повинність населення окупованих областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1963. – С. 144.*

4. У Челябінську відбулися урочисті збори, присвячені 98 випуску Київського медичного інституту. Він підготував за рік 510 лікарів, 71% з них отримали на державних іспитах відмінні і хороші оцінки. 300 лікарів, серед них 100 жінок виїхали на фронт. *Комуніст. – 1942. – № 194. – 29 серпня. – С. 3.*

10. З Чортківа Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжець 2120 євреїв, на місці убито 300 осіб, з Ягельця – 550, убито – 65, з Товстого – вивезено 300 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.159.*

10. Почалася ліквідація євреїв в “гебіті Костополі”. В Новомосковську Дніпропетровської області знищено 400 євреїв, в Покровському та Веселинівському районах Миколаївської області – 2660 осіб. Ліквідовані євреї в “гебіті Сарни” Ровенської області, всього знищено 13,5 тис. осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.15, 148.*

28 серпня (п'ятниця).

1. У результаті заходів, застосованих Ставкою і фронтовим командуванням, радянські війська організували оборону на лінії між Доном і Волгою й до кінця дня зупинили ворога на північно-західних підступах до Сталінграда. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 109.*

3. РНК СРСР прийняла постанову “Про залучення на час війни

інвалідів III групи, що одержують пенсію по державному соціальному страхуванню, на роботу на підприємства й установи”. Наркомати соціального забезпечення союзних республік зобов’язувались в 3-місячний термін направити непрацюючих інвалідів III групи – чоловіків віком до 55 р. і жінок віком до 45 р. – на роботу за місцем проживання на підприємства і установи; пенсіонери, які не влаштувались на роботу до 1 грудня 1942 р., позбавлялися пенсії. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 109.

8. Командир Чехословацької військової частини в СРСР підполковник Л. Воля надіслав Верховному Головнокомандуючому Збройними Силами СРСР лист із проханням відправити 1-й чехословацький батальйон, у зв’язку з завершенням його формування, на фронт. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 210–211.

29 серпня (субота).

1. Завершився контрудар військ лівого крила Західний фронту проти 2-й танкової армії противника в районі Сухиничі, Козельск Калузької області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 211.

1. Створено раду з керівництва діяльністю партизанських загонів Донбасу. *Безсмертя. Книга Пам’яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 672.

3. Президія ВЦРПС прийняла постанову “Про збір урожаю і зберігання овочів та картоплі з індивідуальних і колективних городів робітників та службовців”. Наголошувалося на необхідності застосування всіх заходів з метою якнайшвидшого збирання урожаю та покращення умов його зберігання. *Правда.* – 1942. – № 242. – 30 августа. – С.3.

4. Комітет зі справ мистецтв при РНК СРСР, з огляду на важливе художнє значення п’єси О. Корнійчука “Фронт” рекомендував її постановку в найбільших театрах Радянського Союзу. *Правда.* – 1942. – № 242. – 30 августа. – С.4.

4. Президія ВР УРСР видала Указ про присвоєння почесних звань працівникам мистецтв: заслуженого діяча мистецтв УРСР – художнику Харківського театру ім. Т.Шевченка В.Меллеру, заслуженого артиста УРСР – художньому керівнику Ансамблю червоноармійської пісні і танцю Південно-Західного фронту П.Вірському та артистові Київського державного академічного театру опери та балету УРСР ім. Т.Шевченка М.Слуцькому-Платонову. *Комуніст.* – 1942. – № 195. – 30 серпня. – С. 1.

10. В Рафалівці Ровенської області розстріляно близько 2500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.148.

30 серпня (неділя).

1. У Саратові відбувся організований ЦК КП(б)У другий антифашистський мітинг представників українського народу. Його учасники звернулися до трудящих України з закликом посилити боротьбу з ворогом. *Комуніст.* – 1942. – № 196. – 1 вересня. – С.1–3; № 198. – 3 вересня; *Правда.* – 1942. – № 248. – 5 вересня. – С. 3.

2. Бурильник-стахановець О.Семиволос встановив рекорд: на об'єднаному руднику Бакала оббурих 21 забій, давши 19,5 погонних метра проходки і виконавши виробниче завдання на 3.427 відсотків. *Комуніст.* – 1942. – № 197. – 2 вересня. – С. 4.

10. В Долині Станіславської області розстріляно близько 3000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.75.

31 серпня (понеділок).

1. Прорвавши оборону 47-ї армії (на лівому фланзі), ворог оволодів Анапою. Частини морської піхоти, що обороняли Таманський півострів, виявилися відрізнаними від основних сил 47-ї армії. Кораблі Азовської флотилії були вимушені прориватися в Чорне море. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 338.

1. В Москві за вказівкою ЦК ВКП(б) відбулася нарада командирів і керівників орловських, білоруських та українських партизан. Нарада намітила провести рейди партизанських з'єднань. *Украинская ССР в*

годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 211.

10. З Золочева, Олеська, Сасова Львівської області депортовано в табір в Белжец 2000 євреїв. До того ж табору ввезено з Тернопільської області з Микулинців 1200 євреїв, при цьому убито одразу 80 осіб, з Збаржа – 560, з Скалат – 400, з Стурсова – 646, з Тернополя – 2600. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111, 159.*

Серпень.

1. Зі СРСР в Іран за наказом головнокомандуючого генерала В.Андерса передислоковані останні 44 тис. військовослужбовців польської армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 211.*

Серпень, кінець – вересень, початок.

1. Відбулася нарада керівних працівників Наркомата оборони СРСР, ЦШПР з представниками підпільних органів, командирами і комісарами великих партизанських формувань України, Білорусії, Орловської та Смоленської областей. Намічено провести рейди партизанських з'єднань С.Ковпака і О.Сабурова на Правобережну Україну. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 338.*

1. Т.Бульба-Боровець, командуючий УПА – Поліська січ, направив на адресу рейхскомісара України лист. Зазначалося, що “Поліська січ” суворо дотримуватиметься нейтралітету стосовно німців, якщо останні “перейдуть на методи нормальної військової окупації й припинять масові репресії”. *Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр. – К., 1999. – С.5.*

1. Бригаденфюрер СС Т.Катцман видав розпорядження про створення у Львові єврейського житлового району, в який євреї мали переселитися до 7 вересня т.р. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

1. Видана німецька інструкція “Про використання місцевих підсобних

сил на Сході”. Українцям надавалося право лише вступати до місцевих охоронних з’єднань з місцевих добровольців і відпущених військовополонених. *Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941–1942 рр. – К., 1999. – С. 155.*

1. Підпільна організація “Миколаївський центр” Миколаївської області здійснила диверсію на аеродромі в с. Широка Балка області, в результаті якої знищено 2 літаки та декілька тон пального. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер. – Одесса, 1964. – С. 103.*

3. Е.Кох розпорядився провести повторну реєстрацію працездатного сільського населення. Для цього застосовано спеціальні анкети, які склалися сільськогосподарськими керівниками районів. Зібрані під час анкетування відомості про кількість сільськогосподарських підприємств, сіл, сімей, загальну кількість мешканців, їхній вік і стать, мали допомогти окупантам у плануванні посівної кампанії 1943 р. *ЦДАВО України. Ф.КМФ-8. – Оп.1. – Спр.297. – Арк.14-16.*

10. В Ново-Ушицькому районі Хмельницької області знищені 2620 євреїв. У другій половині місяця ліквідовані гетто в Ковелі та Луцьку (відповідно 6500 і 15000 жертв), знищені євреї ще в 11 районах, кількість жертв склала: в Берестечківському – понад 3 тис., Рожищенському – 3 тис., Ратненському – 2600, Любешівському 2230, Колківському близько 2 тис., Уманському понад 2 тис., Торчинському близько 2 тис., Камінь-Каширському – 1700, Мацеївському 1500, Ковельському – 530 та Озютичівському понад 500 євреїв. Ліквідовано всі гетто в Тернопільській області, в результаті чого знищено в Вишівцях – близько 4000 євреїв, в Ланівцях – 2143, в Кременці – близько 7000, в Шумському – 2200, в Почаєві – близько 1900, в Катербурзі – 307. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.31; 158.*

10. Окупанти спалили 200 дворів села Ключи Щорського району (загинув 131 житель) та 234 двори села Чайкине Новгород-Сіверського району (загинуло 4 жителі) Чернігівської області; 243 двори села Голубівка (загинуло 3 жителі) та 198 дворів села Лісне (загинуло 62 жителі) Середино-Будського району Сумської області. *Вінок безсмертя: Книга-*

меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.38, 39, 286, 287.

1 вересня (вівторок).

1. УШПР переїхав із Середньої Ахтуби в Саратов. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.189.*

3. РНК СРСР прийняла постанови “Про порядок надання допомоги з вагітності й пологів робітницям і жінкам-службовцям вільнонайманого складу військових частин і установ діючих частин Червоної армії, Військово-морського флоту і військ НКВД СРСР на воєнний час” (перерахованим особам надавалась відпустка на 35 календарних днів до пологів і на 28 календарних днів після пологів зі збереженням зарплати з займаної штатної посади); та “Про порядок забезпечення при тимчасовій непрацездатності вільнонайманого складу військових частин і установ діючих частин Червоної армії, Військово-морського флоту і військ НКВД СРСР на воєнний час”. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 110.*

4. У Саратові відбувся концерт майстрів українського мистецтва. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 212.*

2 вересня (середа).

1. Німецький староста Нижньодуванської районної управи Ворошиловградської області наказав старостам сільських управ надати списки партійного, комсомольського і радянського активу для подальшого їх знищення. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 213.*

1. У газеті “Комуніст” опубліковане звернення Другого антифашистського мітингу представників Української РСР до українського народу. *Комуніст. – 1942. – № 197. – 2 вереня. – С. 1–3.*

9. Доповідна записка київської німецької спортивної спілки коменданту міста про заборону місцевому населенню відвідувати німецькі спортивні заклади. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 144–145.*

3 вересня (четвер).

1. Розпочалася висадка частин 42-го армійського корпусу 11-ї армії противника з Криму на Таманський півострів. У результаті цього різко ускладнилися умови боротьби наземних військ і військово-морських сил у районі Таманського півострова і на підступах до Новоросійська. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 213.

3. Рішення ЦК ВЛКСМ “Про посилення збору брухту і відходів кольорових металів”. *Правда.* – 1942. – № 246. – 3 септєбря. – С.1.

3. В табір Белжец (Польща) вивезено 5000 євреїв з Стрия, Сколе Дрогобицької області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.48.

4 вересня (п'ятниця).

1. Опубліковане повідомлення про наказ Комітету у справах вищої школи при Раднаркомі СРСР щодо навчання у вузах у 1942/43 навчальному році, яке розпочнеться з 1 жовтня. Продовжено на один місяць строки прийому заяв від абітурієнтів, вступних іспитів і зарахування у вузи. *Комуніст.* – 1942. – № 199. – 4 верснє. – С.1.

5 вересня (субота).

1. За рішенням командування частини морської піхоти, які потрапили у скрутне становище на Таманському півострові, евакуйовані морем у Геленджик. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 110.

1. Нарком оборони СРСР видав наказ “Про завдання партизанського руху”. Узагальнювався досвід партизанської боротьби у Великій Вітчизняній війни, відзначалося місце партизанського руху в боротьбі радянського народу проти гітлерівців і формулювалися його завдання на весь подальший період війни. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 132–135; *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 397–399.

10. В Балині Хмельницької області розстріляні непрацездатні євреї. Працездатні переведені в Лянцкорун (нині – Заречанка), Китайгород, Чемерівці, Смотрич. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С. 183.*

10. В табір Белжец (Польща) вивезено 5500 євреїв з Ходорова, Роздола, Миколаєва, Жидачева, Журавного, Берездовці, Самбора Дрогобицької області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.48.*

6 вересня (неділя).

1. ДКО прийняв постанову про запровадження посади Головнокомандуючого партизанським рухом і призначив на цю посаду маршала К.Ворошилова. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 135; Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 338.*

1. Почалася оборона військово-морської бази Чорноморського флоту Новоросійська. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 214.*

7 вересня (понеділок).

10. З Коломиї Станіславської області депортовано в табір знищення Белжец 4769 євреїв, на місці убито 300 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.74.*

8 вересня (вівторок).

1. Звіт таємної польової поліції при командуючому військами групи армій “Б” про каральні операції в Сумській і Чернігівській областях за серпень 1942 р. Звіт містить такі дані: 21620 осіб перевірено на благонадійність, 1690 заарештовано, 291 – розстріляно як партизани, диверсанти або шпигуни, 835 відправлено до таборів військовополонених. *Історія застерігає. – К., 1986. – С. 105–106.*

9 вересня (середа).

1. А.Гітлер усунув від командування групою армій “А” генерал-фельдмаршала В.Ліста і взяв командування на себе. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 111.

3. Розпорядження чернівецької обласної поліції дільницям Хотинського і Стронежинецького районів Чернівецької області про інвентаризацію та конфіскацію майна арештованих гітлерівцями радянських громадян. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С. 181.

3. Гайсинська райуправа (Вінницька область) видала розпорядження про покарання стратою осіб, які здійснювали забій худоби без дозволу сільськогосподарського коменданта. *Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.). Зб. док. і матер.* – Одеса, 1971. – С. 51.

10. В Висоцьку Ровенської області розстріляно 700 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.148.

10 вересня (четвер)

4. Опублікована стаття про новий фільм режисера М.Донського, знятий на Київській кіностудії – “Як гартувалась сталь” по роману М.Островського. *Комуніст.* – 1942. – № 204. – 10 версня. – С.2.

6. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про податок з виводів” (обчислювався у відсотках до суми валового збору і стягувався з державних, кооперативних і громадських підприємств та організацій, а також з окремих осіб, які влаштовували платні культурно-художні заходи). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 111.

6. Київська головна дирекція залізниць Півдня і Київська транспортна комендатура заборонили користуватися цивільним особам залізничним транспортом без наявності пропуску. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 146–147.

10. 3 округу Коломия Станіславської області депортовано в табір

знищення Белжец 8205 євреїв, на місці убито 400 осіб. А з Чернівців депортовано в Вінницьку область 500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С. 74, 198.*

11 вересня (п'ятниця)

1. Гебітскомісар м. Олександрія оголосив про розстріл заручників у відповідь на акт саботажу. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 147–148.*

2. Опубліковане повідомлення про організацію при Центральному управлінні міліції Центрального довідково-адресного бюро з розшуку дітей, які загубили батьків під час війни. На облік взято всі дитячі заклади – приймальники, дитячі будинки, шкільні інтернати, евакуйовані під час війни вглиб країни. До участі в розшуку дітей залучені комсомольські організації, працівники відділів народної освіти, директори шкіл, педагоги. *Комуніст. – 1942. – № 205. – 11 вересня. – С.3.*

10. У Кіровограді розстріляно понад 100 осіб за вбитих на початку місяця трьох солдатів вермахту. *Комуніст. – 1942. – № 222. – 1 вересня. – С. 1.*

12 вересня (субота).

3. РНК СРСР прийняла постанови “Про пенсії морякам суден Морського флоту, що плавають у районах військово-морських дій, та їхнім родинам” (на вказаних осіб поширювався порядок призначення і розмір пенсій з інвалідності, а також у випадку втрати годувальника, як на військовослужбовців); “Про надання пільг з податків та зборів на потреби житлового та культурно-побутового будівництва робітникам та службовцям, які залучені на підземних роботах на підприємствах вугільної промисловості” (вказані особи звільнялися від сплати сільськогосподарського податку з прибутків, отриманих від діяльності на присадибній ділянці). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 108.*

3. Розпорядженням рейхскомісара України запроваджено українську службу праці. Організація створена “з метою якнайширшого залучення

українців працездатного віку для проведення суспільно- та державно-політично корисних робіт”. *Волинь. Український часопис.* – 1942. – Ч. 99. – 20 грудня. – С.4.

4. Повідомлення про роботу Полтавського сільськогосподарського інституту, евакуйованого в м. Курган. *Комуніст.* – 1942. – № 206. – 12 верся. – С.4.

10. В Літині Вінницької області розстріляно 580 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15.

10. З Станіслава депортовано в табір знищення Белжец 5000 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.74.

13 вересня (неділя)

1. ДКО прийняв постанову про міські комітети оборони. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 215.

1. Прохання головнокомандуючого партизанським рухом начальника головного управління цивільного повітряного флоту про авіаційну підтримку партизан Криму. *Русский архив: Великая Отечественная.* Т. 20(9). – М., 1999. – С. 137.

1. У Ставці ВГК відбулася нарада, де визначені основні положення плану контрнаступу Червоної армії в районі Сталінграда. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 215.

5. На Луцькому соборі висвячений архієпископом Полікарпом, єпископами Мстиславом і Платоном архімандрит В'ячеслав (Лісицький) в єпископа Дубенського. *Власовський І. Нариси історії Української Православної церкви.* Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 229.

14 вересня (понеділок)

4. Волковинецьке жандармське відділення (Кам'янець-Подільська область) видало розпорядження, яким заборонялося німцям відвідувати разом з українцями театри, кіно, танці. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 215.

15 вересня (вівторок)

1. Закінчилися операції радянських військ у районі середньої течії Дону. Противник зазнав серйозних втрат. Гітлерівське командування змушене було перекинути на цю ділянку фронту частину сил з напрямку головного удару і цим послабити свій наступ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 215.

1. ЦШПР видав наказ про вихід на Правобережну Україну з'єднань партизанських загонів під командуванням С.Ковпака і О.Сабурова з метою активізації боротьби в тилу ворога. *Русский архив: Великая Отечественная.* Т. 20(9). – М., 1999. – С. 139–140; *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 399–401.

3. Розпорядження рейхскомісара України Е.Коха про привілейоване майнове становище німецького населення в рейхскомісаріаті “Україна”, за яким цій категорії надавалися сільськогосподарські та інші земельні ділянки, будівлі, заводи тощо. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С.181–182.

3. Наказ губернатора “Трансністрії” про реквізицію у населення чоловічих повстяників (чобіт з повсті), а також обшитих шкірою повстяників (валянки), на які надіваються галоші. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С.182–183.

10. З Кам'янки Львівської області депортовано в табір в Белжец 1500 євреїв, з Радехова – 1400 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.111.

16 вересня (середа)

1. Відбулася нарада представників гітлерівської окупаційної влади м. Дніпропетровська. Обговорювалося питання про насильницьке виселення 13 тис. жителів з нагорної частини міста з метою звільнення поліцейських опорних пунктів від населення. *Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – Днепропетровск, 1962. – С. 147–148.

3. Ортскомендант м. Сімферополя оголосив про зміну ставки податку з обігу в окремих галузях промисловості. Податок становив від 10 до 70% в залежності від товару, який оподатковувався. *Окупаційний режим в Криму: 1941–1944.* – Сімферополь, 1996. – С. 42.

3. Шеф біржі праці м. Кам'янця-Подільського видав наказ про мобілізацію на роботи в Німеччину 600 чоловік з кожного району Кам'янець-Подільської округи. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 216.

17 вересня (четвер).

10. З Сокаля Львівської області депортовано в табір в Белжец 2500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 111.

18 вересня (п'ятниця).

1. Почалася наступальна операція військ правого флангу Сталінградського фронту з метою знищення угруповання противника, який прорвався до Волги. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 112.

19 вересня (субота).

3. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Укази “Про підвищення граничного віку жінок, які підлягають мобілізації згідно з Указом Президії Верховної Ради СРСР від 13 лютого 1942 р. (граничний вік підвищувався до 50 років)”, “Про мобілізацію на період воєнного часу працездатного міського населення для роботи на виробництві і будівництві”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 339.

10. З Бродів, Перемишлян Львівської області депортовано в табір в Белжец 5000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. 111.

20 вересня (неділя).

4. У Москві відбувся великий вечір-огляд літератури і мистецтва

Української РСР. *Комуніст*. – 1942. – № 221. – 30 версня. – С.3.

10. В Літині Вінницької області розстріляні понад 520 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.15.

21 вересня (понеділок).

10. В Кам'янці Струміловій Львівської області розстріляно близько 2500 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.111.

10. З 3 населених пунктів Станіславської області депортовано в табір знищення Белжец 1100 євреїв: з Рогатина – 700 євреїв та убито на місці 300 осіб, з Бурштина – 200, з Букачівців – 200. З Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжец 4000 євреїв, з Підгайців, Бережанів, Козова, Нараєва по 1 тис. з кожного. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.75; 159.

22 вересня (четвер).

10. В “гебіті Ровно” знищено 5,5 тис євреїв, зокрема з Олександрії, Корця, Межиріччя, Гощі. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.148.

23 вересня (середа).

6. Німецький голова Успенського району Ворошиловградської області направив розпорядження старості с. Македонівка про вилучення в населення радянської літератури і патефонних платівок. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 148.

10. Окупанти спалили с. Кортеліси Ратнівського району Волинської області, загинуло 2875 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.215.

24 вересня (четвер).

1. А.Гітлер звільнив з посади начальника генерального штабу сухопутних військ вермахта генерал-полковника Ф.Гальдера і призначив на цю посаду генерала К.Цейцлера. *Великая Отечественная война.*

1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 112.

3. Наказ губернатора “Трансністрії” про здачу населенням вовняних панчоx і рукавиць. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С.185–186.

3. Наказ гебітскомісара м. Хорола Полтавської області про відбирання для нього і його німецьких співробітників найкращих речей у населення. *Німецькі окупанти на Полтавщині (1941–1943 рр.). Зб. док. – Полтава, 1947. – С. 44.*

4. Опублікована стаття про діяльність Об’єднаного українського університету, який діяв в евакуації у м. Кзил-Орда. *Комуніст. – 1942. – №216. – 24 верснє. – С.3.*

4. Газета “Комуніст” опублікувала повідомлення про роботу Дніпропетровського українського драматичного театру ім. Т.Шевченка в м. Актюбінську (Казахстан). Йшлося про бригаду акторів цього театру, яка протягом останнього місяця виступала з концертами на Західному і Калінінському фронтах. *Комуніст. – 1942. – № 216. – 24 верснє. – С.4.*

4. Відбулося засідання спілки радянських письменників України, присвячене роботі останніх під час війни. *Комуніст. – 1942. – № 217. – 25 верснє. – С.4.*

4. Генерал-губернатор Г.Франк видав дикрет Декрет про створення Інституту ім. Шевченка у Львові. Зазначалося, що “інститут засновується з метою розвитку і підпорядкування наукових дослідів у галузі українознавства”. *Краківські вісті. – 1942. – Ч.225.*

6. Наказ Київської міської управи про збирання і переробку каштанів як допоміжного продукту харчування для дитячих закладів. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 148–149.

25 верснє (п’ятниця).

1. Війська 17-ї німецької армії (командуючий – генерал-полковник Р.Руофф) перейшли в наступ на тупасинському напрямку, завдаючи головного удару силами групи “Туапсе” (переважно гірничо-стрілецькі і

легкопіхотні дивізії) від Нафтогорська на Шаумян з метою оточити і знищити основні сили 18-ї армії, відрізати Чорноморську групу військ від головних сил Закавказького фронту і позбавити Чорноморський флот баз та портів. Почалася Туапсинська операція Чорноморської групи військ (18, 56 і 47-а армії, 5-а повітряна армія) Закавказького фронту. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 112.

3. Обласний комісар пгт Літина Вінницької області направив розпорядження старостам сіл про забезпечення будь-якими засобами стовідсоткової явки населення для відправлення на роботу в Німеччину. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 149.

4. Повідомлення про гастролі в м. Самарканді Одеського українського драматичного театру. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 217.

8. Помер дійсний член АН УРСР, директор Інституту хімічної технології, професор В.Яворський. *Комуніст.* – 1942. – № 219. – 29 версень. – С.4.

26 версень (субота).

1. Закінчилася Новоросійсько-Таманська оборонна операція радянських військ. У результаті тривалих і важких боїв, які велися наземними військами при активному сприянні Чорноморського флоту й Азовської військової флотилії, радянські війська вимотали наступаючі угруповання ворога спочатку на Таманському півострові, а потім південніше станиці Абінська. Витративши всі резерви під Новоросійськом, німецьке командування змушене остаточно відмовитися від подальшого наступу вздовж Чорноморського узбережжя. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 217.

1. Радянські війська в Сталінграді вели запеклі бої за центральну і південну частини міста. На окремих ділянках фронту противнику вдалося вийти до Волги. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 217.

10. З Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжец 4938 євреїв, зокрема з Озерян вивезено 813 осіб, на місці убито 130 осіб, зі Скала – 1625, вбито при вивезенні 30 осіб, з Коралівки – 700, з Мельниці – 1000, з Борщева – 800 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.159.*

27 вересня (неділя).

1. Гітлерівський уряд видав наказ, згідно з яким населення кожної місцевості колективно відповідало за знищення врожаю, підготовленого для вивезення в Німеччину. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 218.*

28 вересня (понеділок).

1. ДКО прийняв постанову про переформування всіх фронтових штабів, за винятком Ленінградського, у представництва ЦШПР при військових радах фронтів. Поряд з уже існуючим УШПР створювались інші республіканські, а також обласні штаби партизанського руху, керівництво якими покладалося на ЦШПР. *Україна партизанська. – К., 2001. – С.38, 43.*

29 вересня (вівторок).

1. У боях під Сталінградом син шахтаря, мешканець Горлівки, старший сержант І.Веденін спрямував свій палаючий літак Іл-2 на Німецькі танки і машини з паливом і боєприпасами. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 218.*

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про переведення на становище мобілізованих робітників, службовців та інженерно-технічних працівників у близьких до фронту районах”. Мобілізовані закріплювалися за тими підприємствами та установами, на яких вони працювали; в необхідних випадках вони підлягали обов’язковій евакуації; самочинне покидання мобілізованими підприємств розглядалося як дезертирство. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События.*

Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 114.

3. Газета “Комуніст” опублікувала повідомлення О.Стаханова про трудові успіхи гірників шахти № 3 тресту “Кіроввугілля” у Караганді. *Комуніст. – 1942. – № 220. – 29 верся. – С.3.*

10. Повідомлення Радінформбюро про масовий розстріл фашистами мирних громадян м. Миколаєва та інших міст України. Зазначалося, що в Миколаєві після нападу партизан на аеродром, німці заарештували і розстріляли 500 ні в чому не винних людей. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер. – Одесса, 1964. – С. 88.*

30 вересня (середа).

1. Завершився наступ військ правого флангу Сталінградського фронту, розпочатий з метою знищення ворога, що рвався до Волги північніше міста. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 114.*

1. В м. Краснодоні (Ворошиловградська область) з декількох молодіжних підпільних груп створена підпільна організація “Молода гвардія” (понад 100 осіб). Склад штаба: У.Громова, І.Земнухов, О.Кошевий, В.Левашов, В.Третьякевич (комісар), І.Туркенич (командир), С.Тюленін, Л.Шевцова. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 340.*

1. Довідка оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У ЦК ВКП(б) про діяльність підпілля і розвиток партизанського руху на території Української РСР. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 198–204.*

4. Рейхскомісар України Е.Кох підписав указ “Про навчальні майстерні на промислових підприємствах”. На діючих промислових підприємствах і в ремонтних майстернях відкривалися навчальні курси та майстерні з підготовки молодих робітників. Термін навчання становив від 18 місяців до двох років. *ЦДАВО України.– Ф. КМФ-8. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 293.*

4. Розпорядження рейхсміністра Східних областей А.Розенберга про

реорганізацію науково-дослідних інститутів рейхскомісаріату “Україна” в “державні інститути” та їх підпорядкування відділам науки і культури рейхскомісаріату “Україна”. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С.341–342.

10. З Тернопільської області депортовано в табір Белжець 5810 євреїв: з Копичців – понад 1000, при цьому на місці убито 50 осіб, з Хоросткова – 1200, з Збаржа – 260, з Зборова – понад 600, з Козлова – близько 1000, з Пробіжної – 1000, з Тернополя – понад 600 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста.* – К., 2000. – С.159.

10. В Златополі Кіровоградської області знищено близько 100 євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста.* – К., 2000. – С.95.

Вересень.

1. Серед населення Західної України широко розповсюджувалося звернення “урядуючого провідника” ОУН М.Лебеда “Друзі революціонери, члени Організації українських націоналістів”. У ньому не було відкритого заклик до збройного повстання проти нацистів, однак підкреслювалася необхідність вести боротьбу спільними силами і здобувати Українську самостійну соборну державу. *Кентій А.В. Нариси історії Організації Українських Націоналістів в 1941–1942 рр.* – К., 1999. – С. 160.

1. Бульбівці вступили в переговори з представником Генштабу РСЧА полковником Лукіним. Переговори завершилися безрезультатно через відмінність у позиціях. *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст. Історичні нариси.* – К., 2002. – С.663.

1. В м. Сарни створене військове формування ОУН(Б), яке очолив С.Качинський. Формування з часом об’єдналося з іншими аналогічними структурами в Українську повстанську армію. *Безсмертя. Книга Пам’яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 672.

5. Розпорядження рейхскомісаріата “Україна” адміністрації Української автокефальної церкви про припинення наступних єпископських хіротоній у зв’язку з тим, що кількість єпископів визнана німецькою адміністрацією достатньою для обслуговування цієї церкви. Таке ж

розпорядження видане і для Автономної церкви, яка мала на той час 15 єпископів. У Києві в Андріївській церкві висвячений єпископами Ніканором, Мстиславом і Сильвестром архімандрит Володимир (Малець) в єпископа Черкаського. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 229.*

10. У першій декаді місяця знищена більшість євреїв (понад 15 тис.) в гетто Володимир-Волинського і ще шести районів: Горохівського – 4300, Локачівського – близько 3000, Долобського – 2400, Маневичського – 2340, Устилугського 1847, Заболотівського – 386 осіб. *Круглов А.І. Енциклопедія Холокоста. – К., 2000. – С.31.*

10. В Солобківцях Хмельницької області розстріляно понад 700 євреїв. В “гебіті Летичів” (Летичівський, Меджібозький, Деражненський, Волковинецький райони Хмельницької області) розстріляно 7000 євреїв. Цього місяця та наступного в Тернопільській області вбито близько 2 тис. євреїв. *Круглов А.І. Енциклопедія Холокоста. – К., 2000. – С.31, 158, 182, 183.*

1 жовтня (четвер).

3. Циркуляр рейхскомісаріату “Україна” до генерал- і гебітскомісарів про порядок використання продукції цукрової промисловості, яким передбачалося першочергова забезпечення продуктами цукрової промисловості потреб вермахту на східному фронті. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 150–153.*

4. Розпорядження губернатора Галичини О.Вехтера про обмеження права на освіту селянських дітей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1951. – С.342.*

4. В Уфі відкрилася пересувна виставка українських художників, де представлені їх роботи за рік перебування за межами України. Далі виставку перевезено в Свердловськ, Молотов, Новосибірськ, Алма-Ату, Самарканд, Ташкент, Москву. *Комуніст. – 1942. – № 220. – 29 вересня. – С. 3.*

2 жовтня (п'ятниця).

1. З метою заповнення великих втрат у війні проти Радянського Союзу спеціальним розпорядженням ОКВ з “неблагонадійних”, кримінальників і політичних ув'язнених створені особливі батальйони “999”, що використовувалися спочатку в Північній Африці, із середини 1943 р. – у Греції, а потім і на радянсько-німецькому фронті. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 219.

1. Постанова ЦК ВКП(б) про створення нелегального ЦК КП(б)У для керівництва партизанським рухом в УРСР. До його складу входили: М.Гречуха, Л.Корнієць, Д.Коротченко, В.Бегма, І.Гаєвий, А.Зленко, С.Ковпак, П.Кумоньок, О.Сабуров, С.Руднєв, В.Сергієнко, М.Співак, І.Сиромолотний, В.Старченко, Т.Строкач, О.Федоров, Я.Хоменко. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 149; *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 28.

3 жовтня (субота).

2. ЦК ВЛКСМ вказав на заниження виробничих розрядів, наявні факти використання молодих працівників не за фахом, неухважність до питань їхнього побуту і зобов'язав комсомольські організації повсякденно піклуватися про дозвілля молоді, яка працювала на виробництві. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 220.

3. Імперський головний уповноважений з використання робочої сили Ф.Заукель направив міністерству у справах окупованих східних областей лист про додаткове вербування робочої сили для німецької воєнної промисловості. Рейхскомісаріат “Україна” внаслідок цього мав надати 450 тис. робітників. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 153–154.

4 жовтня (неділя).

1. Донесення головнокомандуючого партизанським рухом і начальника ЦШПР в ДКО про необхідність забезпечення партизанського руху

мінами і запалювальними снарядами. *Русский архив: Великая Отечественная*. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 149–150.

4. Повідомлення про переїзд Київського театру опери і балету ім. Т.Шевченка з Уфи, де він працював останній рік, в Іркутськ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 221.

5. Відбувся Собор єпископів Української Автокефальної церкви в Луцькому кафедральному соборі. Утворена комісія, під головуванням митрополита Олександра. Комісія виробила підстави для порозуміння і ліквідації церковного розколу та запропонувала для переговорів з митрополитом Олексієм делегувати архієпископа Никанора і єпископа Мстислава. Останні виїхали до Почаївської лаври, де перебував Олексій. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II*. – К., 1998. – С. 241.

5 жовтня (понеділок).

1. Нелегальний ЦК КП(б)У на першому засіданні обговорив питання про завдання подальшого розвитку боротьби радянських людей на тимчасово окупованій території республіки, розглянув заходи посилення партійного керівництва цією боротьбою і прийняв розгорнуту постанову “Про розвиток народного партизанського руху на Україні”. *Україна партизанська*. – К., 2001. – С. 29; *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 409–411.

1. Донесення коменданта харківського збірного табору з вивезення в Німеччину кваліфікованих робітників воєнному командуванню про поводження окупаційних властей з робітниками-спеціалістами. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 154–156.

10. З Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжец 6000 євреїв: з Товстого вивезено 1000 осіб, на місці вбито 120 осіб з Ягельниця – 500, з Чорткова – 500, з Бучача – 1500, на місці вбито 500 осіб, з Монастирська – 2000, з Тернополя – 500 євреїв. *Круглов А.И.*

Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.159.

6 жовтня (вівторок).

8. Радянський Союз, Сполучені Штати Америки і Великобританія підписали протокол про військове постачання спорядження, боєприпасів і сировини на період від 1 липня 1942 до 20 червня 1943. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 340.*

7 жовтня (середа).

1. Наказ головнокомандуючого партизанським рухом про підготовку радистів для партизанського руху в кількості 250 осіб. Термін навчання не менше 10–15 днів. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 152.*

1. Ружинський гебітскомісар направив районним шефам Ружина, Вчрайшого, Попільні Житомирської області наказ про застосування репресій проти родин, члени яких ухиляються від виїзду на роботу в Німеччину. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945 рр. Зб. док. і матер. – К., 1969. – С. 69.*

3. ДКО прийняв постанову про збільшення виробництва літаків-вищувачів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 221.*

3. РНК СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про план посіву цукрового буряка на 1943 р.” (передбачалося посіяти 444 400 га). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 114.*

3. Наказ губернатора “Трансністрії” про здачу населенням військової контрибуції пир’ям, пухом та щетиною. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.– К., 1951. – С.190–191.*

8 жовтня (четвер).

4. В Музії революції СРСР відкрита виставка “Велика Вітчизняна війна”. На ній представлені фотографії, картини, документи, які

висвітлювали героїзм радянського народу на фронті та в тилу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 222.

5. В Почаївській лаврі митрополит Олексій від Автономної церкви та архієпископ Никанор і єпископ Мстислав від Автокефальної церкви підписали “Акт поєднання”. Визнавалося існування Української Автокефальної церкви. Остання мала єднатися з усіма православними церквами через митрополита Діонісія – місцеблюстителя Київського митрополичого престолу. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 242–243.

6. Розпорядження бориспільського гебітскомісара про заборону полювання на звірів усіх видів під загрозою смерті або тюремного ув’язнення. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 158.

9 жовтня (п’ятниця).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про встановлення повної єдиначальності і скасування інститутів військових комісарів у Червоній армії”. Відповідальність за бойову і політичну роботу в частинах, з’єднаннях і установах Червоної армії покладалася на командирів. Замість інституту військових комісарів і політичних керівників вводився інститут заступників командирів з політичної частини. Для всіх політпрацівників, як і для командирів Червоної армії, вводилися загальні військові звання і знаки розрізнення. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 340; *Правда.* – 1942. – № 283. – 10 октября. – С.1.

3. Київська міська комендатура видала наказ про вивіз з Києва на примусові роботи в Німеччину 7 тис. робітників. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 158–159.

3. У газеті “Нове українське слово” надруковане повідомлення штадткомісара, у якому говорилося про те, що всі бездітні жінки віком від 16

до 45 років, які проживали в м. Києві, а також жінки зазначеного віку, що мали дітей старше 16 років, повинні з'явитися на пункт з набору робочої сили з речами для негайного від'їзду в Німеччину. *Нове українське слово*. – 1942. – 9 жовтня.

10 жовтня (субота).

1. Начальник Головного політичного управління Червоної армії видав директиву про роз'яснення особовому складу РСЧА указу президії Верховної Ради СРСР “Про встановлення повної єдиначальності і скасування інституту військових комісарів у Червоній армії”. *Русский архив: Великая Отечественная*. Т. 17(1–2). – М., 1996. – С. 180–181.

4. Наказ рейхсміністра східних областей А.Розенберга про шкільне навчання німецьких дітей в окупованих радянських областях. Вони мали навчатися в німецьких школах, де забезпечувалося їх виховання в дусі націонал-соціалізму. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1951. – С.343.

10. Закінчилася ліквідація євреїв у “гебіті Дубно”, яка тривала з 5 жовтня. Протягом цього часу розстріляно понад 10 тис. осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.148.

10. В Літині Вінницької області розстріляні 260 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.15.

11 жовтня (неділя).

1. ДКО прийняв постанову про розвиток партизанського руху на тимчасово окупованій території Української РСР. Пропонувалося посилити увагу до правобережних областей України, на території яких проходили важливі залізничні й шосейні магістралі. Для встановлення зв'язку з діючими партизанськими формуваннями і організації новими передбачалося створити і заслати в тил ворога спеціальні обласні оперативні групи на чолі з відповідальними працівниками УШПР. *Русский архив: Великая Отечественная*. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 156–157.

1. Довідка Наркомату внутрішніх справ УРСР Центральному Комітету КП(б)У про стан винищувальних батальйонів у Ворошиловградській області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 168–169.*

4. Президія АН УРСР в Уфі оголосила про відкриття ювілейного зібрання. *Правда. – 1942. – № 284. – 11 октября. – С.3.*

10. З Коломиї Станіславської області депортовано в табір знищення Белжець близько 4000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.75.*

12 жовтня (понеділок).

1. УШПР переїхав із Саратова в Москву. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.189; Україна партизанська. – К., 2001. – С. 39.*

5. “Акт поєднання”, підписаний митрополитом Олексієм від Автономної церкви та архієпископом Никанором і єпископом Мстиславом від Автокефальної церкви надісланий в рейхскомісаріат “Україна”. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 243.*

13 жовтня (вівторок).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про поширення Указу президії Верховної Ради СРСР “Про встановлення повної єдиначальності і скасування інституту військових комісарів у Червоній армії” на Військово-морський флот”. *Правда. – 1942. – № 287. – 14 октября. – С.1.*

1. А.Гітлер підписав наказ про перехід до зимової оборони і про захист зайнятих рубежів “за будь-яку ціну”, “до останньої краплі крові”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 223.*

3. Посилаючись на наказ рейхскомісара, синельниківський окружний комісар (Дніпропетровська область) розпорядився про повсюдну конфіскацію церковних дзвонів. *Днепропетровская область в годы*

Великой Отечественной войны Советского Союза (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер. – Днепропетровск, 1962. – С. 149.

3. Макарівський районний шеф (Київська область) направив старостам сільуправ розпорядження про конфіскацію всієї шкірсировини для німецької армії і про заборону обробки шкіри на місці. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С.159.*

4. Опубліковане повідомлення в газеті “Советская Украина” про участь в м. Алма-Аті українських художників у виставці, присвяченій Великій Вітчизняній війні. *Советская Украина. – 1942. – № 231. – 13 октября. – С.3; Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер. – К., 1989. – С. 35.*

10. В Здолбунові Ровенської області знищено близько 1700 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.149.*

14 жовтня (середа).

1. РНК СРСР прийняв постанови: “Про призначення начальника Генерального штабу Червоної армії генерал-полковника О.Василевського заступником Народного комісара оборони” і “Про призначення начальника Головного політичного управління Червоної армії О.Щербакова заступником Народного комісара оборони”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 224.*

1. Радянський уряд зробив заяву “Про відповідальність гітлерівських загарбників і їхніх спільників за злочини, вчинені ними в окупованих країнах Європи”. Вимагалось невідкладне передання суду спеціального міжнародного трибуналу і покарання по всій жорстокості карного закону кожного з ватажків нацистської Німеччини, який потрапив протягом війни в руки держав, що боролися проти гітлерівців. *Правда. – 1942. – № 288. – 15 октября. – С.1; Комуніст. – 1942. – № 235. – 16 жовтня. – С. 1.*

1. А.Гітлер підписав оперативний наказ № 1 головного командування сухопутних військ про перехід до стратегічної оборони на всьому

радянсько-німецькому фронті. Цим було визнано провал планів літнього наступу вермахту на Схід. *Безсмертя. Книга Пам'яті України. 1941–1945.* – К., 2000. – С. 672.

10. В Гайсині Вінницької області розстріляні 230 євреїв. Цього та наступного дня в Мізочі Ровенської області розстріляно 2300 євреїв та спалено в гетто 200 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15; 149.

15 жовтня (четвер).

3. ВЦРПС прийняв постанову “Про порядок обчислення компенсації за невикористану відпустку робітникам та службовцям, що виконували роботу в порядку трудової повинності”. Час перебування робітників та службовців на цих роботах зараховувався в стаж, що давало право на компенсацію за невикористану відпустку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 224.

3. Повідомлення інформатора до сектора інформації Київської міської управи про каліцтва й хвороби, що їх заподіюють собі жінки міста з метою уникнення відправки до Німеччини. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 161–162.

5. Наказ шефа Бородянського району Київської області про суворе покарання духовенства та керівників релігійних громад за проведення будь-яких релігійних обрядів і свят, які не віднесенні до переліку днів, визначених німецькою владою. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 162–163.

6. Повідомлення інформатора Центрального району м. Києва про нестачу в місті солі. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 163.

10. В Барі, Ялтушківці та Оратові Вінницької області розстріляні відповідно понад 2000, 1194 та 74 євреїв. В Острозі Ровенської області розстріляно близько 2 тис. євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15, 149.

16 жовтня (п'ятниця).

1. ЦК КП(б)У прийняв постанову про газету “За Радянську Україну”. Газета, що раніше призначалася для населення тимчасово окупованої території УРСР, перетворювалася в орган ЦК КП(б)У. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 224.

1. Наказ рейхсмаршала Г.Герінга підрозділам німецьких ВПС, залученим до охорони залізниць, про проведення каральних акцій проти цивільного населення. *Історія застерігає.* – К., 1986. – С. 107–108.

17 жовтня (субота).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про надання командирам полків права нагородження рядового й молодшого начскладу нагрудними знаками”. Командирам полків дозволялося нагороджувати рядових бійців і молодший начсклад нагрудними знаками: “Снайпер”, “Відмінний кулеметник”, “Відмінний артилерист”, “Відмінний танкіст”, “Відмінний мінер”, “Відмінний сапер”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 225.

1. Кіровоградський гебітскомісар попередив, що у випадку ушкодження засобів зв'язку винні будуть розстріляні. При невиявленні винних будуть розстріляні жителі сіл, які перебували поблизу місця злочину. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 164.

1. Зведення УШПР Центральному штабу партизанського руху про направлення оперативної групи чисельністю 8 осіб під керівництвом Я.Мельника на територію Сумської області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 414.

8. Опубліковане повідомлення про встановлення дипломатичних і консульських відносин між Радянським Союзом і Кубою. *Правда.* – 1942. – № 290. – 17 октябрю. – С.1.

10. В табір Белжец (Польща) вивезено 5000 євреїв з Стрия Дрогобицької

області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.48.*

18 жовтня (неділя).

1. Рапорт підполковника М.Лобова військовій раді Чорноморської групи військ Закавказького фронту про стан партизанського руху в Криму. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 204–209.*

1. Постанова бюро обласного комітету ВКП(б) про заходи зі зміцнення партизанських загонів та подальший розвиток партизанського руху в Криму. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер. – Симферополь, 1973. – С.244–245.*

4. РНК УРСР прийняла постанову про поновлення у Свердловську діяльності Київської консерваторії. До неї тимчасово приєднувалися Харківська, Одеська і Львівська консерваторії, включаючи професорський та студентський склад. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 284–285.*

19 жовтня (понеділок).

3. Німецька біржа праці Свердловського району Ворошиловградської області видала наказ про відправлення населення на примусові роботи в Німеччину і залучення до відповідальності за законами воєнного часу осіб, які саботували цей наказ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 225.*

10. В Дунаєвцях Хмельницької області розстріляно близько 2000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С. 182.*

20 жовтня (вівторок).

2. Повідомлення про самозречену працю в евакуації в Андіжанській області Узбецької РСР колективу київського дитбудинку № 11. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов. – К., 1963. – С. 397–398; Радянська Україна. – 1942. – № 237. – 20 жовтня.*

3. Доповідна записка начальника відділу пропаганди львівської міської управи губернаторові “дистрикту Галичина” про масові облави на населення з метою відправки в Німеччину. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 164–167.

4. Опубліковане повідомлення про наукове життя Київського медичного інституту, який плідно працював в евакуації. *Комуніст.* – 1942. – № 238. – 20 жовтня. – С. 3.

21 жовтня (середа).

3. Наказ дирекції адміністрації губернаторства “Трансністрії” усім волосним префектам про передачу майна українців, виселених з їх помешкань, румунам і німцям. *Одесса в Великой Отечественной войне. Сб. док. и матер. Одесса, 1949. – Т. II. 17.X.1941 – 9.IV.1944. – С. 59.*

6. Оголошення командуючого військами Криму про припинення руху по шосе Феодосія – Керч, та під час негоди по шосе Джанкой – Армянск і Джанкой – Чонграський з метою збереження полотнища доріг. *Окупаційний режим в Криму: 1941–1944. – Сімферополь, 1996. – С.48.*

10. Зі Збаража Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжець 1000 євреїв, на місці убито 130 осіб, з Скалата цієї ж області близько 3000, убито 153 єврея. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.159.*

22 жовтня (четвер).

1. Ставка ВГК видала директиву про утворення Південно-Західного фронту (другого формування). *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК: Документы и материалы. 1942 год. Т. 16(5–2). – М., 1996. – С. 440–441.*

4. Опублікована стаття про участь українських художників у першій в країні виставці, присвяченій Великій Вітчизняній війні. *Комуніст.* – 1942. – № 240. – 22 жовтня. – С. 3.

23 жовтня (п'ятниця).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ про присвоєння звання Героїв Радянського Союзу посмертно п'яти чорноморцям – І. Красносельському, Д. Одінцову, Ю. Паршину, М. Фільченкову, В. Цибулько, які в районі с. Дуванкой (нині – Верхньосадове) відбивали атаки ворога, що намагався через долину вийти до Севастополя. Група знищила до 10 танків. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер. – Симферополь, 1973. – С.139–142, 445; Правда. – 1942. – № 297. – 24 октября. – С.1.*

1. Наказ А.Гітлера про організацію транспорту в рейхскомісаріаті “Україна”. *ЦДАВО України. – Ф. 3206, оп.1, спр.84, арк. 9–10.*

1. Військова рада Чорноморської групи військ Закавказького фронту прийняла постанову про заходи щодо зміцнення партизанських загонів Криму й активізації їхньої бойової діяльності. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 254–255.*

3. Комендант м. Борзни Чернігівської області видав наказ про покарання селян за невиконання обов'язкових поставок сільськогосподарських продуктів. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер. – К., 1978. – С. 72–73.*

10. В табір Белжец (Польща) вивезено 1179 євреїв з Дрогобича, 1020 осіб – з Борислава, 460 – з Самбора, 800 – з Стрия Дрогобицької області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.48.*

24 жовтня (субота).

3. Штадткомісар м. Запоріжжя видав наказ про введення обов'язкової трудової повинності. У ньому містилася категорична вимога, щоб усе населення від 15 до 55 років негайно зареєструвалось у так званому “Управлінні праці” і було залучено до роботи. Порушники наказу підлягали відправці в концентраційний табір. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 226.*

4. Е.Кох видав розпорядження про заборону навчання молодим людям віком від 15 років. Всі юнаки та дівчата, починаючи з цього віку

підлягали загальному обов'язку праці та могли бути відправлені до Німеччини. Почалося масове закриття середніх шкіл, училищ, технікумів, вузів по Україні. ЦДАГО України. – Ф. 57, оп. 4, спр. 118, арк. 2-3; Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 168–169.

10. В Плискові Вінницької області гітлерівці стратили 365 євреїв. В Дубно розстріляли близько 1000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15, 149.

25 жовтня (неділя).

1. Командуючий партизанськими загонами Криму Г.Северський видав наказ про реорганізацію та переукомплектацію партизанських загонів. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.246–247.

3. Оголошення комісара Голтянського повіту Миколаївської області про заборону торгівлі продовольчими продуктами. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер.* – Одесса, 1964. – С. 89.

6. Розпорядження командуючого військами Криму про експлуатацію металів і неметалів. Зазначалося, що як перші та і другі заборонялося використовувати для виробництва предметів, які не мали значення для воєнних потреб німецької армії. *Окупаційний режим в Криму: 1941–1944.* – Симферополь, 1996. – С.48.

26 жовтня (понеділок).

1. Згідно з наказом командування партизанським рухом Сумське партизанське з'єднання у складі Путивльського, 1-го Глухівського, Шалигінського і Кролевецького загонів під командуванням С.Ковпака і О.Сабурова виступили у 700-км рейд тилами ворога з Брянських лісів на Правобережну Україну, в район Олевськ – Сарни. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 51; *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944.* – К., 1985. – Кн. 2. – С. 237.

10. 3 трьох населених пунктів Станіславської області депортовано в

табір знищення Белжец 2700 євреїв, зокрема з Більшівців – 1150 осіб, з Букачевців – 550, з Бурштина – 1000. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.75.*

10. З Поморян Львівської області депортовано в табір в Белжец 1400 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

27 жовтня (вівторок).

1. Згідно з наказом командування партизанські загони були реорганізовані в батальйони. Бойові групи всіх загонів перейменовані в роти, з'єднання стали йменуватися військовими частинами. *Україна партизанська. – К., 2001. – С. 54–55.*

2. Опубліковане звернення колективу харківського заводу “Серп і молот”, який працював у м. Саратові, до трудящих, евакуйованих з України, із закликом взяти участь у збиранні коштів на будівництво танкової колони “За Радянську Україну”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т. – К., 1985. – Т. 1. – С. 285–286; Правда. – 1942. – № 302. – 29 октября. – С.4; Комуніст. – 1942. – № 244. – 27 жовтня. – С. 1.*

28 жовтня (середа).

10. З Лопатина, Нового Віткова, Тартакова, Радехова, Кам'янки Львівської області депортовано в табір в Белжец 3000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

29 жовтня (четвер).

1. Вказівка начальника ЦШПР про проведення заходів з попередження раптових нальотів німецьких військ на партизанські загони. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 161.*

30 жовтня (п'ятниця).

4. В Уральській філії АН СРСР (м. Свердловськ) відбулася нарада, присвячена питанню про збирання матеріалів з історії Великої Вітчизняної війни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны*

Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 227.

31 жовтня (субота).

1. Повідомлення ЦШПР в ЦК ВКП(б) про стан партизанського руху на тимчасово окупованій території СРСР. Зазначено, що в Україні нараховується 42 партизанських загонів (5958 осіб). З багатьма загонами зв'язок ще не встановлено. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 162–164.*

1. Звершилася самовіддана боротьба захисників Керчі в Аджімушкайських катакомбах. *История Украинской ССР: В 10 т. – Т. 8. – К., 1984. – С.164–165.*

1. Наказ комісара м. Миколаєва про застосування жорстких заходів покарання щодо громадян за знищення ними розпоряджень німецької влади, вивішених на вулицях і в установах міста. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер. – Одесса, 1964. – С. 165.*

10. З Підгайців Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжець 1200 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.159.*

Жовтень

1. На окупованій території Криму створений підпільний партійний центр (І.Генов, М.Луговий та ін.). *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник. – М., 2000. – С. 341.*

1. З'явилася листівка проводу ОУН(Б) “Партизанка і наше ставлення до неї”. Її автори виступали проти дій червоних партизанів, які лише викликали відплатні каральні акції гітлерівців, обстоювали ретельну підготовку загального повстання проти ворогів української державності. *Кентій А. Нариси історії Організації українських націоналістів в 1941-1942 рр. – С.166.*

1. На території Жмеринського району Вінницької області сформувалася підпільна організація “Радянські патріоти”, у складі К.С.Гришина

(Костін), В.Кіняєва (Гордеєв), Г.Навроцького, Г.Ліздіна та інших. Їхній вплив поширювався на багато сіл Жмеринського, Шаргородського та інших районів. Підпільники випускали листівки, зведення Радінформбюро, чинили диверсії на залізничному транспорті, знищували бойову техніку ворога, визволяли військовополонених, рятували молодь від вивезення до Німеччини, підготували й переправили в партизанські загони 56 бійців. *Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.): Зб. док. і матеріалів.* – Одеса, 1971. – С. 112, 120-124, 288.

10. В першій декаді місяця ліквідовані гетто в Любомлі (близько 3 тис. осіб) та Сенкевичівці – 800 осіб, Барі Вінницької області розстріляні понад 3000 євреїв. У другій половині місяця в Ровенській області схоплено і страчено в Острозі – понад 1000 євреїв, в Тучині – 753, в Деражно – 152, в селах Червоноармійського району – 94, в Демидівському районі – 97, в Дубровиці – близько 70, декілька сот в Ровно. В Яромилинцях Хмельницької області знищено 7 тис. євреїв. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.30, 149, 182.

10. Окупанти спалили село Берег Вербського району Волинської області, загинуло 110 жителів; 290 дворів села Мефодіївка (загинуло 55 жителів) та 270 дворів села Кренидівка (загинуло 50 мешканців) Зноб-Новгородського району Сумської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.216, 287.

1 листопада (неділя).

1. В газеті “Правда” опублікована стаття про жахливі злочини гітлерівців на кримській землі та про діяльність партизанів на цій території, які докладали максимум зусиль в боротьбі з ворогом. *Правда.* – 1942. – № 305. – 1 листопада. – С.2.

1. Повідомлення газети “На разгром врага” про роботу об’єднаного Дніпропетровського та Одеського театру опери і балету у військових частинах, де розповідалося про програму виступу театрів, які дали разом 38 концертів. *Одесса в Великой Отечественной войне. Сб. док. и матер.* Одесса, 1949. – Т. II. 17.X.1941 – 9.IV.1944. – С. 124–125.

1. Партизанські загони М.Лукашова і С.Гнібиди загальною кількістю

400 осіб здійснили напад на с. Марчіхіна Буда (12 км північніше Хутор-Михайлівського). З села вибито 200 поліцаїв, з них 20 убиті й 4 полонені. Партизани знищили 3 опорних пункти, 2 склади з пенькволокном, пошкодили зв'язок і захопили низку трофеїв. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер.* – К., 1988. – С. 144–145.

10. У Луганську гітлерівці знищили понад 3 тис. чоловік, серед них 1800 євреїв. В Кам'янець-Подільському Хмельницької області – понад 4000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.104, 182.

2 листопада (понеділок).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про утворення Надзвичайної державної комісії зі встановлення й розслідування злочинів німецьких загарбників і їхніх спільників та завданої ними шкоди громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам і установам СРСР”. До складу Надзвичайної державної комісії увійшли А. Жданов, М. Шверник, письменник О.Толстой, академіки М. Бурденко, Є. Тарле й ін. Головою комісії був затверджений М. Шверник. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 335–336; *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 341.

3. Президія ЦК профспілки робітників тракторної і танкової промисловості схвалила почин змінного майстра цеху Кіровського заводу (Челябінськ) В.Бахтєєва, який став засновником нової форми соціалістичного змагання – погодинної. Вона дала можливість достроково виконувати завдання фронту без використання додаткової робочої сили й устаткування. Президія ЦК профспілки запропонувала заводським і цеховим комітетам поширити досвід В. Бахтєєва і зобов'язала відділ виробничо-масової роботи і зарплати ЦК профспілки надати допомогу заводському комітету Кіровського заводу в узагальненні його досвіду для широкої популяризації. *Украинская ССР в годы*

Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 229.

4. Відкрилася урочиста сесія АН УРСР, яка тривала до 4 листопада, де з доповідями виступили О.Богомолець, О.Палладін, М.Калинович, П.Будников, М.Гришко, М.Стражеско, О.Динник. *Комуніст.* – 1942. – № 253. – 6 листопада. – С. 4.

10. З Бродів Львівської області депортовано в табір в Белжец близько 3000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.111.

3 листопада (вівторок).

1. Сумське партизанське з'єднання у складі під командуванням С.Ковпака і О.Сабурова форсували р. Снов. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 51.

4. Опубліковане повідомлення про діяльність Дніпропетровського українського державного театру ім. Т.Шевченка, який вже чотирнадцять місяців діяв в евакуації. *Комуніст.* – 1942. – № 250. – 3 листопада. – С. 2.

4 листопада (середа).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про запровадження нагрудного значка “Відмінник санітарної служби”. *Правда.* – 1942. – № 309. – 5 листопада. – С.1.

3. РНК СРСР прийняла постанови “Про закріплення за робітниками і службовцями підприємств земельних ділянок, відведених під індивідуальні городи робітників та службовців” (закріплювалися на п’ять–сім років; заборонялося перерозподіляти між робітниками та службовцями земельні ділянки, відведені під індивідуальні городи; дозволялося відводити надалі під городи вільні землі радгоспів, які перебували поблизу шосейних доріг і залізниць, та землі колгоспів за домовленістю з останніми); “Про переведення частини службовців на виробництво” (в першу чергу з молоді та осіб, які раніше працювали на виробництві). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы.*

Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 116.

3. Переяславський гебітскомісар направив керівникам установ розпорядження про проведення компанії зі збирання зимового одягу, призначеного для потреб вермахту. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 170.*

10. Окупанти спалили село Клубочин Цуманського району Волинської області, загинуло 137 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.215.*

5 листопада (четвер).

3. При РНК СРСР створений Комітет з обліку і розподілу робочої сили. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 230.*

10. З Золочева Львівської області депортовано в табір в Белжец 2500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

10. Окупанти спалили село Делета Словечанського району Житомирської області, загинуло 32 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.118.*

6 листопада (п'ятниця).

1. Вказівки головнокомандуючого партизанським рухом і начальника ЦШПР начальникам територіальних штабів і представникам Центрального штабу на фронтах про способи розкладання антирадянських загонів і частин, що формувалися німцями на окупованих територіях. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 165–166.*

10. В Гайсині Вінницької області страчені 1000 євреїв. Така ж кількість осіб єврейської національності знищена і в Коломиї Станіславської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.15; 75.*

10. Окупанти повністю спалили село Сирниця Словечанського району Житомирської області, загинуло 55 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.117.*

7 листопада (субота).

8. У Нью-Йорку відбувся з'їзд радянсько-американської дружби. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 231.

10. З Яворова Львівської області депортовано в табір в Белжец 1800 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.111.

9 листопада (понеділок).

1. Вийшов у світ новий Бойовий статут піхоти Червоної армії, що узагальнив досвід радянських військ у боях із противником у період Великої Вітчизняної війни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 231.

1. Спеціальне повідомлення УШПР ЦК КП(б)У про рейд партизанських з'єднань під командуванням С.Ковпака та О.Сабурова на Правобережну Україну. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 259–260.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням С.Ковпака і О.Сабурова в районі Лоєва Гомельської області форсували Дніпро. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Док. и матер. в 3-х т.* – К., 1985. – Т. 1. – С. 418; *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер.* – К., 1988. – С. 142–143.

6. Начальник Чернівецького гарнізону заборонив населенню м. Чернівці розмовляти українською мовою. Дозволялося розмовляти лише румунською й німецькою мовами. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер.* – К., 1967. – С. 218.

8. Розочалася висадка англійських військ в Алжирі. *Правда.* – 1942. – № 314. – 10 ноября. – С.4.

10. З Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжец 3891 євреїв, зокрема з Збаража – понад 1000, із Скалата – близько 1000, на місці розстріляно 200 осіб, з Теремовлі – 1091, на місці убито 109 осіб, з Тернополя – понад 800 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.159.

10 листопада (вівторок).

1. Члени підпільної організації с. Балаклея Смелянського району Кримської області підірвали залізничне полотно біля ст. Орли. Рух поїздів ворога на цій ділянці призупинився на 24 години. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 232.

1. Бригаденфюрер СС Т. Катцман видав розпорядження про закриття у Львові єврейського житлового району. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С. III.

11 листопада (середа).

1. Генерал А. Йодль підписав “бойові настанови з боротьби з партизанським рухом на Сході”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 232.

1. Розпорядження РНК СРСР про допомогу дітям і членам родин партизан, евакуйованих з окупованої території. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 167.

1. За завданням УШПР на територію Житомирської області десантована оперативна група на чолі з С. Маліковим. Перед нею стояло завдання очолити керівництво партизанським рухом на Житомирщині. Склад групи: командир, його замісник з політчастини, помічник командира з розвідки, два партійних працівника – організатора партизанського руху, два радиста. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945. Зб. док. та матер.* – К., 1969. – С. 73–74; *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 60; *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944.* – К., 1985. – Кн. 2. – С. 93.

3. Ортскомендант м. Керчі оголосив про обов’язкове представлення цивільних автомашин в польову комендатуру міста для здійснення огляду, без якого подальша експлуатація транспортного засобу заборонялася. *Окупаційний режим в Криму: 1941–1944.* – Сімферополь, 1996. – С. 54.

5. Спеціальна директива бригаденфюрера СС і генерал-майора поліції Д. Томаса про основні засади політики в релігійній сфері. Дозволялася релігійна діяльність всім течіям і громадам православної церкви,

але політичним партіям і громадським рухам заборонялося втручатися в церковні справи. *Історія релігії в Україні: Навч. посібник.* – К., 1999. – С.528–529.

12 листопада (четвер).

1. ЦК КП(б)У затвердив оперативний план заходів УШПР з активізації бойових дій партизанських загонів України на зимовий період 1942–1943 рр. Визначалися конкретні бойові завдання для тих партизанських загонів, які стояли на обліку в УШПР тощо. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 11; 30; *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944.* – К., 1985. – Кн. 2. – С. 240.

13 листопада (п'ятниця).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ про нагородження орденами і медалями Союзу РСР 891 партизана Білоруської, Української, Карело-Фінської, Латвійський союзних республік, Ленінградської, Орловської, Курської областей РСФСР за доблесть і мужність, виявлені в боротьбі з гітлерівськими окупантами. *Комуніст.* – 1942. – № 260. – 15 листопада. – С. 1.

б. Харківська міська управа видала розпорядження, у якому під загрозою суворого покарання заборонила жителям міста користуватися електроенергією. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 171–172.

10. У Володимир-Волинському гетто проведена єврейська акція, в результаті якої знищено 2500 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15.

14 листопада (субота).

1. Підводний човен Чорноморського флоту “Л-23” потопив біля румунського узбережжя ворожий транспорт “Тенір Оссар”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 233.

15 листопада (неділя).

2. Учасники антифашистського мітингу радянських студентів у м. Москві звернулися до студентів світу з закликом приєднатися до боротьби волелюбних народів проти нацистської Німеччини і її союзників. *Правда*. – 1942. – № 321. – 17 ноября. – С.4.

16 листопада (понеділок).

1. Ударні угруповання військ Південно-Західного і лівого крила Воронезьких фронтів почали наступальну операцію на Середньому Дону з метою розгрому військ 8-й італійської армії і лівого крила групи армій “Дон”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 234.

1. Шеф поліції безпеки і СД генеральної округи “Волинь-Поділля” видав вказівки, за якими наказувалося “утримуватися від арештів серед оунівців та інших прибічників українського націоналістичного руху”, ставилося завдання виявити і встановити коло осіб, ворожих німецькому режиму. *Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр.* – К., 1999. – С.7.

1. За наказом Житомирського генералкомісаріата в 10 км від Житомира, у північній частині Бердичівського району, на відстані 45 км був створений самостійний округ (“тегенвальд”) фольксдойчів-колоністів. *Житомирищина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945. Зб. док. та матер.* – К., 1969. – С. 77.

10. В Монастирищі Київської області розстріляно 500 євреїв, а в П’ятигорах цієї ж області в парку МТС знищені всі євреї, які залишалися в цьому населеному пункті. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста*. – К., 2000. – С.89.

17 листопада (вівторок).

1. Група партизан Краснолиманського партизанського загону під командуванням К.Мележика здійснила напад на німецький гарнізон в господарстві “Ставки” Лиманського району Сталінської області. В результаті операції знищено німецький склад з продовольством, роздано

населенню 12 т зерна і борошна, взято на фермі 20 голів великої рога-тої худоби, пару коней, продукти. *Донецкая область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. и матер. – Донецк, 1980. – С.82.*

18 листопада (середа).

1. Завершився оборонний період Сталінградської битви та підготовка контрнаступу на Волзі. Радянські війська, зупинивши наступ 6-ї і 4-ї танкової німецьких, 8-ї італійської і 3-ї румунської армій на рубежі р. Дон, у Сталінграді, у міжозерному просторі південніше міста і далі до Астрахані, зірвали стратегічний план гітлерівського командування захопити Сталінград і прорватися в Закавказзя. Втрати радянських військ в операції склали: безповоротні – 323856 осіб, санітарні 319986 осіб. Всього втрати 643842 особи. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 218; Памяти павших. Великая Отечественная война. – М., 1995. – С. 95.*

1. Повідомлення Радінформбюро про злочинні дії гітлерівці щодо грабунку, знищення ними багатств Радянського Союзу, в т.ч. й України. *Комуніст. – 1942. – № 262. – 18 листопада. – С. 1.*

1. Зведення ЦШПР про кількість і склад партизанських загонів на 1 листопада 1942 року, за яким в Україні нараховувалося діючих загонів 55, загальна кількість загонів – 6350, з 36 загонами налагоджено зв'язок. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 167.*

10. Від цього дня до 20 листопада у Львівському гетто здійснені облоги на євреїв, які не мали робочих посвідчень. Схоплено і вивезено в Белжець близько 10 тис. осіб єврейської національності. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

19 листопада (четвер).

1. Ударами з'єднань Південно-Західного (21-а армія і 5-а танкова армія) та Донського (65-я армія) фронтів розпочалась наступальна операція (кодова назва “Уран”) радянських військ у Сталінградській битві.

Для завершення прориву 21-ї і 5-ї танкової армій в бій введені 1, 26 та 4-й танковий корпуси, а потім 3-й гвардійський і 8-й кавалерійський корпуси. До кінця дня війська Південно-Західного фронту просунулися на 25–35 км, 65-а армія – на 3–5 км. До початку контрнаступу на сталінградському напрямку розвернуті війська Південно-Західного (1-а гвардійська і 21-а армії, 5-а танкова та 17-а повітряна армії), Донського (65, 24 і 66-а армії, 16 повітряна армія) та Сталінградського (62, 64, 57, 51 і 28-а армії, 8-а повітряна армія) фронтів. Радянським військам протистояли 8-а італійська, 3-я і 4-а румунська, німецькі 6-а польова і 4-а танкова армії, групи армій “Б”. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 118.

1. ДКО прийняв постанову про скасування посади головнокомандуючого партизанським рухом. Керівництво партизанським рухом покладалося на ЦШПР. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 168.

1. Сумське партизанське з’єднання у складі Путивльського, 1-го Глухівського, Шалигінського і Кролевецького загонів форсували р. Прип’ять. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 51.

б. В Уфі в Башкирському державному музеї образотворчих мистецтв відкрилася виставка робіт українських художників, на якій представлено близько 300 робіт. З вступною доповіддю виступив чл.-кор. Академії архітектури СРСР В.Заболотний. *Культурне будівництво в Українській РСР. 1941–1950. Зб. док. і матер.* – К., 1989. – С. 38–39.

20 листопада (п’ятниця).

1. Група партизан Краснолиманського району Сталінської області під командуванням К.Мележика організувала сходження двох військових ешелонів ворога між станціями Гусарівка і Бантишево Південно-Донецької залізниці. *Донецкая область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. и матер. Донецк, 1980.* – С.82.

1. Рейхсміністр пошти Німеччини видав розпорядження про введення особливого регулювання поштового обміну між східними робітниками

та їх родичами на батьківщині. Робітникам з Радянського Союзу дозволялося надсилати в місяць тільки два листа виключно на поштових картках. Вся кореспонденція “остарбайтерів” повинна проходити цензурну перевірку. *Полян П. Жертвы двух диктатур. Остарбайтеры и военнопленные в Третьем рейхе и их репатриация. – М, 1996. – С. 98.*

3. Гебітскомісар м. Рівне оголосив про суворе покарання селян за невиконання плану постачань молока і яєць. *Радянська Ровенщина. 1939–1959. Док. і матер. – Львів, 1962. – С. 88.*

21 листопада (субота).

3. У газеті “Комуніст” опублікована кореспонденція про стаханівську працю українських авіабудівників. Повідомлялося, що працівники одного з авіазаводів звели до мінімуму брак, знизили собівартість продукції на 8 %. Більше двох третин виробничників стали двухсотенниками. *Комуніст. – 1942. – № 265. – 21 листопада. – С. 3.*

22 листопада (неділя).

1. З'єднання Південно-Західного фронту в районі Калача почали бої за переправи на лівому березі Дону. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 221.*

23 листопада (понеділок).

1. З'єднання Південно-Західного і Сталінградського фронтів у районі східніше Калача завершили оточення 6-ї і частини 4-ї танкових армій противника (22 дивізії і понад 330 тис. осіб) і оволоділи Калачем. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни. – К., 1997. – С. 222.*

1. Присвоєне звання Героя Радянського Союзу командир у ескадрильї 131 винищувального авіаційного полку лейтенанту П.Яровому за героїзм, виявлений в боях з гітлерівськими загарбниками. Брав участь в 10 повітряних боях. 26 липня 1942 р. Яровий залишився сам проти 5 літаків, використавши всі боєприпаси з бою не вийшов, а продовжував морально

впливати на ворога, застосовуючи атаку в лоб, чим забезпечив посадку всіх бомбардувальників і зберіг життя 4 екіпажів СУ-2. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов.* – К., 1963. – С. 389–391.

1. Житомирський генералкомісар видав розпорядження всім гебітс- і штадткомісарам встановити суворий контроль над українськими лікарями в зв'язку з наданням ними допомоги місцевим жителям по ухиленню від виїзду в Німеччину. *Житомирищина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945. Зб. док. та матер.* – К., 1969. – С. 77–78.

1. Лубенський гебітскомісар направив старостам сільських управ розпорядження про арешт усіх громадян, які ухиляються від виїзду на роботу в Німеччину. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 236.

1. Партизани з'єднання під командуванням О.Сабурова в результаті трьохденних боїв знищили 350 солдат і офіцерів ворога, бронемашину і гармату, збили літак-коректувальник і один літак пошкодили. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 236.

10. З Жовкви Львівської області депортовано в табір в Белжець 2400 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.111.

24 листопада (вівторок).

1. Почався наступ радянських військ проти оточеного між Волгою і Доном угруповання противника. Одночасно частина сил перегрупувалася на зовнішній фронт оточення по ріках Чир і Дон й продовжувала наступ, для того щоб протидіяти противнику в звільненні оточених військ. *Муковський І., Лисенко О. Звитяга і жертвовність: Українці на фронтах другої світової війни.* – К., 1997. – С.225.

1. УШПР видав наказ про вихід об'єднаного партизанського загону під командуванням О.Федорова в рейд на територію Чернігівської області (в район Нові Боровичі, Корюківки, Холми) для виконання наказу Наркому оборони СРСР від 5 вересня 1942 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 236.

25 листопада (середа).

10. Радінформбюро повідомило про розстріл гітлерівцями в містечку Стара Ушиця Кам'янець-Подільської області 700 непрацездатних старих, жінок і дітей. *Комуніст.* – 1942. – № 269. – 26 листопада. – С. 1.

10. З Калуша Станіславської області депортовано в табір знищення Белжець близько 3000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.75.

26 листопада (четвер).

1. Завершився рейд двох партизанських з'єднань під командуванням С.Ковпака і О.Сабурова з району Брянських лісів на Правобережну Україну. *Україна партизанська.* – С. 50–51.

1. Відбулося засідання нелегального ЦК КП(б)У. Розглядалися питання про стан роботи підпільних організацій України, про уточнення структури і штатів УШПР, в результаті чисельність його співробітників збільшилась з 63 до 88 осіб. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 32, 39.

10. Окупанти повністю спалили село Нижня Рудня Словечанського району Житомирської області, загинуло 22 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.119.

27 листопада (п'ятниця).

1. Гітлерівці на полі Чортків – Стара Ягольниця розстріляли 52 українських самостійника. *М.Лебедь. УПА. Її генеза, ріст і дії у визвольній боротьбі українського народу за Українську Самостійну Соборну Державу.* – Дрогобич, 1987. – Част. 1. – С. 40.

4. РНК СРСР прийняла постанову про утвердження інструкції: “Про винагороду за винаходи, технічні удосконалення й раціоналізаторські пропозиції”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 237.

5. Доповідна митрополита Олексія німецькій владі в рейхскомісаріаті “України” щодо справи поєднання Автокефальної і Автономної церков. Він зазначив необхідність вирішити поєднувчу справу на соборі єпископів екзархату. Скликання собору відкладалося до закінчення

війни. Власовський І. *Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 246–247.

10. З Бучача Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжець 1600 євреїв, на місці убито 250 осіб. Круглов А.И. *Енциклопедія Холокоста.* – К., 2000. – С.159.

28 листопада (субота).

4. Кореспонденція газети “Комуніст” про роботу Охтирського робітничо-колгоспного українського драматичного театру ім. Т.Шевченка в Казахстані, який за час своєї роботи дав 127 українських постановок і концертів. *Комуніст.* – 1942. – № 271. – 28 листопада. – С.1.

29 листопада (неділя).

1. Війська Калінінського фронту прорвали оборону противника в районі Великих Лук і просунулися на глибину 12-30 км. *Правда.* – 1942. – № 333. – 29 листопада. – С.1.

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) видали постанову “Про зберігання тракторів, комбайнів і сільськогосподарських машин МТС”. Передбачалася особиста відповідальність всіх працівників МТС за збереження сільськогосподарської техніки в зимовий час. *КПСС в резолюціях і рішеннях съездів, конференцій і пленумів ЦК.* – М., 1985. – Т. 7 (1938–1945 гг.). – С.345–348.

3. Повідомлення про трудовий підйом робітників евакуйованого з України заводу з виробництва боєприпасів. У статті відзначалося, що на заводі на 2,5 % збільшилися виплавка металу і виробництво снарядів. Бригада тов. Шарко виконувала денні завдання на 270-280 %. *Комуніст.* – 1942. – № 272. – 29 листопада. – С. 3.

4. У Москві відбувся антифашистський мітинг працівників мистецтв і літератури. Виступили О. Толстой, Д. Шостакович, М. Бажан, І. Пир'єв, О. Довженко й ін. Прийнято звернення “До художньої інтелігенції усіх волелюбних країн світу”. *Правда.* – 1942. – № 335. – 1 грудня. – С.2.

10. З Щирця і Бобрика Львівської області депортовано в табір в

Белжец 2063 єврея. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.111.

30 листопада (понеділок).

1. ЦК КП(б)У, президія Верховної Ради УРСР і РНК УРСР прийняли постанову про вручення бойового прапора з'єднанню партизанських загонів Чернігівщини під командуванням О. Федорова. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 152.

1. Партизанське з'єднання С.Ковпака провело першу в Україні масовану диверсійну операцію в районі залізничного вузла Сарни. Операція отримала назву “Сарненський хрест”. *Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944.* – К., 1985. – Кн. 2. – С. 189.

1. Квестор поліції м. Чернівці в доповідній записці скаржився на активізацію опору окупантам, поширення комуністичних листівок, що розповідали про героїчну боротьбу Червоної армії на фронтах. *Радянська Буковина. 1940–1945. Док. і матер.* – К., 1967. – С. 220.

Листопад.

1. Начальник поліції безпеки і СД генеральної округи Волинь–Поділля оберштурмбанфюрер Пютц зустрівся в райцентрі Березне на Рівненщині з Т.Боровцем-Бульбою. Відбулися переговори щодо співробітництва у боротьбі з радянськими партизанами. Останній давав згоду за умови визнання самостійності України та звільнення українських політичних в'язнів, включаючи С.Бандеру та Я.Стецька. Вимоги не були прийняті. *Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр.* – К., 1999. – С.5.

1. З об'єднань групи армій “Б” і “А” сформована група армій “Дон”, яка діяла на сталінградському напрямку. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 119.

5. Собором єпископів Автокефальної православної церкви в Генерал-губернаторстві прийнятий “Внутрішній статут” названої церкви.

Його визначальні риси: встановлення української мови урядовою мовою церкви в Генерал-губернаторстві замість польської мови; відсутність інституту Синоду і парафіяльних зібрань та рад. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II. – К., 1998. – С. 185–186.*

10. В кінці місяці знищені залишки євреїв в Камінь-Каширському – 815 осіб та в Любешові – 295 осіб. *Круглов А.И. Енциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.31.*

1 грудня (вівторок).

1. У газеті “Правда” опубліковано повідомлення про успішну роботу тракторної бригади, очолюваної П. Ангеліною. Її бригада, працюючи в Будьонівській МТС Західно-Казахстанської області, перевиконала план тракторних робіт 1942 р. на 1700 га, заощадивши 12 т пального. *Правда. – 1942. – № 335. – 1 декаб. – С.4.*

1. Довідка ЦШПР про стан партизанського руху на українському фронті, де зазначено, що на цей день в Житомирській області діяло 14 загонів, в них нараховувалося 2909 осіб. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945. Зб. док. та матер. – К., 1969. – С. 79.*

2 грудня (середа).

1. ДКО прийняв постанову “Про організацію виробництва самохідних артилерійських установок”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 239.*

1. Завершився наступ військ Південного фронту під Ростовом-на-Дону. *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК: Документы и материалы. 1942 год. Т. 16(5–2). – М., 1996. – С. 459.*

1. Радінформбюро повідомило про розстріл у м. Миколаєві 167 хворих і непрацездатних жінок за невихід на роботу. *Николаевщина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Док. и матер. – Одесса, 1964. – С. 90.*

1. У Львові відбулася військова конференція проводу ОУН(Б), у якій

взяли участь М.Лебідь, І.Климів, Д.Грицай та інші, де зазначалася необхідність прискорення створення збройних сил та обговорювалася стратегія і тактика збройної боротьби ОУН. *Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр. – К., 1999. – С.13.*

3 грудня (четвер).

1. Партизани з'єднання С.Ковпака підірвали залізничний міст через р. Случ на лінії Сарни – Лунінець. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 240.*

4 грудня (п'ятниця).

1. Партизанами з'єднання С.Ковпака висаджені залізничні мости на перегонах Немовичі – Сарни і Плесув – Сташев на лініях Сарни – Рівне і Сарни – Коростень. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 240.*

1. Нелегальний ЦК КП(б)У прийняв рішення про організацію штабу партизанського руху по Житомирській області у такому складі: О.Сабуров, С.Маліков, Д.Колесніков. *Україна партизанська. – К., 2001. – С. 47.*

1. Повідомлення командування з'єднання партизанських загонів Сумської області ЦШПР про результати рейду на Правобережну Україну. Протягом рейду (22 дня) загін пройшов 750 км. Знищено 971 солдата і офіцера. Завдані значні матеріальні збитки ворогу. Знищено 6 залізничних мостів, 20 на ґрунтових і шосейних дорогах, пошкоджено зв'язок, спалені всі будівлі і знищене все господарство на залізничних станціях Ямпіль, Демехи, підірвано 2 спиртзаводи, захоплено багато трофеїв. *Сумская область в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб док. и матер. – К., 1988. – С. 145–146.*

1. Гестапо схопило членів проводу ОУН І.Климива, Д.Грицай, Я.Старуха. Першого замордували у в'язниці. *Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр. – К., 1999. – С.13.*

10. З Бережанів Тернопільської області депортовано в табір знищення Белжець 1200 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.159.*

10. Окупанти спалили 269 дворів села Війткевичі Рокитнівського району Ровенської області, загинуло 84 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.392.*

5 грудня (субота).

1. Харківський партизанський загін ім. Г.Косовського під керівництвом М.Воронцова і група партизан “За Батьківщину” вийшли в рейд в південно-східні райони Сумської області. Біля сіл Комарівка і Багоша Шалигінського району партизани знищили каральний загін. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 240.*

3. ВЦРПС прийняв постанову “Про побудову на кошти робітників та службовців танків для танкової бригади і літаків для ескадрильї штурмовиків”. Пропонувалось встановити внески робітників та службовців на побудову літаків та танків в розмірі від 1 до 3 руб., провести в грудні 1942 р. одночасний збір коштів. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 119.*

3. Постанова Сумської міської управи про трудову повинність молоді вікові від 13 до 18 років. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер. – К., 1963. – С. 175–176.*

6 грудня (неділя).

1. Харківський партизанський загін ім. Г.Косовського під керівництвом М.Воронцова разом з Шалигінським загonom під командуванням М.Ганзіна знищили гарнізон противника на Шалигінському цукровому заводі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 240.*

7 грудня (понеділок).

1. Наказом УШПР створений штаб партизанського руху Житомирської області. Начальником даного штабу затверджено Сабаніна. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні. 1941– 1945. Зб. док. та матер. – К., 1969. – С. 80–81.*

1. Наказ ортскоменданта м. Новгород-Сіверський про створення охоронних постів і заходи боротьби проти партизан. *Черниговщина в період Великої Отчественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 74–75.

3. Опублікована постанова РНК СРСР “Про закріплення за підприємствами й установами на п’ять–сім років земельних ділянок, відведених під індивідуальні городи робітників та службовців у 1942 р.”. *Украинская ССР в годы Великой Отчественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 241.

3. РНК СРСР та ЦК ВКП(б) видали постанову про дозвіл прийому хліба в фонд Червоної армії з особистих запасів колгоспників. Добровільні внески колгоспників склали значну частку додаткових продовольчих ресурсів у фонді. *КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК.* – М., 1985. – Т. 7 (1938–1945 гг.). – С.350.

5. Митрополит Полікарп надіслав в рейхскомісаріат “Україна” лист-протест проти порушення німецькою владою канонів православної церкви, проти розбиття єдності церкви по генералкомісаріатах. Лист залишився без відповіді. *Власовський І. Нариси історії Української Православної Церкви. Том IV. Част. II.* – К., 1998. – С. 252.

8 грудня (вівторок).

1. Гітлерівське командування видало директиву про перехід вермахту до стратегічної оборони на всьому радянсько-німецькому фронті. *Украинская ССР в годы Великой Отчественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 241.

3. ДКО затвердив оперативне бюро ДКО, на яке поклав контроль за поточною роботою всіх наркоматів оборонної промисловості, наркомату шляхів сполучення, наркоматів чорної, кольоровий металургії, вугільної, нафтової і хімічної промисловості і наркомату електростанцій. *Украинская ССР в годы Великой Отчественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 241.

10. З Рогатина Станіславської області депортовано в табір знищення

Белжец 1400 євреїв, на місці убито 500 осіб. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.75.*

10. Окупанти спалили село Окуріка Мацеївського району Волинської області, загинуло 28 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.215.*

9 грудня (середа).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про відстрочку виборів у Верховну Раду СРСР”. Вибори відкладались до грудня 1943 р., на цей же термін продовжувались повноваження Верховної Ради СРСР 1-го скликання. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 120.*

2. Опубліковане повідомлення про лист колгоспників і колгоспниць Тамбовської області в ЦК ВКП(б) про збір протягом двох тижнів 40 млн. карбованців на будівництво танкової колони “Тамбовський колгоспник”. Цим покладений початок масовому патріотичному руху радянського народу за збір коштів на озброєння РСЧА. *Правда. – 1942. – № 343. – 9 грудня. – С. 1–2.*

4. Повідомлення про ювілейний вечір, присвячений 220-річчю з дня народження Г. Сковороди. Вечір, організований АН УРСР і Союзом радянських письменників України, відбувся в Уфі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 241.*

6. Президія ВЦСПС прийняла постанову “Про роботу профспілкових організацій з робочого постачання і побутового обслуговування робітників та службовців”. *Правда. – 1942. – № 346. – 12 грудня. – С. 2.*

10 грудня (четвер).

3. Опублікована стаття, в якій міститься ґрунтовний аналіз харчової промисловості України, зокрема діяльності консервних заводів від 1912 р. до 1942 р. *Донецькі новини. – 1942. – № 4. – 11 грудня. – С.4.*

11 грудня (п'ятниця).

1. Ставка ВГК затвердила план операції з ліквідації оточеного під Сталінградом угруповання противника. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 465.*

4. У газеті “Комуніст” опубліковане повідомлення про те, що до 25-річчю Радянської України Управління у справах мистецтв УРСР і Союзом радянських художників організована виставка робіт українських художників і скульпторів у роки Великої Вітчизняної війни. Виставка була відкрита в Колонному залі Будинку Союзів у Москві. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 242; Комуніст. – 1942. – 11 грудня. – С. 2.*

10. Цього дня та попереднього під час чергової облави на непрацюючих євреїв схоплено і розстріляно декілька сот євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.111.*

12 грудня (субота).

3. Опубліковане повідомлення про діяльність на окупованій території України 30 каменоломень, 75 цегельних заводів, цементних і каолінових заводів, які забезпечують потреби в будівельному матеріалі. *Донецькі новини. – 1942. – № 5. – 12 грудня. – С.4.*

10. Близько 500 євреїв-ремісників розстріляно в Луцьку. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.31.*

13 грудня (неділя).

2. У Москві відбувся мітинг представників української молоді, присвячений 25-й річниці з дня проголошення УРСР. *Правда. – 1942. – № 350. – 16 грудня. – С. 2.*

3. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про підвищення заробітної плати медичним працівникам”, яка вступила в дію з 1 грудня 1942 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 242.*

14 грудня (понеділок).

1. Секретні інструкції рейхміністра окупованих східних областей А.Розенберга Е.Коху стосовно німецької політики в Україні та шляхів їх досягнення, а також про поведження німецьких офіцерів і солдатів з місцевим населенням на Сході. *Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр.* – К., 1999. – С.17; *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 176–177.

15 грудня (вівторок).

1. Розпорядження РНК про відпуск продовольства УШПР по окремим групам харчових продуктів. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9).* – М., 1999. – С. 177–178.

10. В табір Белжец (Польща) вивезено близько 1200 євреїв з Стрия Дрогобицької області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.48.

10. В Іллінцях Вінницької області знищено близько 100 євреїв-ремісників. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.15.

16 грудня (середа).

1. Почався наступ військ Південно-Західного (1-а і 3-я гвардійські армії, 5-а танкова армія, 2-а і 17-а повітряні армії) і лівого крила Воронежського (6-а армія) фронтів на Середньому Дону (операція “Малий Сатурн”; 36 дивізій; займали рубіж Нова Калитва, Вешенська, р. Чир), яка тривала до 30 грудня. Мета операції – розвинути наступ в напрямку Нова-Астахова і розгромити 8-у італійську армію і ліве крило групи армій “Дон”. Війська противника: 8-а італійська армія, оперативна група “Холлідт” і частини 3-ї румунської армії групи армій “Дон” (27 дивізій, командуючий – генерал-фельдмаршал Е.Манштейн). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 120.

1. Повідомлення Радінформбюро про організацію окупантами в м. Сталіно концтабору для радянських громадян, які відмовилися виїхати в Німеччину. У повідомленні зазначено: щодня там помирало 10–15 осіб

від голоду. *Донецкая область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. и матер. Донецк, 1980. – С. 156.*

1. Начальник штабу ОКВ фельдмаршал В.Кейтель видав директиву “Про боротьбу з бандами”. Вимагалось застосовувати будь-які заходи у боротьбі з партизанами і населенням, яке їм допомагає. *Історія застерегає. – К., 1986. – С. 109–110; Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине. 1941–1944. – К., 1985. – Кн. 2. – С. 93.*

1. Оголошення начальника поліції Борисполя про заборону з настанням темноти підходити до залізниці ближче, ніж на 5 кілометрів. Охороні наказувалося стріляти в кожного, хто порушить дане розпорядження, без попередження. Населення, яке жило поряд з залізничним полотном, не мало права залишати вночі свої помешкання. *В.Литвинов. Операція “Черный дятел”. – К., 1981. – С. 75.*

2. Повідомлення секретаріату президії Верховної Ради СРСР про порядок надання пільг родинам загиблих на фронті і померлих орденосців. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 243.*

17 грудня (четвер).

1. Війська Південно-Західного фронту прорвали тактичну зону оборони ворога і просунулися на 20–25 км. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 121.*

1. Постанова ДКО про призначення В.Булатова уповноваженим ЦШПР по Кримській АРСР. *Русский архив: Великая Отечественная. Т. 20(9). – М., 1999. – С. 180.*

3. Розпорядженням рейхскомісара України засновано 4 сільськогосподарські союзи, а саме для обробки заліза та металу, “каміння та родів глини”, шкірного та курильного мистецтва, деревного господарства. *Волинь. Український часопис. – 1942. – Ч. 98. – 17 грудня. – С.4.*

10. Окупанти спалили 496 дворів села Бігунь Словечанського району Житомирської області, загинуло 200 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.116.*

18 грудня (п'ятниця).

1. Війська Південно-Західного фронту розчленували фронт противника від Нової Калитви до станиці Чернишевська на 4 ізольовані ділянки. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 121.

1. Довідка обкому ВКП(б) про стан партизанського руху в Криму. На цей день нараховувалося 3134 партизана. Містилася інформація про склад загонів, втрати, підсумки бойової діяльності, продовольче становище, дислокацію загонів тощо. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.252–253.

1. Воїни 1-ї гвардійської армії Південно-Західного фронту (командуючий генерал-полковник М. Ватутін) визволили с.Півнівку Міловського району Луганської області. Майже одночасно на територію УРСР вступили воїни 6-й армії генерала Ф. Харитонов. Ця подія ознаменувала початок визволення Української РСР від гітлерівців. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 243.

1. У Берліні відбулася нарада представників імперського міністерства у справах окупованих східних областей і генерального штабу ОКХ Німеччини, де обговорювалося питання про можливість “докорінної зміни східної політики” Третього рейху з метою завоювання прихильності місцевого населення, в першу чергу росіян і українців і залучення їх до боротьби з більшовизмом. Та ці пропозиції були відкинуті А.Гітлером. *Кентій А.В. Українська повстанська армія в 1942–1943 рр.* – К., 1999. – С.8.

3. Оpubліковане звернення до селян окупаційної влади щодо виконання запровадженого нового порядку землекористування. *Донецькі новини.* – 1942. – № 6. – 18 грудня. – С.3.

10. Окупанти спалили 77 дворів с.Рокитне Бобровицького району Чернігівської області, загинуло 197 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.37.

19 грудня (субота).

1. Війська Південно-Західного фронту звільнили районні центри Кантемирівку, Нову Калитву, Богучар Воронежської області. *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник.* – М., 2000. – С. 343.

1. Нелегальний ЦК КП(б)У прийняв рішення направити в Ровенську область організаторську групу на чолі з В. Бегмою – першим секретарем Ровенського обкому КП(б)У. *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 33.

1. Затверджений штаб партизанського руху по Київській області (начальник – С.Ковпак, члени – С.Руднев і І.Сиромолотний). *Україна партизанська.* – К., 2001. – С. 47.

1. Закінчився рейд з'єднання партизанських загонів під командуванням О. Сабурова на Правобережну Україну. За час рейду партизани провели 67 бойових операцій, розгромили 9 гарнізонів противника, знищили 1157 солдатів, офіцерів і посібників німецьких окупантів. Зруйнували 2 залізничних станції, 3 електростанції, спиртзавод, спалили кілька складів з паливом, зерном і 3 лісосклади, підірвали 8 залізничних і 21 шосейний міст і захопили багаті трофеї. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 243–244.

4. За наказом Кам'янець-Подільської міської управи закриті всі школи міста. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 244.

20 грудня (неділя).

1. Наказ уповноваженого ЦШПР з Криму про створення оперативної групи з керівництва партизанським рухом, за яким уповноваженим штабу був призначений В.Булатов, помічниками – О.Мокроусов, П.Фокін. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер.* – Симферополь, 1973. – С.255.

21 грудня (понеділок).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про затвердження

нового зразка Червоного прапора військових частин Червоної армії”. *Правда*. – 1942. – № 357. – 23 декабля. – С. 1.

22 грудня (вівторок).

1. Почався наступ 5-ї танкової армії Південно-Західного фронту, яка скувала північніше Тормосіна з'єднання противника, призначені для деблокування 6-ї німецької армії. На північний схід від Олексієво-Лозовського радянські війська оточили 3-ю італійську та 1 німецьку піхотні дивізії. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк*. – М., 1990. – С. 121.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ “Про запровадження медалей “За оборону Ленінграда”, “За оборону Одеси”, “За оборону Севастополя” і “За оборону Сталінграда” і про нагородження цими медалями учасників оборони Ленінграда, Одеси, Севастополя і Сталінграда. *Крым в период Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер*. – Симферополь, 1973. – С.183; *Кто был кто в Великой Отечественной войне. 1941–1945. Люди. События. Факты. Справочник*. – М., 2000. – С. 343;. *Правда*. – 1942. – № 358. – 24 декабля. – С. 2.

4. Повідомлення про повернення з-під Сталінграда в Москву бригади артистів Київського драматичного театру ім. І.Франка. Артисти дали в районі наступу Червоної армії 51 концерт. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий*. – К., 1985. – С. 245.

23 грудня (середа).

1. За 8 днів наступу війська Південно-Західного фронту просунулися на 100–200 км, а 24-й танковий корпус – на 240 км. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк*. – М., 1990. – С. 121.

1. Наказ гітлерівського воєнного командування про введення смертної кари за надання допомоги військовополоненим, які утекли з таборів. *Запорожская область в годы Великой Отечественной войны. Сб. док. (1941–1945 гг.)*. – Запорожье, 1959. – С. 82.

4. У газеті “Комуніст” опублікована стаття начальника 2-го Київського артилерійського училища генерал-майора О. Гундоріна про роботу училища в евакуації. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. документов.* – К., 1963. – С. 400–401; *Комуніст.* – 1942. – № 284. – 23 грудня.

10. Окупанти спалили с.Городец Словечанського району Житомирської області, загинуло 15 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.119.

24 грудня (четвер).

1. Танкові та механізовані корпуси Південно-Західного фронту вийшли на рубіж Міллерово, Тацінськ, Морозовськ. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк.* – М., 1990. – С. 122.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла Указ про нагородження орденами і медалями 446 партизанів і партизанок Української РСР за доблесть і мужність, виявлені в партизанській боротьбі в тилу ворога. *Правда.* – 1942. – № 357. – 23 декабля. – С. 1.

3. Рейхскомісар України Е.Кох видав розпорядження, що містило перелік видів робіт для населення, зобов'язаних виконувати ту чи іншу роботу, час праці, та заходи покарання щодо осіб, які порушуватимуть це розпорядження. *Волинь. Український часопис.* – 1942. – Ч. 100. – 24 грудня. – С.4.

10. Окупанти спалили 203 двори с.Переброди Дубровицького району Ровенської області, загинуло 47 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.392.

25 грудня (п'ятниця).

2. У Саратові відбулися урочисті збори представників українського народу за участю громадськості міста, присвячені 25-річчю встановлення Радянської влади на Україні. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 246.

4. У Москві відкрилася художня виставка “25 років Радянської України”, на якій з творами, що відображали подвиги воїнів Червоної армії і партизан, працю радянських людей у тилу, жахи нацистської окупації, виступили художники І. Дайд, М. Дерегус, М. Лисенко, Л. Муравін, Л. Мучник, О. Пащенко, Г. Теннер, М. Шаронов, О. Шовкуненко, І. Штильман і ін. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 246.

10. Повідомлення про звірства гітлерівців в с. Єліно Щорського району Чернігівської області. Село було дощенту спалене, дітей і стариків спалили, а 700 осіб дорослого населення вивезли на будівництво німецьких укріплень і розстріляли після закінчення робіт. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941–1945 гг.). Сб. док. и матер.* – К., 1978. – С. 77.

10. Окупанти спалили 247 дворів с.Хочине (загинуло 125 жителів) і повністю с.Рудня Хочинська (загинуло 3 жителі) Олевського району Житомирської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.116, 121.

26 грудня (субота).

3. Для керівництва господарством у текстильній та паперовій галузях рейхскомісар України заснував союз для волоконного господарства, який охоплював виробництво з такої сировини, як: бавовна, льон, коноплі, вовна, тваринне волосся, інші подібні сировини та целюлози, папір, та побічні продукти. *Волинь. Український часопис.* – 1942. – Ч. 99. – 26 грудня. – С.4.

27 грудня (неділя).

1. Obersturmführer СС Кунтце направив службове повідомлення про масове знищення хворих і поранених військовополонених у Бердичівському “виховально-трудоному” таборі. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Зб. док. і матер.* – К., 1963. – С. 180–183.

1. Об’єднані партизанські загони Донбасу знищили гітлерівський гарнізон с. Ямпіль Крансолиманського району Сталінської області.

Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 247.

1. Оперативне зведення УШПР про розгром партизанами німецького гарнізону в містечку Словечному Житомирської області, де зазначалося, що в результаті 36-годинного бою партизани загону під командуванням О.Сабурова повністю знищили “цей гарнізон вбивши при цьому 350 солдатів та офіцерів противника, склад зброї і боєприпасів, станковий кулемет, 18 автомашин, склад фуражу, пошту і висадили в повітря міст на шосейній дорозі”. Також згадується про захоплені трофеї. *Житомирищина у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. Зб. док. і матер.* – К., 1969. – С. 85–86.

10. Окупантами повністю спалені села Середня Рудня (загинуло 102 жителі), Верхня Рудня (загинуло 97 жителів) та Заболоть (загинув 1 житель) Словечанського району Житомирської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.116, 122.

28 грудня (понеділок).

1. Ставка вермахту видала наказ про відведення військ групи армій “А” з Північного Кавказу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 247.

3. Народний комісаріат вугільної промисловості прийняв спеціальне рішення “Про організацію і проведення підготовчих робіт з відновлення Донбасу”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий.* – К., 1985. – С. 247.

10. В табір Белжец (Польща) вивезено 2500 євреїв з Мостиська і 821 євреїв з Рудків, Комарного Дрогобицької області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста.* – К., 2000. – С.48.

10. Окупанти спалили протягом 17–28 грудня 1942 р. 206 дворів с. Мочалище Новобасанського району Чернігівської області, загинуло 283 жителі; 17 та 25 грудня – 300 дворів с. Юрове Олевського району Житомирської області, загинуло 105 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.38, 116.

10. Окупанти спалили 670 дворів с. Піски Новобасанського району

(загинуло 860 жителів), 120 дворів с. Бірки (загинуло 34 жителі) та 50 дворів с. Красне Бобровицького району (загинуло 14 жителів) Чернігівської області; 250 дворів села Лучанки (загинуло 108 жителів) Словечанського району Житомирської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.37, 38, 116.*

29 грудня (вівторок).

10. Окупанти повністю спалили с. Возничі (загинуло 2 жителі), Мацьки (загинуло 5 жителів) та Лісовці (загинуло 2 жителі) Словечанського району Житомирської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.121.*

30 грудня (середа).

1. Завершилась Середньодонська операція військ Південно-Західного і лівого крила Воронезького фронтів. Радянські війська розгромили 5 італійських, 5 румунських та 1 німецьку дивізії, 3 італійські бригади, завдали поразки 4 піхотним та 2 танковим німецьким дивізіям, просунулися на 150–200 км і вийшли в тил групи армій “Дон”. Противник змушений був відмовитися від подальших спроб деблокувати сталінградське групування. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 123.*

1. Ставка ВГК видала директиву про ліквідацію Сталінградського утворення Південного фронту. *Русский архив: Великая Отечественная: Ставка ВГК: Документы и материалы. 1942 год. Т. 16(5–2). – М., 1996. – С. 476–477.*

1. Члени Сталінської молодіжної підпільної організації здійснили напад на Лідієвський концтабір і звільнили 75 в’язнів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 247.*

31 грудня (четвер).

1. Війська Південно-Західного фронту вийшли на рубіж Нова Калитва, Марківка, Біловодськ, Волошино, Мілерово, Скосирська, Чернишківський. *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди.*

Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 123.

4. РНК СРСР прийняла постанову “Про скасування вільного відвідування навчальних занять студентами вищих навчальних закладів”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза. Хроника событий. – К., 1985. – С. 248.*

10. Понад 130 євреїв розстріляні в робітничому таборі в с. Воронов Луцького району. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста. – К., 2000. – С.31.*

Грудень.

1. На Україні діяло понад 1 тис. підпільних партійних і комсомольських органів (в т.ч. 9 обкомів партії), організацій і груп, 5 великих партизанських з'єднань, близько 900 партизанських загонів і понад 1 тис. диверсійних і розвідувальних груп (близько 77 тис. осіб). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 123.*

1. В Криму діяли 106 підпільних організацій та груп (понад 1300 осіб). *Великая Отечественная война. 1941–1945. События. Люди. Документы. Краткий истор. очерк. – М., 1990. – С. 123.*

1. Внаслідок зради в м. Миколаєві “Миколаївський обласний підпільний центр” був знищений. Керівне ядро “Центру” і багато рядових учасників його заарештовані і розстріляні. *Херсонская область в годы Великой Отечественной войны. 1941–1945. Сб. док. и матер. Симферополь, 1975. – С. 152.*

1. Наказ Бердичівського гебітскомісара про те, що кожний бургомістр, староста зобов'язаний арештувати через допоміжну поліцію і передати СД в Бердичеві осіб з чужої місцевості, особливо тих, які перебувають на території гебіта з грудня 1942 р. *В.Литвинов. Операция “Черный дятел”. – К., 1981. –С. 63.*

1. Попередження командуючого німецькими збройними силами на Україні про заборону з'являтися в зоні лісів, що стосувалося як чоловіків, так і жінок та дітей, щодо яких в разі порушення, застосовувався розстріл. Що ж до тих, хто переховував у себе зброю, амуніцію,

вибухові речовини чи німецьку уніформу, застосовувалися такі заходи: будинок спалювали, а сім'ю відправляли в табір. *В.Литвинов. Операція "Черный дятел". – К., 1981. – С. 75.*

1. В кінці місяця сформоване партизанське з'єднання чисельністю 310 осіб у складі двох загонів "За перемогу" і "25 років України". Командиром з'єднання став С.Маліков, комісаром Л.Бугаєнко. *Україна партизанська. – К., 2001. – С. 60.*

10. Окупанти спалили 364 двори с. Нова Гута Середино-Будського району Сумської області, загинуло 87 жителів; повністю с. Серники Зарічненського району Ровенської області, загинуло 685 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. – К., 1987. – С.287, 390.*

ХРОНІКА 1943

1 січня (п'ятниця).

1. Ставка ВГК перейменувала Сталінградський фронт в Південний. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.124.

1. Начальник Центрального штабу партизанського руху видав наказ про розширення партизанської боротьби у зв'язку з наступом Червоної армії, за яким передбачалося активізувати бойові дії у різноманітних формах, розгорнути ширше політичну роботу серед населення, залучати до партизанської боротьби нові верстви населення, посилити руйнування залізниць та взяти під свій контроль залізниця, шосейні та ґрунтові дороги, поліпшити розвідувальну роботу. *Русский архив.* – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.261-263.

1. Полтавська область. Члени Кременчуцької підпільної організації на чолі з І.Харченком здійснили операцію зі звільнення 70 радянських військовополонених. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.251.

3. “Дніпропетровська газета” опублікувала повідомлення про заснування вугільної контори “Донець-Україна” для господарювання всіма родовищами кам'яного і бурого вугілля на Україні й в Донецькій окрузі, а також регулювання збуту видобутих твердих паливних матеріалів з родовищ України і Донецького басейну. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.183.

4. На 1 січня 1943 р. у 18 інститутах АН УРСР нараховувалося 527 співробітників, у т.ч. 43 дійсних члени АН УРСР, 53 член-кореспонденти, 270 старших та 55 молодших наукових співробітників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.251.

2 січня (субота).

1. Одеська область. Префект Березівського повіту віддав розпорядження

про відправку тракторів у Румунію. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.251.

10. Чернігівська область. В с.Старий Биків Новобасанського району під час каральної акції спалені 63 чол. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – К., 1978. – С.104.

3 січня (неділя).

3. ТАРС передало повідомлення про успішну роботу колективу евакуйованого на Урал київського заводу “Більшовик”, в якому підкреслювалося, що робітники заводу зобов’язалися у декілька разів збільшити випуск воєнної продукції. *Радянська Україна. – 1943. – 5 січня.*

4 січня (понеділок).

4. В Уфі завершила роботу сесія АН УРСР, яка була присвячена 25-річчю встановлення радянської влади в Україні. Затверджений план роботи АН УРСР на 1943 р. та прийняте звернення до вчених усього світу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.252.

5 січня (вівторок).

6. Рада народних комісарів СРСР розробила заходи щодо боротьби з туберкульозом. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.252.

10. Проведено винищувальну акцію у львівському гетто, знищено кілька тисяч євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.113.

6 січня (середа).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про введення нових знаків відрізняння для особового складу Червоної армії” (введення погонів). *Правда. – 1943. – 7 січня.*

7 січня (четвер).

4. Протягом 7-9 січня проведений ювілейний пленум Спілки радянських письменників України, присвячений 25-річчю проголошення радянської влади на Україні. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 – 1950.* – К., 1989. – С.45-47.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про безкоштовну відправку листів військовослужбовців та на їхні адреси”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.125.

10. Запорізька область. Нацисти вбили 10 членів комсомольсько-молодіжної групи “Добровольча організація патріотів”, яка діяла з липня 1942 р. у с.Олексіївка Кам’янсько-Дніпровського району. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.252.

8 січня (п’ятниця).

1. Нелегальний ЦК КП(б)У прийняв постанову про створення штабу з керівництва партизанським рухом в Сумській області у складі Я.Мельника, П.Куманька та М.Наумова. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.210-211.

9 січня (субота).

10. Житомирська область. Окупанти спалили села Нова Рудня (повністю, знищено 43 жителі) та Переброди Словечанського району (75 дворів, знищено 185 жителів). *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.116, 118.

10. Волинська область. Нацистами розстріляний 101 єврей-ремісник з єврейського табору в Заболотті. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.31.

10. Протягом дня заарештовані усі учасники партійного підпілля

Краснодону. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.253.

11 січня (понеділок).

3. Рейхскомісар України Еріх Кох вказав в директиві, що “продовольча облога” сільського населення повинна проводитись за всіх обставин, не зважаючи на стан селянина. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.253.

10. Сумська область. Нацисти розстріляли 464 осіб у м.Кролевець. *Сумская область в период Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов и материалов.* – К., 1988. – С.176.

12 січня (вівторок).

10. Сумська область. Окупанти спалили повністю село Антонівка Ямпільського району, загинуло 97 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.284.

13 січня (середа).

1. Почалася Острогозько-Росошанська наступальна операція військ Воронізького фронту (40-а, 3-я танкова та 2-а повітряна армії, 18 окремих стрілковий та 7 кк) та Південно-Західного (6-а армія) фронтів, яка продовжувалася до 27 січня. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.345.

2. Газета “Радянська Україна” надрукувала повідомлення про збір коштів трудящими Української РСР на будівництво танкової колони “За Радянську Україну!”. Українські театри внесли у фонд будівництва грошові суми з особових збережень та здійснили вистави та концерти, збір від яких поступив у фонд будівництва танкової колони. *Радянська Україна. – 1943. – 13 січня.*

3. А.Гітлер видав директиву про тотальну мобілізацію матеріальних засобів та людських ресурсів Німеччини. *Украинская ССР в годы*

Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.
– К., 1985. – С.254.

14 січня (четвер).

10. Українські націоналісти забили секретара Тернопільського обласного комітета ЛКСМУ, члена ЦК ЛКСМУ І.Бугайченка, який створив та очолив у Потіївському районі Житомирської області підпільну комсомольсько-молодіжну організацію. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.254.

15 січня (п'ятниця).

1. З'єднання партизанських загонів Житомирської області під керівництвом С.Малікова билосся з каральним загоном ворогу, який загубив близько 350 чол. вбитих та поранених. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.255.

1. В рейд по території Сталінської області назустріч радянським військам виступило з'єднання партизанських загонів під керівництвом Я.Сиворонова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.255.

1. Кам'янець-Подільська область. Партизанський загін під командуванням І.Музалева розгромив гарнізон противника та зайняв місто Славути. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.255.

10. Львівська область. Нацисти ліквідували гетто в Новому Яричеві, розстріляли близько 2600 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.112.

16 січня (субота).

1. Радянські війська звільнили перші районні центри УРСР Марківку та Мілове у Ворошиловградській області, тимчасово (на один день) визволили місто Ровеньки Ворошиловградської області. *Німецько-*

фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.407, 408.

10. Після жорстоких катувань більше 40 учасників підпільної комсомольської організації “Молода гвардія” зкинуті живцем у шурф шахти №5. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.255.

17 січня (неділя).

1. У тил ворога десантована організаторська група під командуванням І.Діброва, яка розгорнула бойові операції у Кам’янському районі Кіровоградської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.255.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Побичі Словечанського району, загинуло 55 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.118.

18 січня (понеділок).

1. Радянські війська визволили районні центри Ворошиловградської області Новопсков та Троїцьке. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.407, 409.

3. Відділ праці генерал-губернаторства дистрикту Галичина підписав план розподілу набору робочої сили для примусових робіт в Німеччині, за яким за весняну кампанію 1943 р. планувалося притягнути до вивозу 46 тис., а за осінню - понад 53 тис. чоловік з Галичини. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.184.

19 січня (вівторок).

10. Дніпродзержинськ. Нацисти здійснили наліт на приміщення, де проходила нарада підпільного міськкому КП(б)У на чолі з К.Ляудісом, при якому підпільники учинили озброєний опір, частина з них була заарештована. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.256.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Задорожок Словечанського району, загинуло 362 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.115.

20 січня (середа).

1. Радянські війська визволили районні центри Ворошиловградської області Біловодськ, Білокуракіне та Верхньотепле. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.405.

1. Партизанський загон під командуванням Я.Сиворонова в с.Пурдівка Новоастрханського району Ворошиловградської області розгромив гарнизон противника, знищив 25 осіб, захоплено 700 голів худоби та 22 підводи з пограбованим майном, яке було роздано місцевому населенню та частинам Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.256.

4. Газета “Література і мистецтво” опублікувала повідомлення про участь українських художників у декаді мистецтва Уралу. *Література і мистецтво.* – 1943. – 20 січня.

21 січня (четвер).

3. Командування Південно-Західного фронту надіслало донесення наркомун оборони СРСР про внесення особовим складом фронту 22 млн крб. на будівництво танкової колони “За Радянську Україну!” *Правда.* – 1943. – 21 січня.

22 січня (п'ятниця).

3. Державний Комітет Оборони прийняв постанову “Про посилення боротьби з розкраданням та розбазарюванням продовольчих та промислових товарів”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

10. Житомирська область. В Малині розстріляний керівник підпільної комсомольської організації Малинського району П.Тараскін.

Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.257.

10. Кам'янець-Подільська область. Окупанти спалили 13 дворів села Губельці (загинуло 53 жителі) та 26 дворів села Вулька (загинуло 70 жителів) Славутського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.422.

23 січня (субота).

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про заходи щодо відбудови МТС та колгоспів у районах, визволених від німецько-фашистських окупантів”, за якою передбачалося повернення з Куйбишевської області евакуйованої та надання нової техніки, мобілізація спеціалістів із сільського господарства для роботи у визволених районах. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С. 372-374.

10. Ворошиловградська область. В таборі на шахті №30-35 в Ровеньківському районі нацисти розстріляли 117 військовополонених. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

24 січня (неділя).

1. Радянські війська визволили місто Старобільськ Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.408.

4. Газета “Український вісник” опублікувала повідомлення про початок навчання у Київському сільсько-господарському інституті у Києві. *Український вісник.* – Берлін, 1943. – 24 січня.

25 січня (понеділок).

1. Радянські війська визволили райцентр Лозно-Олександрівку Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим*

на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.406.

1. З'єднання під командуванням О.Сабурова розгромило гарнизон ворога та захопило райцентр Городницю Житомирської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

10. Шепетівка. Гебйтскомісар оголосив про знищення населення і спалення сіл Вульки і Губельці за допомогу партизанам. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.184.

26 січня (вівторок).

1. Радянські війська визволили райцентр Покровське Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.408.

10. Нацисти розстріляли секретаря Дніпропетровського підпільного обкому партії Н.Сташкова та секретаря підпільного міськкому партії Г.Савченка. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

10. Окупанти розстріляли понад 1000 євреїв з гетто в Станіславі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.76.

27 січня (середа).

1. Завершилася Острогозько-Росошанська наступальна операція. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.346.

1. На центральному майдані с.Ляховичі на Ровенщині депутат Верховної Ради СРСР В.Бегма за дорученням Президії Верховної Ради СРСР вручив ордена та медалі 250 партизанам свого з'єднання, командиру та комісару, які були нагороджені за доблесть та мужність, проявлені у боротьбі з окупантами та в зв'язку з 25-річчям Радянської України. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.259.

8. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про ратифікацію угоди про Союз між СРСР, Великою Британією та Іраном”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

10. Львівська область. Нацисти розстріляли близько 1500 євреїв з гетто в місті Городок. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.112.

28 січня (четвер).

1. Партизанський загін Балаклеїського району Харківської області під командуванням М.Вербицького визволив с.Чепель та відновив там радянську владу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

29 січня (п'ятниця).

1. Почалася Ворошиловградська наступальна операція військ Південно-Західного фронту, яка продовжувалася до 18 лютого, з метою визволення Донбасу. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.132.

1. Радянські війська визволили райцентр Містки Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.407.

2. Колективи евакуйованих інститутів АН УРСР зібрали на цей день 780 тис. крб. на будівництво танкової колони “За Радянську Україну!” *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

30 січня (субота).

1. З Бузулука на фронт під Харків був направлений 1-й окремих піхотний чехословацький батальон на чолі з Л.Свободою, який нараховував 974 особи. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.257.

31 січня (неділя).

1. Радянські війська визволили райцентр Нова Астрахань Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.407.

1. Почався рейд кавалерійського партизанського з'єднання під командуванням М.Наумова по території Курської, Сумської, Полтавської, Кіровоградської, Одеської, Вінницької, Київської та Житомирської областей. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.260.

10. Після жорстоких катувань повішені 8 та розстріляні 7 членів Новоград-Волинської комсомольсько-молодіжної організації, створеної у 1941 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.260.

Січень.

1. УШПР підготував та перекинув до тилу німецьких загарбників 62 організаторські та диверсійні групи з метою активізації партизанської боротьби. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.260.

1. Великі партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з УШПР, влаштували у січні 34 аварії залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.260.

4. Прийнято рішення про створення нової установи у складі АН УРСР – Комісії з історії Вітчизняної війни в Україні. *Історія Академії наук України 1918-1993 рр.* – К., 1994. – С.109.

1 лютого (понеділок).

1. Радянські війська зайняли міста Пролетарськ та Сватове Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.408.

6. ВЦСПС прийняв постанову “Про міри поліпшення роботи профсоюзних організацій щодо надання допомоги родинам військово-

службовців”, яким зобов’язав центральні, обласні, фабричні, заводські та місцеві комітети профсоюзів поліпшити обслуговування родин робітників та службовців, призваних до лав Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.261.

10. Станіславська область. Нацисти ліквідували гетто в Коломиї, понад 1500 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.75-76.

2 лютого (вівторок).

1. Завершилася ліквідація військами Донського фронту німецьких військ, оточених в районі Сталінграду, захоплено понад 91 тис. полонених, з них понад 2500 офіцерів та 24 генерала. *Правда.* – 1943. – 3 лютого.

1. Почалася Харківська наступальна операція військ Воронізького (60, 38, 40 та 69-я армії, 3-я танкова та 2-а повітряна армії) та Південно-Західного (6-а армія) фронтів, яка продовжувалася до 3 березня 1943 р. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.347.

1. Радянські війська визволили райцентри Барвінкове, Куп’янськ та Дворічну Харківської, Нижню Дуванку Ворошиловградської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.407, 429, 431, 433.

1. Почався рейд з’єднання С.Ковпака через Ровенську, Житомирську та Київську області. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.51.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про заснування медалі “Партизану Вітчизняної війни” I та II ступеню”. *Правда.* – 1943. – 3 лютого.

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову про підготовку тракторів, комбайнів та сільськогосподарських машин МТС до польових робіт 1943 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной*

войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.261.

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто в Бучачі, близько 2400 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

3 лютого (середа).

1. Радянські війська визволили райцентри Красний Лиман Сталінської області, Кремінне та Рубіжне Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 381, 406, 408.

2. Газета “Радянська Україна” надрукувала статтю про збір коштів на будівництво танкової колони “За Радянську Україну!” трудящими республіки. На 29 січня в колективах інститутів АН УРСР було зібрано 780 тис. крб. Також розгорнувся збір коштів на танкову колону серед евакуйованих з України робітників МТС в Червоноармійському районі Саратовської області, усього було зібрано близько 50 тис. крб. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.262-263.

10. Львівська область. Нацисти ліквідували гетто в Городку, розстріляно близько 800 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.112.

4 лютого (четвер).

1. Ізюмський партизанський загін під командуванням О.Резника разом з розвідниками Червоної армії біля с.Крамарівки пустили під укіс німецький ешелон з боєприпасами та продовольством. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.263.

3. Лохвицький гебітскомісар прийняв постанову про оштрафування селян, які відмовились виїхати на роботу в Німеччину, на 1000 карбованців за кожну особу та конфіскацію у їхніх родин рогатої худоби або свиней. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. - С. 185.

5 лютого (п'ятниця).

1. Війська Південно-Західного фронту визволили міста Балаклія та Ізюм Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.429, 432; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.348.

1. Радянські війська на один день зайняли місто Дружківку Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 380.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням С.Ковпака розгромило гарнизон противника на ст. Синкевичі у Білорусії та взірвало залізничний міст в районі с.Ситниця. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.263.

3. Раднарком СРСР спеціальною постановою виділив зі свого резервного фонду 30 млн крб. для організації торгівлі, громадського харчування та побутового обслуговування населення у визволених районах Української РСР. Торгівельним організаціям республіки було виділено близько 6 тис. т крупи, муки, м'яса, м'ясопродуктів, рибних виробів, 800 т солі, 1100 дкл спирту, промислові товари. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.263.

6 лютого (субота).

1. Війська Південно-Західного фронту зайняли міста Краматорськ Сталінської області та місто Лисичанськ Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 381, 406; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.348.

4. Комсомольці Радомишльської підпільної друкарні Житомирської області випустили тиражем 600 екз. перший номер газети “За Радянську Україну”, присвячений розгрому німецьких військ під Сталінградом.

Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.251.

7 лютого (неділя).

1. Радянські війська на один день зайняли місто Гірське Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.406.*

3. Газета “Комсомольская правда” опублікувала повідомлення про ударну працю трудящих України, евакуйованих на Схід, в честь 25-річниці Червоної Армії, у тому числі зобов’язання десяти кращих фронтівих паровозних бригад залізничників Донбасу, які працювали на Рязано-Уральській магістралі, додатково провести до 23 лютого по 15 поїздів та перевезти понад плану по 20 тис. т вантажу. Робітники Горлівського машинобудівельного заводу, евакуйованого на схід, зібрали понад 100 тис. крб. на будівництво танку “Горлівський машинобудівник”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.264.*

1. Поліція безпеки та СД м.Суми оголосила про застосування до населення вищої міри покарання за розповсюдження чуток про війну та зберігання радянських лістовок. *Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза (1941 – 1945 гг.). Сборник документов и материалов. – Харьков, 1963. – С.151-152.*

8 лютого (понеділок).

1. Війська Воронізького фронту зайняли місто Чугуїв Харківської області. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.348.*

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про заснування військового ордену – ордену Кутузова III ступеню та про доповнення статуту ордена Суворова”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.348.*

1. Партизани з’єднання під командуванням М.Наумова раптовим нападом розгромили обоз противника в районі радгоспу “Пролетарський”

Сумської області, внаслідок бою було знищено близько 300 німців. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.265.

9 лютого (вівторок).

2. Газета “Радянська Україна” опублікувала повідомлення про активну участь українських колгоспників, евакуйованих в Заволжя, у зборі коштів на будівництво бойової техніки для Радянської армії. *Радянська Україна.* – 1943. – 9 лютого.

3. ТАРС повідомило про початок відбудови народного господарства в Меловському районі Ворошиловградської області. *Правда.* 1943. – 10 лютого.

4. ЦК ВКП(б) прийняв постанову про створення державного книжкового фонду у 4 млн екз. для відновлення зруйнованих окупантами бібліотек. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.265.

8. Опубліковано послання У.Черчилля Й.Сталіну про перенесення строку відкриття другого фронту в Європі на серпень-вересень 1943 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.266.

10. Ровенська область. Українські націоналісти знищили у селі Поросна Володимирецького району 21 родину поляків, у селі Сохи Домбровицького району – 30 родин поляків та групу партизан у кількості 10 осіб. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959.* – Книга перша: 1943-1945. – Київ-Торонто, 2002. – С.61.

10. Харківська область. У с.Малинівка Чугуївського району в ніч з 9 на 10 лютого розстріляні усі чоловіки та 160 військовополонених, а також вивезено на примусові роботи до Третього рейху 800 осіб. *Радянська Україна.* – 1943. – 1 березня.

10 лютого (середа).

1. Радянські війська визволили місто Вовчанськ Харківської області.

Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.431.

3. Опубліковано повідомлення ТАРС про початок відбудови народного господарства в Меловському районі Ворошиловградської області – в районі створено 23 тракторні бригади, зібрано 140 тракторів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.266.

10. Сумська область. Окупанти спалили 138 дворів села Вакалівщина Сумського району, загинуло 12 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.284.

10. Львівська область. Розстріляно близько 2000 осіб з єврейського табору у Великих Мостах та 240 чоловік – у Сельце-Завоне. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.113.

11 лютого (четвер).

1. Радянські війська зайняли міста Красноармійське Сталінської області, Зміїв та Лозову Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 381, 432, 433.

1. Начальник Центрального штабу партизанського руху видав наказ про підпорядкування представництва ЦШПР на Південно-Західному фронті Українському штабу партизанського руху. *Русский архив.* – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.270.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням М.Наумова на підступах до с.Мезенівка Сумської області розгромило штаб 21-го полку німецьких військ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.267.

12 лютого (п'ятниця).

1. Радянські війська зайняли місто Комунарськ Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.406.

4. В газеті “Правда Востока” опубліковано повідомлення про вистави фронтової бригади Київського українського ордена Леніна академічного театру ім. Івана Франка для воїнів Сталінградського та Донського фронтів. За чотири місяці було проведено близько 80 виступів для бійців та командирів Червоної Армії. В репертуарі були вистава “Наталка Полтавка” та різноманітна концертна програма. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.267.

13 лютого (субота).

1. Німецьке командування провело реорганізацію німецької групи армій “Дон” в групу армій “Південь”, яка діяла на ворошиловградсько-дніпропетровському напрямку, у квітні 1944 р. була перейменована в групу армій “Північна Україна”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.138.

1. Партизанське з’єднання М.Наумова здійснило наліт на м.Ворожбу Сумської області, внаслідок якого було знищено 70 гітлерівців та визволено близько 2 тис. радянських військовополонених, багато з яких вступили в партизанські загони. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.267.

1. Дніпропетровська область. Відбувся бій бойових груп павлоградського підпілля з гітлерівськими військами, в бою було вбито 150 гітлерівських солдат і офіцерів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.267.

10. Дрогобицька область. Нацисти розстріляли близько 500 євреїв з гетто в Самборі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.49.

14 лютого (неділя).

1. Війська Південно-Західного фронту визволили понад 50 населених пунктів, серед них Ворошиловград, Краснодон, Червоний Сулин та

інші. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.40.*

1. Почалися бої військ Воронізького фронту за Харків. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.348.*

1. Партизани з'єднання під командуванням С.Ковпака здійснили наліт на ст. Володимирець Ровенської області, знищили усе дорожнє господарство, спалили станційні будівлі, підірвали міст через р.Бережанку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.268.*

15 лютого (понеділок).

1. Закінчилася провалом каральна операція гітлерівців проти Чернігівського з'єднання партизанських загонів під командуванням О.Федорова, нацисти втратили 51 вбитими та 37 пораненими. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.268.*

3. Раднарком УРСР та ЦК КП(б)У прийняли постанову про міри щодо відбудови залізниць та шосейних доріг на території УРСР, визволеної від нацистських загарбників. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.337-338.*

3. Раднарком УРСР та ЦК КП(б)У прийняли постанову про організацію видобутку вугілля та відбудови шахт Донбасу. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.338-339.*

10. Розстріляно понад 500 євреїв з Дрогобицького гетто. *Круглов А.И.*

Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.48.

16 лютого (вівторок).

1. Війська Воронізького фронту зайняли місто Харків. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.349.*

1. Здійснилося озброєне повстання у Павлограді, організоване підпільним обкомом КП(б)У, внаслідок якого були звільнені 300 в'язнів тюрми та врятовані від знищення підприємства міста, склади з продовольством та зв'язок. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.266-267.*

3. В газеті “Радянська Україна” опублікована кореспонденція про патріотичне піднесення серед робітників та інтелігенції евакуйованих на Урал українських підприємств у зв'язку з визволенням міст і сел республіки від німецьких загарбників. Листопрокатники “Запоріжсталі” зібрали 180 тис. крб. на будівництво бойової техніки для Червоної армії. Колектив Київського медінституту, який працював у Челябінську, зібрав понад 250 тис. крб. на будівництво танкової колони “За Радянську Україну!”. *Радянська Україна. – 1943. – 16 лютого.*

17 лютого (середа).

1. Війська Південно-Західного фронту зайняли міста Павлоград та Слов'янськ Дніпропетровської області, 6-а та 1-а гвардійські армії фронту вийшли на подступи до Дніпропетровська та Синельникова. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.377, 383; Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.349.*

1. Радянські війська визволили міста Ровеньки, Свердловськ Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим*

на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.408.

1. Командир з'єднання партизанських загонів О.Сабуров видав наказ про відокремлення зі складу з'єднання партизанського загону під командуванням А.Одухи. Перед загоном було поставлене завдання вийти на територію Кам'янець-Подільської області з метою активізації боротьби та диверсійної діяльності на комунікаціях у тилу ворога. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.269.

3. Бюро Сталінського обкому партії прийняло постанову “Про підготовку резервів трактористів”, в якій передбачалися заходи щодо підготовки на короткострокових курсах 600 трактористів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.269.

18 лютого (четвер).

1. Радянські війська зайняли місто Богодухів Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.430.

1. Завершилася Ворошиловградська операція: війська противника були відкинуті на 120-150 км, визволена північна частина Донбасу. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.349.

1. Президія Верховної Ради УРСР, РНК УРСР та ЦК КП(б)У у зверненні до воїнів Південно-Західного фронту висловили подяку за героїчну боротьбу за визволення українських земель та закликали посилити удари по німецьких окупантах. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.269.

19 лютого (п'ятниця).

1. Радянськими військами був відбитий контрнаступ німецької групи армій “Південь” у Донбасі та в районі Харкова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.270.

1. Радянські війська зайняли міста Люботин та Мерефа Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.433, 434.

1. Румунська жандармерія арештувала більшість членів підпільно-партизанської комсомольської організації “Партизанська іскра”, яка діяла у с.Кримка Первомайського району Миколаївської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.270.

20 лютого (субота).

1. Радянські війська зайняли місто Красноград Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.433.

1. В с.Нехвороща на Полтавщині партизанський загін Котовського району Дніпропетровської області під командуванням комсомольця І.Демченка знищив 7 гітлерівців, бронемашину, перервав телефонний зв'язок німецького штабу, захопив трофеї. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.271.

2. ЦК ЛКСМУ прийняв постанову “Про відновлення та роботу комсомольських організацій в районах Української РСР, визволених від німецьких загарбників”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.270.

10. Розстріляно 10 заложників з жителів міста Запоріжжя за вбивство партизанами німецького офіцера. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.187.

10. Гітлерівці зігнали у міське овочесховище м.Сум 650 осіб, у т.ч. жінок та дітей, та спалили людей живими. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.271.

21 лютого (неділя).

1. Радянські війська визволили місто Боково-Антрацит Ворошилов-

градської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.405.

10. Окупанти спалили протягом 21-23 лютого 1943 р. села Бобровиця (повністю, знищень 470 жителів) та Яцеве Чернігівського району Чернігівської області (116 дворів, знищено 440 жителів). *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.37, 39.

10. Українські націоналісти розстріляли у селі Золоте Висоцького району Ровенської області 4-х партизан. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959.* – Книга перша: 1943-1945. – Київ-Торонто, 2002. – С.64.

22 лютого (понеділок).

1. Радянські війська увійшли в місто Тростянець Сумської області, з 20 лютого 1943 р. воно було зайняте партизанським загonom Воронцова. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.426.

1. Німецькі війська зайняли місто Павлоград Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.377.

1. Ортскомендатура і гебітскомісар м. Миргорода оголосили про взяття 300 заложників для гарантії безпеки німецьких військових частин. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 187.

3. Державний Комітет Оборони прийняв постанову “Про відбудову вугільних шахт Донбасу”, яке зобов’язувало Наркомат вугільної промисловості СРСР прийняти заходи для відбудови найменш зруйнованих шахт та промислових підприємств у визволених районах Ворошиловградської, Сталінської та Ростовської областей. *Українська ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.271.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про створення при райміськвиконкомах комісій щодо призначення допомог та пенсій родинам

військовослужбовців рядового та молодшого начальницького складу”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.271.

10. Окупантами розстріляні усі в’язні Чернігівської міської тюрми для “розгрузки тюрми”. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – К., 1978. – С.95.

23 лютого (вівторок).

1. Радянські війська зайняли міста Суми та Охтирку Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.423, 425.

1. Німецькі війська захопили місто Красноармійське Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 381.

1. З’єднання партизанських загонів Сумської області під командуванням І.Шушпанова вийшло у рейд на Правобережну Україну. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.271.

4. Газета “Прииртышская правда” опублікувала повідомлення про роботу протягом 4-х місяців фронтової бригади артистів Київського театру ім. І.Франка в частинах та підрозділах Донського та Сталінградського фронтів та їх участь у святковому концерті, присвяченому 25-річчю Червоної армії, у Семіпалатинську. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 – 1950.* – К., 1989. – С.57-58.

4. “Робоча група” оперативного штабу Розенберга відправила до Німеччини з Дніпропетровська 53 картин і понад 15 тисяч книг. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 188.

10. Окупанти спалили повністю село Червона Гута Любецького району Чернігівської області, загинуло 89 жителів; 197 дворів села Новогригорівка (загинуло 130 жителів), 79 дворів села Водолазький та 30 дворів села Петрівка Межівського району Дніпропетровської області.

Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.37, 495.

10. У приміщенні школи с.Срібне Срібнянського району Чернігівської області окупанти спалили 682 жителі району. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов. – К., 1978. – С.100.*

25 лютого (четвер).

1. Війська правого крила Південно-Західного фронту відійшли на рубіж Охоче, Сахновщина, Лозова, Барвінково, Краматорськ. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.349.*

3. На цей день сума, зібрана на будівництво танкової колони “За Радянську Україну!”, складала 9,6 млн крб. та близько 1 млн крб. облігаціями державного займу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.273.*

26 лютого (п'ятниця).

1. Війська Воронізького фронту вийшли на рубіж Кореневе, Хотин, Суми, Гадяч, Опошня, Минківка. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.349.*

1. Радянські війська зайняли місто Лебедин Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.425.*

1. Німецькі війська захопили місто Краматорськ Сталінської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 406.*

1. Штадткомісар м. Запоріжжя оголосив про покарання смертю за невихід на роботу. *Нове Запоріжжя. – 1943. – 27 лютого.*

10. Сумська область. Окупанти спалили повністю село Зелений Гай Сумського району, загинуло 26 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.289.*

27 лютого (субота).

1. Партизанський загін під командуванням М.Попудренка з Чернігівського з'єднання розгромив нацистський гарнізон в райцентрі Корюківка. В бою було вбито 78 та взято у полон 9 гітлерівців. Партизани визволили з тюрми багатьох громадян та зруйнували залізничну станцію. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.274.

1. Підпільні групи Варвїнського району Чернігівської області здійснили озброєний виступ, розгромили німецьку жандармерію та інші органи німецької влади, звільнили заарештованих підпільників. Вони протрималися до 20 березня, потім перейшли на нелегальне становище. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – К., 1978. – С.165.

4. Раднарком УРСР і ЦК КП(б)У прийняли постанову “Про поновлення роботи шкіл в районах республіки, звільнених від фашистських окупантів”. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 – 1950.* – К., 1989. – С.49-50.

28 лютого (неділя).

1. Радянські війська зайняли місто Валки Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.430.

1. Німецькі війська захопили міста Слов'янськ Дніпропетровської та Лозову Харківської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.349, 433.

1. На територію Правобережної України вийшло в рейд із Сумської області партизанське з'єднання під командуванням Я.Мельника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.274.

10. Окупанти спалили повністю село Червоний Степ Сумського району Сумської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.290.

10. Дрогобицька область. Нацисти розстріляли понад 1000 євреїв у гетто в Стрії. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.49.*

10. Одеська область. Після жорстоких катувань гітлерівці розстріляли 25 членів підпільної комсомольської організації с.Кримка Первомайського району “Партизанська іскра” та їх керівника – директора сільської середньої школи, комуніста В.Моргуненка. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.274.*

Лютий.

1. Партизанськими загонами та з'єднаннями України, які мали зв'язок з радянським тилом, було здійснено у лютому 65 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.274.*

10. Окупанти спалили у лютому більшість будівель села Срібне Срібненського району Чернігівської області, загинуло 680 жителів; повністю село Селезівка Словечанського району Житомирської області, загинуло 227 жителів; 33 двори села Чернеччина Тростянецького району Сумської області, загинуло 37 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.116, 290.*

10. Гестапівці після жорстоких катувань розстріляли 22 підпільника комсомольсько-молодіжної організації, яка діяла в Амур-Нижньодніпровському районі Дніпропетровська з серпня 1941 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.271.*

1 березня (понеділок).

4. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про присвоєння звання Герою Соціалістичної Праці дійсному члену Української Академії наук Патону Євгену Оскаровичу. *Правда. – 1943. – 3 березня.*

4. Львівська підпільна організація “Народна гвардія” почала видавати газету “Боротьба”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной*

войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.275.

10. Чернігівська область. Окупанти протягом 1-3 березня 1943 р. спалили 1290 дворів селища Корюківка, знищено понад 7 тисяч жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.37.

2 березня (вівторок).

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про підготовку тракторів, комбайнів та сільськогосподарських машин МТС до польових робіт 1943 р.”. *Правда.* – 1943. – 3 березня.

3. З республік та областей СРСР в Україну відвантажено на цей день 3089 тракторів, 2028 плугів, 42 комбайни, 1162 сіялки, 151 автомашину. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.275.

10. Вінницька область. Нацисти ліквідували гетто в Тернівцях, кілька сотен жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.15.

3 березня (середа).

1. Радянські війська визволили місто Гірське Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.406.

1. Німецькі війська захопили місто Пролетарськ Ворошиловградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.408.

1. Військова рада Південно-Західного фронту прийняла постанову про мобілізацію цивільного населення в районах Ворошиловградської області на будівництво оборонних рубежів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.159.

1. Завершилася Харківська наступальна операція військ Воронізького фронту, внаслідок якої радянські війська просунулися на 100-260 км

та нанесли важку поразку противнику. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.141.

2. В листі президії Верховної Ради УРСР, Раднаркому УРСР та ЦК КП(б)У Державному Комітету Оборони повідомлялося про збір трудящими України 9643933 крб. готівкою та 952470 крб. облігаціями державних позик для створення танкової колони “За Радянську Україну!”. *Правда.* – 1943. – 3 березня.

10. Окупанти спалили 700 дворів села Ведильці Михайло-Коцюбинського району Чернігівської області, загинуло 800 жителів; повністю спалили село Борщівка Гощанського району Ровенської області, загинуло 270 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.37, 392.

10. Вінницька область. Нацисти ліквідували гетто в Хмільнику, близько 1300 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.15.

4 березня (четвер).

1. З'єднання 4-ї німецької танкової армії нанесли удар по 3-й танковій армії, яка обороняла м.Харків. Розпочалася Харківська оборонна операція лівого крила Воронізького фронту (40-а та 60-а армії, 3-я танкова армія), яка продовжувалася до 25 березня 1943 р. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.349.

5 березня (п'ятниця).

1. Рейхскомісар України Е.Кох виступив у Києві з промовою про расову перевагу представників німецького народу над місцевим населенням. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.277.

10. Сумська область. Окупанти спалили повністю село Нова Спарта Середино-Будського району, загинуло 87 жителів *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.287.

6 березня (субота).

4. Газета “Правда” опублікувала повідомлення про фільм “Партизани в степах України” за п’єсою О.Корнейчука, сценарій та постановка І.Савченка. *Правда*. – 1943. – 6 березня.

7 березня (неділя).

1. Радянські війська визволили місто Миропілля Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.425.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про нагородження орденами та медалями 973 партизан Української РСР, Білоруської РСР, Кримської АРСР, Ленінградської, Калінінської, Смоленської та Орловської областей РРФСР за доблесть та мужність, проявлені в партизанській боротьбі проти німецьких загарбників. *Правда*. – 1943. – 10 березня.

1. Державний Комітет Оборони прийняв постанову про розформування Центрального штабу партизанського руху. Передбачалося передати керівництво партизанським рухом на ЦК компартій республік, обкоми ВКП(б) та республіканські та обласні штаби партизанського руху. *Русский архив*. – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.277.

4. Відбувся Шевченківський концерт у Празі. *Український вісник*. – Берлін, 1943. – 18 квітня.

8 березня (понеділок).

1. Німецькі війська захопили міста Валки, Красноград та Люботин Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.430, 433.

1. Сформований на території СРСР 1-й окремих Чехословацький батальйон (ком. – полк. Л.Свобода) вперше вступив у бій біля с.Соколове Зміївського району Харківської області з німецькими військами. За бій при Соколове 87 воїнів батальйону були нагороджені орденами та медалями СРСР, надпоручик О.Ярош першим з іноземців був удостоєний звання Героя Радянського Союзу (посмертно). *Кто был кто в Великой*

Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.350.

10. Розстріляні усі в'язні Ровенської міської тюрми за спробу втекти. *Подільянин.* – Кам'янець-Подільський, 1943. – 28 березня.

10. Сумська область. Окупанти спалили 79 дворів села Гута Глухівського району, загинуло 160 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.288.

9 березня (вівторок).

1. Радянські війська тимчасово (на один день) зайняли місто Лозову Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.433.

1. Німецькі війська захопили міста Лісичанськ Ворошиловградської, Барвінкове та Мерефу Харківської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.381, 429, 434.

1. Партизани загону під командуванням І.Демченка, який діяв у Котовському районі Дніпропетровської області, в ніч з 9 на 10 березня напали на райцентр Котовку, де проходила районна нарада поліцаїв. У короткочасному бою вони знищили 46 поліцаїв, захопили кулемет, 22 гвинтівки, 8 автоматів, 10 тис. патронів та інші трофеї. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.278.

4. В Уфі проходила об'єднана сесія Академії наук УРСР та спілок радянських письменників, композиторів та художників України, присвячена пам'яті Т.Г.Шевченка. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.278.

10. Сумська область. Окупанти спалили 300 дворів села Олексіївка Сумського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.287.

10 березня (середа).

1. Війська Центрального фронту, розвиваючи наступ, просунулися на захід на 100-120 км та вийшли на р.Десна на північ від Новгород-

Сіверського. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.278.

1. Німецькі війська захопили місто Лебедин Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.425.

10. Чернігівська область. Окупанти спалили повністю село Зелений Гай Семенівського району, загинуло 23 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.38.

11 березня (четвер).

1. Війська 69-ї армії Воронізького фронту почали відхід на рубіж Золочів, Липці (20 км на північний схід від Харкова), а війська 40-ї армії – на рубіж Краснопілля, Золочів. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.350.

1. Німецькі війська захопили міста Охтирку та Тростянець Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.425, 426.

1. Вийшло у рейд на Правобережну Україну Чернігівське (пізніше Чернігово-Волинське) партизанське з'єднання під командуванням О.Федорова. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.33.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням С.Ковпака розгромило батальйон 63 німецького полку та каральний загін харківської поліції у с.Кодра Макарівського району Київської області. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов.* – К., 1963. – С.295.

3. Начальник господарчого штабу “Схід” направив інспектору господарської інспекції “Південь” генералу Нагелю телефонограму, в якій вказувалися норми постачання робочої сили з окупованих східних областей у Німеччину, у тому числі з рейхскомісаріата “Україна” починаючи з 15 березня, - 3 тис. робітників щодня, для господарської інспекції

“Південь” – 1 тис. робітників щодня. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.279.

6. ВЦСПС прийняв постанову “Про роботу профспілкових організацій щодо подальшого розвитку індивідуального та колективного городництва робітників та службовців у 1943 р.”, яке зобов’язувало профспілкові організації посилити роботу у цьому напрямі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.278.

10. Окупанти спалили 870 дворів села Козари Носівського району Чернігівської області, знищили 4800 жителів; 223 двори села Івот Шосткинського району Сумської області, знищили 392 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.37, 286.

12 березня (п’ятниця).

1. Партизани з’єднання С.Ковпака розгромили каральний загін 318 батальйону у с.Блидча Іванківського району Київської області. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов.* – К., 1963. – С.295.

1. Німецькі війська захопили міста Харків та Богодухів Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.429, 430.

4. Львів. Урочисто відкрито Шевченківську виставку в Національному музеї. *Український вісник.* – Берлін, 1943. – 18 квітня.

13 березня (субота).

1. Партизани Путивльського, Глухівського і Кролевецького партизанських загонів з’єднання С.Ковпака в нічному нальоті розгромили гарнізон противника та оволоділи залізничною станцією Тетерів. Партизани знищили один паровоз, 26 платформ, 82 цистерни з паливом, підірвали великий міст через р.Тетерів, через що було виведено з ладу на 45 днів залізницю Коростень-Київ. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.)* Наук.-

довід. вид. – К., 2001. – С.268.

1. У бою з карателями в с.Кременівка Котовського району Дніпропетровської області партизанський загін під командуванням І.Демченка знищив до 80 гітлерівців. Загін поніс втрати, був тяжко поранений командир загону. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.280.

3. За наказом гебітскомісара інспектор шкіл гебіту Київ розпорядився про участь дітей віком від 9 до 14 років у сільськогосподарських роботах. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 200.

10. Харків. Есесівці дивізії “Адольф Гітлер” знищили 800 тяжкопоранених червоноармійців та командирів Червоної армії, які знаходилися у 1-му сортувальному шпиталі 69-ї армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.280.

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто в Борщові, близько 400 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

14 березня (неділя).

1. Війська вермахту оточили місто Харків, захопили місто Чугуїв Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.436; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.350.

3. Дніпропетровськ. Засуджено 9 громадян міста за недотримання терміну реєстрації на біржі праці для трудової повинності на 1,5-2 роки каторжної в'язниці. *Дніпропетровська газета.* – 1943. – 16 квітня.

6. Раднарком УРСР та ЦК КП(б)У прийняли постанову про організацію комісії допомоги пораненим та хворим бійцям та командирам Червоної армії. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны*

(19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.160.

10. Чернігівська область. Окупанти спалили 307 дворів села Клубівка Добрянського району, загинуло 506 жителів *Вінок безсмертя: Книга-меморіал*. – К., 1987. – С.37.

15 березня (понеділок).

1. Підпільні комуністичні групи радянських громадян, які існували у концентраційному таборі у Бухенвальді, об'єдналися в єдину організацію, яка нараховувала 1176 радянських патріотів, у тому числі близько 400 з України. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.280.

8. У розмові з помічником президента США Г.Гопкинсом міністр закордонних справ Великобританії А.Іден відмітив, що західним державам прийдеться визнати приєднання Західної України до Радянського Союзу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.280.

10. У с.Лосєво біля Харкова після звірських тортур есесівці знищили 64 старика та інваліда. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.280.

16 березня (вівторок).

1. Радянські війська залишили м.Харків, вийшли з оточення та відійшли на лівий беріг Сіверського Донця. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник*. – М., 2000. – С.350.

1. Німецькі війська захопили місто Зміїв Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 432.

1. Партійний підпільний комітет “Миколаївський центр” випустив масовим тиражем звернення до населення Миколаївської області “За полную победу над врагом”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.280.

18 березня (четвер).

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про державний план розвитку сільського господарства на 1943 р.”, в якому намічалось збільшення посівних площ на 6,4 млн. у порівнянні з 1942 р. *Правда*. – 1943. – 19 березня.

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про заходи щодо відновлення виробництва сільськогосподарських машин та знарядь”, у відповідності до якого встановлювався план їх виробництва на 1943 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.281.

19 березня (п'ятниця).

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням С.Ковпака розгромило ворожий гарнізон у райцентрі Новошепеличі Київської області. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов*. – К., 1963. – С.301.

4. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про присудження Сталінських премій за видатні роботи в області мистецтва та літератури за 1942 рік”. Лауреатами премій стали А.Корнейчук, М.Рильський, К.Сімонов, О.Немирович-Данченко, О.Толстой та ін. *Правда*. – 1943. – 20 березня.

10. Чернігівська область. Нацисти спалили 171 особу у с.Озеряни Варвинського району. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов*. – К., 1978. – С.104.

21 березня (неділя).

1. Київська область. З'єднання партизанських загонів під командуванням С.Ковпака розгромило каральний загін у с.Речиця Новошепелицького району. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов*. – К., 1963. – С.301.

22 березня (понеділок).

3. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про присудження Сталінських

премій за видатні винаходи та за вдосконалення методів виробничої праці за 1942 р.” Звання лауреату Державної премії було присуджено у числі інших кіровоградському прохіднику І.Завертайлу, якій був нагороджений за вдосконалення методів виробництва в області гірничорудної промисловості. *Правда*. – 1943. – 24 березня.

4. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про присудження Сталінських премій за видатні досягнення в області науки за 1942 р.” *Правда*. – 1943. – 24 березня.

23 березня (вівторок).

1. Одеська область. Гайворонський повітовий комісар оголосив про покарання смертю за таємний забій худоби. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С. 199.

24 березня (середа).

10. Львів. В єврейському таборі нацисти провели “дитячу акцію”, внаслідок якої знищено близько 350 дітей та старих. *Круглов А.И. Енциклопедія Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины*. – К., 2000. – С.113.

25 березня (четвер).

1. Завершилася Харківська операція: війська Воронізького фронту зупинили противника на рубіжі Краснопілля, Белгород, р.Сіверський Донець до Чугуєва. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник*. – М., 2000. – С.350.

10. Львівська область. Розстріляно близько 3500 євреїв з гетто в Жовкві. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины*. – К., 2000. – С.113.

10. Волинська область. Українські націоналісти знищили польське населення та спалили їх села Заулок, Галиновськ, Мар’янівка, Перелесянка та ін. Цуманського району. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК*

КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959. – Книга перша: 1943-1945. – Київ-Торонто, 2002. – С.65.

26 березня (п'ятниця).

1. Ровенська область. У с.Дибровськ відбулася перша конференція партизан області, яка прийняла звернення до населення про посилення боротьби з німецькими окупантами. *Радянська Ровенщина 1939-1959. Документи й матеріали. – Львів, 1962. – С.89.*

27 березня (субота).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла постанову “Про медалі “За оборону Ленінграда”, “За оборону Одеси”, За оборону Севастополя” та “За оборону Сталінграда”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.283.*

4. РНК УРСР прийняв постанову про створення Державного літературно-художнього музею ім.Т.Г.Шевченка при Інституті української мови та літератури АН УРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.284.*

6. РНК УРСР та ЦК КП(б) прийняли постанову про організацію допомоги дітям-сиротам, батьки яких загинули в боях або замордовані та розстріляні нацистами, та розгортання мережі дитячих будинків. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.341-342.*

10. Нацисти розстріляли членів комітету Запорізької підпільної організації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.284.*

10. Полтавська область. На х.Бакаївка Золотоніського району нацисти схопили в притулку для старих 63 інваліда та розстріляли їх. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.284.*

28 березня (неділя).

7. РНК УРСР та ЦК ВКП(б)У постановили відзначити 30-річчя зі дня смерті М.Коцюбинського, створений урядовий комітет на чолі з акад. О.Богомольцем. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.284.

10. Херсон. Комендант міста оголосив про розстріл трьох жителів с.Дудчани за читання та розповсюдження протинімецьких лістовок. *Запорізька область у роки Великої Вітчизняної війни (1941 – 1945 рр.) – Запоріжжя, 1959.* – С.85.

29 березня (понеділок).

1. Члени Олександрійської підпільної групи на Кіровоградщині, очолюваної П.Марковим, організували аварію двох ворожих ешелонів на перегоні Олександрія-Користівка. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.284.

10. Українські націоналісти знищили у селі Галинівка 18 поляків, у селі Пундики – до 50 поляків. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959.* – Книга перша: 1943-1945. – Київ-Торонто, 2002. – С.66.

30 березня (вівторок).

1. Авіація Чорноморського флоту наносила удари по транспортам та десантним засобам противника в районі Севастополя. В результаті атак були потоплені та пошкоджені 3 транспорти, 2 десантні баржі та кілька малих суден. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.284.

Березень.

1. УШПР протягом місяця підготував та перекинув у тил окупантів 63 організаторські та диверсійні групи з метою активізації боротьби з ворогом. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны*

Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.285.

1. Великі партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували у березні 56 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.285.*

10. При відступі з м.Суми окупанти вивезли з табору на територію воєнного містечка та заживо спалили в овочесховищі 150 чоловік хворих, поранених та обморожених червоноармійців. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.285.*

10. Окупанти спалили у березні 98 дворів села Олександрівський Висоцького району Ровенської області, загинув 21 житель. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.392.*

1 квітня (четвер).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про нагородження орденами 157 партизан Української СРСР за доблесть та мужність, проявлені у боротьбі проти нацистських загарбників, та особі заслуги у розвитку партизанського руху. *Правда. – 1943. – 2 квітня.*

1. Українському штабу партизанського руху на цей день було підпорядковано 80 партизанських загонів та з'єднань, які нараховували 15 тис. партизан. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.286.*

1. Запроваджено нову адміністративну структуру рейхскомісаріату "Україна" – замість 4 відділів введено 10, встановлено структуру місцевих самоврядувань – районних управ та управ міст, які склалися з 12 секцій. *Український вісник. – Берлін, 1943. – 25 липня.*

4. Президія ВЦСПС прийняла постанову "Про культурно-масову роботу профспілок", в якому поряд з викриттям недоліків у культурному обслуговуванні робітників та службовців намітила широку програму культурно-масової роботи. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.286.*

2 квітня (п'ятниця).

1. Створені республіканська, обласні та районні комісії щодо встановлення та розслідування злочинів німецьких загарбників та їхніх пособників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.286.

2. Від імені комсомольців та молоді радянської України надісланий лист Верховному Головнокомандуючому про додатковий збір на будівництво танкової колони “За Радянську Україну!” 4809934 крб. готівкою та 799090 крб. облігаціями держпозик та початок збору коштів на будівництво авіаескадрилі “Комсомол України”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.162-163.

10. Нацисти ліквідували гетто в Золочеві Львівської області, розстріляно понад 3000 євреїв; в Бережанах Тернопільської області, близько 300 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.113.

3 квітня (субота).

1. Штаб з'єднання партизанських загонів під командуванням С.Ковпака відокремив роту партизан, на базі якої був створений Розважівський партизанський загін під командуванням С.Лишевського. Загін був відправлений у Київську область для активізації боротьби у тилу ворога. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов.* – К., 1963. – С.298.

4 квітня (неділя).

1. Раднарком СРСР повідомив про підсумки патріотичного руху радянського народу, який зібрав понад 7 млрд. крб. на озброєння для Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.287.

5 квітня (понеділок).

1. Нелегальний ЦК КП(б)У прийняв постанову про направлення групи відповідальних робітників ЦК КП(б)У та Українського штабу партизанського руху в окуповані нацистськими загарбниками райони України. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.218.*

1. 3 партизан Краснокутського району Харківської області сформований другий Харківський партизанський полк. Окремими загонами полк вів бої в тилу ворога в районах Лімана та Сум. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.287.*

6 квітня (вівторок).

1. Закінчився рейд з'єднання партизанських загонів під командуванням М.Наумова з Брянських лісів на Правобережну Україну. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.288.*

1. Румунським військово-польовим судом були засуджені члени Одеської підпільної комсомольсько-молодіжної організації, яку очолювали М.Севастьянов та І.Журавльов. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.288.*

10. Львівська область. Нацисти ліквідували гетто в Жовкві, розстріляно кілька сотен євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.113.*

7 квітня (середа).

1. Партизанські з'єднання під командуванням С.Ковпака та О.Федорова на р.Прип'ять в районі сел Кожушки, Аревичі знищили з засади 5 броньованих катерів, 2 пароплави та 2 баржі, на яких знаходилося до 500 німецьких солдат і офіцерів, захопили великі трофеї. *Україна*

партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) *Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.51.

10. Ровенська область. Окупанти спалили повністю протягом 7-8 квітня 1943 р. село Серники Зарічненського району, загинуло 724 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.390.

10. Тернопільська область. Розстріляно близько 1100 євреїв з гетто в Теребовлі, близько 1000 – в Збаражі та близько 700 – у Скалаті. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

8 квітня (четвер).

4. У листі на ім'я Голови РНК УРСР Л.Корнейця академік Є.Патон повідомив про плідну роботу Інституту електрозварювання АН УРСР зі виробничого застосування високопродуктивного методу електрозварювання у випуску бронекорпусів на танкових заводах Уралу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.288.

10. Розстріляно близько 1000 євреїв з гетто в Тернополі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

9 квітня (п'ятниця).

10. Ліквідовані гетто в Рудках Дрогобицької області (розстріляно близько 1700 євреїв); Зборові (близько 2300) та Козові (близько 100) Тернопільської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.49, 161.

10 квітня (субота).

1. Керівник Узинського району Київської області видав розпорядження про використання дітей у віці з 9 до 14 років для праці у сільсько-му господарстві. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.289.

1. Житомирська область. Коростишівський гебітскомісар видав

наказ, за яким його підлеглі мали приймати до українського населення найсуворіші міри з метою зміцнення окупаційного режиму. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.289.

11 квітня (неділя).

1. Об'єднаними силами з'єднань О.Федорова, С.Ковпака та Я.Мельника ліквідований гарнізон противника у м.Брагин Полеської області Білоруської РСР. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.)* Наук.-довід. вид. – К., 2001. – С.51.

10. Київська область. Окупанти спалили 100 дворів села Раска Бородянського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.352.

12 квітня (понеділок).

2. 12-13 квітня пройшла Всеармійська нарада комсомольських робітників, яка була проведена Головним політичним управлінням Червоної армії, на нараді були вироблені рекомендації щодо посилення ідейно-політичної та організаторської роботи серед молодих воїнів Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.289-290.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Велика Цвиля Городницького району, знищили 39 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.117.

13 квітня (вівторок).

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняв постанову “Про міри щодо збільшення поголів'я худоби у колгоспах та радгоспах та підвищення його продуктивності”, яким було затверджено державний план розвитку тваринництва у колгоспах і радгоспах на 1943 р. *Правда.* – 1943. – 14 квітня.

10. Нацисти ліквідували гетто в Бобрці Львівської області (розстріляно 1200 євреїв) та Бучачі Тернопільської області (близько 1250). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.113, 161.

14 квітня (середа).

1. Закінчився рейд з'єднання партизанських загонів під командуванням Я.Мельника на Правобережну Україну. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.290.

1. Партизанські загоони із з'єднання під командуванням С.Малікова захопили ст. Кремно та підірвали залізничний міст, через що була виведена з ладу на півмісяця залізниця Сарни-Коростень. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.290.

1. Командування партизанського загону ім.М.Хрущова надіслало радіограму УШПР про активізацію українських націоналістів на Волині-Поліссі і формування української національної армії. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959.* – Книга перша: 1943-1945. – Київ-Торонто, 2002. – С.64-66.

4. Народний комісаріат освіти УРСР надіслав доповідну Раднаркому УРСР про поновлення роботи шкіл в районах республіки, визволених від окупантів. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 – 1950.* – К., 1989. – С.52-54.

15 квітня (четвер).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про введення військового становища на всіх залізницях”. Усі робітники та службовці залізниць вважалися мобілізованими та закріплювалися для роботи на транспорті; за злочини на службі притягувалися до відповідальності нарівні з військовослужбовцями Червоної Армії. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.351.

4. Газета “Література і мистецтво” опублікувала повідомлення про вечір пам'яті Т.Г.Шевченка в м.Самарканді. *Література і мистецтво.* – 1943. – 15 квітня.

10. Тернопільська область. Розстріляно близько 500 євреїв з гетто в Копичінцях. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.161.*

16 квітня (п'ятниця).

1. Підводні човни та авіація Чорноморського флоту почали сумісні дії на комунікаціях противника у північно-західній частині Чорного моря. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.290.*

1. М.Дніпропетровськ. Окупаційні власті повідомили про арешт 9 радянських громадян за несвоєчасну реєстрацію на біржі праці. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.290.*

1. Опубліковано повідомлення Радінформбюро про катинські розстріли як “гнусные измышления немецко-фашистских палачей”. *Правда. – 1943. – 16 квітня.*

10. У Катині викрито масову могилу польських офіцерів. *Львівські вісті. – 1943. – 31 грудня.*

10. Розстріляно близько 3500 євреїв з гетто в Яворові Львівської області та 100 євреїв з гетто у Бучачі Тернопільської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.113, 161.*

17 квітня (субота).

1. Державний Комітет оборони прийняв постанову №3195сс про відновлення Центрального штабу партизанського руху (був розформований 7 березня 1943 р.). Керівництво партизанським рухом на окупованій території України і надалі здійснювалося ЦК КП(б)У та Українським штабом партизанського руху без підпорядкування останнього Центральному штабу партизанського руху. *Русский архив. – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.281-282.*

1. За рішенням УШПР на територію Миколаївської області була десантована розвідувальна група на чолі з Ф.Кирильченко для збору

розвідувальних даних про противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.291.

3. Житомирський генералкомісар наказав всім гебітскомісарам генеральної округи виконувати завдання про набір робочої сили до Німеччини в кількості 1000 робітників щодня. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 202.

10. Тернопільська область. Розстріляно близько 1200 євреїв з гетто в Козовій. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

18 квітня (неділя).

1. Штаб Розважівського партизанського загону Київської області під командуванням С.Лишевського сформував та направив дві розвідувальні групи для збору розвідданих про оборонні укріплення противника на березі Дніпра та у м.Києві. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.291.

3. Рейхсміністр господарства видав розпорядження, яким скасовувалися попередні постанови про транзитну торгівлю між Генеральною Губернією та рейхскомісаріатами Остланду і України. Під оглядом постачання Генеральна Губернія і обидва рейхскомісаріати не вважалися віднині закордонними землями. *Український вісник.* – Берлін, 1943. – 18 квітня.

19 квітня (понеділок).

3. Державний Комітет Оборони прийняв постанову про план будівництва та нарощування потужностей чорної металургії та про шахтне будівництво Наркомвугілля в 1943 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.291.

4. Комісар Кривого Рога оголосив про ліквідацію театральних груп, окрім міського театру, конфіскацію їх майна та покарання грошовим штрафом та тюрмою кожного з театральних груп, які без дозволу будуть

давати театральні або інші постанови. *Дзвін*. – *Кривий Ріг*, 1943. – 21 квітня.

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто в Борщові, близько 800 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины*. – К., 2000. – С.161.

20 квітня (вівторок).

1. В нерівному бою з гітлерівцями загинула диверсійно-розвідувальна група під командуванням О.Хрусталькова, яка була закинута у тил ворога на територію Орехівського району Запорізької області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.292.

1. Львівський староста оголосив про покарання в'язницею або смертною карою за невиконання поставок утильсировини. *Радянський Львів 1939-1955. Документи й матеріали*. – Львів, 1956. – С.191.

21 квітня (середа).

1. УШПР надіслав спецповідомлення про формування проводом ОУН Української національної армії на Волині-Поліссі та збройні сутички українських націоналістів з поляками. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Борьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959*. – Книга перша: 1943-1945. – Київ-Торонто, 2002. – С.67-68.

22 квітня (четвер).

1. Київські підпільники підірвали залізничний міст через Дніпро в районі Києва. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.292.

10. Нацисти розстріляли трьох активних учасників підпільно-молодіжної організації “Знамя”, яка виникла у жовтні 1941 р. в Сумах. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.292.

23 квітня (п'ятниця).

1. Партизани з'єднання Чернігівської області “За Батьківщину” під

командуванням М.Стратилата підірвали авіабомбами міст та потяг на дорозі Ніжин-Чернігів, міст і потяг на дорозі Ніжин-Київ, міст на дорозі Ніжин-Прилуки. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – К., 1978. – С.178.

4. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про централізований фонд літератури для відновлення бібліотек, зруйнованих фашистами”. Цей фонд створювався у кількості 4 млн. книг при Наркомпросі РРФСР з філіями в обласних, крайових та республіканських центрах. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.292.

10. Ровенська область. Окупанти спалили повністю село Борове Заріченського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.392.

24 квітня (субота).

1. Київська область. Партизанські загони під командуванням Ю.Збанацького та С.Науменка розгромили гарнізон противника в м.Пирново Вищедубечанського району. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.293.

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про порядок мобілізації на сільськогосподарські роботи в колгоспи, радгоспи та МТС працездатного населення міст та сільських місцевостей в 1943 р.”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.146.

10. Київська область. Окупанти спалили 300 дворів села Кодра Макарівського району, загинуло 400 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.352.

10. Львівська область. Нацисти ліквідували гетто в Яворові, розстріляли близько 200 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.113.

25 квітня (неділя).

8. СРСР розірвав дипломатичні відносини з польським емігрантським урядом через “наклепницьку” кампанію проти Радянського

Союзу та підтримку у польській офіційній пресі версії нацистів про розстріли в Катині. *Правда*. – 1943. – 28 квітня.

10. Чернігівська область. Окупанти спалили повністю село Майбутнє Холминського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал*. – К., 1987. – С.39.

26 квітня (понеділок).

3. Державний Комітет Оборони видав постанову про забезпечення заходів щодо розвитку партизанського руху в Україні, за якою передбачалося надання літаків (3 літака ЛІ-2 у підпорядкування УШПР), зброї та боєприпасів (переброска літаками), автомашин (4 вантажівки та 1 лігковий автомобіль), засобів зв'язку та лікарів (35 лікарів-хірургів для роботи в партизанських загонах України). *Русский архив*. – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.285.

4. Наркомат освіти УРСР підготував довідку про підготовку музеїв до реєвакуації і прийняття експонатів музеїв системи Наркомосу УРСР в м.Уфі. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 – 1950*. – К., 1989. – С.56.

10. Нацисти розстріляли близько 700 євреїв з гетто в Тернополі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины*. – К., 2000. – С.161.

27 квітня (вівторок).

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Хомівка Радомишльського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал*. – К., 1987. – С.123.

28 квітня (середа).

1. Почалося формування дивізії “СС-Галичина”. *Львівські вісті*. – 1943. – 31 грудня.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про забезпечення родин генералів та осіб старшого керівного складу Червоної Армії, які померли, загинули у боях та загубилися на фронті без вісті”. *Украинская ССР в*

годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.294.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про виплату пенсій та допомоги військовослужбовцям та їх родинам, пенсіонерам та багатодітним матерям у місцевостях, що визволені від ворога”, яке зобов’язувало наркомати соціального забезпечення союзних республік та інші уповноважені органи провести у визволених районах у місячний термін перереєстрацію громадян, які отримували до окупації пенсії та допомогу, та відновити зі дня визволення території виплату їх в розмірі, встановленому законодавством. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.294.*

10. Чернігівська область. Окупанти спалили 270 дворів села Кувечичі Чернігівського району та 160 жителів. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов. – К., 1978. – С.88.*

29 квітня (четвер).

10. Тернопільська область. Окупанти спалили 255 дворів села Молотків Лановецького району, загинуло 617 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.535.*

30 квітня (п’ятниця).

2. Опублікований лист колгоспників Новопокровського району Ворошиловградської області воїнам Південно-Західного фронту про створення продовольчого фонду Червоної армії. *Радянська Україна. – 1943. – 30 квітня.*

2. Нелегальний ЦК КП(б)У прийняв постанову про організацію при відділі пропаганди та агітації ЦК КП(б)У спеціальної групи для роботи серед партизан і населення тимчасово окупованих районів України. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.222.*

6. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про прибутковий податок з населення”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.147.

Квітень.

1. Партизанські загони та з’єднання України, які мали звязок з тилом, влаштували у квітні 77 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.295.

1 травня (субота).

1. Опублікований наказ Верховного Головнокомандуючого №195, у якому підведені підсумки зимової кампанії 1942/1943 р. та визначені завдання Радянських Збройних Сил та народу на подальший період війни. *Правда.* – 1943. – 1 травня.

1. Партизани другого полку з’єднання “За Батьківщину” під командуванням Н.Симоненка в ніч на 1 травня підірвали 50-метровий міст через р.Остер поблизу Ніжина. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.296.

2 травня (неділя).

1. Почалася каральна операція гітлерівців проти Чернігівського партизанського з’єднання під командуванням Н.Тарануценка. Партизани відбили атаку та втекли від переслідування. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.297.

3 травня (понеділок).

1. На південному крилі радянсько-німецького фронту велися запеклі повітряні бої. В середньому щодня відбувалося не менш 100 повітряних боїв, в яких з обох боків приймало участь від 20 до 50 та більш літаків.

В цей час наступив перелом на користь радянської авіації у боротьбі за панування у повітрі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.297.

4 травня (вівторок).

10. Нацисти розстріляли кілька сотень євреїв з гетто в Тернополі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины / Ред.: И.М.Левитас.* - К., 2000. - С.161.

5 травня (середа).

1. Авіація Чорноморського флоту бомбардувала Констанцу та об'єкти противника в Ялті. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.297.

10. Житомирська область. Окупанти спалили частково село Топільня Лугинського району, загинуло 50 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.124.

6 травня (четвер).

3. В Куп'янську проходила VI сесія Харківської обласної Ради депутатів трудящих, на якій було обговорено план розвитку тваринництва в області на 1943 р. та заходи щодо збільшення поголів'я худоби у колгоспах та підвищення його продуктивності. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.298.

10. Чернігівська область. Окупанти спалили 375 дворів села Пакуль Чернігівського району, загинуло 105 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.38.

7 травня (п'ятниця).

1. Раднарком СРСР схвалив "Інструкцію щодо обліку збитків, який був заподіяний німецько-фашистськими загарбниками та їх спільниками державним, кооперативним та громадським підприємствам та організаціям". *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны*

Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.298.

1. РНК РРФСР зобов'язав Омський облвиконком прийняти від Наркомосвіти Української РСР 300 дітей-сиріт, які були вивезені із визволених районів Ворошиловградської області, та розмістити їх у дитячих будинках на ст. Заводоувська. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.298.*

2. Бюро Харківського обкому ЛКСМУ прийняло постанову про участь комсомольських організацій у будівництві оборонних споруд. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.298.*

3. Ворошиловградський обком КП(б)У прийняв постанову “Про відбудову шахт системи Донпромвугілля, Луганськвугілля, Облместпрому”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.298.*

7. Партизанами випадково вбитий митрополит Автономної церкви Олексій Громадський. *Власовський І. Нарис історії Української Православної церкви. Том ІV, частина друга. Репринтне видання. - К., 1998. - С.263.*

8 травня (субота).

1. Завершилася розпочата 6 травня операція Радянських Збройних Сил щодо знищення літаків ворога на аеродромах, внаслідок якої противник загубив понад 500 літаків. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.299.*

1. Відповідно до оперативного плану бойових дій українських партизан на весняно-літній період 1943 р. в рейд вийшли з'єднання під командуванням С.Ковпака та М.Наумова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.299.*

10. Київська область. Окупанти спалили 354 двори села Сувид Вищедубечанського району, загинуло 42 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.352.*

9 травня (неділя).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про введення військового становища на морському та річному транспорті”. Усі робітники транспорту та Главпівнморпуті при Раднарком СРСР на період війни вважалися мобілізованими та закріплювалися для роботи на транспорті та в управлінні Главпівнморпуті, за злочини по службі для робітників транспорту була встановлена відповідальність нарівні з військовослужбовцями Червоної армії. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.352.*

4. Раднарком СРСР прийняв спеціальну постанову про переведення установ Академії наук УРСР з Уфи до Москви. *Історія Академії наук України 1918-1993 рр. - К., 1994. - С.110.*

4. У Москві відбувся третій Всеслов'янський мітинг, який прийняв звернення “До пригноблених слов'ян Європи”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник. - М., 1990. - С.148.*

10. Окупанти спалили 340 дворів села Новосілки-на-Дніпрі (загинуло 82 жителі) та 630 дворів села Ошитки (загинуло 74 жителі) Вищедубечанського району Київської області; 185 дворів села Стіжок (загинуло 76 жителів) Шумського району Тернопільської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.352, 535.*

10 травня (понеділок).

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про Всесоюзне соціалістичне змагання комсомольських і піонерських організацій шкіл, дитячих будинків, інтернатів, таборів за кращу організацію та участь у зборі дикорослих корисних рослин в 1943 р.”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.299.*

11 травня (вівторок).

7. У Львові вбитий Ярослав Барановський, член ОУН, почесний

Президент Центрального союзу українського студентства, колишній Генеральний секретар Проводу українських націоналістів. *Український вісник*. – Берлін, 1943. – 30 травня.

8. Опублікована нота НКЗС (направлена усім послам та посланникам країн, з якими СРСР мав дипломатичні відносини) про масовий примусовий вигін в німецько-фашистське рабство цивільних радянських громадян та про відповідальність за цей злочин німецьких властей та приватних осіб, які експлуатують примусовий труд радянських громадян у Німеччині. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.352.*

12 травня (середа).

3. Раднарком СРСР та ЦК КП(б)У прийняв постанову “Про міри щодо збільшення поголів’я коней, поліпшення догляду за ними та утримання у колгоспах та радгоспах”. *Правда*. – 1943. – 13 травня.

13 травня (четвер).

1. Газета “Правда” опублікувала статтю президента АН УРСР академіка О.Богомольця “Радянська Україна та українсько-німецькі націоналісти у Канаді” та статтю П.Тичини “Геть брудні руки від України”, в яких йдеться про створення Українського канадського комітету та його заяву про бажання мати незалежну Українську державу в Європі. *Правда*. – 1943. – 13 травня.

15 травня (субота).

3. Військова рада Воронізького фронту прийняла постанову про створення оперативних груп для надання допомоги військовим частинам фронту у забезпеченні продовольством. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С.164-165.*

6. Раднарком СРСР прийняв постанову про допомогу партизанам та їхнім родинам, за якою передбачалися можливість надання відпусток партизанам, які приймали участь в боротьбі з окупантами не менше 6 місяців, одноразових допоміг партизанам, відрахованим з загону за станом здоров'я, забезпечення безкоштовним харчуванням за нормами червоноармійського пайка до одного місяця партизанам, які знаходяться у розпорядженні штабів або оперативних груп партизанського руху. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945 гг.: Документы и материалы. Т. 20 (9). - М., 1999. - С.288-289.*

8. Президія Виконкому Комінтерну прийняла постанову про розпуск Комінтерну. *Правда. - 1943. - 22 травня.*

16 травня (неділя).

1. Протягом 16-18 травня з'єднання Ковпака вело бій з регулярними частинами противника, прорвало кільце оточення, форсувало р.Прип'ять та відірвалося від противника. Знищено 1128 солдат і офіцерів, 7 танків, 3 броньовані машини та ін. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С.227.*

1. Партизанське з'єднання під командуванням І.Федорова розгромило гарнізони противника в райцентрах Дубровиця та Володимирець. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.300.*

2. У Москві відбувся третій мітинг представників українського народу, на якому було прийнято звернення до населення окупованих областей Української РСР. *Правда. - 1943. - 19 травня.*

18 травня (вівторок).

1. Штаб з'єднання партизанських загонів під командуванням О.Сабурова сформував перший партизанський загін з чехословаків, які

перейшли на бік партизан, під командуванням капітана Яна Налепки. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.)* Наук.-довід. вид. – К., 2001. – С.55.

1. Чернігівський партизанський загін “За Батьківщину” під командуванням М.Стратилата видав звернення до угорських солдатів із закликом переходити на бік радянських партизан. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.301.

1. Німецька комендатура м.Новий Донбас Сніжнянського району Сталінської області видала розпорядження про обов’язкове носіння кожним жителем пов’язки з номером та покарання за порушення з 20 травня 1943 р. смертю. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С. 205.

19 травня (середа).

10. Київська область. Окупанти спалили 480 дворів села Заруддя Розважівського району, загинуло 75 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.352.

20 травня (четвер).

4. Газета “Література і мистецтво” опублікувала повідомлення про участь українських художників у виставці в м.Самарканді, присвяченій 25-річчю Червоної армії. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 - 1950 / Головне арх. упр. при Раді Міністрів УРСР; Упоряд.: А.І.Бичкова, В.М.Даниленко, О.Г.Луговський та ін.; відп. ред. Ю.Ю.Кондуфор.* - К., 1989. - С.58-59.

21 травня (п’ятниця).

1. Президія Верховної Ради УРСР, РНК УРСР та ЦК КП(б)У прийняли звернення до населення окупованих районів Української РСР із закликом посилити боротьбу проти загарбників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.302.

2. ЦК ВЛКСМ прийняв звернення до підпільних райкомів та комсомольських організацій партизанських загонів України з закликом посилювати боротьбу проти загарбників. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С.226.*

10. Львівська область. Нацисти ліквідували гетто у Бродах (розстріляно кілька сотень євреїв) та Буську (близько 1200 євреїв). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины / Ред.: И.М.Левитас. - К., 2000. - С.113.*

22 травня (субота).

10. Львівська область. Нацисти ліквідували гетто в Перемишлянах, розстріляно близько 2000 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины / Ред.: И.М.Левитас. - К., 2000. - С.113.*

24 травня (понеділок).

1. ЦК ВКП(б) прийняв постанову “Про реорганізацію структури партійних та комсомольських організацій в Червоній Армії та посилення ролі фронтових, армійських та дивізійних газет”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.302.*

25 травня (вівторок).

1. Президія Верховної Ради Української РСР прийняла указ “Про затвердження зразка почесного Червоного Прапора”, для вручення партизанським загонам, що особливо відзначились у боротьбі проти німецьких загарбників. *Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. Т.2. 1942-1951 рр. - К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. - С.3.*

1. Чернігівська область. Чернігівське з’єднання партизанських загонів під командуванням М.Попудренка розгромило гарнізон противника

на залізничній станції Хоробичі Городнянського району. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.)* Наук.-довід. вид. – К., 2001. – С.79.

10. Київська область. Окупанти спалили 186 дворів села Ладижичі Чорнобильського району, загинуло 17 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал /* Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.352.

26 травня (середа).

1. Державний Комітет Оборони прийняв постанову про відбудову залізниць у визволених районах. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник /* Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.352.

27 травня (четвер).

10. Нацисти ліквідували гетто в Сокалі Львівської області (розстріляно близько 2000 євреїв) та Товстому Тернопільської області (близько 3100). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины /* Ред.: И.М.Левитас. - К., 2000. - С.113, 161.

28 травня (п'ятниця).

8. Підписано радянсько-чехословацьку Угоду про надання уряду Чехословацької республіки коштів, матеріалів та обслуговування для утримання Чехословацької бригади на території СРСР під час війни. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник /* Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.352.

29 травня (субота).

1. Відбулася нарада членів нелегального Центрального Комітету КП(б)У разом з командирами та комісарами партизанських з'єднань України, на якій були розглянуті звіти про діяльність, розробка забезпечення ефективності запланованих заходів, завдання активного перешкоджання вивозу радянських людей до Німеччини та поліпшення

стосунків з місцевим населенням. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945 гг.: Документы и материалы. Т. 20 (9). - М., 1999. - С.366-369.*

1. Партизанські загони Чернігівського з'єднання під командуванням М.Попудренка захопили райцентр Тупичеве на Чернігівщині, були знищені склади палива, спиртозавод, лінії зв'язку, особовий склад гарнізону противника. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид. - К., 2001. - С.79.*

3. Газета "Радянська Україна" опублікувала повідомлення про наслідки передтравневого соціалістичного змагання вугільних трестів та шахтоуправління Донбасу, виконали та перевиконали план вугледобування 32 шахти та шахтоуправління. *Радянська Україна. - 1943. - 29 травня.*

10. Газета "Радянська Україна" опублікувала повідомлення про розстріл нацистами 537 чоловік у с.Червона Поляна Золочівського району. *Радянська Україна. - 1943. - 29 травня.*

30 травня (неділя).

3. В рейхскомісаріаті "Україна" введено дворічну обов'язкову працю української молоді 1923-1925 рр.н. у Німеччині. Всякого, хто відмовлятиметься від обов'язку праці, трактуватимуть як "найманого жидами і більшовиками". *Український вісник. - Берлін, 1943. - 30 травня.*

4. Газета "Український вісник" опублікувала повідомлення про відкриття у Києві в травні Українського драматичного театру під керівництвом д-ра Фрайбергера. *Український вісник. - Берлін, 1943. - 30 травня.*

10. Гітлерівцями розстріляні десять підпільників Сталінської комсомольсько-молодіжної організації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.305.*

31 травня (понеділок).

1. Відбито спробу противника форсувати р.Сіверський Донець на південь від Балаклеї. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной*

войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.305.

Травень.

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували у травні 120 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.306.*

10. Окупанти спалили у травні 75 дворів села Хропатий Чернігівського району Чернігівської області, загинуло 127 жителів; повністю село Осикове Коростенського району Житомирської області, загинуло 10 жителів; 126 дворів села Теремці Чорнобильського району Київської області, загинуло 75 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.39, 124, 352.*

1 червня (вівторок).

4. Газета “Туркменская искра” опублікувала повідомлення про зустріч українських письменників та художників з Миколою Бажаном в м.Ашхабаді. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 – 1950. – К., 1989. – С.61.*

2 червня (середа).

1. УШПР видав наказ про посилення партизанськими загонами ударів по комунікаціях німецьких загарбників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.306.*

1. Чернігівська область. Чернігівське з'єднання партизанських загонів під командуванням М.Попудренка розгромило гарнізон противника в райцентрі Добрянка. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов. – К., 1978. – С.174.*

10. Гестапівці розстріляли шість членів Сталінської комсомольсько-молодіжної організації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.307.*

10. Окупанти спалили повністю село Струцівка Коростишівського району Житомирської області, загинуло 43 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.118.

3 червня (четвер).

3. Рейхсміністр окупованих східних областей А.Розенберг видав декларацію, якою селянам поверталася приватна земельна власність для одноосібного користування. *Український вісник.* – Берлін, 1943. – 13 червня.

10. Гестапівці розстріляли двох членів Сталінської комсомольсько-молодіжної організації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.307.

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто в Теревовлі (845 жертв) та Копичінцях (близько 2000 жертв). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

4 червня (п'ятниця).

3. Раднарком СРСР прийняв постанову про випуск строком на 20 років Другого державного воєнного займу на суму 12 млрд. крб. *Правда.* – 1943. – 5 червня.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про пільги для родин військовослужбовців, які загинули та пропали без вісті на фронтах Вітчизняної війни”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.307.

5 червня (субота).

10. Нацисти ліквідували гетто в Стрії Дрогобицької області (розстріляно близько 3000 євреїв), Зборові (кілька сотень) та Борщові (близько 700) Тернопільської області; протягом 5-10 червня 1943 р. ліквідоване гетто в Самборі Дрогобицької області, знищено близько 1500 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.49, 161.

6 червня (неділя).

1. Партизанський загін під командуванням І.Боровікова, який діяв на території Кіровоградської області, здійснив напад на ворожу автоколонну в районі Знам'янки. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.308.

1. Члени Кременчуцької підпільної групи, яку очолював В.Остапенко, підірвали ворожий військовий ешелон. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.308.

2. У Москві відбувся мітинг представників української молоді, на якому було прийнято звернення до молоді України. *Правда.* – 1943. – 7 червня.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю села Рудня (загинуло 103 жителі), Кулішівка та Три Копці Коростишівського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.117, 123.

10. Нацисти ліквідували гетто в Дрогобичі, знищено близько 2000 євреїв, в Рогатині Станіславської області (до 2700 євреїв); в Копичінцях (близько 1000) та Товстому (близько 1000) Тернопільської області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.75-76, 161.

7 червня (понеділок).

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто в Підгайцях, знищено близько 1200 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

8 червня (вівторок).

4. М.Київ. Відкрито другу художню виставку в Києві у приміщенні колишнього Історичного музею, в якій взяли участь 216 художників та скульпторів з 958 роботами. *Український вісник.* – Берлін, 1943. – 11 липня.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Глибочок Коростишівського району, загинуло 6 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.121.

9 червня (середа).

10. Житомирська область. Окупанти спалили 136 дворів села Рокитне Словечанського району, загинуло 130 жителів *Вінок безсмертя: Книга-меморіал*. – К., 1987. – С.116.

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто у Скалаті (близько 500 жертв), Збаражі (близько 550) та Борщові (близько 1800). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины*. – К., 2000. – С.161.

10 червня (четвер).

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Ясенець Словечанського району, загинуло 2 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал*. – К., 1987. – С.121.

10. Тернопільська область. Розстріляно близько 1000 євреїв з гетто у Копичинцях. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины*. – К., 2000. – С.161.

11 червня (п'ятниця).

1. З бази з'єднання О.Сабурова виступило в рейд на Волинь партизанське з'єднання під командуванням О.Федорова з метою нанесення масованого удару по Ковельському залізничному вузлу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.309.

1. На ділянці Пинязевичі-Ірша залізничної лінії Київ-Коростень підірвала бронепоезд противника диверсійна група із з'єднання під командуванням В.Ушакова. *Житомищина у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. Збірник документів та матеріалів*. – К., 1969. – С.116.

4. Газета "Український вісник" опублікувала повідомлення про поновлення роботи Харківської консерваторії ім. М.Лисенка, до навчання приступили 180 студентів. *Український вісник*. – Берлін, 1943. – 11 липня.

10. Тернопільська область. Нацисти розстріляли близько 500 євреїв з гетто в Бучачі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины*. – К., 2000. – С.161.

12 червня (субота).

1. Із с.Милошевичі Лельчицького району Поліської області БРСР виступило в Карпатський рейд з'єднання сумських партизан на чолі с С.Ковпаком у кількості 2 тис. бійців. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид. – К., 2001. – С.51.*

4. Газета “Радянська Україна” опублікувала повідомлення про творчий звіт фронтової бригади артистів Київського державного академічного театру ім.Івана Франка перед громадськістю м.Семипалатинська. За 4 місяці фронтова бригада дала на Донському та Сталінградському фронтах понад 100 концертів. *Радянська Україна. – 1943. – 12 червня.*

10. Нацисти ліквідували гетто у Бережанах (близько 1500 жертв), Козовій (близько 1000) та Копичінцях (близько 400) Тернопільської області; розстріляно близько 170 жінок та дітей з єврейських робочих команд в Дрогобичі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.50, 161.*

13 червня (неділя).

1. Бюро Ворошиловградського обкому КП(б)У прийняло постанову про проведення добровільного набору 1500 жінок до лав Червоної армії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.310.*

3. Газета “Український вісник” опублікувала повідомлення про роботу цукроварень в Україні – з 194 довоєнних цукроварень тільки 5 не були пошкоджені на початку німецької окупації, на цей день працювало 106. *Український вісник. – Берлін, 1943. – 13 червня.*

14 червня (понеділок).

1. Військова рада Південно-Західного фронту прийняла постанову про роботу бригад з ремонту танків та автомашин в Харківській області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.310.*

15 червня (вівторок).

10. Сумська область. Окупанти спалили повністю село Братське Роменського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.286.

16 червня (середа).

1. Відбито спробу противника прорвати лінію фронту в районі Лісічанську. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.311.

1. Члени Кіровоградської підпільної організації ім.К.Ворошилова підірвали Сахарівський міст на дільниці Кіровоград-Умань. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.311.

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто у Підгайцях (близько 750 жертв) та Чорткові (близько 2000 – протягом 16-18 червня 1943 р.). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

17 червня (четвер).

1. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про затвердження інструкції “Про порядок з’ясування збитків, заподіяних громадянам СРСР та їх майну вторгненням та розбійницькими діями німецько-фашистських загарбників та їхніх спільників”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.311.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про затвердження інструкції про порядок призначення та виплати допоміг та пенсій родинам військовослужбовців рядового та молодшого керівного складу”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.311.

18 червня (п’ятниця).

1. Чернігівське з’єднання партизанських загонів під командуванням

М.Попудренка захопило залізничну станцію Низківку Корюківського району Чернігівської області. Під час операції підіривники з'єднання пустили під укіс два ешелони з живою силою та бойовою технікою противника, які прибули на станцію. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид. – К., 2001. – С.79.*

10. Окупанти спалили повністю села Жеревці (загинуло 82 жителі) та Зарічка Лугинського району Житомирської області; 76 дворів села Буда Чигиринського району Черкаської області (загинуло 130 жителів). *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.117, 122, 465.*

10. Тернопільська область. Ліквідовані гетто у Тернополі (близько 500 жертв) та Копичінцях (400) . *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.161.*

19 червня (субота).

1. Партизанське з'єднання під командуванням Я.Мельника із Марковських хуторів Лельчицького району Поліської області БРСР виступило в рейд у Вінницьку область. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.312.*

б. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про звільнення від облоги сільськогосподарським податком робітників та службовців за прибутками, отриманими від земельних ділянок, які були відокремлені під колективні та індивідуальні городи”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.312.*

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто у Збаражі, знищено близько 150 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.161.*

20 червня (неділя).

4. Газета “Література і мистецтво” опублікувала повідомлення про творчі вечори М.Рильського в Москві. *Література і мистецтво. – 1943. – 20 червня.*

21 червня (понеділок).

1. Президія Верховної Ради Української РСР прийняла указ “Про затвердження зразка Червоного Прапора партизанським загонам”, який вручався партизанським загонам при їх формуванні. *Хронологічне зібрання законів, указів Президії Верховної Ради, постанов і розпоряджень уряду Української РСР. Т.2. 1942-1951 рр.* – К.: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1963. – С.4.

1. Диверсійна рота з'єднання О.Федорова, Дружиніна пустила під укіс протягом 21-25 червня 1943 р. 5 ешелонів противника на участках: Манєвичі-Троянівка – 4 ешелона, Гулевичі-Троянівка – 1. Розбиті 5 паровозів, 35 вагонів, 5 платформ, вбито 40 солдат і офіцерів. *Русский архив.* – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.394-395.

1. А.Гітлер заснував надзвичайний військово-польовий суд, який розглядав справи про політичних злочинців. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.313.

2. ВЦСПС прийняв постанову “Про відновлення профспілкових організацій у визволених від німецьких окупантів районах”, за яким центральні комітети галузевих профспілок одразу після визволення радянських територій зобов'язувалися направляти туди профспілкових робітників для створення мережі профспілкових органів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.312.

4. Президія Верховної Ради Казахської РСР прийняла указ про нагородження робітників Київського державного академічного українського театру ім. Івана Франка за велику творчу, громадську та політичну роботу серед трудящих Казахстану. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.312.

22 червня (вівторок).

1. На південь від Балаклєї радянські війська відбивали окремі спроби ворогу проникнути на лівий беріг р.Сіверський Донець. *Украинская*

СССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.313.

23 червня (середа).

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували єврейський робочий табір в Чорткові, розстріляно 497 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.162.

25 червня (п'ятниця).

1. З'єднання партизанських загонів Житомирської області під командуванням О.Сабурова розгромило ворожий гарнізон в Давид-Городку. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.56.

4. Газета "Радянська Україна" опублікувала повідомлення про прибуття на фронт українських поетів В.Сосюри, О.Малишка та письменника О.Головка, відбувся вечір української літератури. *Радянська Україна.* – 1943. – 25 червня.

10. Опублікований акт про злочини окупантів у Куп'янську Харківської області. *Правда.* 1943. – 25 червня.

10. Розстріляно близько 400 євреїв з єврейського робочого табору в Станіславі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.76.

26 червня (субота).

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували гетто в Бучачі, близько 1000 жертв *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.161.

10. Вінницька область. Німецькі окупанти замучили в м.Хмільник 1600 жителів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.314.

27 червня (неділя).

9. У Львові пройшли окружні легкоатлетичні першества. *Львівські вісті.* – 1943. – 8/9 серпня.

29 червня (вівторок).

1. Президія Верховної Ради УРСР прийняла указ про подовження строку повноважень Верховної Ради УРСР першого скликання у зв'язку з обставинами воєнного часу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.314.

1. Під Ковель прибуло Чернігівсько-Волинське з'єднання під командуванням О.Федорова та приступило до виводу із ладу Ковельського залізничного вузлу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.314.

4. В Уфі відбулася сесія АН УРСР, яка була присвячена підсумкам діяльності академії в Башкірській АРСР. *Історія Академії наук України 1918-1993 рр.* – К., 1994. – С.110.

10. Нацисти арештували та стратили членів підпільної комсомольсько-молодіжної організації м.Синельниково Дніпропетровської області, яка виникла у жовтні 1941 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.314.

10. Тернопільська область. Нацистами ліквідований єврейський робочий табір у Скалаті, розстріляно 100 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.162.

30 червня (середа).

4. В Караганді завершилися гастролі Київського драматичного театру ім. Лесі Українки. Протягом п'яти місяців театр дав 100 вистав. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.315.

10. Тернопільська область. Ліквідований єврейський робочий табір у Підволочиську, розстріляно близько 600 євреїв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.162.

ЧЕРВЕНЬ.

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом,

влаштували у червні 171 аварію залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.315.

3. РНК УРСР та ЦК КП(б)У представили доповідню Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) про стан сільськогосподарських машин у радгоспах визволених районів України. Тракторний парк складав 428 тракторів, з тих 47 гусеничних. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.315.

10. Житомирська область. Окупанти спалили у червні повністю села Буймер (загинуло 120 жителів) та Рудня-Грабівка (загинуло 12 сімей разом з дітьми) Коростишівського району, загинуло 120 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.116, 124.

1 липня (четвер).

3. На початок липня ворошиловградці відбудували 64 шахти. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.316.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову «Про порядок адміністративного виселення осіб, які самовільно зайняли жилу площу». *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.315.

2 липня (п'ятниця).

1. Головнокомандуючий німецькою армією видав наказ про застосування смертної кари до населення за допомогу партизанам. *Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза (1941 - 1945 гг.). Сборник документов и материалов.* - Харьков, 1963. - С.167.

1. Радянська авіація дальньої дії вночі здійснила наліт на порти Керч та Сенна (30 км від Темрюка). *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.316.

1. Підпільники ст. Гречани Кам'янець-Подільської області врятували

від вигону в Німеччину 70 радянських громадян. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.316.

3 липня (субота).

4. Українське товариство культурних зв'язків із закордоном надіслало листа Раднаркому УРСР про роботу товариства – надсилання літературних матеріалів, газет, книг та брошур та ін. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 - 1950 / Головне арх. упр. при Раді Міністрів УРСР; Упоряд.: А.І.Бичкова, В.М.Даниленко, О.Г.Луговський та ін.; відп. ред. Ю.Ю.Кондуфор.* - К., 1989. - С.63-65.

4 липня (неділя).

4. Газета “Красная звезда” опублікувала повідомлення про те, що у Лондоні відкрилася виставка, присвячена радянському мистецтву під час війни, серед експонатів були фотоілюстрації сцен з п'єс К.Сімонова “Русские люди” та А.Корнейчука “Фронт”. *Красная звезда.* – 1943. – 4 липня.

5. У Львові пройшло поминальне богослужіння і панахида за жертви більшовицького терору на українських землях. *Львівські вісті.* – 1943. – 6 липня.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Малахівка Лугинського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.122.

5 липня (понеділок).

1. Почалася Курська битва, радянські війська вели запеклі оборонні бої з противником, який перейшов у наступ з районів Орла та Белгорода. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.316.

6 липня (вівторок).

1. Миколаївський окружний комісар оголосив про страту 10 радянських громадян за ухилення від виконання обов'язкової праці та втечу

з місця роботи. *Николаевичина в годы Великой Отечественной войны. Документы и материалы.* - Одесса, 1964. - С.176-177.

7. В боях з карателями героїчно загинув начальник обласного штабу партизанського руху та командир Чернігівського партизанського з'єднання М.Попудренко. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.)* Наук.-довід. вид. – К., 2001. – С.79.

7 липня (середа).

4. До секретаріату Раднаркому УРСР було представлено інформацію з клопотанням про відновлення роботи аспірантури в Інститутах Академії наук УРСР з 1 серпня 1943 р. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 - 1950 / Головне арх. упр. при Раді Міністрів УРСР; Упоряд.: А.І.Бичкова, В.М.Даниленко, О.Г.Луговський та ін.; відп. ред. Ю.Ю.Кондуфор.* - К., 1989. - С.65.

7. У катастрофі літака загинув Сікорський. *Львівські вісті.* – 1943. –31 грудня.

8 липня (четвер).

1. Мінери партизанського з'єднання С.Ковпака підірвали два залізничних та два шосейних мости на південний захід від Тернополя. *Українська ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.317.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Майдан Олевського району, загинуло 20 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.119.

9 липня (п'ятниця).

1. Ставка ВГК перейменувала Степовий ВО у Степовий фронт (20 жовтня 1943 р. перейменованій у 2-й Український фронт). Команд. - ген.-полк. (з серпня 1943 ген. армії) І.Конев. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского.* - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.353.

1. Миколаївський окружний комісар оголосив про мобілізацію радянської молоді на примусові роботи та про притягнення до суворої відповідальності за ухилення від мобілізації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.317.

10. Опубліковано повідомлення про знахідку у Вінниці поховань розстріляних у 1938 році. *Львівські вісті.* – 1943. – 9 липня.

10 липня (субота).

1. ЦК КП(б)У та УШПР видали розпорядження усім командирам та комісарам партизанських з'єднань про активізацію дій партизан у зв'язку з наступом частин Червоної армії. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С.235.

3. Пленум Ворошиловградського обкому КП(б)У прийняв постанову про відновлення громадського тваринництва в колгоспах та радгоспах області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.318.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Вовча Слобода Словечанського району, загинуло 8 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.120.

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували єврейські робочі табори в Великих Борках (розстріляно близько 800 євреїв) та Кам'янках (1020 жертв). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины / Ред.: И.М.Левитас.* - К., 2000. - С.162.

11 липня (неділя).

4. Телеграфне агентство Киргизії повідомило про гастролі Одеського державного українського драматичного театру ім.Жовтневої революції в м.Фрунзе. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 - 1950 / Головне арх. упр. при Раді Міністрів УРСР; Упоряд.: А.І.Бичкова,*

В.М.Даниленко, О.Г.Луговський та ін.; Відп. Ред. Ю.Ю.Кондуфор. - К., 1989. - С.65-66.

4. У Москві відбувся другий антифашистський мітинг радянських вчених. *Правда. – 1943. – 12 липня.*

10. Ровенська область. В ніч на 11 липня українські націоналісти здійснили розправу над 31 жителем села Пузня Висоцького району. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.318.*

12 липня (понеділок).

1. Розпочався контрнаступ радянських військ під Курськом. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.318.*

1. В районі Прохорівки відбулося зустрічна танкова битва, в якій приймали участь 1200 танків та самохідних гармат. Перемогу одержали радянські війська, противник загубив до 400 танків та понад 10 тис. солдат і офіцерів пораненими та вбитими. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник. – М., 1990. – С.153.*

3. Військова рада Південно-Західного фронту прийняла постанову про подальший випуск продукції для фронту Кременським деревообробним комбінатом Ворошиловградської області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - Киев, 1985. - С.172-173*

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Стара Рудня Олевського району, загинуло 90 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.117.*

13 липня (вівторок).

10. У Вінницю прибула міжнародна комісія з судової медицини, яка продовжувала свою роботу до 15 липня, проведено дослідження 1206

трупів розстріляних у 1938 році. *Львівські вісті*. – 1943. – 21 липня.

10. Окупанти спалили села Добра (повністю, загинуло 137 жителів) та Копище (570 дворів, загинуло 2887 жителів) Олевського району, село Солотине (повністю, загинуло 64 жителі) Овруцького району, село Кленова (повністю) Городницького району Житомирської області; село Малин Острозького району Рівенської області (загинуло 482 жителі). *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.115-117, 123, 390.

14 липня (середа).

1. Начальник ЦШПР видав наказ про партизанську рейкову війну на комунікаціях ворогу: проводити систематичну та повсюдно руйнування рейок на залізницях, вести облік перебитих рейок. Початок операції запланований на 27-30 липня 1943 р. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945 гг.: Документы и материалы. Т. 20 (9).* - М., 1999. - С.300-301.

15 липня (четвер).

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про навчання підлітків, які працюють на підприємствах”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.319.

10. В ніч з 15 на 16 липня по повітових містах Західньої Волині проходили масові арешти української інтелігенції, заарештовані були направлені здебільшого до тюрми в м.Рівному. *Власовський І. Нарис історії Української Православної церкви. Том ІУ, частина друга. Репринтне видання.* - К., 1998. - С.267.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Юстембург та частково село Замисловичі (загинуло 110 жителів) Олевського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.122, 123.

16 липня (п'ятниця).

1. Диверсійні групи загону імені “Богуна” на залізничній лінії Новоград-Волинський-Житомир пустили під укіс ешелон противника, розбито 3 вагони; диверсійна група Сарненського загону на залізничній лінії Сарни-Белокоровичі пустила під укіс ешелон противника, розбиті 1 паровоз, 14 вагонів, пошкоджено 16 вагонів. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945 гг.: Документы и материалы. Т. 20 (9). - М., 1999. - С.394-395.*

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про введення окремого навчання хлопців та дівчат в 1943/44 учбовому році в неповних середніх та середніх школах областей, крайових міст, столичних центрів союзних та автономних республік та крупних промислових міст”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.319.*

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Федорівка Новоград-Волинського району, загинуло 13 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.120.*

17 липня (субота).

1. Почалася Ізюм-Барвінківська наступальна операція військ Південно-Західного фронту (1,8 та 3-я гвардійські, 12-а армія, 17-а повітряна армія, 23-й танковий та 1-й гвардійський механізовані корпуси), яка продовжувалася до 27 липня та мала за мету не допустити перекинення сил противника з Донбасу в район Курського виступу. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.354.*

1. Почалася Міуська наступальна операція військ Південного фронту. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник. - М., 1990. - С.154.*

18 липня (неділя).

3. Опубліковано постанову Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) “Про збирання врожаю та заготівлю сільськогосподарських продуктів у 1943 р.”. *Правда*. – 1943. – 18 липня.

2. У Львові відбулася маніфестація з нагоди від’їзду перших добровольців СС Стрілецької дивізії Галичина на військовий перевишкіл. *Львівські вісті*. – 1943. – 20 липня, *Український вісник*. – Берлін, 1943. – 8 серпня.

10. Окупанти спалили 164 двори села Сьомаки Старосинявського району Хмельницької області, загинуло 184 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.422.

20 липня (вівторок).

1. В районі на південь від Ізюму та на південний захід від Ворошиловграду радянські війська форсували ріки Сіверський Донець та Міус. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.320.

4. Газета “Львівські вісті” опублікувала огляд про два роки праці Львівського оперного театру після початку німецької окупації, в якому було поставлено 43 прем’єри, у т.ч. 12 опер та 5 балетів, усього відбулося 607 вистав та 15 симфонічних концертів. *Львівські вісті*. – 1943. – 20 липня.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю села Бацеве Олевського району (загинуло 14 жителів) та Теклівка Словечанського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.117, 122.

21 липня (середа).

2. Бюро ЦК ЛКСМУ прийняло постанову “Про роботу та найближчі завдання комсомольських організацій у підпіллі та в партизанських загонах України”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.321.

22 липня (четвер).

1. Загін імені Сталіна у села Олександрія (залізниця Ковель-Ровно) пустив під укіс состав з живою силою противника. Розбиті 1 паровоз, 8 вагонів, 9 вагонів пошкоджено, знищено 350 німецьких солдат та офіцерів. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945 гг.: Документы и материалы. Т. 20 (9). - М., 1999. - С.395.*

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Червонка Словечанського району, загинуло 4 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.121.*

23 липня (п'ятниця).

1. Війська Воронежського та Степового фронтів завдали контрудару та відкинули противника до Белгорода в вихідне положення 5 липня. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.354.*

3. Військова рада Південно-Західного фронту прийняла постанову про преміювання робітників Харківського заводу ім. Артьома за успішне виконання замовлень для фронту. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С.177-178.*

10. Тернопільська область. Нацисти ліквідували єврейські робочі табори в Зборові (розстріляно близько 500 євреїв), Озернянах (260 жертв), Олієві (38 жертв), Великому Глубочку (640 жертв) та Тернополі (близько 1500 жертв). *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины / Ред.: И.М.Левитас. - К., 2000. - С.162.*

24 липня (субота).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ "Про порядок присвоєння військових звань військовослужбовцям Червоної Армії".

Військовослужбовці поділялися на рядовий, сержантський, офіцерський склад та генералів; встановлювався новий порядок присвоєння військових звань, починаючи з ефрейтора до підполковника. Указ розповсюджувався на усі роди військ та служби Червоної армії. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.354.*

10. Нацисти розстріляли багато членів Корсунської підпільної комсомольсько-молодіжної організації “Комітет 103” Київської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.321.*

25 липня (неділя).

1. Партизани Ровенської області звернулися до населення із закликом боротися проти пособників окупантів – українських націоналістів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.322.*

3. Газета “Український вісник” опублікувала повідомлення про існування у Києві близько 850 різних торговельних закладів, більшість з яких складали приватні торговельні крамниці. *Український вісник. – Берлін, 1943. – 25 липня.*

5. Газета “Український вісник” опублікувала повідомлення про обрання головою Автономної Православної церкви в Україні Дамаскіна, якому надано звання архієпископа Волинського та Кам’янець-Подільського. *Український вісник. – Берлін, 1943. – 25 липня.*

26 липня (понеділок).

4. Газета “Правда” опублікувала статтю академіка АН УРСР Є.Патона “Наука і оборона”. *Правда. – 1943. – 26 липня.*

27 липня (вівторок).

1. Завершилася Ізюм-Барвінковська операція: війська Південно-Західного фронту форсували р.Сіверський Донець, захопили нові

плацдарми, сковали резерви противника, надаючи тим допомогу Воронізькому фронту у Курській битві. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.355.*

3. Житомирський гебітскомісар оголосив про відправку молоді 1926 р.н. на примусові роботи в Німеччину та про суворе покарання тих, хто ухиляється від явки на “комісію” та їхніх родичів. *Житомирищина у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. Збірник документів та матеріалів. - К., 1969. - С.120-121.*

28 липня (середа).

10. Тернопільська область. Ліквідований єврейський робочий табір у Новосілці, близько 100 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины / Ред.: И.М.Левитас. - К., 2000. - С.162.*

29 липня (четвер).

4. Бюро Харківського обкому КП(б)У прийняло постанову про радіофікацію районів і сіл області, визволених від німецьких загарбників, та про розгортання лекційної пропаганди. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.322.*

30 липня (п'ятниця).

4. Газета “Література і мистецтво” опублікувала повідомлення про поїздку у липні українських письменників і митців на підприємства Уралу. *Література і мистецтво. - 1943. - 30 липня.*

31 липня (субота).

2. ЦК ЛКСМУ прийняв постанову про увічнення пам'яті та популяризацію героїчної боротьби членів підпільної комсомольської організації “Молода гвардія”. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2.*

Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С.243-245.

3. Штадткомісар м.Кривого Рога об'явив про заборону продавати медикаменти і медичні інструменти приватними особами. *Дзвін. – Кривий Ріг, 1943. – 31 липня 1943.*

9. У Львові пройшли окружні плавацькі змагання. *Львівські вісті. – 1943. – 4 серпня.*

10. Нацистами ліквідований єврейський робочий табір в Тернополі, близько 300 жертв. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины / Ред.: И.М.Левитас. - К., 2000. - С.162.*

Липень.

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували у липні 359 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.323.*

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням О.Федорова прибуло до Волинської області з метою активізації боротьби в тилу німецьких загарбників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.323.*

10. Окупанти спалили у липні повністю село Ковальове (загинуло 43 жителі), село Острови (загинуло 7 жителів) та село Червоносілка (загинуло 9 жителів) Словечанського району Житомирської області; 54 хати села Тагачин Турівського району Волинської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.120, 215.*

1 серпня (неділя).

4. У Великому залі Московської консерваторії відбувся літературно-музикальний вечір, присвячений 30-річчю зі дня смерті Лесі Українки. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.324.*

2 серпня (понеділок).

1. Закінчилася Міуська наступальна операція військ Південного фронту. Угрупування сил противника у Донбасі було сковане їх діями та не мало можливості перекинути війська під Курськ. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.157.

3 серпня (вівторок).

1. Почалася Белгородсько-Харківська наступальна операція (кодове найменування “Полководець Румянцев”) військ Воронежського (5-а та 6-а гвардійські армії, 5-а гвардійська та 1-а танкові армії) та Степового (53-я та 69-а армії, 1-й танковий та 1-й механізований корпуси) фронтів у взаємодії з військами Південно-Західного фронту (57-а армія), яка продовжувалася до 23 серпня. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.355.

1. Почалася партизанська операція “Рейкова війна” на території РРФСР, БРСР та частини УРСР, яка продовжувалася до 15 вересня. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.157.

4 серпня (середа).

1. Партизанське з’єднання С.Ковпака нанесло удар по місту Делятин – великому вузлу шосейних та залізничних доріг у тилу противника. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.52.

1. Гебітскомісар та біржа праці м.Кам’янець-Подільського оголосили про застосування репресивних заходів до громадян, що ухиляються від поїздки на роботу до Німеччини. *Поділля у Великій Вітчизняній війні (1941 – 1945 рр.). Збірник документів і матеріалів.* – Львів, 1960. – С.66-67.

1. Оберінспектор м.Вінниця видав наказ про заборону під загрозою розстрілу порушувати “смертельну дільницю”, встановлену окупаційними

властями вздовж залізниці. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.325.

5 серпня (четвер).

1. Партизанські загони Київщини розгромили крупний німецький гарнізон в м.Радомишль Житомирської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.325.

6. Раднарком СРСР прийняла постанову “Про пенсії особовому вільнонайманому складу, зайнятому на зведенні оборонних рубежів в органах Управління оборонного будівництва та інженерних військ Червоної Армії”, за якою порядок призначення пенсій дорівнювався порядку для військовослужбовців. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.325.

7 серпня (субота).

1. Радянські війська визволили місто Богодухів Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.430.

3. Раднарком УРСР прийняв постанову про забезпечення одержуваною та ввезеною особового складу партизанських з'єднань. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.250-251.

6. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про зміну пункту “б” статті 3 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 13 лютого 1942 р. “Про мобілізацію на період воєнного часу працездатного міського населення для праці на виробництві та будівництві”. Від мобілізації звільнялися жінки, які мали немовлят та дітей до 4-х років у випадку відсутності інших членів родини, які забезпечували догляд за ними. Дозволялося мобілізувати жінок, які мали дітей до 8 років за умови надання

керівниками підприємств і будівництв для їх дітей місць у дитячих садках. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.158.

8 серпня (неділя).

1. Радянські війська визволили районні центри Велику Писарівку та Краснопілля Сумської області та Золочів Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.424, 425, 432.

9 серпня (понеділок).

1. Радянські війська визволили районні центри Тростянець Сумської, Старий Салтів Харківської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.426, 436.

1. ЦК КП(б)У, президія Верховної Ради та РНК УРСР звернулися до українського народу із закликом посилити боротьбу проти німецьких загарбників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.326.

1. Група партизан із загону ім.Ф.Дзержинського з'єднання під командуванням В.Бегми підірвала залізничний міст на лінії Сарни-Олевськ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.326.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про обов’язкове надання одного вихідного дня в тиждень працюючим жінкам, які мають дітей до 8 років”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.326.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Червона Воля Городницького району, загинуло 15 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.119.

1. Штадткомісар м.Запоріжжя попередив про покарання смертною карою громадян, які відмовлятимуться від роботи. *Нове Запоріжжя.* – 1943. – 11 серпня.

10 серпня (вівторок).

1. Радянські війська визволили районний центр Харківської області Печеніги. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.434.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про розподіл військовослужбовців ВМФ на рядових, старшин та офіцерів”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.356.

10. Окупанти спалили повністю село Кованка Словечанського району Житомирської області, загинуло 12 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.120.

10 серпня (вівторок).

1. Радянські війська визволили районний центр Харківської області Печеніги. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.434.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про розподіл військовослужбовців ВМФ на рядових, старшин та офіцерів”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.356.

10. Окупанти спалили повністю село Кованка Словечанського району Житомирської області, загинуло 12 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.120.

11 серпня (середа).

1. Війська Воронізького фронту вийшли до залізниці Харків-Полтава, а Степового фронту – до Харківського зовнішнього оборонного обводу, визволили місто Чугуїв Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.436; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.356.

1. Радянські війська визволили районний центр Липці Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.433.

1. Загонами імені Молотова та 25-річчя України, з'єднанням Малікова сумісно здійснений наліт на гарнізон противника, який охороняв залізничний міст через р.Ірша у станції Торчуна на залізничній лінії Коростень-Житомир. Міст підірваний, вбито 37 та захоплено в полон 30 угорських солдат і офіцерів. Одночасно розгромлений гарнізон противника чисельністю 80 угорських солдат і офіцерів у селі Рудня-Гутка та підірваний міст через р.Ірша по шосе Коростень-Житомир. Вбито 45 угорців, захоплені трофеї: 2 кулемети, 10 гвинтівок та 11 тис. патронів. *Русский архив.* – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.397.

6. РНК та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про підвищення заробітної плати вчителям та іншим працівникам початкових та середніх шкіл

(з 1 серпня 1943 р.). *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.356.

12 серпня (четвер).

1. Війська Степового фронту перервали зовнішній оборонний обвід Харкова. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.356.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням М.Наумова розгромило гарнізон противника в райцентрі Бараші Житомирської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.327.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Липине Городницького району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.123.

13 серпня (п'ятниця).

1. Почалася Донбаська наступальна операція військ Південно-Західного (1-а гвардійська, 6, 12, 3-я гвардійська, 8-а гвардійська армії, 17 повітряна армія, 23-й танковий та 1-й гвардійський механізований корпуси) та Південного (51-а, 5-а Ударна, 2-а гвардійська, 28 та 44 армії, 8 повітряна армія, 4-й та 2-й гвардійські механізовані та 4-й кавалерійський корпуси) фронтів, яка продовжувалася до 22 вересня та мала метою завершення визволення Донбасу. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.356.

1. На цей день в Українській СРСР партизанами підірвано 7 тис. рейок. *Русский архив.* – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.305.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю села Прихід (загинуло 15 жителів) та Перелісянка Городницького району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.119, 123.

14 серпня (субота).

1. Радянська авіація нанесла удари по залізничних вузлах Полтава і

Красноград та бомбардувала скупчення військ противника в районі м.Валки та ст.Люботин. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.328.

1. Командуючий 6-ю польовою армією генерал піхоти Холідт видав наказ про підготовку і проведення евакуації матеріальних цінностей і знищення промислових об'єктів Донбасу в зв'язку в відступом німецьких військ. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / Кер. Кол. Упоряд. В.М.Немятий.* – К.: Політвидав України, 1986. – С.197-200.

10. У відповідь на диверсійний акт на залізничному вокзалі м.Житомир 12 серпня гебітскомісар оголосив про страту 16 громадян. *Житомирщина у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. Збірник документів та матеріалів.* – К., 1969. – С.125.

10. Окупанти спалили повністю село Березники Городницького району Житомирської області, загинуло 16 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.117.

15 серпня (неділя).

1. Наказом Ровенського обласного штабу партизанського руху загони ім. Тадеуша Костюшка, ім. Ванди Василевської та “Смерть фашизму”, які діяли у складі партизанських з'єднань області, були об'єднані в Польське партизанське з'єднання. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.100.

1. Ортскомендатура м.Суми видала наказ про примусову мобілізацію населення на окопні роботи. *Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза (1941 – 1945 рр.). Сборник документов и материалов.* – Харьков, 1963. – С.174.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Курчиця Городницького району, загинуло 33 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.118.

16 серпня (понеділок).

1. Перейшли в наступ з плацдарму на р.Сіверський Донець війська центру Південно-Західного фронту. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.328.

1. Завершився рейд партизанського з'єднання під командуванням Я.Мельника. За час рейду з'єднання пройшло 1500 км по окупованій території через Поліську, Житомирську, Вінницьку та Кам'янець-Подільську області та провело 16 боїв. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.328.

17 серпня (вівторок).

1. Війська Південно-Західного фронту визволили місто Зміїв Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.432; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.356.

10. Гестапівці заарештували членів комсомольсько-молодіжної підпільної організації Кривого Рога, створеної навесні 1942 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.329.

4. З Уфи в Москву відправлений перший ешелон, яким виїхали разом з родинами вчені інститутів історії і археології України, економіки, мови і літератури, народної творчості та мистецтва, біохімії і фізичної хімії АН УРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.329.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Бронницька Гута Городницького району, загинуло 32 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.118.

18 серпня (середа).

1. Війська Південного фронту силами 5-ї ударної, 2-ї гвардійської та

частиною сил 28-ї армій після артилерійсько-авіаційної підготовки перейшли в наступ та прорвали оборону противника на р. Міус. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.329.

19 серпня (четвер).

1. Радянські війська зайняли районні центри Лебедин Сумської області, Дергачі Харківської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.425, 431.

1. Здійснила втечу з кіровоградської тюрми група десантників на чолі з А.Лепетовим, яка була послана УШПР. Десантники перебили охорону тюрми та визволили військовополонених, з якими разом прибули в Нерубаївський ліс, де базувався партизанський загін ім.К.Ворошилова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.329.

4. Бюро Харківського обкому КП(б)У обговорило заходи щодо підготовки шкіл до нового 1943/44 учбового року. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.329.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Мала Цвіля Городницького району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.123.

20 серпня (п'ятниця).

1. Партизани Донецького партизанського з'єднання ім. Копьонкіна підірвали ешелон противника на ділянці Бобринська-Цвітково, у результаті розбито потяг і 25 вагонів. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.102.

21 серпня (субота).

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про невідкладні заходи щодо відбудови господарства в районах, визволених від

німецької окупації”, в якій була визначена широка програма відродження промисловості, сільського господарства, культурно-побутових установ, міст і сіл визволених від ворога районів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.330.

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про міри щодо відбудови залізничних вокзалів, станцій, путьових будок та інших залізничних будов”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.330.

22 серпня (неділя).

3. Опублікована постанова Раднаркому СРСР та ЦК ВКП(б) “Про невідкладні міри щодо відбудови господарства, визволених від німецької окупації”, за якою передбачалося: повернути колгоспам визволених районів худобу, яка була евакуйована у східні райони; організувати у східних та центральних районах державні закупки худоби для визволених областей; відбудувати та побудувати нові житлові будинки, а також вокзали та інші залізничні будівлі. *Правда.* – 1943. – 22 серпня.

23 серпня (понеділок).

1. Закінчилася Курська битва, в якій приймали участь війська Західного, Брянського, Центрального, Воронізького та Степового фронтів, а також 57-а армія Південно-Західного фронту. Під Курськом було розгромлено до 30 ворожих дивізій, у т.ч. 7 танкових. Радянські збройні сили оволоділи стратегічною ініціативою та змінили хід війни. Радянська авіація захопила стратегічне панування у повітрі та утримувала його до завершення війни. Були створені умови для розгортання загального наступу на усюму радянсько-німецькому фронті. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.160.

1. Війська Степового фронту звільнили місто Харків. *Правда.* – 1943. – 24 серпня.

1. Завершилася Белгородсько-Харківська операція: війська Воронізького

та Степового фронтів розгромили 15 дивізій противника, просунулися у південно-західному напрямку на 140 км, підійшли до донбаського угруповання противника. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.357.

1. Радянські війська визволили місто Амвросіївка Сталінської області Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. *Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.379.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Мошківка Коростенського району, загинуло 14 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.119.

24 серпня (вівторок).

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову про невідкладні міри щодо відбудови господарства в районах, визволених від фашистської окупації. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.333-335.

25 серпня (середа).

1. Почалася битва за Дніпро військ Центрального, Воронізького, Степового, Південно-Західного та Південного фронтів (з 20 жовтня відповідно Білоруський, 1, 2, 3, та 4 Українські фронти), яка продовжувалася до 22 грудня 1943 р. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.357.

1. Радянські війська зайняли райцентри Охтирка та Грунь Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.424, 425.

3. Народний комісаріат харчової промисловості Узбецької РСР надіслав доповідну Центральному комітету КП(б) Узбекистана про відправку трудящим Харкова продуктів харчування та промислових товарів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945.*

Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.379.

4. ЦК ВКП(б) прийняв постанову “Про заходи щодо посилення культурно-просвітницької роботи в районах, визволених від німецької окупації”, у відповідності з яким в районах налагоджувався випуск газет і журналів, відновлювалася радіомережа, відкривалися клуби, кінотеатри, створювався книжковий фонд для бібліотек. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.330.*

10. Почалися масові арешти членів Ніжинської комсомольсько-молодіжної підпільної організації, яка виникла на початку 1943 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.332.*

10. Розстріляно близько 550 євреїв з єврейських робочих команд в Дрогобичі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины. – К., 2000. – С.50.*

26 серпня (четвер).

1. Почалася Чернігівсько-Прип'ятська наступальна операція військ Центрального фронту (13-а, 48, 65, 60, 61 та 70-а армії, 2-а танкова та 16-а повітряна армії; від рубежу на схід від Севська, Рильськ, Суми), яка продовжувалася до 30 вересня. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.357.*

27 серпня (п'ятниця).

10. Окупанти спалили повністю село Кіровка Ярунського району Житомирської області, загинуло 2 жителі; село Ядлівка Новобасанського району Київської області, розстріляно 167 жителів, 40 військовополонених. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.121, 352.*

28 серпня (субота).

3. Відбулося засідання РНК УРСР з відповідальними працівниками

Харкова, на якому були розглянуті та затверджені невідкладні міри щодо відбудови зруйнованого окупантами міського господарства, організації постачання та побутового обслуговування населення. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.330.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю села Красногірка (загинуло 18 жителів) та Сантарка Коростенського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал*. – К., 1987. – С.119, 123.

29 серпня (неділя).

1. Радянські війська зайняли місто Люботин Харківської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.433.

30 серпня (понеділок).

1. Війська Центрального фронту визволили місто Глухів Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.424; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник*. – М., 2000. – С.357.

1. У Харкові відбувся загальноміський багатотисячний мітинг трудящих на честь визволення міста від німецьких загарбників. На мітингу виступили командуючий Степовим фронтом генерал армії І.Конєв, представники інтелігенції та робітників міста. *Правда*. – 1943. – 31 серпня.

31 серпня (вівторок).

1. Радянські війська зайняли районний центр Сумської області Червоне. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.426.

3. Башкирський обком ВКП(б) прийняв постанову про створення Республіканського комітету щодо надання допомоги Ворошиловградській області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах*. – Т.2. Укра-

инская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.379-380.

Серпень.

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували у серпні 664 аварії залізничних ешелонів противника, з яких 209 здійснило Чернігівсько-Волинське з'єднання під командуванням О.Федорова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.334.*

10. Окупанти спалили у серпні повністю села Карпилівка (загинуло 2 жителі) Городницького району Житомирської області; Березичі (загинуло 6 жителів) Камінь-Каширського району Волинської області; 170 дворів села Красичка Середино-Будського району Сумської області (загинуло 114 жителів). *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.121, 287.*

1 вересня (середа).

1. Радянські війська визволили районні центри Іванівку та Красний Луч Ворошиловградської, Сніжне Сталінської, Хотинь Сумської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 384, 406, 426.*

1. Партизанські загони з'єднання під командуванням С.Малікова розгромили ворожий гарнізон в м.Ігнатполь. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.335.*

1. Окупаційні власті видали наказ, згідно якого в партизанських зонах усі працездатні чоловіки у віці 15-55 років ставали військовополоненими. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.335.*

1. Встановлено порядок видачі нових особистих посвідок особам від 12 років на окупованій території, радянські та інші посвідки втратили свою чинність при подорожуванні. *Український вісник. – Берлін, 1943. – 17 жовтня.*

4. Командуючий Південно-Західним фронтом видав розпорядження про охорону пам'ятників історії і культури, які знаходяться у полосі фронту. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С. 63-64.*

6. Раднарком СРСР прийняв постанову "Про виплату компенсацій мобілізованим для постійної роботи на виробництві та будівництві в іншій місцевості". *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.335.*

10. Вночі нацисти вивели із тюрми м. Ворошиловська Ворошиловградської області в'язнів, загнали їх в яму, облили бензином і заживо спалили. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.393.*

2 вересня (четвер).

1. Війська Воронізького фронту визволили місто Суми. *Правда. - 1943. - 3 вересня.*

1. Радянські війська звільнили районні центри Комунарськ, Лисичанськ та Слов'яносербськ Ворошиловградської, Чистякове Сталінської, Білопілля та Кролевець Сумської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 384, 406, 408, 424, 425.*

3. Господарське керівництво армійського угруповання "Південь" видало директиву про вивезення і знищення матеріальних цінностей в Донбасі. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.426.*

3 вересня (п'ятниця).

1. Радянські війська зайняли районні центри Верхнє, Золоте, Ірміне, Кадіївка, Паризька Комуна, Первомайськ, Попасна, Пролетарськ Ворошиловградської, Будьоннівку, Дебальцеве, Єнакієве, Зугрес, Новий Донбас, Яму Сталінської, Середину-Буду, Улянівку, Шалигине Шостку

Сумської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С. 379, 380, 382, 385, 405, 406-408, 425, 426.

1. Партизанський загін на чолі з С.Морозовим у кількості 21 чоловіка у взаємодії з танковим підрозділом Червоної армії прийняв участь у визволенні м.Горлівка Сталінської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* - К., 1985. - С.336.

1. Радянські війська визволили місто Путивль Сумської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.425.

3. Голова Вищедубечанської райуправи попередив старосту с. Осещина про застосування військових частин в разі невиконання населенням хлібопоставки. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.227-228.

4. Партиї збори парторганізації Харківського російського драматичного театру прийняли постанову про створення за рахунок зборів з концертів фонду для відбудови міста. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 - 1950 / Головне арх. упр. при Раді Міністрів УРСР; Упоряд.: А.І.Бичкова, В.М.Даниленко, О.Г.Луговський та ін.; відп. ред. Ю.Ю.Кондуфор.* - К., 1989. - С.68.

4 вересня (субота).

1. Радянські війська зайняли районні центри Іловайськ Сталінської та Штепівку Сумської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С. 380, 426.

5. Й.Сталін зустрівся з Патріаршим Місцеблюстителем митрополитом Сергієм, а також митрополитом Ленінградським Олексієм та екзархом України митрополитом Київським і Галицьким Миколою у Кремлі. Уряд дозволив обирання Патріарха, відкриття приходів та духовних шкіл. *Цыпин В., прот. История Русской церкви 1917-1997.* - М., 1997. - С.296; *Правда.* - 1943. - 5 вересня.

6. В Харкові почала працювати державна санітарна інспекція та

пункти швидкої допомоги, 17 лікарень на 2045 койок, 15 поліклінік та амбулаторій, 2 дитячих будинки, 4 дитячих ясла, рентгенінститут, Інститут ендокринології та ортопедії. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.336.

5 вересня (неділя).

1. Радянські війська визволили районні центри Артемівськ, Горлівка, Дзержинськ, Микитівка, Харцизьк, Часів Яр Сталінської, Ямпіль Сумської, Мерефа Харківської, Короп Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С. 379, 380, 382, 384, 426, 434, 441.

4. У Києві гітлерівці спалили будинок Київського державного університету ім.Т.Шевченка. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов.* – К., 1963. – С.348.

6 вересня (понеділок).

1. Війська 5-ї ударної армії Південного фронту визволили місто Макіївку Сталінської області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С. 65.

1. Радянські війська зайняли районні центри Зіньків Полтавської, Дружківка, Костянтинівка, Краматорськ, Слов'янськ Сталінської, Буринь і Дубов'язівку Сумської, Батурин Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С. 380, 383, 416, 424, 440.

7 вересня (вівторок).

1. Війська Центрального фронту звільнили районні центри Селидівку та Сергіївку Сталінської, Конотоп, Зноб-Новгородську та Сміле Сумської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.383, 424, 425; *Кто был*

кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.357.

1. Почався рейд з'єднання партизанських загонів під командуванням М.Шукаєва з території Чернігівської області в західні райони УРСР. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.)* Наук.-довід. вид. - К., 2001. - С.108.

1. Раднарком СРСР прийняв постанову "Про невідкладну допомогу місту Харкову" *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* - К., 1985. - С.337.

3. Німецьке командування видало наказ військовим частинам про повне руйнування всіх господарських споруд і знищення майна у ході відступу. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / Кер. кол. упоряд. В.М.Немятий.* - К., 1986. - С.206-207.

8 вересня (середа).

1. Війська Південного фронту визволили місто Сталіно. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С. 66.

1. Війська Південного та Південно-Західного фронтів завершили визволення Донецького басейну. *Правда.* - 1943. - 9 вересня.

1. Радянські війська звільнили районні центри Авдіївку Першу, Добропілля, Красноармійське, Моспине, Новоекономічне, Ясинувату Сталінської, Недригайлів Сумської, Борзну Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С. 379-382, 384, 425, 440.

1. Відновив свою діяльність комбінат "Сталінвугілля" *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* - К., 1985. - С.338.

5. У Москві був проведений Собор єпископів Православної церкви, митрополит Сергій був обраний Патріархом Московським і всея Русі, був обраний Священний Синод, до якого ввійшов екзарх України митрополит Київський і Галицький Микола. *Правда*. – 1943. – 9 вересня.

9 вересня (четвер).

1. Радянські війська зайняли районні центри Котельву Полтавської, Мар'їнку, Старобешеве, Тельманове Сталінської, Липову Долину, Синівку Сумської, Барвінкове Харківської, Бахмач, Остер Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. - К., 1963. - С.382, 384, 416, 425, 429, 440, 441.

10 вересня (п'ятниця).

1. Радянські війська звільнили районні центри Чаплине та Петропавлівку Дніпропетровської, Волноваху, Красногорівку, Ольгинку та Маріуполь Сталінської області, Глинськ Сумської, Барвінкове та Петрівське Харківської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. - К., 1963. - С. 377, 379, 381, 382, 424, 434.

2. Газета “Комсомольская правда” опублікувала повідомлення про грошову допомогу комсомольців Москви та області дітям визволеного Харкова. *Комсомольская правда*. - 1943. - 10 вересня.

3. Бюро Кемеровського обкому ВКП(б) прийняло постанову “Про надання допомоги у відбудові промисловості та сільського господарства Сталінської області, визволеної від німецької окупації”. *Українська ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.339.

4. Відбулося розширене засідання президії правління Союзу радянських письменників, на якому обговорювалося питання про роботу письменників у визволених від нацистської окупації районах. Було створено комісію для підготовчої роботи з відбудови зруйнованих гітлерівцями культурних пам'яток. *Українська ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.339.

4. Відбувся вечір російського та українського мистецтва у концертному залі ім.П.И.Чайковського в м.Москві за участю М.Литвиненко-Вольгемут, І.Паторжинського, І.Козловського та ін. *Известия*. - 1943. - 12 вересня.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Немильня Новоград-Волинського району, загинуло 11 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.120.

10. Чернігівська область. Нацисти розстріляли понад 120 жителів с.Ольшани та сусідніх сел Ічнянського району як заложників за вбивство німецького солдата. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – К., 1978. – С.87.

10. Штадткомісар м.Запоріжжя оголосив про покарання смертю трьох радянських громадян за саботаж та більшовицьку пропаганду. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.231.

11 вересня (субота).

1. Радянські війська звільнили районний центр Гадяч Полтавської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.416.

1. Партизанський загін у Кам'янець-Подільській області здійснив на залізниці диверсійний акт, внаслідок якого були розбиті два паровози, 15 вагонів з зерном та 29 вагонів з військами. *Радянська Україна.* - 1943. - 28 вересня.

1. Партизанське з'єднання №8 ім.В.Чапаєва Переяслав-Хмельницького району Київської області потопило на Дніпрі в районі м. Переяслав-Хмельницький два німецьких катери. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.340.

3. Державний Комітет Оборони прийняв постанову про відбудову Харківського електромеханічного заводу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.340.

4. РНК УРСР прийняла постанову про організацію Державного українського народного хору. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.340.

10. Гебітскомісар м.Осипенко Запорізької області оголосив про стра-ту осіб, які ухилялися від евакуації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.340.

12 вересня (неділя).

1. Радянські війська зайняли районні центри Лохвицю та Петрівку-Роменську Полтавської, Велику Янісоль, Олександрівку та Старий Керменчик Сталінської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.379, 382, 384, 417.

3. Надзвичайна державна комісія зробила повідомлення, в якому був підведений попередній підсумок збитків, спричинених нацистськими загарбниками та їхніми спільниками громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам та установам СРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.340.

4. Газета “Радянська Україна” опублікувала повідомлення про від-родження культурного життя у м. Харкові. У відновленому театрі ім. Т.Г.Шевченка йшли вистави, почали працювати 5 кінотеатрів. *Радянська Україна.* - 1943. - 12 вересня.

10. Чернігівська область. Окупанти спалили повністю село Купчичі Сосницького району, загинуло 46 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-ме-моріал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.40.

13 вересня (понеділок).

1. Радянські війська зайняли районні центри Олексіївське Харківської, Городок та Комарівку Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.434, 440, 441.

1. Український ШПР видав наказ про створення спеціальних партизанських загонів для захвату та утримання до підходу частин Червоної армії районів переправ через Дніпро, Прип'ять та Десну. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.358.*

4. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ "Про нагородження українських письменників" та Указ "Про нагородження робітників інститут електрозварки АН УРСР". *Правда. - 1943. - 15 вересня.*

14 вересня (вівторок).

1. Радянські війська звільнили районні центри Оріхів, Розівку та Червоноармійськ Запорізької, Сенчу Полтавської, Володарське Сталінської, Нову Водолагу Харківської, Дмитрівку та Лосинівку Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.379, 394, 417, 434, 440, 441.*

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанови про відбудову силами комсомольців та молоді хат-читалень в районах, визволених від нацистської окупації та про участь комсомольських організацій у створенні спеціальних дитячих будинків та домів дитини в цих районах, виділив на створення цих будинків із Всесоюзного комсомольсько-молодіжного фонду допомоги дітям 5,5 млн. крб. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.358.*

3. Рейхсфюрер СС Г.Гімлер видав наказ про руйнування залізничних шляхів на території, що залишається німецькими військами, і вивезення усіх матеріальних цінностей. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / Кер. кол. упоряд. В.М.Немятий. - К., 1986. - С.208-209.*

6. Раднарком СРСР прийняв постанову "Про допомоги та пенсії родинам військовослужбовців". *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.341.*

15 вересня (середа).

1. Війська 60-ї армії Центрального фронту визволили залізничний вузол та місто Ніжин. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С. 71-72.*

1. Радянські війська звільнили районні центри Покровське Дніпропетровської, Куйбишеве Запорізької, Мангуш Сталінської, Ічню та Холми Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 377, 381, 393, 440, 442.*

1. Німецьке командування видало наказ про загальний відвід військ групи армій “Південь” на лінію Мелітополь - р. Дніпро (оборонний рубіж “Східний вал”), яку наказувалося “утримувати до останньої людини”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.358.*

2. В Сталіно відбувся мітинг трудящих, присвячений визволенню Донбасу від німецьких загарбників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.342.*

3. Опубліковано постанову Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) “Про завіз свиней, овець та кіз в райони, визволені від німецької окупації”, за яким намічалось додатково поставити в Україну 6 тис. свиней, 30 тис. овець та 5 тис. кіз. *Правда. - 1943. - 15 вересня.*

3. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про організацію в УРСР республіканського Народного комісаріату з житлово-громадського будівництва”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.342.*

4. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про розміри та порядок призначення стипендій у вищих учбових закладах та технікумах та про звільнення студентів від призову до Червоної Армії”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника*

событий. – К., 1985. – С.342.

10. Полтавська область. Окупанти спалили повністю село Панасівка Миргородського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.326.

16 вересня (четвер).

1. Радянські війська зайняли районні центри Андріївку та Гуляй-поле Запорізької, Ромни та Талалаївку Сумської, Близнюки, Валки, Коломак, Лозову, Старовірівку Харківської, Куликівку та Носівку Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.393, 425, 426, 430, 432, 433, 436, 441.

1. Війська Центрального фронту форсували р.Десну та визволили м.Новгород-Сіверський. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского.* - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.358.

17 вересня (п'ятниця).

1. Радянські війська визволили районні центри Васильківку та Павлоград Дніпропетровської, Ногайськ, Чернігівку, Бердянськ, Осипенко та Пологи Запорізької, Комишню, Пирятин та Чорнухи Полтавської, Кегичівку та Сахновщину Харківської, Варву, Іваницю та Срібне Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.375, 377, 393, 394, 416-418, 432, 440, 442.

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову про вручення червоних знамен Центрального комітету ВЛКСМ комсомольським організаціям партизанських формувань під командуванням Федорова, Дубровського та Дуки за активну боротьбу проти гітлерівських загарбників у тилу ворога. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С.251.

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про збір та виготовлення запасних частин та інструментів для МТС та МТМ районів, визволених від німецької окупації”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.343.

10. Після жорстоких катувань нацисти розстріляли членів комсомольсько-молодіжної підпільної організації м. Кривого Рога Дніпропетровської області, яку очолював Н.Решетняк. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.344.

18 вересня (субота).

1. Радянські війська визволили районні центри Новомиколаївку Запорізької, Баришівку та Вищу Дубечню Київської, Лубни, Миргород, Оржицю Полтавської, Красноград Харківської, Мену, Олишівку та Понорницю Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.394, 398, 417, 433, 441.

1. Партизанські загони під командуванням О.Тканка, І.Примака та Я.Сиворонова розгромили гарнізон противника у м.Хоцьки Переяславського району Київської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.344.

2. ЦК ЛКСМУ прийняв постанову про участь комсомольських організацій у зборі теплих речей для Червоної армії. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С.183.

3. Ленінськ-Кузнецький міськом ВКП(б) Кемеровської області прийняв постанову про надання допомоги у відбудові промисловості та сільського господарства Сталінської області. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С.385.

19 вересня (неділя).

1. Радянські війська визволили районні центри Комишеваху та Нововасилівку Запорізької, Гребінківський, Згурівку, Покровську Багачку, Хорол Полтавської, Зачепилівку Харківської, Березне, Грем'яч, Корюківку, Малу Дівицю, Прилуки, Сосницю, Яблунівку Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.393, 394, 416-418, 432, 440-442.

1. В ніч на 19 вересня війська Центрального фронту форсували Десну на схід та південний схід від Чернігова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* - К., 1985. - С.345.

1. Чернігівське партизанське з'єднання "За Батьківщину" під командуванням І.Бовкуна в нічному бою захопило переправу через Дніпро на північний схід та південь від с.Теремки. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид.* - К., 2001. - С.94.

10. Окупанти спалили 19-20 вересня 1943 р. 50 дворів села Погулянка Любешівського району Волинської області; 19-23 вересня повністю спалено село Великі Липняги Семенівського району Полтавської області, загинув 371 житель. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.216.

20 вересня (понеділок).

1. Радянські війська звільнили районні центри Великий Токмак та Приазовське, Молочанськ Запорізької, Ковалівку, Чутове, Яготин Полтавської, Бобровицю та Михайло-Коцюбинськ Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.393, 394, 416, 418, 440, 441.

1. На базі партизанського загону ім.Ф.Михайлова створено з'єднання партизанських загонів Кам'янець-Подільської області під командуванням А.Одухи. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* - К., 1985. - С.345.

10. Київська область. Окупанти спалили села Семенівка (526 дворів,

загинуло 14 жителів) та Леляки (250 дворів, загинуло 12 жителів) Березанського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.352, 354.*

21 вересня (вівторок).

1. Війська Центрального фронту форсували р. Десна та визволили місто Чернігів. *Правда. - 1943 - 22 вересня.*

1. Радянські війська зайняли районні центри Синельникове та Перещепине Дніпропетровської, Березань Київської, Машівку, Нехворощу, Опішню, Шрамківку Полтавської, Нову Басань, Щорс Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 377, 378, 397, 417, 418, 441, 442.*

3. Державний Комітет Оборони прийняв постанову про відбудову Новокраматорського заводу та Старокраматорського заводу в Донбасі як головної бази відродження чорної металургії, вугільної промисловості та електростанцій у Донецькому басейні. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.346.*

10. Окупанти спалили частково село Жубровичі Олевського району Житомирської області, загинуло 15 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.124.*

22 вересня (середа).

1. Частини 13-ї армії Центрального фронту форсували р.Дніпро на участку Мієво - гирло р.Прип'ять та захопили плацдарм на правому березі (25 км по фронту та від 2 до 10 км у глибину). Допомогу наступаючим військам надали партизани, які захопили кілька переправ на рр. Дніпро та Прип'ять. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.358.*

1. Війська правого крила та центру Воронізького фронту захопили плацдарм на правому березі Дніпра в районах мм.Ржищів та Великий Букрин (Букринський плацдарм). *Кто был кто в Великой Отечественной*

войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.358.

1. Завершилася Донбаська операція: війська Південно-Західного та Південного фронтів просунулися до 300 км та завершили визволення Донбасу, вийшли на рубіж рр. Дніпро та Молочна. За відзнаку в боях близько 40 частин та з'єднань отримали почесні найменування. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.359.*

1. Радянські війська звільнили районні центри Котовку, Новомосковськ Дніпропетровської, Переяслав, Пирново Київської, Велику Багачку, Диканьку, Драбів, Зіньків, Золотоношу, Шишаки Полтавської, Семенівку Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.376, 377, 400, 416, 418, 442.*

6. Сталінський обласний комітет КП(б)У прийняв постанову “Про надання допомоги колгоспникам, робітникам та службовцям МТС та радгоспів щодо відбудови та будівництва житла”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.347.*

23 вересня (четвер).

1. Війська Степового фронту форсували р. Ворскла та визволили місто Полтаву. *Правда. - 1943. - 24 вересня.*

1. Радянські війська визволили районні центри Магдалинівку Дніпропетровської, Бориспіль, Баришівку Київської, Гельмязів, Нові Санжари, Оболонь та Семенівку Полтавської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.376, 416, 417.*

1. Партизанське з'єднання Бовкуна оволоділо переправами через р.Дніпро в районі Теремців та через р.Прип'ять в районі Оташева та забезпечило переправу частин 17-го стрілкового корпусу 60-ї армії Центрального фронту. *Україна партизанська. Партизанські формування*

та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) *Наук.-довід. вид.* – К., 2001. – С.291.

3. Газета “Труд” опублікувала повідомлення про організацію бригад державних трудових резервів для відбудови та монтажу енергетичних та металургійних підприємств Донбасу – направлення в Сталінську область 20 тис. учнів ремісних училищ та шкіл ФЗО. *Труд.* - 1943. - 23 вересня.

10. Київська область. Окупанти спалили повністю село Богданівка Броварського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.354.

24 вересня (п'ятниця).

1. Вночі почалася Дніпровська повітрянодесантна операція (1, 3 та 5 повітрянодесантні бригади, зведені у корпус; близько 10 тис.чол., 24 гармати, 180 мінометів, 378 протитанкових рушниць, 540 кулеметів). *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского.* - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.359.

1. Радянські війська звільнили місто Царичанка Дніпропетровської, Решетилівку Полтавської, Городню, Любеч, Тупичів Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.378, 417, 440-442.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням М.Наумова розгромило гарнізон противника в с.Майданівка Київської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.348.

1. Партизанський загін під командуванням Я.Сиворонова підірвав мости на шосе Сміла-Черкаси та грейдерній дорозі Сміла-Орловець-Городище. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов.* – К., 1963. – С.335.

4. Представники Оперативного штабу А.Розенберга вивезли 24-27 вересня матеріали художнього музею в м.Харкові та інші українські культурні цінності. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини*

німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / Кер. кол. уряд. В.М.Немятий. - К., 1986. - С.214-216.

25 вересня (субота).

1. Війська Степового фронту почали форсування Дніпра на південний схід від Кременчука; війська Південно-Західного фронту форсували Дніпро в районі Дніпропетровська та захопили плацдарм на правому березі. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.359.*

1. Партизанське з'єднання Покровського та Ушакова зайняли районний центр Новошепеличі та сусідні населені пункти в радіусі 15 км, знищено 80 чол. противника, захоплено 5 кулеметів, велику кількість боєприпасів, 7 складів із продовольством, 700 голів рогатої худоби. Партизани навели міст через р.Прип'ять, збудували 2 пороми та підготували 50 човнів для переправи 13 частин 15-го стрілкового корпусу 60-ї армії Центрального фронту.

Партизанське з'єднання Таранюка чисельністю 2500 чол. захопило переправу через р.Прип'ять у села Крива Гора (12 км на північ від Чорнобиля) та забезпечило переправу частин генералів Лагова та Люденкова. *Русский архив: Великая Отечественная. Партизанское движение в годы Великой Отечественной войны 1941 - 1945 гг.: Документы и материалы. Т. 20 (9). - М., 1999. - С.402.*

1. Радянські війська визволили районні центри Петриківку Дніпропетровської, Бровари Київської, Кобеляки Полтавської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 377, 398, 416.*

3. Виконком Сталінської обласної ради депутатів трудящих і бюро обкому КП(б)У прийняли постанову про заходи щодо відбудови соляних шахт в області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.349.*

26 вересня (субота).

1. Війська Воронізького фронту форсували Дніпро в 20 км на північ від Києва та захопили плацдарм на правому березі. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.359.*

1. Почалася Мелітопольська наступальна операція військ Південного (з 20 жовтня - 4-го Українського) фронту, яка продовжувалася до 5 листопада та мала метою розгромити угруповання противника, яке обороняло рубіж р.Молочна, визволити Північну Таврію та вийти до низин Дніпра. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.359; Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.349.*

1. Радянські війська визволили районні центри Великі Кринки, Глобине, Іркліїв, Кишеньки Полтавської та Ріпки Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.416, 441.*

1. Група підпільників м.Кременчука на чолі з І.Подорваном здійснила наліт на німецький підрозділ, який охороняв переправу через Дніпро в районі Градіжська, спалили переправу, відбили 2,5 тис. голів худоби, яку окупанти виганяли за Дніпро. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.350.*

10. Київська область. Окупанти спалили повністю протягом 26-28 вересня 1943 р. село Ревне Бориспільського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.354.*

27 вересня (неділя).

1. Війська Степового фронту форсували Дніпро в районі села Мишурин Рог (на південний схід від Кременчука), захопили плацдарм на правому березі та почали бій за його розширення. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.359.*

1. Радянські війська звільнили районні центри Градизьк, Чернобай Полтавської та Добрянку Чернігівської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.416, 418, 440.

10. Київська область. Окупанти спалили 436 дворів села Троєщина та 400 дворів села Вигурівщина Броварського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.354.

28 вересня (понеділок).

1. Війська правого крила Воронізького фронту повністю очистили лівий беріг Дніпра в районі Києва (Дарницький плацдарм). *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского.* - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.360.

2. ЦК ВЛКСМ прийняв постанову “Про організацію молодіжних бригад щодо відбудови та монтажу енергетичних та металургійних підприємств Донбасу”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.167.

4. Раднарком УРСР прийняв постанову про відновлення роботи Книжкової палати УРСР у м.Харкові. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С.346.

4. Раднарком УРСР прийняв постанову “Про відновлення роботи шкіл УРСР в 1943/44 учбовому році на території, визволеній від німецьких окупантів”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.350.

4. Бюро Запорізького обкому КП(б)У та виконком облради депутатів трудящих прийняли постанову про відновлення мережі шкіл та культурно-просвітницьких установ в районах області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.351.

29 вересня (вівторок).

1. Війська Степового фронту визволили місто Кременчук Полтавської області. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевско-го. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.360.*

1. На київському напрямі радянські війська оволоділи залізничним вузлом Дарниця та рядом укріплених опорних пунктів ворога на лівому березі р.Дніпро. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.351.*

1. Радянські війська визволили райцентр Козелець Чернігівської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С. 440.*

1. Військова рада Південно-Західного фронту прийняла постанову про мобілізацію місцевого населення Запорізької та Дніпропетровської областей на відбудову визволених ділянок залізниць. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.352.*

4. Рада Народних комісарів створила Комітет у справах архітектури для забезпечення державного керівництва архітектурними та планувальними роботами з відбудови зруйнованих нацистськими загарбниками міст та населених пунктів. *Правда. - 1943. - 30 вересня.*

10. Окупанти спалили 55 дворів села Сільце Славутського району Хмельницької області, загинуло 10 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.424.*

10. З 18 серпня до 29 вересня спалено близько 70 тис. трупів у Бабиному Яру командою з в'язнів Сирецького концтабору, деякі з них здійснили втечу. *Киевщина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945 гг. Сборник документов. - К., 1963. - С.354.*

30 вересня (середа).

1. Завершилася Чернігівсько-Прип'ятська операція: війська Центрального фронту просунулися до 300 км, захопили кілька плацдармів на правому березі Дніпра в районі м.Чорнобиля та гирла р.Тетерів.

Сотні воїнів, які відзначилися при форсуванні Дніпра, були удостоєні звання Герою Радянського Союзу; багато частин та з'єднань отримали почесні найменування.

У ході загального наступу військ Центрального, Воронізького, Степового, Південно-Західного та Південного фронтів, яке проходило на фронті довжиною 750 км, від м.Лоев до м.Запоріжжя, майже повністю визволена уся Лівобережна Україна, були зірвані плани німецького командування щодо стабілізації фронту на Дніпрі. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.360.*

Вересень.

1. З Москви в Харків переїхали політбюро ЦК КП(б)У, президія Верховної Ради УРСР, Рада народних комісарів УРСР та інші республіканські організації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.352.*

1. На озброєння Червоної армії надійшов важкий танк ІС-2. Після конструкторських доопрацювань відновлено виробництво пікіруючого бомбардувальника "ТУ-2". *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.360.*

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували за вересень 520 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.352.*

4. На Україну прибула група вчених на чолі з академіком І.Бардиним для надання допомоги у відбудові металургійних підприємств, які постраждали в період окупації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.352.*

8. При НКЗС СРСР створені Комісія з питань мирних договорів та післявоєнного устрою (голова М.Літвінов), а також Комісія з питань перемир'я (голова К.Ворошилов). *Кто был кто в Великой Отечественной*

войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.360.

10. Окупанти спалили у вересні повністю село Солянка Баранівського району Житомирської області, загинуло 24 жителі; 102 двори села Тростянець Ківерцівського району Волинської області, загинуло 59 жителів; 68 дворів села Хоровиця Славутського району Хмельницької області, загинуло 7 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.119, 216, 424.*

10. Українські націоналісти вбили членів підпільної комсомольської організації с.Грушвиця Ровенської області, яку очолював колишній член КПЗУ Федір Кравчук (псевдо – Чорний). *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.352.*

1 жовтня (п'ятниця).

1. Закінчився Карпатський рейд з'єднання українських партизан під командуванням С.Ковпака, за час якого партизани розгромили 13 гарнізонів ворога, нанесли противнику інші втрати у живій силі та техніці. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.353.*

4. Представники Оперативного штабу Розенберга вивезли до Третього рейху матеріали українського музею в м.Києві та музею первісної історії. *Історія застерігає: Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників та їхніх пособників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни / Кер. кол. упоряд. В.М.Немятий. - К., 1986. - С.216.*

2 жовтня (субота).

3. Сталінський обком партії представив ЦК КП(б)У інформацію про стан та міри щодо відбудови промисловості в області, в ній повідомлялося про запаси вугілля, про відбудовні роботи на шахтах, про організацію вивозу вугілля, про відновлення роботи металургійних, машинобудівних заводів, залізничного транспорту. *Украинская ССР в годы*

Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.353.

4. В м.Павлограді Дніпропетровської області після дворічної перерви відновився вихід обласної газети “Зоря”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.353.

3 жовтня (неділя).

3. Видала першу плавку мартенівська піч № 2 на Сталінському металургійному комбінаті. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.353.

4 жовтня (понеділок).

10. Опубліковано акт про звірства німецьких загарбників в місті Осипенко Запорізької області: під час окупації було розстріляно понад 6 тис. чоловік, понад 20 тис. вигнано на примусові роботи в Німеччину. *Правда. - 1943. – 4 жовтня.*

5 жовтня (вівторок).

1. РНК УРСР та ЦК КП(б)У прийняли постанову “Про проведення сільськогосподарських робіт в районах України, визволених від німецько-фашистської окупації”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.354.

3. Опубліковано повідомлення про те, що робітники тресту № 1 “Моспромстрой” виділили для відправки у Запорізьку область верстати, будівні матеріали, інструменти та предмети домашнього ужитку. На зборах робітників тресту було вирішено відрахувати у фонд допомоги Запоріжжю 3-денний заробіток, жовтень був оголошений на підприємствах місячником допомоги визволеним районам Української РСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.354.

6 жовтня (середа).

1. Радянські війська форсували р.Дніпро та створили плацдарми на правому березі на північ від Києва, на південь від Переяслава та на південний схід від Кременчука. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.361.*

1. Чорноморський флот у взаємодії з Азовською військовою флотилією висадив десант на косу Тузла, в центральній частині Керченської протоки. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.355.*

4. Створено комісію на чолі з президентом АН УРСР А.Богомольцем з підготовки Академії наук УРСР до повернення на Україну. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.355.*

10. Опублікований акт про звірства німецьких загарбників в м.Маріуполі, протягом окупації розстріляно кілька десятків тисяч мирних жителів. *Правда. - 1943. - 6 жовтня.*

7 жовтня (четвер).

1. Державний Комітет Оборони прийняв постанову “Про підготовку до відбудови мостів через р. Дніпро”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.355.*

3. Макіївський металургійний завод ім.С.Кірова видав першу після вигнання німецьких окупантів мартенівську плавку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.355.*

8 жовтня (п'ятниця).

5. Створено Раду у справах Російської православної церкви при Раднаркомі СРСР. *Цыпин В., прот. История Русской церкви 1917-1997. - М., 1997. - С.790.*

10 жовтня (неділя).

1. Війська 38-ї армії Воронізького фронту захопили плацдарм в районі м.Лютіж (Лютіжський плацдарм).

Розпочалася Запорізька наступальна операція військ Південно-Західного фронту (12, 8 та 3-я гвардійські армії, 17-а повітряна армія), яка продовжувалася до 14 жовтня. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.361.*

1. Президія Верховної Ради СРСР заснувала орден Богдана Хмельницького 1, 2 та 3 ступеню для нагородження командирів та бійців Червоної армії, ВМФ, керівників партизанських загонів та партизан, які особливо відзначилися у боях за визволення радянської землі від нацистських загарбників. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.361.*

3. Указом президії Верховної Ради УРСР з метою забезпечення житлового, культурно-побутового та комунального будівництва створений Наркомат житлово-громадянського будівництва УРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.356.*

6. Газета "Правда" опублікувала інформацію про допомогу місцевих жителів радянським воїнам при форсуванні Дніпра в районі Кременчука. *Правда. - 1943. - 10 жовтня.*

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Крути Троянівського району, загинуло 23 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.119.*

11 жовтня (понеділок).

1. Почався 2-й рейд з'єднання партизанських загонів під командуванням Я.Мельника у Вінницьку область. *Україна партизанська. Партизанські формування та органи керівництва ними (1941-1945 рр.) Наук.-довід. вид. - К., 2001. - С.76.*

3. РНК УРСР та ЦК КП(б)У прийняли постанову про надання

допомоги лісоматеріалами колгоспам та населенню, потерпілим від німецької окупації. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.357.

12 жовтня (вівторок).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про перейменування міста Переяслава у місто Переяслав-Хмельницький”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.357.

13 жовтня (середа).

1. Війська Південного фронту у ході успішного наступу прорвали оборонну смугу 6-ї німецької армії на північ та на південь від Мелітополя, яка прикривала підступи до Криму із півночі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.358.

3. Відбудовано мартенівську піч № 3 Макіївського металургійного заводу ім. С.Кірова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.358.

4. Українські націоналісти розпочали заняття у початкових школах у всіх селах біля Сарн, Домбровиці. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959.* - Книга перша: 1943-1945. - Київ-Торонто, 2002. - С.100.

8. Опубліковано декларацію урядів СРСР, Великої Британії та США про визнання Італії “спільно воюючою стороною”. Італія об’явила війну нацистській Німеччині. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского.* - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.361.

14 жовтня (четвер).

1. Завершилася Запорізька операція: війська Південно-Західного фронту ліквідували запорізький плацдарм противника, визволили м. Запоріжжя.

За відзнаку у боях 31 частина та з'єднання отримали почесні найменування. *Правда*. - 1943. - 15 жовтня; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского*. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.361.

10. Житомирська область. Окупанти спалили 135 дворів села Перга Олевського району, загинуло 205 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.115.

15 жовтня (п'ятниця).

1. Почався наступ військ Степового та Південно-Західного фронтів на криворізькому напрямі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.358.

5. Розстріляні 33 в'язнів Рівненської в'язниці, серед них протоієрей Української православної церкви Микола Малюжинський, член Адміністрації Української Автокефальної церкви при митрополиті Полікарпі. *Власовський І. Нарис історії Української Православної церкви. Том IV, частина друга. Репринтне видання*. - К., 1998. - С.268.

16 жовтня (субота).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 201 генералу, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро на північ від Києва, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.359.

3. Газета "Известия" опублікувала повідомлення про хід відбудови господарства у визволених районах. У Харкові та області відбудовано понад 100 підприємств місцевої промисловості, 2 тис. колгоспів. У Ворошиловградській області введені в експлуатацію десятки шахт і промислових підприємств. Широко розгорнулася допомога постраждалим районам, з Уфи відправлений ешелон із 60 вагонів з матеріалами та обладнанням, які виділили трудящі Башкирії для визволених районів

Ворошиловградської області. *Известия*. - 1943. - 16 жовтня.

17 жовтня (неділя).

1. Радянські війська звільнили районні центри Лихівку Дніпропетровської і Червону Кам'янку Кіровоградської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. - К., 1963. - С. 376, 403.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 306 генералам, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро на північ від Києва, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.359.

3. Повністю закінчено відбудову лівобережних дільниць Південно-Західної залізниці. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.360.

4. В Іркутську за ініціативою Київського державного академічного театру опери та балету ім. Т.Шевченка проведений перший "День культурного обслуговування пораненого бійця". *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.360.

18 жовтня (понеділок).

1. Радянські війська визволили районний центр Юр'івку Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. - К., 1963. - С.378.

1. Збройні формування українських націоналістів просунулися у кількості 17 тис. осіб на Житомир, з наміром активізувати бойові дії проти партизанів. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959*. - Книга перша: 1943-1945. - Київ-Торонто, 2002. - С.101.

4. Виконком Дніпропетровської обласної ради депутатів трудящих

прийняв постанову про відновлення роботи шкіл у визволених районах області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.360.

10. Окупанти спалили протягом 18-19 жовтня 1943 р. 140 дворів села Вдовичин (загинуло 405 жителів) та 18 дворів села Ленінський (загинуло 64 жителі) Чигиринського району Черкаської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* – К., 1987. – С.465.

10. В Олевську Житомирської області розстріляно понад 100 заарештованих мирних громадян. *Житомирищина у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 рр. Збірник документів та матеріалів.* – К., 1969. – С.135.

19 жовтня (вівторок).

1. Радянські війська визволили районний центр і залізничний вузол П'ятихатки Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.377.

8. У Лондоні підписана третя угода між урядами Великої Британії, США, Канади та СРСР про постачання до СРСР зброї, обладнання та продовольства. Розпочалася Московська конференція міністрів закордонних справ СРСР, США та Великої Британії, яка завершилася 30 жовтня. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского.* – 2-е изд., доп. – М., 2000. – С.361.

20 жовтня (середа).

1. Ставка ВГК перейменувала Воронізький, Степовий, Південно-Західний та Південний фронти відповідно в 1, 2, 3 та 4-й Українські фронти. Командуючі 1-м Укр. фронтом - ген. армії Н.Ватутін, 2-м Укр. фронтом - ген. армії І.Конєв, 3-м Укр. фронтом - ген. армії Р.Малиновський, 4-м Укр. фронтом - ген. армії Ф.Толбухін. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского.* – 2-е изд., доп. – М., 2000. – С.361-362.

3. Військова рада 3-го Українського фронту прийняла постанову про надання допомоги частинами Червоної армії населенню районів, звільнених від нацистських загарбників. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. - Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.) - К., 1985. - С. 100-101).*

22 жовтня (п'ятниця).

1. Радянські війська звільнили районний центр Верхньодніпровськ Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.375.*

23 жовтня (субота).

1. Війська 4-го Українського фронту, перервав оборону противника на рубежі р.Молочна, визволили м.Мелітополь та перерізували залізницю Запоріжжя - Мелітополь. 6-а німецька армія почала відхід до Дніпра. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.362.*

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 136 генералам, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро на південь від Києва, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.361.*

24 жовтня (неділя).

1. Закінчилася наступальна операція військ 1-го Українського фронту на Букринському плацдармі. Війська 2-го Українського фронту вели запеклі бої в районі Кривого Рога та на схід від Кіровограда. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.362.*

25 жовтня (понеділок).

1. Війська 3-го Українського фронту при сприянні військ 2-го Українського фронту визволили міста Дніпропетровськ та Дніпродзержинськ. *Правда*. - 1943. - 27 жовтня; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского*. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.362.

1. Радянські війська звільнили районні центри Василівку та Нижні Серогози Запорізької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. - К., 1963. - С.393.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 42 генералам, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро на південь від Києва, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.362.

1. У зв'язку з 25-ю річницею Ленінського комсомолу ЦК КП(б)У звернувся до молодих партизан і партизанок, хлопців та дівчат тимчасово окупованих областей України з привітальним листом, у якому закликав посилити боротьбу проти окупантів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.362.

4. На екрани вийшов документальний фільм "Битва за нашу Советскую Украину". Постановник фільму Ю.Солнцева, художній керівник та автор сценарію О.Довженко, фільм знятий 24 операторами. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. - К., 1985. - С.363.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю село Рудня-Перганська Олевського району, загинуло 70 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.117.

26 жовтня (вівторок).

1. Радянські війська зайняли районні центри Солоне Дніпропетровської, Веселе Запорізької областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. - К., 1963. - С.378, 393.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 181 генералу, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.363.

2. Колектив Київського російського драматичного театру ім.Лесі Українки надіслав Раднаркому УРСР телеграму з проханням відкрити рахунок для створення фонду відбудови Харкова, визволеного від окупантів. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С.361-362.

3. Державний Комітет Оборони прийняв постанову про першочергові заходи щодо відбудови вугільної промисловості Донецького басейну, в якій підкреслювалося, що першочергово повинні бути відбудовані 120 основних шахт Донбасу. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* - Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. - конец 1943 г.)* - К., 1985. - С.336.

4. Бюро Чернігівського обкому КП(б)У та облвиконком ради депутатів трудящих прийняли постанову про збір документів з історії Великої Вітчизняної війни. *Черниговщина в период Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – К., 1978. – С.323.

27 жовтня (середа).

1. Радянські війська визволили районні центри Кринички Дніпропетровської, Михайлівку та Якимівку Запорізької областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.376, 394.

28 жовтня (четвер).

1. Партизанський загін під командуванням І.Протоцького знищив

залізничний міст на ділянці між станціями Лісоводи – Вікторія Кам’янець-Подільської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.364.

4. І.Крип’якевич прочитав у літературно-мистецькому клубі у Львові лекцію “Галичина у княжих часах”. *Львівські вісті.* – 1943. –31 жовтня/1 листопада.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про пенсії робітникам Народного комісаріату зв’язку СРСР, працюючим у районі бойових дій, та їх родинам”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.173.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю села Мар’янівка (загинуло 10 жителів) та Горіхове Коростишівського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін.* - К., 1987. - С.120, 123.

29 жовтня (п’ятниця).

1. Радянські війська звільнили районні центри Велику Білозерку та Іванівку Запорізької області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.393, 437.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 117 генералам, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.364.

1. РНК УРСР та ЦК КП(б)У прийняли постанову “Про охорону майна та засобів зв’язку на визволеній та території УРСР”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.364.

2. Відбувся мітинг трудящих м.Дніпропетровська в ознаменування визволення міста від німецьких загарбників. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.364.

4. За рішенням Наркомпросу УРСР відновили наукову та учбову діяльність Харківський університет, Харківський та Ніжинський педінститути, Харківський інститут іноземних мов, Конотопський вчительський інститут, Харківський історичний музей. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.364.

30 жовтня (субота).

1. Радянські війська визволили районні центри Щорськ Дніпропетровської та Генічеськ Запорізької областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.378, 437.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 183 генералам, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.364.

3. Старокостянтинівський окружний комісар заборонив торгівлю продуктами на базарах у зв'язку з невиконанням населенням обов'язків по сільськогосподарських поставках та оголосив про покарання конфіскацією, грошовими штрафами та ув'язненням. *Поділля у Великій Вітчизняній війні (1941 - 1945 рр.). Збірник документів і матеріалів.* – Львів, 1960. – С.68.

4. Відбулося засідання президії АН УРСР, на якому затверджений план реєвакуації установ Академії наук УРСР з Москви в Україну, підготований спеціальною комісією на чолі з президентом АН УРСР О.Богомольцем. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.365.

8. Закінчилася Московська конференція міністрів закордонних справ СРСР, США та Великої Британії, яка розпочалася 19 жовтня. Були розглянуті питання про міри, які необхідні для скорочення строків війни проти нацистської Німеччини та її сателітів у Європі. Прийняті документи:

“Декларація чотирьох держав з питання про загальну безпеку”, “Декларація про Італію”, “Декларація про Австрію”. Оголошена підписана головами урядів СРСР, США та Великої Британії “Декларація про відповідальність гитлерівців за здійснені звірства”. Прийняті рішення про обмін військовою інформацією, про створення Європейської консультативної комісії, про створення Консультативної ради з питань Італії у складі представників СРСР, США, Великої Британії, Франції, а у подальшому Греції та Югославії.

На прийомі, влаштованому з приводу завершення конференції, Й.Сталін заявив держсекретарю США К.Хеллу про готовність СРСР взяти участь у військових діях проти Японії після розгрому нацистської Німеччини. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.361, 362.*

31 жовтня (неділя).

1. Почалася Керченсько-Ельтигенська десантна операція військ Північно-Кавказького фронту, сил Чорноморського флоту, Азовської військової флотилії з метою створення вихідного плацдарму на Керченському півострові для наступного розгортання бойових дій з визволення Криму. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.365.*

1. Війська 4-го Українського фронту вийшли к Перекопу. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 - 1945. Люди. События. Факты: Справочник / Под ред. О.А.Ржешевского. - 2-е изд., доп. - М., 2000. - С.362.*

1. Радянські війська зайняли районні центри Новотроїцьку та Сиваське Запорізької, Чаплинку Миколаївської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. - К., 1963. - С.438.*

1. Українські націоналісти у кількості 300 чол. захопили село Мала Грабниця та спалили його. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК*

КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959. - Книга перша: 1943-1945. - Київ-Торонто, 2002. - С.109.

4. Газета “Правда Востока” опублікувала інформацію про випуск українським відділенням Московського державного художнього інституту у 1943 році 9 молодих художників. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 - 1950 / Головне арх. упр. при Раді Міністрів УРСР; Упоряд.: А.І.Бичкова, В.М.Даниленко, О.Г.Луговський та ін.; відп. ред. Ю.Ю.Кондуфор. - К., 1989. - С.75-76.*

Жовтень.

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували у жовтні 630 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.365.*

3. Харківський електромеханічний завод випустив першу після вигнання німецьких окупантів продукцію. Відбудований Харківський хлібозавод № 7. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.366.*

3. Колектив Уралмашзаводу взяв шефство над відбудовою металургійного заводу ім.Г.Орджонікідзе в Донбасі та прийняв зобов'язання допомогти йому у забезпеченні необхідним обладнанням, технічною консультацією, кваліфікованою робочою силою. Колектив Уральського турбінного заводу взяв шефство над відбудовою турбінного заводу в Донбасі. На багатьох підприємствах сходу країни робітниками відкриті “особисті рахунки з відбудови Донбасу”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. - К., 1985. - С.366.*

10. Житомирська область. Окупанти спалили у жовтні 50 дворів села Прибитки Словечанського району, загинуло 17 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал / Редкол.: О.Ф.Федоров та ін. - К., 1987. - С.124.*

1 листопада (п'ятниця).

1. Війська 4-го Українського фронту прорвали на півночі Криму оборону противника (укріплення Турецького валу), вийшли к Армянську. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.366.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 33 генералам, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.366.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 71 генералу, офіцерському, сержантському та рядовому складу Червоної армії за вірцеве виконання завдань командування з прориву сильно укріпленої смуги оборони противника та визволенню м. Мелітополя та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.366.

2. ЦК ЛКСМУ прийняв постанову про участь комсомольських організацій у відбудові народного господарства визволених районів України. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.362-366.

3. На початок листопада в Сталінській області відновлено 1118 колгоспів, 151 радгосп та 54 МТС. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.366.

2 листопада (субота).

1. Війська 1-го Українського фронту форсували р.Дніпро на північ від Києва та захопили плацдарм на західному березі до 140 км по фронту та до 30 км у глибину. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.363.

1. Начальник ЦШПР видав наказ про порядок передачі особового складу бригад та загонів, які вийшли з тилу противника, та оформлення на них документів, у зв'язку з подальшою службою в Червоній армії та інших організаціях. *Русский архив*. – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.316.

1. Радянські війська зайняли районні центри Горностаївку, Каланчак, Каховку, Скадовськ Миколаївської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.437, 438.

10. Із сімферопольського табору гітлерівці вивезли та спалили за місцем 1200 чоловік. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.367.

3 листопада (неділя).

1. Вночі кораблі Азовської військової флотилії висадили на північний схід від Керчі десант 56-ї армії, який до 12 листопада захопив плацдарм на ділянці від Азовського моря до передмістя Керчі та утримував його до початку Кримської наступальної операції (8.04.1944).

Розпочалася Київська наступальна операція військ 1-го Українського фронту, яка продовжувалася до 13 листопада. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник*. – М., 2000. – С.363.

4 листопада (понеділок).

1. Радянські війська звільнили районні центри Димер Київської, Голу Пристань та Цюрупинськ Миколаївської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.398, 437, 438.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням М.Наумова вступило в бій з полком СС "Бранденбург" в районі с.Білка Житомирської області, який намагався оточити та знищити партизан. У 8-годинному бою було вбито 214 німецьких солдат і офіцерів, знищено 3 бронемашини, 5 автомобілів, захоплено 2 пушки, стрілецьку зброю, багато снарядів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны*

Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.368.

1. Партизанський загін під командуванням М.Сороки на Феодосійському шосе в районі с.Зуї розгромив ворожу автоколонну, було знищено 8 автомобілів, 31 гітлерівець. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.368.*

3. Московський міськком ВКП(б) та міськвиконком прийняли постанову про направлення робітників електромеханічних спеціальностей на відбудову Донбасу у кількості 700 чоловік строком на 6 місяців. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.396-397.*

5 листопада (вівторок).

1. Завершилася Мелітопольська операція: війська 4-го Українського фронту вийшли до пониззя Дніпра та захопили плацдарм на південному березі озера Сиваш; просунулися на південь та південний схід на 50-320 км, визволили майже всю Північну Таврію та блокували з суші кримське угруповання противника, розгромили 8 дивізій противника, 12-ти завдали значних втрат. 79 воїнам було присвоєно звання Герою Радянського Союзу; 18 частин та з'єднань отримали почесні найменування. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.363.*

1. Війська 1-го Українського фронту, здійснив маневр, обійшли Київ та стрімким ударом вдерлися на його північну та західну околиці. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.368.*

1. Президія Верховної Ради СРСР присвоїла звання Герою Соціалістичної Праці 127 залізничникам. *Правда. – 1943. – 6 листопада.*

2. ЦК ВЛКСМ розробив інструкцію “Про порядок відновлення комсомольських організацій в районах і містах, визволених від німецьких загарбників”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.368.*

6 листопада (середа).

1. Війська 1-го Українського фронту визволили столицю України – міста Києва. *Правда*. - 1943. - 7 листопада.

1. Президія Верховної Ради УРСР, Раднарком УРСР та ЦК КП(б)У звернулися до українського народу у зв'язку зі звільненням Києва від нацистських загарбників. *Радянська Україна*. - 1943. - 18 листопада.

1. Радянські війська визволили місто Васильків Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.398.

1. Партизани з'єднання під командуванням С.Малікова розгромили німецький каральний загін та захопили районний центр Житомирської області Мархлевськ, який утримували 54 дні до підходу радянських військ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.369.

1. В Київ із Харкова прибули керівні робітники ЦК КП(б)У, РНК УРСР, Київський обком партії, приступили до праці міськком та райкоми партії, міський та районні виконкоми Рад депутатів трудящих. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.369.

4. РНК УРСР прийняв постанову про створення Управління у справах поліграфії та видавництва при РНК УРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.369.

7 листопада (четвер).

1. Війська 1-го Українського фронту оволоділи містом Фастів – залізничним вузлом та важливим опорним пунктом оборони німців на південно-західному напрямі. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.401; *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.370.

1. Другий загін Першої кримської партизанської бригади розгромив великий ворожий гарнізон в с.Ескі-Сарай. *Украинская ССР в годы*

Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.370.

2. Відбувся мітинг трудящих м.Осипенко Запорізької області, на якому прийнято звернення до усіх жінок області щодо надання допомоги дітям, які постраждали від звірств нацистських окупантів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.370.

3. Раднарком СРСР прийняв постанову про надання допомоги з відбудови МТС, МТМ та ремонтних заводів у визволених районах Української РСР, відповідно якій республіці додатково виділялося до початку сівби 4056 тракторів та інша техніка. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.374-377.

8 листопада (п'ятниця).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про заснування ордена “Перемога”, яким нагороджувалися особи вищого командного складу Червоної армії за успішне проведення бойових операцій в масштабі одного або кількох фронтів, внаслідок яких повністю мінялися умови на користь Червоної армії; указом президії ЗС СРСР був заснований орден Слави I, II та III ступеню для нагородження осіб рядового та сержантського складу Червоної армії, а в авіації – також тих, хто мали звання мол. Лейтенанта. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.363.

1. Війська 1-го Українського фронту визволили районні центри Київської області – Макарів та Бишів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.371.

1. Партизанський загін під командуванням О.Козіна розгромив ворожий гарнізон в с.Чавці у Криму. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.371.

3. У Києві став до ладу завод “Ленінська кузня”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.371.

9 листопада (субота).

1. Радянські війська визволили районні центри Київської області Обухів та Бородянку. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.397, 399.

4. У Києві на цей день налагоджено роботу трансляційної радіомережі на 400 радіоточок. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.371.

8. 44 держави, включно СРСР, підписали у Вашингтоні угоду про створення Адміністрації щодо надання допомоги та відновлення Об'єднаних Націй (ЮНРРА). *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.363.

10 листопада (неділя).

1. Радянські війська зайняли міста Радомишль та Попільню Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.389.

10. Військово-польовий суд Одеського гарнізону румунських окупаційних властей по т.зв. справі “Обком” засудив 87 підпільників на різні строки каторжних робіт. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.371.

11 листопада (понеділок).

1. Радянські війська зайняли місто Житомир, райцентр Іванків Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 386, 398.

3. Військова рада 1-го Українського фронту прийняла постанову про надання допомоги при збиранні врожаю трудящим звільнених районів УРСР. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в*

період коренного перелома в ході Великої Отчественной війни (19 листопада 1942 г. – кінець 1943 г.) – К., 1985. – С.124-125.

4. У Москві відбулося урочисте зібрання Академії наук УРСР, присвячене визволенню столиці України від німецьких загарбників. *Правда*. – 1943. – 12 листопада.

4. Професор В.Кубійович прочитав у Львові лекцію “Демографічні проблеми Галичини” у літературно-мистецькому клубі. *Львівські вісті*. – 1943. – 16 листопада.

12 листопада (п'ятниця).

1. Завершилася Київська операція: радянські війська розгромили 12 піхотних, 2 танкових та 1 моторизовану дивізії противника. За відзнаку в боях 89 частин та з'єднань були удостоєні почесних найменувань. *Кто был кто в Великой Отчественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник*. – М., 2000. – С.363.

1. Радянські війська зайняли місто Коростишів Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.388.

13 листопада (субота).

1. Почалася Київська оборонна операція військ 1-го Українського фронту (13, 60, 38, 40 та 27-а армії, 3-я гвардійська танкова армія, 2-а повітряна армія), яка продовжувалася до 22 грудня. *Кто был кто в Великой Отчественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник*. – М., 2000. – С.363.

1. Радянські війська звільнили районні центри Базар та Потіївку Житомирської, Розважів Київської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.386, 400.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 72 офіцерам, сержантам та рядовим Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро, міцне закріплення плацдарму на західному березі р.Дніпро та проявлені при цьому відвагу та

героїзм. *Правда*. – 1943. – 14 листопада.

1. Оpubліковано повідомлення Надзвичайної державної комісії із встановлення та розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників та їхніх спільників та заподіяних ними збитків громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам та установам СРСР про руйнування, заподіяні німецько-фашистськими загарбниками промисловості, міському господарству, культурно-просвітницьким установам Сталінської області. *Правда*. – 1943. – 13 листопада.

14 листопада (неділя).

1. Війська лівого крила 2-го Українського фронту та війська 3-го Українського фронту перейшли у наступ на схід від Запоріжжя на кіровоградському та криворізькому напрямках. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.374.

1. Радянські війська звільнили районний центр Народичі Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. - К., 1963. - С.388.

6. Раднарком СРСР прийняв постанову “Про допомоги та пенсії родинам військовослужбовців”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.374.

15 листопада (понеділок).

1. Війська 1-го Українського фронту вели важкі оборонні бої с противником, які перейшли у контрнаступ із району на захід від Фастова на Брусилів та із району на південь від Житомира на Радомишль. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.374.

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням С.Ковпака спільно з Олевським партизанським загonom Житомирської області захопило залізничні станції Олевськ та Сновидовичі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.374.

3. Відновив роботу Ніжинський державний педагогічний інститут, до занять приступило понад 600 студентів. *Черниговщина в період Великої Отчественной войны (1941-1945 гг.). Сборник документов и материалов.* – К., 1978. – С.329.

16 листопада (вівторок).

1. Радянські війська зайняли районний центр Чоповичі Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.390.

1. У Львові пройшла зустріч генерал-губернатора Г.Франка з українською делегацією, складеною з представників Українського центрального комітету, військової управи та українських дорадників управління міста Києва. Франк виступив з промовою про “єдність німецького та українського народу у боротьбі з більшовизмом” та “значення створення СС дивізії “Галичина” для покращення взаємин між німцями та українцями”. *Львівські вісті.* – 1943. – 17 листопада.

3. Державний Комітет Оборони прийняв постанову “Про невідкладні заходи щодо відновлення системи водопостачання Донбасводтресту та підприємств Наркомчормета у Донбасі”, яке мало велике значення для відродження чорної металургії у Донецькому басейні. *Украинская ССР в годы Великой Отчественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.375.

4. У Львові 16 та 17 листопада відбулися концерти Київської капели бандуристів ім. Т.Г.Шевченка у літературно-мистецькому клубі. *Львівські вісті.* – 1943. – 19 листопада.

10. Тернопільська область. Окупанти спалили 118 дворів села Осники Лановецького району, загинуло 187 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.535.

17 листопада (середа).

1. Війська 1-го Українського фронту тимчасово визволили місто Коростень Житомирської області, повторно було окуповане 19 листопада 1943 р. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник*

документів і матеріалів. – К., 1963. – С.388; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.363.

1. Німецькі війська зайняли місто Попільню Житомирської області Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. *Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.389.

1. Партизанське з'єднання О.Сабурова у взаємодії з частинами Червоної армії внаслідок запеклого бою оволоділо містом Овруч Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.389.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 58 офіцерам, сержантам та рядовим Червоної армії за форсування Керченської протоки, захоплення плацдарму на Керченському півострові та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.375.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 70 генералам, офіцерам, сержантам та рядовим Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.375.

18 листопада (четвер).

1. З'єднання партизанських загонів під командуванням М.Наумова захопило райцентр Емільчине Житомирської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.376.

1. Німецькі війська захопили місто Житомир. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С. 398.

1. В ніч з 18 на 19 листопада партизани з'єднання під командуванням С.Малікова розгромили гарнізон противника на залізничній станції

Ігнатполь та передали місто частинам 15-го гвардійського стрілецького полку. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.377.

3. Київський завод “Транссигнал”, відбудований при активній участі комсомольців та молоді підприємства, випустив перші 150 телефонних апаратів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.377.

10. Житомирська область. Окупанти спалили 182 двори села Борушківці Любарського району, загинуло 20 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.119.

19 листопада (п'ятниця).

1. Німецькі війська захопили місто Коростишів Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.388.

1. Військова рада 4-го Українського фронту прийняла рішення “Про надання допомоги населенню та підприємствам у відбудові сільського господарства та промисловості районів України, визволених частинами фронту від німецько-фашистських загарбників”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.377.

20 листопада (субота).

1. Радянські війська звільнили районні центри Словечне Житомирської та Новошепеличі Київської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.389,

3. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову про невідкладні міри з відбудови радгоспів у чотирьох визволених областях Української РСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.378.

3. РНК та ЦК КП(б) Азербайджана прийняли постанову “Про підбір та передачу Наркомчормету обладнання для відбудови підприємств

чорної металургії в Донбасі”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.378.

21 листопада (неділя).

2. Опубліковано звернення колективу Новокраматорського заводу до всіх робітників та робітниць, інженерів, техніків та службовців заводів важкого машинобудівництва зі закликом про посилення допомоги фронту. *Известия.* - 1943. - 21 листопада.

3. На металургійному заводі ім.Дзержинського (м.Дніпродзержинськ) видана перша сталь відбудованою мартенівською піччю № 5. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.378.

4. У Львові відбувся концерт Київської капели бандуристів ім. Т.Г.Шевченка у літературно-мистецькому клубі. *Львівські вісті.* – 1943. – 23 листопада.

22 листопада (понеділок).

4. Полтавський обком партії передав інформацію Центральному комітету КП(б)У про розгортання роботи закладів вищої школи, народної освіти, мережі культурно-освітніх закладів на визволеній території області. *Культурне будівництво в Українській РСР, червень 1941 – 1950.* – К., 1989. – С.76-77.

4. На екрани Москви вийшов художній фільм “Жди меня” за сценарієм К.Симонова. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.379.

23 листопада (вівторок).

1. Радянські війська звільнили районний центр Онуфріївку Кіровоградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* - К., 1963. - С.403.

1. Партизанський загін Кам’янець-Подільської області під командуванням А.Одухи здійснив наліт на райцентр Мінківці, куди гітлерівці

зігнали жителів для відправки у Німеччину, та звільнив понад 100 чоловік. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.379.

1. Партизани загону ім.Ворошилова № 2 під командуванням І.Діброва зайняли с.Плоске Кіровоградської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.379.

3. Газета “Деснянська правда” опублікувала повідомлення про відбудову чернігівського залізничного вузлу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.379.

3. Дніпродзержинський вагонобудівний завод поряд з виготовленням інших виробів приступив до виконання замовлень 3-го Українського фронту. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.379.

24 листопада (середа).

1. Газета “Правда” опублікувала повідомлення ТАРС про братську допомогу профспілкових організацій країни у відбудові культурних, спортивних та побутових установ Донбасу. *Правда.* - 1943. - 24 листопада.

10. Опублікований акт про звірства німецьких загарбників у м.Мелітополі, де протягом окупації було знищено понад 14 тис. громадян. *Правда.* – 1943. – 24 листопада.

25 листопада (четвер).

1. Війська центральної ділянки та лівого крила 1-го Українського фронту після запеклих боїв з наступаючим противником відійшли на рубіж Черняхів, Радомишль, Великі Голяки, де зупинили подальше просування німецьких військ. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.380.

26 листопада (п'ятниця).

1. Газета "Известия" опублікувала повідомлення про допомогу колгоспників сільгоспартелі "Мадані" Таджикиської РСР трудящим Києва та області. *Известия*. - 1943. - 26 листопада.

27 листопада (субота).

1. Радянські війська звільнили місто Малин Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. – С.388.

2. Відбувся мітинг трудящих Києва, присвячений визволенню міста від німецьких загарбників, на якому було присутньо понад 40 тис. чол. *Правда*. 1943. – 3 грудня.

3. Військова рада 61-й армії Білоруського фронту прийняла постанову про надання допомоги трудящим Чернігівської області в збиранні врожаю. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах*. – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.129-130.

7. У Львові помер архітектор Олександр Лушпинський. *Львівські вісті*. – 1943. – 28/29 листопада.

28 листопада (неділя).

1. Радянські війська звільнили райцентр Новопокровку Дніпропетровської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів*. – К., 1963. - С.377.

1. Українські націоналісти здійснили напад на німців та звільнили заарештованих ними мешканців села Лучиця Сарненського району. *Літопис УПА. Нова серія, том 4. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959*. – Книга перша: 1943-1945. – Київ-Торонто, 2002. – С.120.

8. Розпочалася Тегеранська конференція керівників СРСР, США та Великої Британії, яка продовжувалася до 1 грудня. *Кто был кто в*

Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.364.

10. Вінницька область. Окупанти спалили 152 двори села Чорторія Дашівського району, загинуло 46 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал. – К., 1987. – С.505.*

29 листопада (понеділок).

3. ЦК КП(б)У та РНК УРСР прийняли постанову “Про відбудову МТС, МТМ та ремонтних заводів у визволених від німецької окупації районах Української РСР”, в якій були визначені строки відбудови цих підприємств та конкретні завдання партійних, радянських та господарських організацій. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.381.*

3. Газета “Радянська Україна” опублікувала повідомлення про успішний хід здачі хліба у фонд Червоної армії трудящими Харківської області. *Радянська Україна. - 1943. - 30 листопада.*

30 листопада (вівторок).

1. Війська 1-го Українського фронту стабілізували фронт на рубіжі на схід від Черняхова, Радомишля, Ставища, Юровка. Війська 3-го Українського фронту силами 6-ї армії захопили плацдарм на правому березі Дніпра на південь від м.Запоріжжя. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник. – М., 2000. – С.364.*

3. Газета “Радянська Україна” опублікувала повідомлення про успішний хід здачі хліба у фонд Червоної армії колгоспниками Харківської області. *Радянська Україна. - 1943. - 30 листопада.*

Листопад.

1. На кінець листопаду Червоною Армією було визволено 12 областей Української РСР – 47% території республіки, 117 міст, 315 селищ міського типу, 290 сільських районів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.383.*

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували у листопаді 570 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.382.

10. Окупанти спалили у листопаді 203 двори села Берестяне Устилузького району Волинської області, загинуло 14 жителів; 352 двори села Мельники Чигиринського району (загинуло 300 жителів) та 20 дворів села Павлопіль Буцького району (загинув 21 житель) Черкаської області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.215, 465.

10. За вбивство нацистського обласного судді гітлерівці розстріляли понад 350 в'язнів Ровенської в'язниці. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.382.

1 грудня (середа).

8. Закінчилася Тегеранська конференція керівників СРСР, США та Великої Британії, яка розпочала роботу з 28 листопада. При обговоренні питання про другий фронт у Європі було досягнуто згоду про початок вторгнення англо-американських військ у Францію через протоку Ла-Манш у травні 1944. Радянська делегація заявила про готовність СРСР вступити у війну проти Японії після остаточного розгрому Німеччини. Щодо питання про Польщу була досягнута попередня домовленість про проходження її післявоєнних кордонів по лінії Керзона на сході та по р.Одеру і Нейсе на заході. Учасники конференції обмінялися також думками про створення міжнародної організації безпеки після війни. Було підтверджено побажання трьох держав зберегти незалежність, суверенітет та територіальну недоторканість Ірану.

Було прийнято “Декларацію про сумісні дії у війні проти Німеччини та про післявоєнну співпрацю трьох держав”. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.364.

2 грудня (четвер).

1. Радянські війська звільнили місто Новогеоргіївськ Кіровоградської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.402.

3 грудня (п'ятниця).

4. РНК УРСР та ЦК КП(б)У прийняли постанову про переїзд 1-го Дніпропетровського державного драматичного театру ім. Т.Шевченка із г.Намангана (Узбекістан) в м.Дніпропетровськ протягом березня 1944 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.384.

4 грудня (субота).

1. Військова рада 40-ї армії прийняла постанову про залучення 5500 громадян Васильківського та Фастівського районів Київської області до оборонних робіт строком з 1 грудня 1943 р. по 1 січня 1944 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.385.

2. Опубліковано повідомлення про те, що ЦК ЛКСМУ прийняв рішення про участь комсомольських організацій у відбудові вугільної промисловості Донецького басейну та направив на роботу у Донбас 40 тис. комсомольців і молоді. *Правда.* – 1943. – 4 грудня.

5 грудня (неділя).

2. Відбувся мітинг молоді Києва, присвячений визволенню столиці України від німецьких загарбників. *Правда.* – 1943. – 11 грудня.

4. У Львові відкрилася виставка Спілки образотворчих мистців, в якій прийняли участь 99 мистців з 400 роботами, у т.ч. М.Козик, В.Кричевський та ін. *Львівські вісті.* – 1943. – 7 грудня.

6 грудня (понеділок).

1. Війська 2-го Українського фронту визволили місто Олександрія Кіровоградської області та перерізали залізницю Сміла-Знам'янка. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского*

Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.385.

1. Командування 1-го Українського фронту направило донесення начальнику Генерального штабу Червоної армії про спільні бойові дії військових частин і партизан щодо визволення Овруча. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах. – Т.2. Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.) – К., 1985. – С.258.*

7 грудня (вівторок).

1. Радянські війська звільнили районні центри Радомишль Житомирської, Єлизаветградку Кіровоградської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С.389, 402.*

1. Військова рада 2-го Українського фронту прийняла постанову про залучення населення Полтавської, Кіровоградської та Дніпропетровської областей для відбудови та утримання шосейно-грунтових доріг у фронтівому та армійському тилу. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.386.*

1. Командування 2-го Українського фронту видало наказ військам про будівництво з 8 грудня 1943 р. по 20 січня 1944 р. висоководного моста через р.Дніпро в районі Кременчука Полтавської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.386.*

8 грудня (середа).

1. Війська 2-го Українського фронту визволили районний центр Кіровоградської області Нова Прага, перерізали залізниці Знам'янка-Миколаїв, Знам'янка-Кривий Ріг. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.386.*

1. Партизанська бригада під командуванням Федоренка напала на гарнизон противника в районному центрі Зуя (20 км на північний схід

від Сімферополя), знищено 170 солдат, у т.ч. 4 офіцера, 18 автомашин, взірвано 2 склади з паливом та боеприпасами, взяті трофеї – 8 кулеметів та 20 гвинтівок. *Русский архив.* – Т. 20 (9). – М., 1999. – С.319.

3. Газета «За честь Родины» опублікувала повідомлення про відправку комсомольцями Свердловського району Ворошиловградської області трудящим Києва 1200 т вугілля, добутого поза планом. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.386.

4. У Галичині був проведений День української культури. *Львівські вісті.* – 1943. – 9 грудня.

9 грудня (четвер).

1. Війська 2-го Українського фронту визволили місто Знам'янка Кіровоградської області, у визволенні взяв участь партизанський загін І.Діброва. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.402; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.364.

4. Оргбюро ЦК профсоюзу робітників радгоспів УРСР прийняв постанову про організацію політико-виховної та культурно-масової роботи у радгоспах, визволених від нацистської окупації. *Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941-1945. Документы и материалы в трех томах.* – Т.2. *Украинская ССР в период коренного перелома в ходе Великой Отечественной войны (19 ноября 1942 г. – конец 1943 г.)* – К., 1985. – С.370-371.

10 грудня (п'ятниця).

1. На кіровоградському напрямі радянські війська, продовжуючи наступ, оволоділи залізничною ст.Хирівка. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.387.

1. Партизанський загін під командуванням І.Урсола розгромив ворожий гарнізон та захопив Бахчисарай. *Украинская ССР в годы Великой*

Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий. – К., 1985. – С.387.

10. Окупанти спалили повністю село Рижів Чуднівського району Житомирської області, загинуло 36 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.118.

10. Нацисти ліквідували єврейські табори в Тарасовці (розстріляно 438 євреїв), Краснополка, Михайлівці (350 євреїв) Вінницької області. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская энциклопедия Украины.* – К., 2000. – С.16.

11 грудня (субота).

1. Десант 18-ї армії евакуйований з Керченського півострова, завершилася Керченсько-Ельтигенська десантна операція, за відзнаку у боях 129 воїнів удостоєні звання Герою Радянського Союзу. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.364.

4. ВЦСПС прийняв постанову “Про проведення новорічних ялинок та організацію відпочинку для школярів у зимові канікули”. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.388.

10. Житомирська область. Окупанти спалили 110 дворів села Соколів Брід Попільнянського району, загинуло 450 жителів. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.115.

12 грудня (неділя).

1. Війська 2-го Українського фронту, розвиваючи наступ на захід від Кременчука, визволили районний центр Чигирин Кіровоградської області. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.389.

8. У Москві підписаний Договір про дружбу, взаємодопомогу та післявоєнну співпрацю між СРСР та Чехословацькою республікою. *Правда.* – 1943. – 14 грудня.

13 грудня (понеділок).

4. Виконком Дніпропетровської обласної ради депутатів трудящих та бюро обкому КП(б)У прийняли постанову про відзив із м.Барнаула Дніпропетровського театру російської драми ім.М.Горького. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.389.

6. Раднарком СРСР та ЦК ВКП(б) прийняли постанову “Про підвищення заробітної плати медичним працівникам”. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.180.

10. Опубліковано повідомлення Надзвичайної державної комісії із встановлення та розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників та їхніх спільників та заподіяних ними збитків громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам та установам СРСР про звірства німецько-фашистських загарбників у м.Харкові та Харківській області. *Правда.* – 1943. – 13 грудня.

10. Житомирська область. Окупанти спалили повністю села Красилівка (загинуло 5 жителів) та Дубровка (загинуло 3 жителі) Ярунського району. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.121.

14 грудня (вівторок).

1. Війська 2-го Українського фронту визволили місто Черкаси Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.401; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.364.

10. Окупанти спалили 57 дворів села Миньківці Славутського району Хмельницької області, загинуло 79 жителів; 240 дворів села Шпиколоси Кременецького району Тернопільської області, загинуло 22 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.422, 535.

10. Розстріляні євреї-ремісники у Володимирі-Волинському Волинської області (не менш 500 чоловік); 200 євреїв з єврейських робочих команд у Дрогобичі. *Круглов А.И. Энциклопедия Холокоста: Еврейская*

енциклопедія України. – К., 2000. – С.31, 50.

15 грудня (середа).

1. Війська 4-ї гвардійської армії 2-го Українського фронту у ході наступу вздовж правого берега Дніпра з'єдналися з військами 52-ї армії, які вели бої на плацдармі в районі м.Черкаси. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.364.

1. Військова рада 1-го Українського фронту прийняла постанову про участь населення Київської та Чернігівської областей у підготовці автогужових доріг у зимовий період 1943/44 р. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.390.

1. Почався судовий процес про звірства на території Харкова та області, опублікований текст обвинувачувального висновку. *Правда.* – 1943. – 16 грудня.

16 грудня (четвер).

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ “Про відстрочку виборів у Верховну Раду СРСР”, відповідно якого вибори у зв'язку з воєнними обставинами відкладалися до грудня 1944 р. На цей строк були подовжені повноваження Верховної Ради СРСР першого скликання. *Великая Отечественная война, 1941-1945. События. Люди. Документы: Краткий исторический справочник.* – М., 1990. – С.180.

17 грудня (п'ятниця).

3. Газета “Радянська Україна” опублікувала повідомлення про відбудову тваринницьких ферм у колгоспах Київської області. *Радянська Україна.* – 1943. – 17 грудня.

10. Окупанти спалили 400 дворів села Пустомити Тучинського району Ровенської області, загинуло 560 жителів; повністю спалено село Сталінка Бершадського району Вінницької області, загинув 31 житель. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.390, 505.

18 грудня (субота).

10. У військовому трибуналі 4-го Українського фронту закінчився судовий процес зі справи про звірства німецько-фашистських загарбників на території Харкова та області в період їх тимчасової окупації. *Правда*. – 1943. – 19 грудня.

10. Київська область. Окупанти спалили 42 двори села Краснянка Великополовецького району, розстріляно 112 жителів, спалено 23 дітей. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал*. – К., 1987. – С.352.

19 грудня (неділя).

1. Внаслідок контрудару противника війська 2-го Українського фронту відійшли на 20 км на північний схід від Інгуло-Кам'янки. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник*. – М., 2000. – С.364.

20 грудня (понеділок).

1. Закінчилася операція військ 2-го Українського фронту з розширення плацдарму на правому березі р.Дніпро. В результаті наступальних дій війська фронту створили крупний плацдарм на західному березі р.Дніпро та вийшли на рубіж Мошин, Сміла, Суботів, Федварь, Новгородка, Веселі Терни. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.392.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 171 генералу, офіцеру, сержанту та рядовому Червоної армії за успішне форсування р. Дніпро, міцне закріплення плацдарму та проявлені при цьому відвагу та героїзм. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий*. – К., 1985. – С.392.

8. Опубліковані повідомлення про закінчення збору коштів на обладнання госпіталю у м.Сталінграді (зібрано 142 тис. ф.ст.) та про надання допомоги СРСР за ініціативою американського комітету. За 10 місяців 1943 р. в СРСР з США було відправлено продовольства, одяжі, медикаментів на 10 млн 250 тис. дол. *Правда*. – 1943. – 20 грудня.

22 грудня (середа).

1. Внаслідок 40-денних оборонних боїв війська 1-го Українського фронту відступили на київському напрямку на 35-40 км, не даючи противнику прорватися до Києва з південного заходу, відновити оборону на Дніпрі, стабілізували фронт на рубежі на схід від Черняхова, Радомишля, Ставища, Юровки. Завершилася Київська оборонна операція.

Завершилася Битва за Дніпро: радянські війська завдали тяжкої поразки основним силам групи армій “Південь” та частині сил групи армій “Центр”, визволили понад 38 тис. населених пунктів, у т.ч. 160 міст. За відзнаку у боях 1438 воїнів удостоєні звання Герою Радянського Союзу, багато частин та з’єднань отримали почесні найменування. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.365.

4. Газета “Правда” опублікувала постанову Раднаркому СРСР про затвердження нового Державного Гімну Радянського Союзу та його текст, написаний С.Михалковим та Ель-Регістаном, прийнято музику О.Александрова. *Правда.* – 1943. – 22 грудня.

23 грудня (четвер).

1. Закінчилася оборонна операція військ 1-го Українського фронту на київському напрямі. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.393.

3. На Єнакієвському металургійному заводі першою в Донбасі відбудовано доменну піч. *Правда.* – 1943. – 29 грудня.

24 грудня (п’ятниця).

1. Почався наступ радянських військ на Правобережній Україні (продовжувався до 17 квітня 1944) – наступальні операції військ 1, 2, 3, 4-го Українських та 2-го Білоруського фронтів. Включав 10 операцій: Житомирсько-Бердичівську, Кіровоградську, Корсунь-Шевченківську, Ровно-Луцьку, Нікопольсько-Криворізьку, Проскурівсько-Чернівецьку, Умансько-Ботошанську, Березнеговато-Снигирівську, Одеську та Поліську.

Почалася Житомирсько-Бердичівська наступальна операція військ

1-го Українського фронту (1-а гвард, 13, 18, 27, 38, 40 та 60-а армії, 3-я гвардійська та 1-а танкові армії, 2-а повітряна армія), яка продовжувалася до 14 січня 1944 р. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.365.

1. Радянські війська звільнили районний центр Брусилів Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.387.

1. Президія Верховної Ради СРСР прийняла указ про присвоєння звання Герою Радянського Союзу 110 офіцерам, сержантам та рядовим Червоної армії за вірцеве виконання бойових завдань командування при форсуванні р. Дніпро. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.394.

25 грудня (субота).

1. Радянські війська визволили районний центр Корнин Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.388.

3. ТАРС повідомив про братську допомогу робітників Красноярського паровозоремонтного заводу у відбудові заводів визволених районів Української РСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.394.

26 грудня (неділя).

1. Радянські війська звільнили районні центри Андрушівку та Попільню Житомирської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.386, 389.

3. Газета “Радянська Україна” опублікувала повідомлення про допомогу колгоспів Запорізької області фронту продовольством. *Радянська Україна.* – 1943. – 26 грудня.

27 грудня (понеділок).

1. Війська 1-го Українського фронту продовжували успішно розвивати наступ та оволоділи районним центром Житомирської області

Вчорайше, а також визволили понад 100 інших населених пунктів. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.395.

4. На екрани Москви вийшов художній фільм “Фронт” за п’єсою О.Корнейчука, сценарій та постановка Г. та С.Васильєвих. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.395.

4. У Львові відбувся концерт Українського хору ім.М.Леонтовича. *Львівські вісті.* – 1943. – 29 грудня.

28 грудня (вівторок).

1. Радянські війська звільнили районні центри Коростень, Коростишів, Потіївку та Ружин Житомирської, Казатин Вінницької областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.388, 389.

29 грудня (середа).

1. Війська 1-го Українського фронту у ході успішних боїв визволили понад 250 населених пунктів, у т.ч. районні центри Черняхів Житомирської та Сквиря Київської областей. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.396.

30 грудня (четвер).

1. Радянські війська звільнили районні центри Погребище Вінницької, Томаківку Дніпропетровської, Олевськ, Радомишль та Червоноармійськ Житомирської, Верхню Хортицю Запорізької та Гребінки Київської областей. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.371, 378, 389, 390, 393, 398.

31 грудня (п’ятниця).

1. Війська 1-го Українського фронту остаточно визволили місто Житомир, та понад 150 інших населених пунктів. *Німецько-фашистський*

окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів. – К., 1963. – С. 386; *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.364.

1. Радянські війська визволили районні центри Велике Половецьке та Володарку Київської області. *Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. Збірник документів і матеріалів.* – К., 1963. – С.398.

4. РНК УРСР прийняв постанову про відновлення Державного музичально-клавійного фонду УРСР. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.397.

10. Окупанти спалили частково село Гута Добринь Володарськ-Волинського району Житомирської області, загинуло 27 жителів; 26 дворів села Полковниче Ставищенського району Київської області, загинуло 72 жителі. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.124, 352.

Грудень.

1. Партизанські загони та з'єднання України, які мали зв'язок з тилом, влаштували у грудні 400 аварій залізничних ешелонів противника. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.397.

2. Молоді гірнячки м.Горлівки звернулися до дівчин та жінок Донбасу із закликом оволодівати шахтерськими професіями, щоб замінити чоловіків, які пішли на фронт. До середини 1944 жінки склали майже третину забійників та понад 40% усіх робітників на шахтах Донбасу. *Кто был кто в Великой Отечественной войне 1941 – 1945. Люди. События. Факты: Справочник.* – М., 2000. – С.365.

3. Відбудований та став до ладу Старо-Енакіївський коксохімічний завод. *Украинская ССР в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: Хроника событий.* – К., 1985. – С.394.

10. Окупанти спалили у грудні частково село Жабориця Баранівського району Житомирської області, загинуло 7 жителів; повністю село Шабельня (загинуло 27 жителів) Дашівського району та 130 дворів села Майдан-Бобрик (загинув 21 житель) Хмільницького району Вінницької області. *Вінок безсмертя: Книга-меморіал.* – К., 1987. – С.124, 505, 506.